

הסכמות והקדמות נדפסו בחלק א'

חלק ג' – תוכן הענינים

מלאכת בונה וסותר, ודיני אוהל	ב
--- סי' שי"ג – דיני בונה בקרקע ובכלים ---	ב
--- סי' שי"ד – בנין וסתירה ובכלים ---	כח
--- סי' שט"ו – דיני אוהל בשבת ---	מד
סימן שט"ז – מלאכת צידה	סד
סימן שי"ז – מלאכת קושר ומתיר	פ
סימן שי"ט – מלאכת בורר	קיא
סימן ש"כ – מלאכת דש/מפרק, סחיטה	קלד
סי' שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל	קסה
--- מליחת אוכלין, ומלאכת מעבד – סעי' ב' עד ו' ---	קסה
--- מלאכת טוחן ---	קעה
דיני הכנה בשבת	קפח
מלאכת מחתך	רב
סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת	רו

מלאכת בונה וסותר, ודיני אוהל

--- סי' שי"ג – דיני בונה בקרקע ובכלים ---

סעיפים הראשונים נבאר כאחת, הואיל וציורים בשו"ע מרוחקים ממציאות שלנו. ונבאר הדינים והיסודות שלהם ע"פ המבואר מהסוגיא ושו"ע ואחרונים. ואח"כ נמשיך כסדר שו"ע.

בנין בקרקע

- (א) מלאכות בונה וסותר הם ב' סוגיות שונות שאינם בעצם קשורים אהדדי, וכל א' יש לו כללים משלו.
- (ב) בונה בקרקע, אינו דווקא הבונה מחדש, אלא גם המוסיף על הבנין חייב.
- (ג) היפוכו של מלאכת בונה היא מלאכת סותר. ובנין בכלים, לכמה ראשונים היא מלאכת מכה בפטיש, וא"כ אין בה איסור לסתור, משא"כ בונה בקרקע הוא בונה לכו"ע.
- (ד) מבואר מהרמב"ם, יפוי הקרקע, ולהשוות גומות, לפעמים חייב משום בונה, כגון כשהוא בבית, או כשהוא לעשות שביל בחוץ [דאל"ה חייב משום חורש].
- (ה) כגון, דלת שאינו סוגר בקלות מחמת שאין המזוזות חלקות, אם החליק אותם, אפ' בידו, לכאן' חייב משום בונה. וע"ע צינור שעלו בו קשקשים, סי' של"ו סעי' ט'.
- (ו) מלאכת בונה אינו אלא הבונה מחדש, אלא גם המוסיף על הבנין.
- (ז) מבואר מסוגיין דף ק"ה דבונה שייך גם בלי שיחברו בטיט. כגון Walls In Countryside יש בהם משום בונה אף אם האבנים אינם מחוברים בטיט. וכגון לשנים אבנים בצד השביל, וכגון להניח Paving Stones במקומן. וכגון להחזיר מדף של ארון ספרים למקומו.
- (ח) בונה חיובו בכל שהוא, כך מבואר במשנה. וכ' ערוה"ש שאין לה שיעור. כגון לסתום חור קטן [עם מסטיק, או שאר דבר], הוי שיעור חשוב, וחייב. וממשיך הערוה"ש, גם לחזק דבר שהיה שם כבר, הוי בונה. דהיינו לחזק דבר שהיה רפוי, ומהדקו, חייב.
- (ט) סי' שט"ו סעי' א' איירי לגבי מחיצה המתרת, ושמחיצה לצניעות שרי. וכ' ע"ז הרמ"א, ולכן מותר לתלות וילון לפני הפתח אע"פ שקבוע שם, וכן פרוכת לפני ארוה"ק. וביאר הקצוהש"ח דאיירי שיש כבר מסמרים, ורק תולה הוילון על המסמרים. וכ' מ"ב סק"ו דאפ' תלוי שם תמיד נחשב מחיצת עראי, הואיל ונע ונד ברוח, ואינו אסור אלא כשקבעו מכל הצדדים.
- (י) ובסדינים מצוירים שתולה על הקיר לנוי, מתיר המ"ב אפ' קבעו גם מלמטה, דאי"ז סתימה, הואיל והוא על הקיר, ואינו מעכב לעוברים ושבים.
- (יא) וק', מדוע ואיך היתר הרמ"א ומ"ב וכל הפוסקים ונו"כ, הא הוי מוסיף על הבנין, ויחייב או יאסר משום בונה.
- (יב) ואכן, בשם ר' משה מביאים, Slats של וילון, פעם הראשון אסור להחזירם, פעם שניה שרי, כמו שמבואר כאן. וק', מה עם מוסיף על הבנין.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (יג) ולא מצינו מי שמק' על זה מלבד מרן החזו"א^א שמתמיה, הלא זה מוסיף על הבנין. והחזו"א אכן חולק על הרמ"א, ואוסר כל הני ציורים.
- (יד) והניחא לחזו"א, אבל לרמ"א ולמ"ב וכל שאר הפוסקים עד החזו"א, מאי איכא למימר.
- (טו) אלא ע"כ, הגדר של מוסיף על הבנין אינו כפי שחשבנו עד לעכשיו. אלא צ"ל, מוסיף על הבנין אינו אלא כשעושה הוספה המוסיף לעצם הבנין, אבל לא כשמוסף עבור שימוש הדריס בתוכה. דהיינו, להכניס מסמר לקיר, הוי מוסיף על הבנין לכו"ע. ולתלות וילון זו, ס"ל דאי"ז מוסיף 'על הבנין', אלא לנוחות הדיירים תלוי כאן. ותמונה ושעון על הקיר, וכן פרוכת, אינו עבור הבנין, ולא שיפר הבנין, אלא הדר שם יראה דברים יפים ושידע השעה.^ב
- (טז) וכן האי מחיצה התלוי לצניעות, שהתיר הרמ"א אפ' קבוע מקומו שם, אי"ז מוסיף על הבנין, שאין כאן איחוד גמור ואינו מוסיף על הבנין, וכל צורתו אינו צורת בנין. משא"כ כשמחובר מכל הצדדים, אז הוא מוסיף על הבנין כיון שלמעשה סוף סוף הוא סותם הפתח.
- (יז) ע"פ האמור, שער לתינוק, Child Safety Gate, אלו שמחברים מן הצד [אפ' בלחץ לחוד], ויש דלת הפותח באמצע, לכאו' הוא מוסיף על הבנין לכו"ע. וכן הורה ר' פאלק. לאפוקי מאלו שמסירים את כולו כדי לעבור דרך שם.
- (יח) להסיר חלון ממקומו, ע"י שמרימו מעל הציר, וכן דלת בכה"ג, ודאי הוא בונה וסותר מה"ת. להכניס ולהוציא רשת זבובים, לכאו' ג"כ. וכ"כ ר' בעלסקי.
- (יט) לשטוח Rug, אינו מוסיף על הבנין. לשטוח Wall To Wall Carpet, הוא מוסיף על הבנין לכו"ע. ואפ' להרים ולהחזיר מקצתו, ג"כ בכלל [כגון מי ששומר שם חפציו היקרים].
- (כ) [היכא שאופן היחיד לפתוח הדלת הוא להרים חלק משטיח הזו שמעכב פתיחת הדלת, זה צורתו מוכיח עליו שכך היא דרך שימוש, ומותר.]
- (כא) דשא סנטטי, על גינה, דינה כשטיח מקיר אל הקיר. מסטיק על הרצפה, אינו סותר להסירו, כי אינו נעשה חלק מהבנין. אמנם, יהיה שלב שלא יהיה עליו שם מסטיק אלא שם קרקע.
- (כב) תריס שסטה מן הדרך, להחזירו, הוא בונה. וכן אם הרצועה יצא ממקומו, ג"כ דינא הכי.
- (כג) העושה 'רמפה' עם אבנים לפני Kerb, הוא מוסיף על הבנין וחייב.
- (כד) כ' חו"ש דלדעת חזו"א שלתלות סדין על הקיר הוא מוסיף על הבנין, ה"ה שאסור לתלות תמונה על הקיר. ויל"ע בזה, כי אולי הציור של המ"ב והרמ"א היה בסדין בכל אורך הקיר, כעין Wallpaper, שבזה אמר החזו"א שהוא כמוסיף על הבנין, אבל בתמונה בעלמא, אולי לא. והגע בעצמך, וכי החזו"א יאסור לתלות שעון פשוט על הקיר, או לוח וכו', דלכאו' אי"ז מוסיף על הבנין גם אליבא לחזו"א, דבזה כו"ע יסכימו שאינו מוסיף על הבנין אלא להדר בתוכו [עכ"פ כשתלוי בלבד]. וא"כ אולי תמונה בעלמא ג"כ בכלל הא. ועיין.
- (כה) Wallpaper על הקיר, הוא מוסיף על הבנין.
- (כו) [הבהרה: אצל מלאכת תופר וקורע הארכנו לבאר החילוק בין מלאכת בונה סותר לתופר קורע, ע"פ הביה"ל שם בסי' ש"מ דעץ בעץ הוא תופר. וק' הא שו"ע בסוגיין כ' להדיא דהתוקע עץ בעץ הוא בונה. והבאנו כמה חילוקים. והפשוט מביניהם היה לחלק בין רך לרך שהוא תופר קורע [והא דביה"ל איירי בחלתה שהוא רך],

^א נ"ב י"ג.

^ב יש שנתנו גדר, כל מה שלוקח עמו כשעובר דירה, אינו מוסיף על הבנין. וגדר זו אינו אמת, אבל הוא קרוב לאמת.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

ואילו בונה הוא בקשה וקשה. ואף שלמסק' לא היה ברור כמהלך זה, מ"מ הפשטות נראה כמהלך זה. ודננו התם, מה הדין בקשה לרך, איך נידונו, כתופר או כבונה.

(כז) והבאנו דיש מפרשים הא דקורע עור מע"פ החבית, דטעם ההיתר הוא גופא משום דהוא רך וקשה. וה"ה לכל גביעי יוגרט וכו'. וחז"ש כ' כעין סברא זו להתיר פלסטר על גוף האדם.

(כח) אלא שא"כ, יהיה מותר להדביק Wallpaper בביתו בשבת, כי הוא רך וקשה, וכולא האי ודאי לית מאן דמיקל. ואולי דבבונה ותופר לא מקילינן ע"פ סברא זו, רק סותר וקורע. ואולי משום דמתקשה לבסוף, ונתבטל אל הקיר, א"כ א"א להתיר מפני רכותו. ונפק"מ, מה הדין לתלות/להוריד פאשקעווילין או שאר מודעות בשבת. ואינו ברור כעת. ע"כ.

(כט) מקרר, יש לו כמה חלקים שונים, ונבארם אחת אחת. ונציין, שאיירי כאן במקרר או מקפיא שהוא מ' סאה ואז דינו כקרקע', אבל מקרר או מקפיא קטן, דינו שונה כדיתבאר בס"ד בבונה בכלים.

(ל) ומדפים שבתוך עצם המקרר, אפ' כשהם מונחים במקומן לחוד, בלי שום תקיע בכלל, לכאן דומה למדף של ארון ספרים, שיש בו משום בונה וסותר גם במונח בעלמא. ואסור גם הוא מזיז תמיד, דמ"מ אין חזותו מורה על כך, אלא כמדף בעלמא. ואולי יש מקום לצדד להקל היכא שמרימו במקצת רק כדי להכניס דברים גדולים, ודרכו בכך. וכן בארון ספרים יש לדון בזה.

(לא) וכן המדפים המחוברים לדלת המקרר, אסור לפרקם ולהחזירם, גם מי שרגיל בכך, דאין חזותו מוכיח עליו, אלא שישאר כן.

(לב) מגירות של ירקות, יש סוגים שחזותם מוכיח עליהם דתשמישן הוא להוציאן לגמרי ממקומן ולהחזירן, ואלו שרי בשבת.

(לג) המוט של נייר הטיולט, חזותו מוכיח עליו שעומד להסיר ולהחזיר תמיד. וכן מוט של מגבות שיש במוסדות, ג"כ דינא הכי, וע' אוח"ש וצ"ע.

(לד) מוט של וילון אמבטיה, דרכו לישראל שם, ומתברר אל הבנין [גם אלו בלחץ לחוד], ואסור. והוילון עצמו, יהיה תלוי על חזו"א ומ"ב הנ"ל.

(לה) ע"כ הדברים הפשוטים, וע"ע בקונטרס פפב"ח בשם ר' פאלק. וע"ע בספר בנין שבת.

(לו) ואם לכאן הדברים היו די ברורים, עכשיו מתחיל מבוכה גדולה. כי כשנעיין בסי' ש"ח סעי' י', לכאן מצינו כללים שונים לגמרי. דשם איירי לענין כסוי בור ודות וכו', ואיירי אם יש להכסוי שם כלי או שם קרקע, נפק"מ לענין מוקצה. וגם מתבאר שם אם איכא איסור בונה וסותר עליהו או לא, בדרך אגב.

(לז) ושם מבואר, דאם יש להם בית אחיזה, שרי לטלטלן [ואינו בונה] דאז תורת כלי עליהו, ואי ליכא בית אחיזה, אסור. וכסוי כלים, אפ' אם חיבר הכלי לקרקע, מ"מ שרי אפ' אין בית אחיזה. וכלי שטמן בקרקע דינו כקרקע.

(לח) ואינו מתבאר שם שום רמז של סי' שי"ג: של פקק חלון או קנה או נגר, קשור תלוי, דרכו בכך, אסקופה, חזותו מוכיח עליו, דלת אלמנה. היתכן. וע' באחרוני זמננו שלקחו ב' סוגיות הללו

¹ סימן שי"ד סעי' א', ועיי"ש בביה"ל ובמש"כ שם.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

ועשאו אחת; ואמרו דבית אחיזה מהני כשחזותו מוכיח עליו, והוא תדיר, וכו'. אך כבר אמרנו שאינו מבואר כן.

(לט) אלא ע"כ, סי' ש"ח שאני, ולא מהני ביה הכללים שאמרנו בסי' שי"ג. ואולי משום, דסי' ש"ח איירי בכסוי קרקע, ורצפה תמיד יש לו יותר צורה של בנין, ואם היה לה אסקופה, ורגיל מל' לל', לא היה מהני ברצפה, כי סוף סוף, רצפה הוא קרקע וקביעות ובונה. ולא מהני ביה שום דבר מלבד בית אחיזה.

(מ) ויש לבאר זאת בב' נסוחאות. נוסח א', רק בקיר, מוכרח שיהיה בו פתח, דאל"ה איך נכנסין ואיך יוצאין ממנו, וא"כ אי"צ 'הכרח' כ"כ גדול, ואפ' אי ליכא בית אחיזה, מהני שאר דברים. נוסח שני, קרקע גרוע טפי הואיל ודורכין עליו, ומוכרח שקרקע יהיה שוה ושלם, וא"כ כדי לעשות 'שיא' של קרקע ככלי, צריך בית אחיזה, ולא מהני ביה שאר דברים.¹

(מא) ועדיין, ציר ומסילה מהני בכל אופן.

(מב) נמצא, בנין ברצפת הקרקע לא מועיל שום דבר מלבד ציר ובית אחיזה. ויל"ע, היכא שהיה אסור עד לעכשיו בסי' שי"ג, האם יהני בית אחיזה כמו שמהני ציר. כגון, קופסת תריס, קיר דמוי שהוא דלת בלי ציר, וכהנה רבות, האם מהני בהו בית אחיזה.

(מג) ומסברא היינו אומרים דכן מהני, דאם ברצפה החמורה מהני היכא דשאר דברים לא הועילו, א"כ כ"ש דבזה יהני. אלא דשעה"צ שם כ' דהתם הוא עסק של בונה מדרבנן, וא"כ אולי כאן דהוא שאלה של בונה גמור, לא יהני בית אחיזה. אלא שאינו משמע שהוא **בגלל** שהוא מדרבנן, אלא אגב הוא דרבנן, והדין לא ישתנה גם אם היה דאורייתא. א"כ לכאו', וכך נטו דעת ראשי הכולל, מהני בית אחיזה בכל מקרה, גם אם מפאת סי' שי"ג לא יהיה מותר.

(מד) ובית אחיזה, מהותו הוא להורות על אי איחוד ושעומד לצאת. וא"כ אינו תלוי כמה קל הוא עבור המוציאו, אלא האם יש בה 'עזר' לעזור המוציאו. וגם, אינו צריך בית אחיזה דווקא בהכסוי, אלא גם אם יש בית אחיזה על הקרקע שסובבו, ג"כ לכאו' יהני.

(מה) [בית אחיזה, הואיל ומטרתו הוא להורות על הוצאתו, נמצא לאו כל ידית מורה על זה; כגון ידית על מגירה או דלת או חלון אינו מורה שעומד לצאת מציריו ולהחזירו, א"כ אין זה מספיק להתיר, אלא א"כ יעשה בית אחיזה גמור המורה על כן, איך שיהיה.]

(מו) כגון, בלטה רגילה שמרים כדי לגלות חור ניקוז לספונג'ה, מותר אם יש בית אחיזה או בליטה עשוי כדי להיות בית יד.

(מז) וכסוי של נקב הספונג'ה, אם יש לה שפה סביב יותר ממה שמוכרח כדי לסתום הנקב ושלא יפול לתוכו [שהוא מעט מעט יותר ממשו, ועשוי כדי לאפשר הוצאתו, גם אם אינו קל לעשות, מ"מ שרי, הואיל והוא כבית אחיזה.

(מח) מכסה בור ביוב, Manhole, מהו להוציא או להחזיר אותו בשבת [כגון שפועלים לא חזרו אותו כראוי, ויש חשש היזק]. ורובם, יש להם בית אחיזה בהשפה או בקרקע שסובבו. ואלו שיש להם חור כדי להכניס לתוכו מוט מסויים, נראה דג"ז נחשב כבית אחיזה, הואיל ויש תיקון המורה שעשוי להוצאה, ולא לישאר שם.

¹ נפק"מ בין ב' הנוסחאות, היא פתח בתקרה, וע"ע מ"ב סיש שי"ג סק"א דהשווה פקק חלון לפקק תקרה, וא"כ לכאו' מבואר כנוסח השני. וע' פפב"ח. וע"ע שם עמ' ל"ג הע' ז' דהיכא שאין ציר, בתקרה, הוי בונה וסותר, ולא מהני בית אחיזה. ויל"ע מנלן, הא בית אחיזה מועיל בכל גווני. ועמש"נ לקמיה.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(מט) [הוספה: אות הנ"ל הוא דעת הכותב, דאילו דעת מו"ר הגר"ש היה להסתפק בזה. ואני לא הבנתי מה הצד להחמיר בכלל, הלא יש תיקון שמורה שעשוי להוציא, א"כ מדוע אינו בית אחיזה ממש. ואחרי חודשיים הבנתי הספק, כי הרי כל בורג גם יש לו חריטות שמורים על היותו בורג ושיכול להוציא במדת הצורך, וע"ז שפוט דלא אמרי' שהוא בית אחיזה. חזינו, לאו כל תיקון משוי ליה לבי אחיזה.]

(נ) אך אלו שאין להן בית אחיזה, או בליטה או חריטה, אלא פותחים ע"י מוט בעלמא היכא שנוח לו, אין לה בית אחיזה ואסור.

(נא) ור"י זליברשטיין אף צידד שיהיה מלאכה דאורייתא, הואיל והוא כ"כ כחלק מהקרקע, דהרי אין יחיד יכול להוציאו בעצמו.

(נב) שירותים, שיש הכפתור מגולה להורדת מים, ואילו הניאגרה טמונה מאחורי הקיר. להסיר הבלטה או הידית כדי ליכנס לנאגרה הוא בונה מה"ת, כי זה ממש חלק מהבנין, ודומה ואולי גרע מקופסת תריס.

(נג) כשהניאגרה בפניך, ויש כסוי עליה, יל"ע איך נדון להאי דינא. האם נדון ע"פ הנ"ל ותולה אם יש לה בית אחיזה, ואולי השפה שלו הוא כבית אחיזה. או"ד, נדמה אותו להא דמ"ב שם סקמ"ג, דבכלים אפ' בלי בית אחיזה שרי, כל זמן שאינם טמונים בקרקע; והלא ניאגרה אינו טמונה בקרקע, וא"כ הוא ככלי שמחובר לקרקע בטיט, שכסוי שלה שרי, כדמבואר שם.

(נד) והנה, ר' פאלק בפפב"ח דנו בקרקע ותולה אם יש בית אחיזה. והא דמ"ב סקמ"ג, י"ל, דהתם היה כלי ראוי לשימוש לגמרי, כחבית, אלא שהחליט לחברו לקרקע, ואילו נאגרה, בלי שיחברו לקרקע אינו ראוי לשימוש בכלל, וא"כ אינו נידון ככלי אלא כקרקע.

(נה) ועוד, גם אם כלי, הלא יתבאר שתקוע ומהודק אסור בלא"ה, ואם יש שפה שרי בכל אופן. א"כ אין נפקותא אם הוא ככלי או כקרקע – דרפוי השרי בכלים, יהיה לו בית אחיזה, וא"כ מותר גם בקרקע, ואם אין לה בית אחיזה, מסתמא הוא תקוע או הדוק, ואסור ביו בקרקע בין בכלים.

מתקיים, אצל מלאכת בונה

(נו) במשנה שם, זה הכלל, כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת, חייב. רש"י פי' כוונת המשנה לומר העושה בשבת מלאכה שהיא מתקיימת, חייב. אמנם, הרמב"ם לא למד כן, אלא הבין העושה מלאכה בשבת שמתקיים לשבת, חייב. דהיינו, אי"צ מתקיים יותר משבת אחת.

(נז) ורמב"ם זו מובא בשעה"צ סי' ש"ג סקס"ח. שש"כ מפקפק בדעת הרמב"ם, וכי העושה מלאכה שמתקיים שעה לחוד, ועושה אותה סמוך לצאת השבת, חייב? עיי"ש שנשאר בצ"ע.

(נח) עכ"פ במלאכת בונה, מצינו כמה נוסחאות וגדרים שונים, שנשתדל לבאר גדרם ודינם. והם: בנין קבע, בנין עראי, בנין לשעה, אינו עשוי לקיום כלל/מצד עצמו.

(נט) בנין קבע, פשוט, חייב. בנין עראי, בסו"ס שי"ב מצינו שהיתירו בנין עראי במקום כבוד הבריות כגון לצדד אבנים זו ע"ג זו כדי לעשות מושב חלול כדי שיוכל לעשות צרכיו. ומבואר, דאי לאו כבוד הבריות היה אסור מדרבנן ולא אסור דאורייתא.

(ס) ואינו משמע שאיירי בבנין שיפול מאליו תוך כמה ימים. ואולי הטעם מדוע נחשב כעראי, וכדרבנן הוא משום מהותו, דצורתו מוכיח עליו דנעשה עבור שימוש חד פעמי. עכ"פ, המושג נמצא כאן, והגדר טרם נתבאר כל צרכו.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (סא) בנין לשעה, בירושלמי^ה פריך, המשכן, הלא בנין לשעה היתה א"ר יוסי, הואיל ועל פי הדיבור היה, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כבנין לעולם דמי. ועוד תי' שם, בנין לשעה חייב.
- (סב) פשטות הבנת תי' הראשון, בעצם בנין לשעה אינו בונה גמור, מלבד המשכן שאינו נחשב כבנין לשעה הואיל והיה בנין חשובה בגלל שהיה ע"פ הדיבור. ותי' השני ס"ל דגם בנין לשעה חייב מה"ת. דהיינו, שאילתן בדינו של בנין לשעה [שאינו משכן], תולה על ב' תירוצי הירושלמי.
- (סג) וערוה"ש^ו מבאר מדוע בנין לשעה יהיה מדאורייתא, ואילו בנין עראי אינו כן, דבנין עראי הוא חסרון בהחפצא, ואילו בנין לשעה החפצא היא בנין גמור, וא"כ הגברא, דעתו לחוד, אינו מורידו לאיסור דרבנן.
- (סד) האבנ"ז, וגם מקצת ראשונים, מוכיחים דדעת הבבלי כשנויא בתרא דירושלמי דבנין לשעה חייב, מהא דמטה של תרסיים [בנין בכלים, דף מ"ז] חייב משום בונה [לכמה ראשונים]. והלא, ג"ז היה בנין לשעה, כי היו מפרקים ומחזירים תמיד, ואעפ"כ חייב; ע"כ דעת הבבלי דבנין לשעה חייב.
- (סה) שבת ל"א: למ"ד בעינן סותר ע"מ לבנות במקומו, במשכן היכן היה, ומשני, הואיל והיה ע"פ הדיבור, על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כבמקומו דמי. ע"כ דברי הגמ'.^ז
- (סו) וטען חת"ס^י, דהואיל וגמ' דידן מביא שנויא זו כאן, מסתבר לומר דעל שאלת הירושלמי ג"כ היה אומר יישוב זה, והיא תירוצא קמא; דהיינו, בנין לשעה פטור, והמשכן שאני משום שהיה ע"פ הדיבור. נמצא, טען חת"ס דעת בבלי שבנין לשעה אסורה רק מדרבנן.
- (סז) ובאמת, מטענת החת"ס היינו יכולים ליישב, דאיו ראייתו מוכרח, ועוד, אולי רק לענין ע"מ לבנות במקומו אמרי' דהואיל והוא ע"פ הדיבור, נקרא 'בידים של הקב"ה' איפוא שיהיה, ואי"ז שייך לענין בנין לשעה [כך ביאר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל]. ועוד, אולי כוונת הגמ' לומר דאולי יצטוו הקב"ה לבנותו שוב במקומו.
- (סח) האבנ"ז^י ממשיך להכריח כדבריו דבנין לשעה חייב, מהא דקושר מירעות המשכן לא לומדים כי היה ע"מ להתיר, אלא לומדין מצדי חילזון; וכ' אבנ"ז דעדיין לומדין בונה מהמשכן, אע"פ שהיה ע"מ לסתור, דע"כ אי"ז ריעותא אלא בקושר, ולא בבונה.
- (סט) בנין לשעה, להמחייבים [הפשטות, ראשונים, אבנ"ז, תירוצא בתרא בירושלמי], כ' ישועות יעקב דחייב אפ' בנאו לרגע אחת. ולפי איך שביארנו, מוכרח להיות כן. וצ"ע כי התפא"י כ' דאם בנאו פחות מזו ימים לכו"ע פטור אבל אסור. ולפי הבנתנו באבנ"ז ודעימי' ליכא מקום לחלק בכלל.
- (ע) וע' ערוה"ש^ט דכ' דבעינן שלכה"פ יתקיים עד סוף השבת, עיי"ש. והעיקר כמש"כ [כמו שנוכיח לקמיה בס"ד], דחייב תכף ומיד.

^ה ז' ב'.

^י ריש סי' שט"ו.

^ז ע"ב.

^ח תי"א.

^ט שי"ד כ"א.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(עא) אינו עשוי לקיום. סי' רנ"ט סעי' ז' עוסק בדיני הטמנה, ואיירי כשהניחו החמין תוך תנור, ושורקין פי התנור עם טיט, מותר לסתור אותו טיט כדי להוציא החמין. וביאר שם מ"ב סקי"ט, שאין זה בכלל סתירת בנין אפ' מדרבנן, כיון שלא נעשה לקיום כלל.

(עב) ודין זו מצינו גם בסי' שי"ד סעי' י' שמתיר השו"ע הואיל ואינו עשוי לקיום, וזה המקור שם להתיר גם חותמות שבקרע, מפקיע וחותר היכא שאינו לקיום כלל.

(עג) ועלינו לבאר, איך ומדוע דין זו שונה מבנין לשעה, דשם אמרנו דקיי"ל דאסור מה"ת, ואילו זו מותר לכתחילה.

(עד) ואולי י"ל, דהיכא שחזותו מוכיח עליו שמוכרח להיות פתוח בשבת, דהרי בלא"ה לא יהיה לו חמין, בזה אינו בונה ואינו סותר. שהא' ב' של בונה הוא לאַחַד, ואם מוכח מיניה וביה שאינו איחוד ושעומד לסתור, אינו בונה [שאם אינו פותח, מקולקל הוא, ואיבד כל תכליתו]. וסברות הללו הם נוגע לכמה וכמה דברים, כגון משחק לָגו, שמוכח שאינו עומד להתקיים כך [איירי בפשוטים, ולא במודלים מיוחדים].

(עה) הערוה"ש מסביר הא דסי' רנ"ט ושי"ד באופ"א, ע"פ שיטתו שהבאנו למעלה, דכל שדעתו לפתוח בו ביום, שרי לכו"ע. וכבר כתבנו, וגם נוכיח, שהעיקר דלא כזה.

(עו) הרמ"א בסי' רנ"ט, ומבואר שם ע"י מ"ב סקכ"ב מביא צד שיש לחשוש לסותר, וכ' דיש להחמיר היכא שאפשר.

(עז) השתא דאתית להכי, נוכל בס"ד לגשת אל דברי המ"ב סו"ס ש"מ, שאיירי לגבי דפי הספר שנדבקו ע"י שעה בטעות כגון בשעת קשירה, וכ' דאין בזה משום קורע להפרידם, כמו שמבואר בסי' שי"ד סעי' י', של שלא נעשה לקיום, וכל שכן בדפים הללו שנעשה בממילא ולא במתכוון. עכת"ד.

(עח) והנה, אם נלמד כדברי הערוה"ש, אין למ"ב שום דמיון מש"מ לשי"ד, והיה מוכרח לחלק בין היכא שנדבק תוך כ"ד שעות. אמנם, אם כדברנו, דברי המ"ב הם כמין חומר. דכי היכי דבסי' שי"ד ורנ"ט, היכא שמוכח מיניה וביה דעומד ליפתח אינו איחוד בנין, ה"ה לענין תופר וקורע, שענינו לחבר ב' דברים לעשותן אחת [כדמבואר בביה"ל שם], שייך לומר סברות הללו, וכ"ש היכא שלא היה במתכוון אלא ממילא, ומוכח שהיה טעות, אינו איחוד, ואינו תפירה, ולכן ליכא קורע.

(עט) ועיין שוב בדברי המ"ב שם, והכל יפה כמין חומר.

(פ) נחזור לסברות הללו בבנין בכלים, כגון לפתוח בקבוק שתייה אחר שנסגר זמן רב, הגם שהדוק ותקוע, לפי האמור אינו בנין, ואין שאלה בפתיחתן.

כפי סדר הסעיפים

(פא) מבואר מסעי' א' וב', דאפ' היכא שאין במעשיו משום מוסיף על הבנין, עדיין יאסר מדרבנן היכא שהוא מחזי כבונה.

(פב) סעי' א' עוסקת בענין פקק חלון, ומבואר שבענין שיחשוב עליה מבעו"י. וביה"ל מביא דעות אי זה משום מחזי כבונה או משום הל' מוקצה.

(פג) במקום לחשוב עליה, מהני גם אם השתמש בו פעם אחת, מ"ב סק"ג.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (פד) כגון, נשבר חלון, לסתמו עם קופסת קרטון בעלמא, אסור. ואם כן חשב עליה מבעו"י, ע' לקמיה.
- (פה) כ' ביה"ל, הא דיש היתר בפקק חלון אם חשב עליה מבעו"י, ועוד הפרטים המבוארים כאן, היינו רק כשמסירו לעיתים קרובות, אבל אם אינו עומד ליפתח אלא לעיתים רחוקות, אסור, דכמוסיף על הבנין, ואינו שרי אלא בקשור ותלוי.
- (פו) ומבואר בסעי' ג' בביה"ל דל' יום הוא תדיר, ואל"ה הוא עיתים רחוקות. ונקטו [חו"ש ועוד, כמדומני] דה"ה כאן.
- (פז) נמצא, קופסת קרטון על חלון שבור אפ' חשבו אם השתמש בו מבו"י, אינו הדרך להסירו יותר מל' יום לל' יום, אלא משאירו כך עד שיבא לתקנו. וא"כ נכלל באינו עומד לפתוח אלא לעיתים רחוקות, ואסור.
- (פח) ומה יעשה. כ' מ"ב סק"ג דבר שאין דרך לבטלו לעולם אלא לפי שעה כגון בגד וכיוצא בזה, מותר. ולכן, יקח מגבת, או ארון, ואז אין בזה משום מוסיף על הבנין או אפ' מחזי כזה.
- (פט) [וכמובן, דהואיל וזה סברא ולא דין, א"א להשוות כל כלים. דרק כלים שלא יבטלנו וישאירו שם. ואילו כלי שאין הדרך להקפיד עליה, לא יהיה בכלל היתר זו].
- (צ) והא יל"ע, מהו לסתום חור בבנין ע"י כלי, כשדעתו שישאירו שם לאורך ימים. כגון חור מע"ג תריס או מזגן שסותם על כרית או מעיל ישן, האם זה מוסיף על הבנין, הואיל ועושה כן לתקופה ממושכת. [אינו 'איחוד', ואינו נראה כחלק מהבנין, אך למעשה הוא שם זמן ארוך]. וצ"ע כעת. דעת מו"ר הגרש"ק היה נוטה להקל.
- (צא) להסיר חלון או דלת מציריו, גם אם היא קל מאוד, כגון אלו שמרימים, אעפ"כ זה מוסיף על הבנין וסותר מה"ת, כי זה מעצם הבנין. כך מבואר ממ"ב ש"ח סקל"ט. וה"ה להכניס רשת זבובים, וכמש"כ למעלה.
- (צב) קופסת התריס, גם אלו לפעמים קל מאוד לפתחן, מ"מ אינם כדלת וחלון, ואין חזותו מוכיח עליו דעומד לפתוח ולסגור תמיד, ואדרבה נעשה בצורה הכי דומה לקרקע ששייך, ונעשה לפתיחה רק בעת קילקול, א"כ פתיחתו וסגירתו הוא בונה ממש. ואם הוא על ציר, מותר בכל אופן.
- (צג) סעי' ג' וד' טורח להגדיר מה בדיוק נכלל בגדר דלת, ומה נקרא סתימת הקיר. ויש כל מיני תנאים שונים, ורובם לא שייך אצלנו בזמננו. ומבואר, דכל היכא שיש ציר, הוי דלת, ושרי בכל אופן, אף אם פותח רק א' ליובל.
- (צד) ואם אין לה ציר, אינו שרי אא"כ מוכח מצורתו שהוא דלת, כגון לוח אחד [בזמננו], אסקופה, וכו', ואי אין לה תנאים אלו, נקרא 'דלת אלמנה' ואסורה, גם אם הוא רגיל לפתוח ולסגור תמיד [מ"ב סק"ל]. עיי"ש לשאר פרטי התנאים.
- (צה) ועפי"ז, מובן מש"כ לענין קופסת התריס. וכן, דלת של בידם או Attic או שאר Fake Wall שאין להם ציר, כל שאינו מוכח מצורתו שהוא דלת, אסור לפתחו. כגון קיר דמוי שמצניע שם חפציו היקרים, שאין לה ציר. וכן בלטה שמגביה מהרצפה, ומתחתיו יש כספת או נקב לניקוז.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (צו) וכגון גבאי בהיכנס ששומר מפתחות לארוה"ק תוך א' מחלקי Fake Ceiling, דאע"פ שכל חלק הוא בתוך מסגרת, מ"מ אין המסגרת מורה על דלת, אלא על תקרה. וכגון Vent של מזגן. כל אלו אסורים, ואינו ברור אם הוא מה"ת או מדרבנן.
- (צז) להסיר תקע משקע [כשאינן שאלות מצד חשמל], חו"ש' אוסר מצד שהוא מסיר דבר שהוא הוספה לבנין. והנה, בשלמא שקע מיוחד שעשה בקיר ליד המזגן, הרי הוא כחלק מהבנין עצמה. וכן של מכונת כביסה, לפעמים. אבל שקע של מקרר, אפ' מקרר של מ' סאה שדינו כקרקע, מ"מ אינו אותו 'קרקע' של הבית, וא"כ הוא מקום לחבר בין קרקע זו לקרקע הסמוך לה. וכ"ש כשהוא דבר יותר קטן שהוא ודאי כלי, כגון מאוורר, מטען, וכהנה רבות, שאינם כחלק מהבנין אלא שימוש חיצוני בעלמא.
- (צח) לחבר צינור של גינה לתוך ברז; אם הוא ברז של החצר, לכאן זה מוסיף על הבנין, ואסור, וכ"כ ר' בעלסקי. וכשהוא לברז שבבית, צורתו מוכיח עליו שאינו יכול לישאר כאן, ואינו מוסיף על הבנין. וכ"ש שיש לאסור להחזיר הידית לברז שבחצר [שרגיל להסיר].
- (צט) יש כלי שמחברים לצינור הבית, ועושה שהמים היוצא ממנו הוא מלא אויר ו'קצף'. לחבר את זה אסור, ואולי אף מה"ת.
- (ק) להניח Strainer תוך הכיור, אינו חוסיף על הבנין, אלא שימוש עצמי בכלי זה במקום מסויים. ודו"ק.
- (קא) נורות, Lightbulb, מלבד שאלות של חשמל, לכאן הוא מוסיף או סותר בבנין, מה"ת.
- (קב) להניח מגנט על המקרר, בין שהוא תמונה, או לוח, או שאר דבר, אינו איחוד, ואינו בונה. ואלו ששמים במקרר למנוע הדלקת הנורה והמאוורר, לכאן אסורה, אך אינו נוגע לעשות אלו בשבת.
- (קג) מזוזה שקבוע על הדלת במגנט, וכן אם קבוע בסקוטש, לכאן הוא בונה גמור. [ועמ"ש"כ במלאכת תופר דאין באלו משום תופר וקורע, כי מהותם מורה על אי איחוד, ומהא קבע דווקא בחומר שיכול להסיר בקלות, מוכח שאינו איחוד בכלל. וק', א"כ גם בבונה נימא הכי. ותי' מו"ר, דבונה בקרקע אי"צ חיבור כדי לעשותו בונה, אלא אפ' המניח והמצדד אבנים בבנין חייב, א"כ זו אינו גרע. ואם יש להק' ע"ז, שפיר גרע גרע, כי שימוש דווקא בדבר שיכול להסיר בקלות. ואינו דבר שאין צורך בחיבור עם חומר, אלא מצא דווקא חומר זו שמיקל עליו. ועיין].
- (קד) בסעי' א' הרחיבו על קנה לנעול בו את הדלת, מה צריך לעשות לה כדי להתירו, עיי"ש לפרטים. וע' חו"ש"א שדן האם מוט של ס"ת בארוה"ק הוא דומה לזה, ומסיק שאינו, הואיל וזה מוכח מצורתו דעומד לצאת, ואין כאן איחוד כלל. ודבריו מובנים, אלא שקשה, הא הקנה ג"כ היה מוכח שיוציאו אותו, כי הרי נועל את הדלת בה, א"כ גם בקנה נימא הכי.
- (קה) ולמעשה, המוט שרי, והא דקנה, ע"כ אין אנו מבינים המציאות מספיק טובה.
- (קו) ממשיך שו"ע, נגר, צריך תנאים שונים ומשונים כדי להתירו. מ"ב סקי"א מסביר מדוע זה דומה יותר לבנין, משום דדומה לשאר יתדות ומסמרים שנועץ בכותל. וגר"ז מוסיף, משום דנכנס על תוך קירות הבית.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(קז) מ"ב סקכ"ב כ' דהיכא שאינו מוסיף נקב בארץ, שרי בכל אופן כשעשוי לכך מתחילה. כגון הבריח של דלתות רב בריח, דשרי מהאי טעמא, וגם מטעמים אחרים.

(קח) ברם, היכא שהנקב של הבית מתמלא בעפר ולכלוך במקום להיות חלול שיכנס לתוכו הרב בריח, אסור לפנותו, דמתקן הבנין. ואם נפל לתוכו 'גולה' לכאן' שרי, כי לא נתבטל אל הבנין.

(קט) יל"ע, דלת הזזה שהמנעול שבו מקולקל [רוב מקרים], ולכן שמים לתוך החריץ במסילה, בין הדלת לקיר השני, קרש של 2X4. הרי הקרש וגם המסילה אינו מתוקן לכך, ונכנס לתוך הרצפה כעין נגר, ולכן לכאן' יל"ע בזה משום מוסיף על הבנין.

(קי) והנה, בשלמא אי קרש הזו לא היה למדה נכונה, היינו אומרים דחזותו מוכיח עליו שאינו חלק מהבנין, אבל היכא שמידתו כך היא, הרי לכאן' יש לחוש מצד מוסיף על הבנין. ואולי היה מקום לומר דבהא שחתכו למדה נקרא התקינה לכך, עכ"פ לדעת ר"ת, שסמך עליה מ"ב סק"ז בשעת הצורך.

(קיא) והיכא שאינו נכנס לתוך החריץ שבמסילה, אלא מונח עליה, שרי. והיכא שהוא כלי, כגון מקל מטאטא, ג"כ שרי.

(קיב) ויש דלתות שבאים אם מקל מיוחד לכך, ואז שרי, כי זה מתוקן לכך מתחילה.

(קיג) ואם הוא קרש בעלמא ובמדה ראויה, לא יסמוך על ר"ת הזו שלא בשעת הדחק, אלא יעשה מעשה גמור, ויכין לו ידית ובית אחיזה.

(קיד) כל דבר שהוא על ציר, אינו בונה ואינו סותר ואינו אוהל. המקור לזה הוא רמ"א סי' תרכ"ו. וע' מנח"ש א' י"א דכ' דה"ה גשר ע"פ המים, שיש לה ציר, סגור מאה שנה, מותר לפתחו. וכן דלתות וקירות הזזות במסילה, כמו שיש בישיבת מיר, הואיל והם על ציר, אין בהם משום בונה או סותר או אוהל.

נספח: בנין בשערות

(א) בסי' ש"ג סעי' כ"ו, אסו לאשה לקלוע שיערה, ולא להתיר קליעתה. וביאר מ"ב סקפ"ב דאסור מדרבנן משום דדמי לבונה, כדבואר שהקב"ה קלע שערותיה של חוה, ודריש מ'ויבן ה', אלמא קליעה דומה לבונה.

(ב) וכ"ז איירי רק בשער האדם המחובר לאדם, דאילו בפאה נכרית, אין דינו אלא כבגד, ויש בו משום אורג, והתרתו משום פוצע.

(ג) וכ' שם מ"ב דבשער האדם אינו אורג הואיל והוא מחובר, ועוד, דאין סופה להתקיים שעומדת לסתירה.

(ד) ולא ברירא לי כוונתו, האם איירי כשתסתור מאליה או שהיא עצמה תסתור את זה. נפק"מ, אם איירי כשהיא תסתור את זה, מה יגיד כשתסתור מאליה, דלכאן' יהיה קיל טפי, ואולי אף מותר לכתחילה. וע"ע אבנ"ז ר"א.

(ה) ע"ע שעה"צ ס"ח בעינן גדר מתקיים, ודעת הרמב"ם, שההבאנו בס"ד למעלה.

(ו) קצת דיני קליעה וסלסול שערות בשבת. ע"ע תשובות והנהגות ח"א סי' רכ"ט.

(ז) כשיש קליעה כבר בשער, אינני רואה שום איסור לקשור גומי בסופו שלא יתיר.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

ח) סלסול פאות מחדש, דהיינו שהיו חלקים, ורוצה לסלסלם סלסול חסידי אמיתי, מביאים בשם ר' וואזנער^{יב} לאסור. [כ"ז מלבד סחיטה, ושאר שאלות].

ט) ובהליכות החשב האפוד^{יג} מביאים שאמר ש'הבעלזר' כבר הורה לאסור. קצוהש"ח^{יד} כ' דהא דיש איסור היינו סלסול מחדש [וכמש"כ], אבל כשקיים סלסול כבר, 'מסייע אין בה ממש'.

י) ממשיך הרמ"א דיש אוסרים לחלק השער, ומסיק דנהגו לאסור ע"י כלי, ולהקל ע"י יד. ומ"ב מסביר דהוא משום חששא דגוזז. והנה, אם המ"ב חשש לגוזז בלחלק לחוד, הלא ה"ה וק"ו בסלסול יחשוש, אפ' ביד.

יא) ועוד, הקצוהש"ח למד הרמ"א לאסור משום בונה, דג"ז עושה צורה יפה בשער. ולפי זה, ודאי סלסול פאות אסורה, דזה ודאי יותר צורה מלחלק לחוד.

יב) המ"ב, ע"כ לא למד דלחלק הוא משום בונה, דהרי לא בנה שום דבר חדש, ושום צורה מעצמו, משא"כ קליעה, הוא בריה חדשה, ודבר בפני עצמו. וגם לדעת המ"ב, נראה דעדיין סלסול פאות מחדש יאסר, דג"ז בריה וצורה חדשה בפנ"ע.

יג) ע' מהרש"ם שהיקל ולא נימק דבריו.

יד) לעשות פאות ביסלי, ר' פאלק^{טו} אסר משום דדומה לבונה [משום דהוא 'בנוי' ו'צורה' ו'קשה' ו'דבר חדש'].

טו) להשתמש בממרח ג'ל, וכן ספריי שערות, אסורים בלא"ה.

סעי' ו' - בנין בכלים

א) גמ' מ"ז. המחזיר מטה של תרסיים בשבת חייב מטאת, קנה של סיידים פטור אבל אסור.

ב) מטה זו, היה של עובדי נחושת שהיו הולכים ממקום למקום, והיו מחזירים מיטתוהן בכל מקום, ומפרקים אותו כשיצאו^{טז}. קנה זו היה של מלבני הבית, שניו נותנים מטלית בראשה כדי לסוד הבית, ומלמטה היה רוצה בקצר, ולמעלה היה צריך ארוך, והיה מחבר קנה לקנה כדי להאריכו.

ג) ומסק' שם [עכ"פ למ"ב, וע"ע חזו"א], תקוע, חייב, הדוק, פטור אבל אסור, ורפוי מותר לכתחילה.

ד) [בגמ' שם יש מ"ד מטה של תרסיים שפיר דמי, והק' שם תוס' בע"ב, איך יתכן שחלקו כולא האי].

ה) הק' ראשונים, הא יש כלל אין בנין וסתירה בכלים, וא"כ מהו האיסור כאן. ודעת רש"י, כאן ובכמה מקומות, דאד"נ אינו משום בונה, אלא משום מכה בפטיש.

^{יב} קובץ מבית לוי י"ט נ' ד'.

^{יג} א' פ'.

^{יד} קמ"ו כ"א.

^{טו} זכור ושמור, גוזז.

^{טז} זו היתה מקורו של אבנ"ז לחייב בנין לשעה.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (ו) תוס' פי', הא דאין בנין בכלים, הנ"מ ברפוי, דבקרקע יש בונה גם ברפוי, אבל בתקוע, גם בכלים יש בונה. והנפק"מ בין רש"י ותוס' הוא לענין סותר, דלרש"י מותר לגמרי, ואילו לתוס' עדיין אסור וחייב.
- (ז) עפ"י הקדמה זו, נוכל להבין דברי המחבר והרמ"א ומ"ב כפשוטן. מטה של פרקים אסור להחזירה ולהדקה [הידוק, דרבנן], ואם תקע חייב חטאת. ואם היא רפוי [רמ"א: דרכה להיות רפוי], מותר לכתחילה [רמ"א: ובלבד שלא יהדק].
- (ח) דהיינו, רפוי שדרכה להיות תקוע, אסר הרמ"א. רפוי שדרכה להיות מהודק, זהו חלק שני שבסעי' שנבאר בהמשך בס"ד.
- (ט) מ"ב סקמ"ג, רפוי ואינו רפוי, אסור.
- (י) ועלינו לבאר כפי יכולתנו מהו גדר כל מילים ונוסחאות הללו. תקוע, בביה"ל כ' דהוא דבר שצריך גבורה ואומנות. רפוי, מבואר שמתנענע בחור. וחז"ל הוסיף דהחור הוא יותר רחב ממה שהיה צריך. [ומשמע, דאעפ"כ היה איזה חוזק קצת, ולא היה מונח בעלמא.] הדוק, הוא משהו באמצע, ורפוי ואינו רפוי, הוא בין הדוק לרפוי.
- (יא) ויל"ע, האם החיבור נידון כלפי קושי להסירו, או שזה סימן בעלמא, והעיקר הוא כמה חזק נתחבר שני החלקים.
- (יב) והנה, מהא דשעה"צ ל"ב מבואר דאינו תולה בקושי להסירו, אלא בחוזק החיבור, מהא דציידד לחייב ולכה"פ לאסור בשרוי"ף.
- (יג) דהרי, שרוי"ף זה הוא כבורג, ואין לא קושי להסיר, רק מסתובב, ואעפ"כ הוא אוחז שני החלקים יחד בחוזק. ומביא השעה"צ מח' ט"ז מג"א האם הוא דאורייתא או דרבנן.
- (יד) דהנה, כל הפוסקים ומחברי זמננו כולם דנו לענין קפיץ, מה דינו, כתקוע או הדוק או רפוי, ובעז"ה נרחיב ע"ז בהמשך. ואמרו [אוח"ש] שאינו חיבור חזק בעצם, אלא הקפיץ הוא כמנעול המונע יציאת הפרק, אבל אינו תקוע בעצם.
- (טו) ולפני שאומר סברות כאלו, הרי עליו ליישב שעה"צ זו, כי גם בורג אינו תקוע בעצם, אלא יש עשרים חריצים לעומת עשרים חריצים, וזה נכנס לתוך זה, והוא כעשרים מנעולים וקפיצים, וא"כ לכאורה לא שנה הא מהא, ובבורג שעה"צ דין בין אסור לחייב; וא"כ לפני שמיקל למעשה בקפיץ, צריך להציע סברא חזקה לחלק. ועמש"כ לקמיה באריכות בענין קפיצים.
- (טז) אע"פ שיש מח' אם בורג הוא דאורייתא או דרבנן, מ"מ מסמר בכלי ודאי דאורייתא, כדמבואר בסעי' ט', ובורג שאני מכמה טעמים^י.
- (יז) ע"כ ביארנו ע"פ דברי המ"ב. אמנם החזו"א^י למד אחרת, וס"ל דרפוי לעולם שרי. וכ' דאע"פ שב"י מביא גזירה רפוי אסור שמא יתקוע, הלא בשו"ע לא כ"כ. והוא נגד רמ"א שלנו [שאינו מתחיל 'בהג"ה']^י.
- (יח) ממשיך שו"ע, כוס של פרקים, מותר לפרקו ולהחזירו^י בשבת, ויש מי שאומר [דעת המהר"ם מרוטנבורג] שדין כוס כדין מטה. הג"ה, אם דרכו להיות מהודק, אסור לעשותו רפוי.

^י מחמת סברות הנ"ל, ושזה תקוע לכו"ע. ועוד, אין צורתו עומד לצאת, משא"כ בורג. ועוד סברות.
^י נ' ט' וי'.

^י דאילו עשייה בפעם הראשונה הוא תיקון מנא.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(יט) וביאר המ"ב, דאיירי בכוס שהדרך היתה להדק ולא לתקוע, שדעה ראשונה ס"ל דבזה לא חששו לעשותו רפוי, ואין עושים גזירה לאיסור דרבנן, ולכן שרי ברפוי [ועדיין אסור להדק, ולשון שו"ע צע"ק לפי"ז]. והיש מי שאומר ס"ל דהואיל ואסור להדק אסור לעשותו אפ' רפוי, כמו שגזרו במטה של פרקים.

(כ) וסיום דבריו של רמ"א, ביאר מ"ב לומר שאם הוא דרכו להיות תקוע אז אסור לכו"ע לעשותו רפוי.

(כא) דעת שו"ע, סתם להקל, י"א להחמיר. ומ"ב סקמ"ו כ' דלכתחילה יש להחמיר כדעה זו, אך לצורך שבת יש לסמוך אדעה ראשונה להקל.

(כב) וחזו"א הנ"ל שלמד דרפוי מותר בכל אופן, ע"כ מוכרח לבאר מח' זו אחרת. וביאר, שדעה ראשונה ס"ל הידוק בעצם שרי. ואינו אסור להדק אלא כשדרכו לתקוע. ואילו המהר"ם ס"ל דהידוק אסור מדרבנן, גם כשאינו דרכו לתקוע. ועוד, החזו"א היקל כסתם שו"ע, ואסר הידוק רק כשדרכו לתקוע.

(כג) נמצא, לדעת מ"ב, רפוי אטו תוקע אסור. רפוי אטו הידוק מח'. ורפוי ואינו רפוי אסור. ולחזו"א, תקועה אסור, וה"ה הידוק אטו תקיעה. ותו לא.

(כד) [שאלה: רפוי שאסור שמא יתקע, האם שרי כשאין בורגים, או שצריך לאומן. וע' מ"ב ש"ח סקע"ב דמבואר דמה שמהני לענין שלא לעשות מוקצה אינו דווקא מתירו לענין לעשותו רפוי. וא"כ מסתבר לאסור.]

(כה) דנו האחרונים בענין ידית שנפל מהדלת, מה דינו בשבת. ואי נפל בשבת, מוקצה הוא. ועוד, דרכו להיות תקוע, א"כ גם ברפוי אסור, ועוד בלא"ה הוא בוננה בקרקע דגם ברפוי אסור.

(כו) אמנם, הורה ר' אלישיב דאם כבר נפל מבעו"י ורגיל להשתמש בו כמות שהיא, ואינו משאירו שמה, אלא משתמש בו כעין מפתח, שמכניס לצורך הפתיחה ומיד מסירו מהדלת, אינו אסור בשבת. [דשוב אינו דרכו לתקוע, ואינו מוקצה הואיל והשתמש בו מבעו"י, ואינו בונה בקרקע הואיל ולא מניחו שם, ודרכו בכך. ואעפ"כ זה חידוש, ע' ביה"ל ש"ח סעי' ט"ז ד"ה גם אסור.]

(כז) [לאור כל האמור בס"ד, כל מה שכתבנו בהל' תיקון מנא, דאם הוא פעם שניה מותרת, היינו אך ורק היכא שאינו תקוע ואינו הדוק, ואינו דרכו להיות תקוע; ואם דרכו להיות מהודק יש בזה מח'. וצ"ע על דברי ר' פאלק שהיקל לחבר כוסות קוקטייל בפעם השנייה, ולא פירט דהיינו דווקא כשהוא רפוי.]

(כח) ודע עוד, כל היכא שאמרנו שמותר ברפוי, מ"מ אם הוא פעם הראשונה יש לעיין מצד תיקון מנא, עיי"ש מש"כ.]

(כט) **כסוי כלים.** הק' מג"א וט"ז, כסוי כלים המחוברים בשרוי"ף/הברגה, איך פותחים וסוגרים בשבת, הא זה מהודק/תקוע², ונאסור כמו כוס של פרקים או מטה של תרסיים. ואין לטעון דעשויים לפתוח ולסגור, דהרי גם מטה של תרסיים וכוס של פרקים וקנה של סיידים היו כן.

(ל) ותי' הט"ז, הואיל ועיקר תשמישו ע"י פירוק תמיד אינו בונה, אף שהוא בחוץ. ומג"א תי' דאינו עשוי לקיום, אלא לפתוח ולסגור תמיד. ואע"פ שהיה הרבה מקום לדון בהבדל הנוסחאות, מ"מ המ"ב מביא מג"א, ומסיים דכ"כ הט"ז. אלמא שלמד דליכא חילוק בינייהו.

² ט"ז מג"א. לשיטתייהו בענין שרוי"ף.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(לא) וע"כ דברי המג"א א"א להבין כפשוטן כי הלא מטה של תרסיים נמי כן הוא. וביאר חזו"א, דענין כלי הוא להיות פתוח שיכול להוציא ממנו התוכן, והפקק הוא רק לשמרו עד עת הצורך. נמצא, החיבור אינו שימוש של הכלי, אלא השימוש הוא בנפרד, ועד לשימוש יש איחוד, נמצא אינו ב' חלקי הכלי שעושים מלאכה יחד, אלא שני כלים נפרדים שכל א' עושה מלאכה שלו, ביחד, ואי"ז בונה. [החיבור מפריע להשימוש, והשימוש מחייב פירוד. ואילולי היה פותח היה עצם הכלי מקולקל, ולא רק שאיבד מעלה צדדית. וחיבור ע"כ אינו איחוד כי זה היפוך השימוש.] כך ביאר ר' פאלק דברי החזו"א בפפב"ח.

(לב) וע' מנח"ש^{כא} דין בדעת החזו"א, ולדעתו מה דין לסוגר מלחיה, או בקבוק תינוקות, כי התם עושה השימוש ביחד, כשהפקק סגור. אך, ר' פאלק טען דגם אלו שרי לחזו"א^{כב}, דאילו לא היה נפתחים היה מאבד כל תכליתו, ולא לא איבוד מעלה צדדית.^{כג}

(לג) אלו ואלו מודים, לסגור הפקק של בקבוק קטשופ [אחרי שהסיר הנייר מעליו] הוא סגירה שאין צורך בהפרדתו, ואסור לחברו, גם אם הוא עצמו תמיד פותח את זה^{כד}. וכן אסר ר' פאלק בפפב"ח. ולכאו' ה"ה בקבוק קטן של מים שיש פיה ספורט, א"כ להפריד כל הפקק כולו מהבקבוק הוא מעלה נוספת למלאותו שוב, אך אינו הכרחי לעצם שימוש הכלי, כי עצם שימוש הוא שימוש הראשון, וא"כ מניעת פתיחתו הוא חסרון מעלה צדדי ולא מעצם גופו של שימוש הכלי. וזה נראה כחידוש.

(לד) הגר"ז^{כה} למד שהיתר כסוי כלים הוא משום דדרך לפתוח תוך כ"ד שעות, ואי"ז בונה, כמו שראינו אצל תנור. ולכאו' גם הגר"ז מודה למש"כ למעלה, גם אי ליכא הכרח ממנו. ועצם דבריו של הגר"ז, אינו משמע שנתקבל אצל הנו"כ והפסוקים. וכמדומני שר' פאלק היקל ע"י גוי.

(לה) ויל"ע לפי הגר"ז, מה יהיה לפתוח בקבוק מיץ ענבים שסגר מוצ"ש הקודם, הלא נסגר יותר מכ"ד שעות. [למג"א ט"ז חזו"א מותר.] עכ"פ יש הרבה מקום לדון בשיטתו של הגר"ז, כגון מה יגיד בדבר שהדרך לסגור לימים רבים, אך הוא פרטי פותח וסוגר תמיד, האם תלוי בחפצא או בגברא.

(לו) ויל"ע, לפי הנ"ל מהו לסגור בקבוק עם פקק לפני שזורק לפח, האם מותר או לא. הרי, להגר"ז אינו עומד ליתוח תוך יומו. למ"ב ט"ז ומג"א אינו עומד ליפתח תמיד. לחזו"א ור' פאלק, הרי עכשיו אין הכרח לפתחו, וא"כ נאסר. ור' פאלק יישב, דאי"ז סגירה חשובה, הואיל ואין לו תועלת.

(לז) והק' עליו, מה בכך שאינו חשובה, הלא מלאכה היא. ועוד, לפעמים יש תועלת, כגון כשהוציא ממנו כל האויר וסוגרו כמות שהיא, יש תועלת בפקק סגור עליה. וע"כ נראה לומר, ואולי לזה כיוון מרן, דבחפצא, פקק על בקבוק שתייה, אינו חיבור, כי מהותו הוא לפתוח כדי להשתמש, וא"כ מה בכך שעכשיו אין בדעתו לסגרו, הרי בחפצא הוא כסוי כלים. והגע בעצמך, מי שצריך משהו להעמיד הדלת פתוח, ומייחד לזה בקבוק קולה סגורה, כי הוא כבד

^{כא} ר' י"א.

^{כב} הל' שבת בשבת חולק, ואוסר. וכ' דיחבר רפוי. וק', הא רפוי אסור שמא יתקע. ועוד, הלא אינו שייך במציאות!!

^{כג} צריך דקודק רב בנוסחאות, כי יהיה נפק"מ לענין חשמל לקמיה.

^{כד} וכן, בקבוקי סבון שמגיעים באריזה ג' בקבוקים, ומשאבה אחת, להעביר המשאבה מבקבוק אחת אל חברתה, אסור/חייב, ט"ז/מג"א. ויל"ע לענין עט פרקר Parker וכדו' שסוגרים עם בורג, אך מוכרים גם Refills, א"כ אולי הברגתו אינו בונה, כי אי לא היה ראוי להוסיף חדשים היה נגמר והולך אח הפח. ועט זולה שנפתח ככה, ולא מוכרים Refills, ודאי אסור לפתחו ולסגרו מחמת בונה.

^{כה} סקב"א.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

מאוד, הרי הוא עשאו לאבן, וא"כ נאסור עבורו לפתחו; היתכן?! אלא ע"כ, הולחין בתר החפצא. כצ"ל, הגם שאלו דברים מחודשים.

(לח) ומו"ר הציע מהלך חדשה, ובו נוכל ליישב קושיית הנ"ל בצורה ברורה. והקדים דברי הערוה"ש בסעי' ל"א, וז"ל: מיהו כלי סעודה העשויים פרקים פרקים כמו שיש אצלנו כף ומזלג וסכין כלי אחת רק שבעת האוכל מפרקים אותם ואח"כ מחברין אותן וכן כלי שתיה בכה"ג מותר לפרקן ולהחזירן דדוקא כוס וכה"ג שאינו זקוק לפרקו בכל פעם והוי כעשויים לקיום ושייך בהם שם בנין וסתירה משא"כ כלי סעודה וכלי שתייה שדרך תשמישן כך הוא אינן בגדר בנין כלל ואין זה אלא כמפתח בעלמא, עכ"ל.

(לט) וביאר מו"ר, דהערוה"ש מחדש, דרך מטה של פרקים, או כוס הנ"ל, או קנה של סיידים, היו משאירים אותו כמות שהיא לאיזה תקופה, אלא שהיו מפרקים אותו כשרצו לעשות כן. אבל דבר שמיד אחר שימוש חוזר ומפרקו או חוזר ומחברו, אין כאן חיבור ואין כאן פירוק, אלא הכל הולך אחר הגמר, וזהו המשל של מפתח.

(מ) ועפי"ז, כל דבר שמחזיר מיד, שרי, בכל אופן. כגון פקק בקבוק, אחרי שהוציא ממנו שתייה, חוזר וסוגרו, גם כשהוא ריקנית. וה"ה כסוי מלחיה, וה"ה בקבוק קטשופ, הואיל ומיד אחר שהסירו, והסיר הנייר, חוזר מיד ותיכף, לא רואים כאן פירוק וחיבור בכלל, אלא שימוש בעלמא. ע"כ הצעתו של מו"ר.

(מא) הארכת שולחן, Table Leaf, יש שאמרו שהוא תקוע ממש. והמציאות שנפוץ אצלנו הוא שעצם החיבור בין התוספת אל העיקר, אינו אלא רפוי בעלמא, ואולי אף פחות מזה, ואינו אלא נתפס בין שני צדדי השולחן, ואי"ז תקוע, אלא סתום.

(מב) ודע, דאיירי רק בהוספה שהוא חלק נפרד מהשולחן, שהרי כל שהחלקים כבר מחוברים, ורק פשוטם, שרי אף כשהוא מהודק ותקוע, כי אינו עושה כל ע"י הרכבת ב' חלקים שונים, אלא הכל חלק אחת. ואינו מעלה ואינו מוריד אם בעצם יכול להסיר החלקים, אלא כל שעכשיו הם מחוברים, ודרכו בכך, מותר להפשיטו ולפתחו. [המקור הוא כסא טרסקל, בסי' שט"ו, מ"ב סקב"ז].

(מג) ונכלל בזה, כל סוגי כסאות וספסלים ושולחנות מתקפלות, Pack N Play, מיטת היי רייסר, שטנדר^{כז}. וכהנה רבות.

(מד) ושטנדר, אם חלק העליון אכן נשמט לגמרי מחלק התחתון, אסור להחזירו ולהבריגו, ממש כמו קנה של סיידין ומיטה של תרסיים. וכן Crutch, מותר לשנות הגובה כ"ז שהחלקים מחוברים, אבל בלא"ה לא. [אם לא שהוא רפוי, והוא רק קפיץ, ואז תולה על הנ"ל].

(מה) ע' פפב"ח דכ' דאם חלק של השטנדר שמניח עליה הספר רפוי, והבורג אינו חזק, ומפני כך הוא תמיד נופל למטה, אסור להבריגו. אמנם, לכאו' כפי שביארנו שרי, דהלא אינו חיבור חלקים שונים, אלא כולם חלק ממוצר אחת גדולה, כמו כל דוגמאות הנ"ל.

(מו) פרענצ'עס^{כח}, רובם אינם תוקעים או מהודקים, אלא מונחים זה ע"ז מחמת הכובד הגדול, ומחברים זה ליד זה אם איזקון. ולכאוק אי"ז חיבור בכלל, אלא שני דברים 'מחברים' יחד. ודומה למש"כ בענין הארכת השולחן, שאינו בעצם מחובר אלא סתום.^{כח}

^{כז} ע' ערוה"ש הנ"ל. וע"ע שבה"ל ו' ל"ב דכ' כמש"כ, וע"ע מנח"י.

^{כח} נכתב בסיון תשפ"א, ימים ספורים אחרי אסון הנורא בגבעת זאב, ה' ירחם עלינו.

^{כח} עפי"ז, האם מותר לחבר ארגו של תנובה לאופניים עם אזיקונים; ב' כלים מחברים יחד?

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

מז) ואצל קרקע, אם היה מחבר באזיקון ודאי חייב משום מוסיף על הבנין, כי בקרקע אי"צ רפוי ותקוע, אלא כל שמוסיף, וזה מוסיף. וכ"ת, הלא פרענצ'עס הם גדולים מאוד, ומ' סאה, וא"כ יחשב כקרקע, י"ל, דהא דכלי גדול מ' סאה נעשה כקרקע היינו רק כשיש לה תוך, אבל כשאין לה תוך, גם גדול מאוד אינו נעשה כקרקע.

מח) ומצד שמחבר האזיקון על עצמו, הרי לא הרכיב ב' חלקים, ועוד אינו אלא כחבל, ואינו קשר, וא"כ אינו בונה או קושר או תופר.

מט) וע"ע פפב"ח עמ' נ', ועיי"ש דכ' דהואיל והוא רפוי בעלמא, מותר לבנותו ביו"ט!

נ) כסוי רגלי הכסא, Chair Caps, לחברם בפעם הראשון הוא מכה בפטיש, פעם שני רוב פעמים הוא תקוע, ובונה. וצ"ע דברי פפב"ח בעמ' נ"ד שהקיל, וכ' דהוא רפוי, ולכל היותר מהודק. ותמהני, דמלבד המציאות הלא מהודק אסור מדרבנן כמו שמבואר בשו"ע ורמ"א ומ"ב! ובכל הספר כמעט ואינו מתייחס להידוק, אלא דן בין רפוי לתקוע. וצ"ע"ג.

נא) ואלו השמים חתיכות בד על תחתית הרגל, יל"ע האם זה תופר או בונה, או כלום. וגם יל"ע, אלו השמים כדורי טעניס על הרגלים, מה זה?

נב) בענין סוכה שנפל או סכך שנפל, לתקנו הוא מוסיף על הבנין, כ"כ מ"ב ריש סי' תרל"ז. ועיי' גוי, לכאן יש לצרף דעת תוס' שבת צ"ה מגבן ביו"ט מה"ת שרי, ומגבן תולדה דבונה; וא"כ מה"ת על מלאכת בונה נימא 'מתוך', ושרי בונה ע"י עכו"ם משום שבות דשבות, עכ"פ ביו"ט. כך טען הגרי"א ספקטור. וע' שעה"צ שם סק"ב דמביא פחד יצחק הזו.

נג) נפל סכך ביו"ט, יש סתירה במ"ב אי שרי ע"י גוי, עמש"כ בהל' אמירה לעכו"ם.

נד) קפיצים. שאלה גדולה יש בהל' בונה בכלים, איך נדון חיבור של קפיצים. וזו נוגע למוצרים כ"כ מרובים, אך לצורך הפשטות נעסוק בעגלות.

נה) ומו"ר ס"ל דפשטות קפיץ דומה לבורג דבשעה"צ ל"ב, שהרי אלו ואלו אינם בעצם מחוברים בחוזק, אלא שיש דבר המונע הוצאתו. זה יש מונע אחת, וזה יש מונעים רבים. ועפ"ז, לא שנא גלג העגלה, לא שנא הסרת האמבטיה או המושב, כל שהוא מחובר היטב, אסור לפרקו ולהחזירו, כדין בורג. והסכים דהידית שנפתח מב' צדדיו, צורתו מוכיח עליו שעומד להסיר, ושיסירו כשמשמש בו, אבל בשאר חלקי העגלה, החמיר.

נו) ואינו דומה לכסוי כלים, כי הסרתם אינו בעצם חפצא מהשימוש, אלא מעלה נוספת, ואינו דומה אלא למטה של תרסיים. ואה"נ לפעמים יהיה הכ"ד שעות של הגר"ז, מ"מ פשטיה דסוגיא לא היה כהגר"ז. והרי, חזינן ממטה של תרסיים וקנה של סיידים, דאינו תדירות נחשב כמתיר בסוגיין. עוד חזינן מקנה של סיידים, דאם הוא עושה ב' שימושים שונים בשני מצבים שונים, אין זה מתיר בכלל. [וע' חזו"א דמצדד דמפני כן יחשב רק כדרבנן, ואילו מיטה של תרסיים היא מדאורייתא כיון שבמצבו בפרוק אינו חזי לכלום].

נז) ובאמת, מבואר משו"ש, מאור השבת, ושבוי"י בשם ר' אלישיב לאסור בכל הני דברים, כגון עגלה וHighchair.

נח) וצידד מו"ר, דבר שהוא מחובר בקפיץ, הלא בהרבה מקרים החיבור עצמו יהיה רפוי, ויתנענע תוך החור, א"כ, אה"נ אם ימשוך בכל כוחו לא יצא משם, רק כשילחוץ על הקפיץ, מ"מ סוף סוף הוא מתנונע תוך החור. דהיינו, זה גלוי שיש מניעה חיצוני ושאינו חיבור חזק בעצם, כעין הארכה של השולחן. וסברא זו מחלק בין שרויף ובורג רגיל, לקפיץ.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

נט) ובפרט, כשהביה"ל כ' דתקוע הוא גבורה ואומנות, וזה ודאי אינו גבורה ואומנות, וא"כ הוא עסק של איסור דרבנן, וא"כ שומעין סברות להקל. ועוד, הלא חזו"א היקל בהדוק, וודאי כשדרכו בכך.

ס) [א.ה. הנה, אם היה בא להתיר מהא שמתנענע, הלא אין זה היתר כלל, כי מתנענע הוא גלוי על חיבור רפוי, והלא חזק הוא. אלא ע"כ הוא גלוי שאינו בעצם תקוע והדוק, אלא שיש מניעה חיצונית. א"כ הוא מודה במקצת שקפיץ הוא מניעה חיצונית ואילו בורג הוא בעצם. ורק אמר כן כשיש הוכחה מיניה וביה, מהא שמתנענע. אבל יתכן מאוד, שאם נחלק בעצם, שזה בגופו של ענין, וזה חיצוני, א"כ נוכל להקל גם כשאינו מתנענע.

סא) ולכאן יש מקום לחלק בעצם, כי בורג, הלא יש חריצים סביב לכל הבורג, ולמשך כל חלק הנכנס, א"כ ודאי זה נחשב כעצם הדבר. משא"כ קפיץ, אינו אלא במקום אחד בלבד, א"כ זה מראה ומגלה שאינו בעצם, אלא צדדי חיצוני בעלמא. וכחוראה זו הורה ר' פאלק בפפב"ח. ע"כ.]

סב) ועוד י"ל סברא נוספת להקל בהרבה מקרים, דכמו שמצינו בבונה בקרקע שמועיל בית אחיזה בכל גווני, ה"ה כאן, אולי היכא שיש כפתור או מקום מסומן ומיועד ללחוץ, זה כמו בית אחיזה, שמוכיח דאין כאן איחוד אלא שעומד להפריד.

סג) אלא שיל"ע בכמה אנפי, כגון מה הדין כשהכפתור הוא מרוחק ממקום החיבור, כמו שמצוי בכמה מוצרים. ועוד, ע' למעלה מש, כ' אם מועיל בית אחיזה בקופסת תריס. וע"ע מ"ב סי' ש"ח סק"מ.

סד) דנו האחרונים באבזם חגורה שנפל, ואוח"ש היקל. ובשם ר' אלישיב אומרים דאסור מה"ת. ופשוט שכן, דהלא זה תקוע היטיב, ואינו דרכו בכך. והא דיש שמה לפעמים בית אחיזה, הלא אי"ז מורה על אי איחוד, אלא מורה שנתנו מקום לחתוך לשנות המדה, ולכאן אינו דומה אלא לידית על הדלת שאינו בית אחיזה להסירו ממקומו. ואינו דמיון חלק, ועיין.

סה) צע"ג דברי השש"כ^{כט} שמתיר להחליף מקל בין מטאטא למגב של ספונג'ה, כי דרכו בכך. וצ"ע, כי זה קנה של סיידים, ולכה"פ הוא מהודק, אם לא אפ' תקוע.

סו) הפוסקים דנו לענין בובה Doll שנפלו א' מאבריה [שייך גם בלגו או פליימוביל?], ותלו אם הוא רפוי או הדוק או תקוע, ומהו דרכו. ולכאן יש ליזהר גם לענין 'לא תעשון איתי', ע"ע חת"ס ו' ו'. ויש שחלקו בין אבר שהנשמה תלויה בה לשאר איברים.

סז) מ"ב סקמ"ה מק', מצינו בסי' רע"ט סעי' ז' מנורה של פרקים, חיישינן דלמא נפיל ותתפרק, ויחזירנה, ונמצא עושה כלי. והק' מ"ב, מדוע כוס של פרקים דידן אינו אסור בטלטול כמו שהמנורה אסורה. ותי', דלא גזרו אלא במנורה שדרכה להתפרק, אבל דבר שאינו דרכה בכך, לא גזרו.

סח) וכוונתו, מנורה היה רגיש מאוד, א"כ היה דרכה דכשיפול תתפרק מאליו, נגד רצון הבעלים, ולכן חששו לבנין, משא"כ כוס זו לא היה דרכה להתפרק מאליו כשנפל, אלא רק כשרצו היו פותחים וסוגרים אותו.

סט) ועפי"ז, לכאן מטאטא שנופל ממנו המקל כשנופל, לכאן יאסר בטלטול, כי שייך לסי' רע"ט. אלא שלמעשה, אלו שדרכו להתפרק אינם תקועים אלא לכל היותר מהודקים. ולא מצינו

^{כט} כ"ג ז'.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

שיאסר רק כשיש חשש שיתקע. אך עיין במ"ב רע"ט סקכ"ב, שמיקל כשדרכה להיות רפוי, ומציין למ"ב כאן; ולא היקל כשדרכה להיות הדוק. ויש ליישב.

(ע) עוד דוגמא של הלכה זו לכאו' הוא לגו. אם נימא שהוא אסור משום בנין, יהיה אסור בטלטול, כי יש חשש שיפול ויתפרק, ויחזור לבנותו, ויחייב משום בונה. ואכן, שש"כ^ל חשב לגו כתקיעה, ונמצא שאסור גם לטלטלו.

(עא) וכ"ת דלגו שאני, דכשיתפרק לא יחזור לבנותה כמות שהיה, אלא יותר עליו, ואולי יבנה משהו אחר, וחשש כזה לא מצינו; אי"ז טענה, כי לפעמים מתפרק חלק ממנו, וזה ודאי הדרך לחזור ולבנותה.

(עב) אמנם, עיקר ההנחה שלגו הוא בונה, אינו מוכרח. כי כבר הבאנו בשם החזו"א ועוד, דכסוי כלים אינו בונה הגם שהוא חזק מאוד, כי דרך שימוש מחייב פירוק, ואי לא היה פותח היה עצם החפצא מקולקל; וא"כ לכאו' ה"ה לגו, אם לא היה מתפרק, לא היה מאבד מעלה צדדית, אלא עצם המשחק היה בטל.

(עג) ועוד, לכאו' החיבור של לגו אינו הדוק או תקוע בכלל. וכ"ת הלא לפעמים קשה טובא לחלק החלקים זו מזו, עד כדי שיש כלים מיוחדים להפרדתם, י"ל, דאי"ז מחמת חוזק החיבור, אלא מחמת חוסר מקום לתפוס אותו, והא ראייה, אותו חיבור יש בין כל החלקים, והגדולים מתפרקים בקלות, משא"כ הקטנים, וע"כ אינו מחמת החיבור דאל"ה גם הגדולים יהיה קשה, אלא ע"כ אינו מחמת חיבור חזק אלא מחמת חסרון מקום לתפוס אותו.

(עד) וכ"ת הלא יש לכה"פ חשש הידוק, י"ל דחזו"א היקל בכלל בהידוק. [ועוד חידש מו"ר, הלא משחק שהיה תקוע היה מקולקל לגמרי, וא"כ אולי הידוק על משחק לא אסרו בכלל, כי מרוחק מדי. וזה חידוש גדול.]

(עה) וא"כ, אינני רואה בזה איסור, מטעם בונה. אמנם, כל האמור איירי לענין לגו רגיל, שמשחקים בהם ילדים. אבל יש Models, שמטרתם לבנות פעם אחת, וזהו. אלו לכאו' הוא בנין שאין לה סברות החזו"א ועוד לגבי כסוי כלים, וא"כ יש לחוש לתקיעה והידוק.

(עו) וגם, יש לחוש מצד כותב. ואכן כך חשש ר' פאלק לגבי כל לגו, דכל שהוא צורה של איזה דבר הוא כותב, אבל אם הוא עצמו כלי, כגון שמשתמש או משחק בו, אינו שייך לכותב אלא לבונה, ומצד בונה מותר וכנ"ל.

(עז) [היכא שאין בה משום בונה אלא משום כותב, האם נאסור כי הא דסי' רע"ט? לא. כי רק לענין בונה מצינו שגזרו ולא לענין שאר מלאכות, ואנן לא גוזרים גזירות מעצמנו.]

(עח) CLICS, קליקס, לכאו' הוא לא יותר מהידוק, ויש סברות הנ"ל של כסוי כלים. ויזהר מכותב.

(עט) עכ"פ, כל הנ"ל וכל הדומה להם, מותר לשחק בהם בשבת, וגם לטלטלם, וכ"ש למי שלא הגיע לעול מצוות. וע"ע אג"מ ה' כ"ב כ"ז.

(פ) חשמל. היכא שיש שאלה של מבעיר, לדוגמא כל דבר שיש לו גוף חימום, כגון נורות, תנור, רדיאטור, דוד שמש, פלטה, מקררים חדשים, מקפיאים חדשים, וכהנה רבות, חייב מה"ת לכו"ע משום מבעיר.

^ל ט"ז י"ז.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(פא) כי מיבעיא לן הוא מעגל חשמלי שאין לו שום גוף חימום או גוף לוהט [או לכבות גופי חימום הנ"ל, דאולי אין בכיבויו משום מכבה מה"ת, כי אינו כדי לעשות פחם]. ודנו בזה אחרונים מדורות הקודמים, וכתבים להדיא דכל מה שכתבו הוא כפי הבנתם בעת ההיא, וניכר מכתבם שלא הבינו החשמל החדשה, וא"כ פסקם אינו נוגע לדידן. כגון ערוה"ש שהתיר ביו"ט מטעם הבערה, משום אוכל נפש. וכ' רש"ז דלא הבין המציאות עד בריו, וא"כ אין הוראותיו נוגעים למעשה.

(פב) ומחמת כן, מצינו תיאורים ולשונות מוזרות בלשונות הפוסקים הקודמים.

(פג) בית יצחק כ' דחשמל לכה"פ אסור משום מוליד, דלא גרע ממוליד ריח, כי מוליד כח חדש. וכ"כ אחיעזר^{לא}. ואם מחמת זו לחוד, היה מותר לכבות.

(פד) רש"ז מביא הני רבוותא, בספרו מאורי האש [שכתב בגיל 24!], וכ' דהאחיעזר כבר הורה זקן דלכה"פ יש מוליד.

(פה) ציץ אליעזר^{לב} כ' דלפני שדנים מצד דעת החזו"א של בונה, עלינו לדעת כי עד החזו"א לית מאן דהסתפק משום בונה, ואחריו לא דנו רק מצד מה שאמר החזו"א. ותמהני פה קדוש איך יאמר דבר כזה. כי לפני החזו"א הלא חשמל לא היה נפוץ כ"כ הרבה שנים, ורואים שבדורות שלפניו לא היה חשמל מובן כ"כ. וגם, בהשנים בין תחילת חשמל עד שחזו"א כ' דבריו היה שני מלחמות עולם נוראים, וא"כ ודאי לא דנו בזה אז. ואחרי החזו"א, ודאי כולם דנו בזה טובא. ועוד, גם ר' משה^{לג} מצדד שהוא בונה. וכן רש"ז. וצע"ג.

(פו) החזו"א^{לד} הוא המקור לדון בסוגיות הללו. וכן במנח"ש, שיש מכתבים ומשא ומתן בין רש"ז לחזו"א. והדברים שיוכתבו כאן בס"ד הוא ע"פ מקורות הנ"ל.

(פז) כ' מרן חזו"א, לחבר החוטים הוא בונה. ועיי"ש היטיב בלשונות שם, כי יש ללמוד בב' אנפי. חדא, לחבר חוט זו לחוט השני ע"י המתג, הוא בונה במה שחיבר ב' החוטים. א"נ י"ל, חיבור החשמל והזרם לתוך החוט, היא הבונה. ואחרונים דנו בב' הנוסחאות.

(פח) ונראה כי לישנא בתרא היא הנכון. דהלא ללישנא קמא קשה, מה שייך כאן בונה, הלא אין לך 'ציר' גדולה מזו, וכל ציר אינו בונה בכלל.

(פט) הקשו על החזו"א דס"ל בונה, הא אינו הדוק ואינו תקוע אלא רפוי שברפוי, ודרכו בכך, א"כ לישתרי. וכ"ת הניחא כלים, אבל בקרקע אין חילוק, הא בחזו"א משמע שאין חילוק בדבר.

(צ) תי' החזו"א ומחדש, הא דרפוי אינו בנין היינו משום דאינו בנין חשוב, אבל היכא שהוא כן בנין חשוב, אפ' ברפוי חייב. כך חידש מרן חזו"א, בדעת התורה שלו. [עד לעכשיו ההבנה היתה דרפוי אינו חיבור, וא"כ אינו בונה, משא"כ בקרקע יתכן חיבור גם כשהוא רפוי. ולפי הבנה זו, לא משנה כמה חשוב הוא, סוף סוף אינו חיבור.] מק' רש"ז על החזו"א, 'מהכ"ת'. [ועו"ק, מה יגיד החזו"א בבנין אחר בכלים שחשוב מאוד, ורפוי, יחייב? מהי הגדר של חשוב.]

^{לא} ד' ר'.

^{לב} י"ט ט'.

^{לג} ע' ד' פ"ד ופ"ה, ג' מ"ב.

^{לד} נ' ט'.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(צא) עוד הק' רש"ז, מדוע חיבור זרם לחוט הוא חיבור בכלל, אדרבה, לכא' אינו דומה אלא לצינור של מים, שהצינור מוביל המים, ולא אמרי' שיש חיבור בין המים להצינור, א"כ גם כאן החוט מוביל הזרם, ואינו נתאחד עמו.

(צב) והשיב החזו"א, צינור ומים הוא חיצוני, ואילו הזרם הוא בעצם, ויש בונה בהחוט ממה שעושה אותו ממות לחיים.

(צג) עוד הק' רש"ז, וזהו קושיא יסודי, להניח שיש כאן חיבור חשוב והוא בונה, הלא הוא כסוי כלים כי דרכו בכך. וע"ז תי' חזו"א היתר של כסוי כלים אינו אלא שאלולי פירוקו היה מקולקל בעצם, והשימוש מחייב פירוק, משא"כ חשמל אין השימוש מחייב פירוק, אלא מבחינה צדדי, כעין מטה של תרסיים.

(צד) [לפי דבריו אלו של החזו"א, נמצא שהחזו"א יודה שהרבה, אם לא רוב, של שאלות חשמל דזמננו אינם שאלות של בונה או סותר. לדוגמא, טלפון, מחשב, מקרר, מקפיא, מעלית, גופי חימום, טרמוסטט, מזגן, וכו', אם הכפתור שלוחץ לא יתפרק, לא היה ראוי השימוש בכלל, א"כ, כלשון חזו"א, השימוש מחייב פירוק. וא"כ לחזו"א אינו בונה!]

(צה) וכמדומני שאכן כך טען רש"ז. ור' פאלק הוסיף עוד טענה, דכל שהחיבור אינו מתקיים בעצמו, אלא ע"י כח האדם התמידי יש זרם, כגון כפתור, פעמון, והרבה מהנ"ל, א"א להחשיב זאת כבנין גם לחזו"א [ק"ו מאוהל בידי אדם].

(צו) רש"ז ס"ל דחשמל זרם, הוא רפוי, כסוי כלים, וכו'. והא דממות חיים, רש"ז כופר בכל, הלא מותר לשחוט בהמה ליו"ט, ולא אמרי' דמתוך שמותר לשנות מחיים למוות דמותר גם לסתור, במקום אוכל נפש. ועוד, בסי' שט"ז יש מיני כינים שמותר להרגם, ולא אמרי' שיש איסור לשנות ממות לחיים. [שני קושיות אלו אינם פירכות].

(צז) למד רש"ז בדעת חזו"א, וכ"ה סתימת דברי חזו"א, שהאיסור היא הפעלת הזרם, השנוי ממות לחיים ולהיפך, אבל היכא שאינו מפעיל הזרם מחדש, לא אסור החזו"א. וכינו זאת האחרונים 'חצי מעגל', שאם בלא"ה לא יהיה זרם במעגל זו, מותר לסגור פירצה אחרת בהמעגל. ויש שכותבים אחרת בדעת חזו"א, וביניהם הספר 'דעת חזו"א', ועליהם להביא ראיה.

(צח) נפק"מ, האם מועיל להסיר נורה ממקרר, כי עדיין מחבר ומפרק חצי החיבור כל פעם שפותח וסוגר הדלת. אך יל"ע אולי זה מותר לכו"ע, כי אולי חיבור זו יחשב ככסוי כלים גם לדעת החזו"א.

(צט) זאת ועוד, לפי הדרך שרש"ז ביאר החזו"א, לא ראינו שום איסור בהגברת או חלישת זרם במעגל הקיים, דכל שיש זרם כבר, אינו עושה ממות לחיים, ואינו מרכיב שני חלקים חדשים, לכא' וע' מש"כ בענין השמעת קול, שהבאנו דלר' משה יש איסור בדבר, ורש"ז מיקל.

(ק) לדינא היוצא מכל הנ"ל, לישראל חלילה וחלילה להקל בענינים אלו, בין בענין הדלקה בין לענין כבוי, ולכא' גם לענין הגברה, כי כבר יצא הוראה ממרן החזו"א, ולכה"פ הוא ספק דאורייתא, ואכן ר' משה חשש לאיסור תורה.

(קא) [ועוד, משמע לי מכל דברי החזו"א, דס"ל לרוח קדשו דחשמל הוא צורת מלאכה, וחשיבות, ובכלל מלאכת שבת. וכל המשא ומתן היה לשבר את האוון בלבד, ולהתאימו עם הכללים שאנו יודעים. אבל גם אלולי כל דבריו וחידושיו, היה נראה לו שזה צורת מלאכה. וכן משמע גם בר' משה.].

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

קב) וכל הנפק"מ הוא רק לענין גוי, דלדידיה נוכל לומר שחשמל אינו אלא איסור דרבנן [כשאין גוף חימום^{ל"ה}], וכמדומני שכן הורה מנח"י, דלגבי ישראל הוא דאורייתא, וכלפי גוי הוא איסור דרבנן. וכן אולי יש מקום להקל בשעה"ד גדול בביהש"מ^ש, להחשיבו כשבות ביהש"מ^ש.

קג) [והעירוני, דאם כלפי גוי נחשב חשמל כאיסור דרבנן, והיא איסור דרבנן של מוליד, הלא אין 'היפוך' של איסור מוליד, נמצא לכבות חשמל ע"י גוי מותר גמור, בלי רמז ובלי צורך, דהרי אינו עושה שום דבר. וזה דבר חדש שלא שמענו].

קד) לחבר בטריה חדשה לתוך איזה מכשיר, הוא מכה בפטיש לכו"ע.

קה) בענין הקלטת מידע על דיסק און קי חדשה, ושאר שאלות של הקלטה, עמש"כ בס"ד בהל' כותב ומוחק.

קו) מדי דברי בענין חשמל, נזכיר בקיצור הדיון לגבי פתיחת מקרר ותנור בשבת [איירי מצד הטרמוסטט לחוד, דאילו החדשים שנמצא אצלנו יש להם שאר דברים, כגון מיד שנפתח הדלת מקפא נדלק גוף חימום חדש]. והיכא שהמנוע דלוק, וע"י פתיחתו מקסימום הוא מאריך זמן הפעלה, אינו עושה שום איסור, כי אין כאן גרמא של שום מלאכה חדשה. כי מיבעיא לן היכא שכבוי עכשיו, וע"י פתיחתו וכניסת אויר חם/קר, ידלק המנוע יותר מהר ממה שהיה נדלק בלעדו. קירוב הדלקה.

קז) ומביאים שר' אהרן אסר. אך רש"ז במנח"ש כ' דפשוט וברור שמותר, שהרי גרמא מעיקר הדין מותר, רק מחמירין כשאין מקום הפסד או צורך וכדו', ועוד, הלא הוא פס"ר [עיין, כי לכאו' ניח"ל, ואולי משום דהדלקה זו לא כ"כ משנה לו אם יקדים או לא], ועוד, הוא שאלה של חשמל שבעינינו אינו אלא איסור דרבנן, לכל היותר.

קח) ור' משה^{ל"ו} כ' דבמקרה כבר הורה רב הענקין לאסור. אמנם, במק"א^{ל"ז} לגבי תנור היקל. ואומרים, דמכבודו של רב הענקין אמר כן, ובעצם ס"ל כמש"כ לענין תנור, שלית לן בה, ואומרים שכן נהג ר' משה בביתו, לפתוח מקרר גם כשאין פועל.

קט) ודנו לענין מזגן, האם ומדוע מותר לפתוח הדלת או החלון, הלא השנוי בדרגת החום ישנה פעילת המזגן. ומלבד דאינו זרם חדש, ומלבד דהוא גרמא בעלמא, כאן הוא שנוי כ"כ קטן בצריכת החשמל, דע"ז נאמר שאינו אפ' חצי שיעור הואיל והוא כמות כ"כ קטן. ומושג זו מצינו גם במקומות אחרים^{ל"ח}. ושמעתי מהרב גלבר שליט"א דנכון לקבוע הטרמוסטט של החימום והקירור רחוק קצת מחלון או דלת, ואז יש יותר צירופים.

קי) ויש לצרף גם תשובת השבה"ל^{ל"ט} בענין הליכה בפני מצלמות בשבת.

קיא) Escalator, להשתמש בו בשבת, יש הגברת זרם, ובזמננו יש חיישנים, אבל יותר מזה, כלפי הסוגיא אין כאן איסור. אבל ודאי לא ינהג כן, ואינו הנהגה ראויה, ובפרט כמש"כ מהו דעת חזו"א בחשמל בכללי.

^{ל"ה} ואפ' אם יש, הלא אינו כדי לעשות פחם.

^{ל"ו} ב' ס"ח.

^{ל"ז} ד' ע"ד בישול כ"ח.

^{ל"ח} כגון Brace על שניים, דליכא למיחש לבונה באדם. וכן לעבור לפני מאוורר, ג"ז משנה תריכת החשמל בכמות קטנטן. וכן לעבור ליד עשבים בשבת, ולא אמרי' דהסרת הצל שלו הוא זורע.

^{ל"ט} ט' ס"ט.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

קייב) מעליות בשבת, יש כמה חששות. חדא, הוא שוקל כמה היא משקל המעלית, וכל אדם משנה המשקל. וכן, כפי המשקל, עובד יותר קשה וכו'. עכ"פ רק ישתמש במעלית עם השגחה ראויה. וע' שש"כ שהיקל לעלות במעלית, ואסר לרדת, והביא גם מקילים לגמרי. ואי"ז הוראה לרבים, דהרי צריך ליזהר בזמננו מהרבה חיישינים וטכנולוגיים חדשניים שעלולים להשתנות כל הזמן. וא"כ ודאי צריכין הכשר נאמנה.

קייג) ואוח"ש במהדו"ק כתבו כשש"כ, וחזרו וכתבו כמש"כ, דרך עם השגחה טובה.

סעי' ז' – קורה שנשברה

- (א) עיקר הנושא בסעי' הזו הוא בונה, אך מבואר גם מדיני ביטול כלי מהיכנו.
- (ב) ואיירי בקורה שנשברה, ומבואר דמצד בונה אינו יכול להעלותה, אך יכול לסמכה כדי שלא תרד ותתקלקל יותר. ואינו מותר אלא כשאינו הדוק, דאל"ה הלא מבטל כלי מהיכנו.
- (ג) וע' שעה"צ סק"ז, והבאנו את זה גם בעניני ביטול כלי מהיכנו, שגם בדבר שאין שם כלי עליה, יש איסור ביטול כלי מהיכנו, כי מטעמי הענין אין לחלק בכך.
- (ד) מציאות כזו אינו מצוי כ"כ אצלנו בבתיים שלנו, אך בסוכות יתכן ציור זו.
- (ה) סעי' זו הוא המקור לדון, ולאסור, כל שמחזק ומשפר הבנין. כגון PEG של מדף ספרים שאינו תחוב כולו עד הסוף, לתקעו הוא סעי' שלנו, ואסור [חייב? שו"ע כ' ה"ל בונה].
- (ו) שש"כ במהדו"ק^מ בשם רש"ז כ' דלמרוח לק על גרביים שהתחילו לקרוע, מותר כי אינו מתקנו או מחזקו, אלא מונע התפשטות יותר. אמנם, במהדו"ב^{מא} החמיר, הואיל ואינו דומה ממש להא דקורה, דאילו התם יש דבר חיצוני המונעו מליפול, משא"כ זו, אינו דבר חיצוני, אלא מחזק הגרב סביב הקרע, ולא מצינו שחזוק בעצם החפצא שרי.

סעי' ח' – ספסל שנשמט א' מרגליה

- (א) פרטי סעי' הזו כבר נתבארו בטוב טעם ודעת בסי' ש"ח סעי' ט"ז ועוד. רק נוסיף כאן שאלה חדשה מעשה שהיה. ליל הסדר, כשהזיז הספה ליד השולחן, פגע ברגל השולחן וכמעט יצא ממקומו, והשולחן התחיל להתמוטט, ולכן רץ והחזיק השולחן.
- (ב) פשטות, כפי הכללים שנתבארו, השולחן מוקצה, וחייב להפיל מידו את השולחן עם כל מה שעליה, יין כלים, מצות, זכוכית, וכו', כי לא היה צורך באומן, אלא היה יכול לתקנו בעצמו.
- (ג) וכ"ת, יבעטו ויסירו הרגל מעליו, ואז נעשה כנשבר הרגל דאמרנו דאינו מוקצה, י"ל מה יעשה עד שיזרקו מעליו.
- (ד) ואה"נ הוא מוקצה בידו, אך לא בא לידו בהיתר, והוא ממ"ג, ונשאר רק מג"א שהיקל בזה, ולכאו' יכול לסמוך עליו בשעה"ד כזו.
- (ה) וכ"ת דהואיל וזה מוקצה של שמא יתקע, אולי אין לה התירים של שאר מוקצה, כגון מוקצה בידו, דהא מביה"ל שם מבואר שיש היתר מוקצה בידו [איירי כשבא לידו בהיתר, אך לדידן

^מ ט"ז רל"א.
^{מא} רמ"ה.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

שנסמוך על מג"א בא לידו באיסור, עכ"פ חזינן שאפשר 'לשאול' היתירים של שאר מוקצה].
וע' סוף דברי הביה"ל שם, ומ"ב שם סקפ"ב, וצ"ע. ועמש"כ שם.

נספח: סי' של"ו סעי' ט' – צינור שעלו בו קשקשים

- (א) אי' כתובות ס. צינור שעלו בו קשקשים, ומקלח מים מן הגג ודולפים לבית, התירו למעכן ברגליו, שהוא שנוי, כשהוא בצנעא, הואיל והוא מקום פסידא. ג' תנאים.
- (ב) ולכא' מבואר מכאן, מאיזה טעם שיהיה, צינור סתום דינו כמקולקל, ולכן יש איסור בתיקונו. ויל"ע מדוע נחשב כמקולקל ואיזה איסור יש בהסרתו.
- (ג) פמ"ג, פנ"י, וחזו"א^{מב}, כולוהו ס"ל דכל האיסור הוא רק איסור מדרבנן, ולא איסור דאורייתא. אמנם, התהל"ד^{מג} מוכיח בראיות ברורות מתוס' ור"ן שס"ל דיש איסור דאורייתא כאן. וצ"ע הפמ"ג שמביא תוס' זו במק"א אחר, וככאן אינו מזכירו, והולך נגד תוס'. וצ"ע.
- (ד) וע"ע יביע אומר שמביא עוד כמה ראשונים כתוס' והר"ן, ועפי"ז כ' דלפתוח סתימה עם פומפה הוא איסור דאורייתא. וכך נקט המשנה הלכות.
- (ה) מאידך, הבאר משה^{מד} כ' דדיבר עם אינסטלטור, וכשהעלה צד שיש איסור דאורייתא בפומפה, צחק עליו הפועל, ואמר דכלי זו אינו אלא מפני שאינו רואה, ואין ידו מגעת להסתימה, אבל בעצם הוא רק מרים ומזיז מה שנתקע שם. והא דשו"ע אוסר, ע"כ איירי רק בעשבים שנתקעו שם לאט לאט, Build Up, ואז נתבטלו ונעשו כחלק מהצינור, ובמשך הזמן נעשה הצינור כצינור סתום, ועכשיו ע"י רגלו הוא פותח ומתקן הצינור, משא"כ דבר חיצוני התקוע שם, בב"א, אי"ז תיקון צינור, אלא הרמת חפץ זר.
- (ו) וכמהלך זו נקט ר' פאלק בפפב"ח.
- (ז) [הבהרה: ר' פאלק מחלק בין הצטברות איטי, כי הא דשו"ע דיש בו משום מתקן, ובין סתימה שקרה בבת אחת, דאי"ז מתבטל אל הצינור אלא כדבר חיצוני, והוצאתו דומה לפתיחת שעם. ועפי"ז יצא, דמה שהיקל כאן לפתוח סתימת אסלה, דווקא, כי סתימה כזו קורה בבת אחת, משא"כ סתימת כיור או מקלחת שהיא קורה לאט לאט, יהיה אסור לפתחו, דזה דומה לצינור של שו"ע. ולכא' ה"ל לחלק כן להדיא. וגם נפק"מ, האם משאבה זו הוא כשמל"ה או כשמל"א. ושם כ' דהוא כשמל"ה, וע"כ צ"ל דאיירי במשאבה של אסלות, דאילו של כיורים לכא' אסור לפי הנ"ל].
- (ח) שש"כ^{מה} כ' כסברא הנ"ל להתיר, אלא שכ' דהשו"ע איירי בסתימה כ"כ גדולה, עד שעלו בו קשקשים עד כדי שאין הצינור נראה בכלל, וכאילו פקע ממנו שם צינור, ואז יש איסור בתקנתו, אבל סתם סתימה כמו שיש בשירותים או כיורים דידן, אינו בכלל זה. [עיי"ש שמסיק דאולי יש עובדין דחול].
- (ט) משנה הלכות מק', דאם נכון שהיה סתימה 'איטית', א"כ מדוע קרה שיש נזילה רק ודווקא בשבת. ואי"ז טענה, כי עכשיו ירד גשם בשבת, ולא ירד גשם עד לעכשיו.

^{מב} נ"ו ד'.

^{מג} ש"ז ה'.

^{מד} ג' ע'. וע"ע א' כ"ט.

^{מה} י"ב נ"ב.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

(י) שביתת שבת משמע דהא דראשונים אמרו דאורייתא, הנ"מ בסתימה חזקה, ואילו ברפוי, וכמו דידן, שרי.^מ

(יא) ע' אוח"ר מ"מש"כ בזה.

(יב) וע' אג"מ^מ דדן בזה, וכלליו היוצאים הוא דאם תמיד קורה, שרי. אך אינו מצוי, אז גם אם אינו סתום לגמרי, יעשה רק כלאחר יד, וכשסתום לגמרי, אוסר, ומתיר רק ע"י גוי במקום צורך גדול.

(יג) ואמר בנו הגר"ד זצ"ל, וכן אמר תלמידיו דאג"מ איירי בסתימה שצריך איש מקצוע לתקן, אבל מה שמתקן בביתו עם פומפה, שרי בכל גווני. ועיי"ש, וצ"ע. [משמע שם דס"ל שהוא איסור דרבנן, וגם, איירי בכיור, ובשירותים יש לצרף גם כבוד הבריות].

(יד) עכ"פ למעשה, העיקר כמש"כ, בשם באר משה ור' פאלק, ופומפה הוא כשמלל"ה [עמש"כ למעלה].

סעי' ט' – התוקע עץ בעץ

(א) סעי' זו לכאן מקומו הוא סעי' הראשון של הסימן, והוא מבאר מהות בונה, לתקוע עץ בעץ עד שנתאחד הר"ז תולדת בונה.

(ב) וכשנלמוד סי' שי"ד, נראה דיון אם יש בנין בכלים או לא. וכאן לכאן שו"ע להדיא דיש בנין בכלים. ומ"ב מבהיר את זה, עד שכ' דגם המפרקו חייב משום סותר.

(ג) והא דכ' שו"ע שהוא תולדת בונה, אולי גופא משום שהוא כלי ולא בקרקע.

(ד) תקיעה, היינו בין בדבר אחר בין ע"י עצמו.

סעי' י' – חצר שנתקלקלה

(א) גמ' ע"ג: א"ר ששת היתה גבשושית ונטלה, בבית חייב משום בונה, בשדה חייב משום חורש. נמצינו למדין, יתכן שיהיה בונה ע"י הסרה, ולא דווקא ע"י הוספה. וע"ע מ"ב סי' תק"מ סק"ז.

(ב) גמ' עירובין ק"ד. אי': תנן: בוזקין מלח על גבי הכבש בשביל שלא יחליקו. במקדש אין, במדינה לא. ורמינהי, חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה, שאני תבן דלא מבטיל ליה [משא"כ מלח]. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: האי מלח היכי דמי, אי דמבטליה, קא מוסיף אבנין, ואי דלא קא מבטליה קא הויא חציצה [ומשני, וכו', ומסיק] בהולכת עצים למערכה, דלאו עבודה היא [ולכן לא איכפת לן חציצה]. דרש רבא: חצר שנתקלקלה במימי גשמים מביא תבן ומרדה בה. אמר ליה רב פפא לרבא, והתניא כשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה! הדר אוקים רבא אמורא עליה ודרש: דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בידי, ברם כך אמרו משום רבי אליעזר, וכשהוא מרדה אינו מרדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי קופה [משום שני, שלא יהא עובדין דחול].

^מ עיי"ש, כי לא ראיתי בפנים, אולי זה מהלך חדשה, דאינו תלוי איך נסתם, ותוך כמה זמן, אלא כמה חזק הוא תקוע, דאם צריך אומץ, בטל הצינור, משא"כ דבר שהוא בקלות. אך שם משמע דהוא מדאורייתא מחמת העשבים הגדלים שמה, והאסור מה"ת מחמת איסור תולש, אבל מצד בונה וסותר אין כאן איסור דאורייתא, אף להראשונים שס"ל דהסוגיא שם איירי בדאורייתות.

^מ קס"ה.

^מ ד' מ' ט'.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

- (ג) סעי' שלנו איירי בחצר זו שנתקלקלה מחמת הגשמים, ומתיר לזרות תבן בשנוי משום עובדין דחול.
- (ד) וע"פ גמ' הנ"ל, כ' מ"ב סקנ"ה דההיתר הוא רק משום דאינו מבטל ליה התם, אבל אם מבטל ליה התם, כגון טיט וחול וצרורות, אסור.
- (ה) וע' ערוה"ש ל"ג דכ' דאם מבטל ליה שם לעולם, חייב, ומשמע גם בתבן עצמו. ויל"ע במ"ב אם מסכים לזה.
- (ו) דוגמא לזה, הוא כשיש צרורות בגינה, Gravel, ויצאו כמה צרורות, ולכן ברגל מחזירם למקומם, לכאן הוא מוסיף על הבנין, ואולי אף מה"ת, דרפוי בקרקע חייב.
- (ז) וכן, כשיש בוץ, ומניחים קרטונים או Pallets על הקרקע, לכאן מבטלו שם, וחששוני מחטאת. [כשעושה כן על מדרכה רגילה, כגון לכסות צואת כלב, אין כאן ביטול והוספה על הקרקע בכלל, משא"כ בבוץ.]
- (ח) הק' מ"ב, בסי' ש"י סעי' ח' מבואר דמכניס אדם מלא קופתו עפר ומכסה על ידו רוק וכו'. וק', הא כשזורק עפר זו על הקרקע, הלא מבטלו התם, וה"ל לאסור מה"ת כי מוסיף על הבנין. ותי', וז"ל: כיון שאינו מכוון לבנין, עכ"ל.
- (ט) וק', מה זה ועל מה זה, וכי מלאכה שאינו מכוון מותר, הלא כשהוא פס"ר נקרא מכוון. ועוד, מה לא מכוון, הא מכוון לייפות הקרקע.
- (י) וע' אבנ"ז^{מט} דנחית לזה, וכ' דיש מלאכות דכשאינו מכוון לאו שם מלאכה עליהו [מכה בפטיש, מחתך], וה"ה כאן, אינו אלא כמעשה כסוי בעלמא, וכהסרת הרוק, ולא כשיפור הבית. [אולי כוונתו ליסודו של חזו"א, שיש כאן תורת התייחסות, דאינו מתייחס אל הבית אלא להרוק. ועם כל זה, עדיין צ"ע.]
- (יא) ובזאת אתפלא, שש"כ מתיר לפזר חול על קרח, ומדמה להא דרוק. ותמוה, וכי מדמין להתיר בדבר שאינו מבואר מהי הבנת ההיתר. ועוד, אינו דומה זה לזה, אלא אדרבה דומה יותר להא דתבן שמבטל ליה התם, ומתייחס יותר להבנין הואיל והוא על שטח גדול ולא על מיקום א' לחוד, ועוד משפר שימוש הקרקע, לעשותו נוח להילוך, א"כ שייך להקרקע^{נא}.
- (יב) ועוד, הלא על גמ' עירובין הנ"ל לגבי מלח על המזבח ג"כ היינו יכולים לומר 'אינו מכוון', ולא קאמר כן, אלא אמרו מוסיף על הבנין. אלמא לא בכל מקום מתירין משום זה, אלא כל שמשפר הקרקע, ועושהו יותר נוח להילוך ודאי מתייחס אל הקרקע.
- (יג) ולכן, ודאי אין בידנו להקל פיזור חול ע"ג קרח, וצ"ע דברי שש"כ. וכשיש חשש פיקו"נ שאני.
- (יד) בענין פיזור מלח ע"ג קרח, להמיסו, הוא מוליד בגרמא, וניקל במקום הצורך. ומצד מוסיף על הבנין ג"כ לכאן ליכא, כי אינו דומה למזבח, כי המזבח פיזרו מלח לתת יותר Grip, ולהיות שכבה וצפוי חדש על הרצפה, משא"כ הא, אינו כדי להיות צפוי וכסוי, אלא הוא להמיס הקרח בלבד.

^{מט} רי"ז.

^נ כ"ג כ"א, כ"ה י'.

^{נא} כשיש ריצוף מאבן ודאי האמת כמש"כ, ואולי גם במלט רגיל.

סימן שי"ג – מלאכת בונה וסותר

טו) בענין Shoveling Snow מנהג ישראל הוא לאסור את זה. אמנם כשנעמיק קצת, לכאן' אינו חמור כ"כ, כי אינו מעביר ד"א, וכ"ש כשיש עירוב, וכ"ש כשירד מאתמול שאינו מוקצה לכו"ע, וכ"ש כשיש חשש היזק. עכ"פ למעשה, לעשות ע"י נכרי שרי כשיש עירוב. וכשאינ עירוב, תלוי כמה החשש היזק. ברשה"י, כשירד מאתמול, יש להקל ע"י מקל ספונג'ה וכדו'.

טז) ע' סי' רמ"ד, מג"א סק"ח, מובא מ"ב שם סקי"ג, לגבי להניח לעכו"ם להסיר זבל מהרחוב בקבלנות, ומבואר שם דהשאלה הוא מצד בונה, דהוא כמו מסיר גבשושית. ולכאן' ע"כ איירי בזבל שהיה מתבטל ונטפל אל הרחוב, כגון צואה על שביל של עפר, אבל לא איירי בבקבוק מונח על מדרכה. כצ"ל.

יז) להסיר קורי עכביש, שש"כ"ב אסר משום סותר, אך הפשטות, וכ"כ אורל"צ"ג מיקל בזה. וע' מ"ב סי' ר"נ סק"ג.

יח) ע' מ"ב האחרון, דעובדין דחול ע"י א"י הוא שבות דשבות, ולא אמרי' שאין בו איסור כלל.

^{יב} כ"ג י'.
^{יג} ב' כ"ג י"ז.

--- סיי שי"ד – בנין וסתירה ובכלים ---

סעי' א' – בנין וסתירה בכלים, מוסתקי

- (א) בסימן זו יתבארו הרבה מההלכות הנוגעות לפתיחת אריזות בשבת, והשאר ימצא במש"כ בס"ד בסי' ש"מ במלאכת תופר וקורע.
- (ב) ושם הבאנו דכל הפוסקים בלי שום יוצא מן הכלל כולם חייבו לפתוח האריזות לפני שבת^א, וכל המשא ומתן הוא היכא שאנס, או שפשע, או שאר בדיעבד, אבל לסמוך על קולות אלו לכתחילה אין מי שהיקל. זאת ועוד, מי שפורק עול, ואינו אפ' משתדל לפתוח גם מה שידוע בוודאות שישתמש בו, בודקין אחריו, כי כמעט ואין היתר בענינים הללו שמוסכם לכל.
- (ג) ור' משה^ב אחרי תשובה ארוכה לבאר כל הדיונים, ונותן היתירים גדולים, כ' וכו"ז מדינא, אבל בלא"ה אין להקל, וכו', חוץ מע"י גוי במקום הצורך, או ת"ח בעצמו בצנעה במקום בושה כגון ש"ב ואין להם מה לאכל. ואעפ"כ כ' [בח"ד] אם ישראל פתח עבור ישראל אחר בקבוק, מותר, כי המחמיר נראה כאילו חולק על גדולי ישראל. ומבואר מר' משה דאפ' דבר שמוסכם לכל להתיר, מ"מ נתרבו עמי הארץ שאינם יודעים פרטי הדינים, ומדמים מילתא דמילתא, ולכן יש להחמיר אם' בדברים כאלו.
- (ד) משנה קמ"ו. שובר אדם את החבית להוציא ממנו גרוגרות. לדעת רש"י שהבאנו בסי' שי"ג, דבכלים אין שום בנין וסתירה, ורק יש מכה בפטיש, מובן מדוע כאן שרי, כי אין סתירה בכלים. אבל לדעת תוס' שהבאנו שם, שיש בנין וסתירה בכלים, קשה, מדוע מותר כאן, הא ה"ל סתירה בכלים. כה"ק תוס' כאן, ובעירובין, ועוד מקומות.
- (ה) ות' תוס', הא דמותר כאן היינו משום דאינו כלי גמור, אלא במוסתקי, והוא שברי כלי דבוקים יחד בזפת, וע"ז גם תוס' מודה דאין סתירה בליים, אבל כלי גמור אה"נ אסור.
- (ו) רש"י במשנה כ' 'דאין במקלקל שום איסור בשבת'. והכוונה בדבריו, דלא בא קאמר מדוע אין סתירה בכלים, דזה כבר פשוט, אלא בא לומר דאין לאסור משום שהוא מקלקל, ושמקלקל יהיה סיבה לאסור, דאינו כן, ומקלקל הוא פטור ממלאכה, ואינו סיבה לאסור^ג. וע"ע חזו"א^ד שלמד רש"י כזה.
- (ז) שו"ע כאן בסעי' א' כ' כתוס', ויש בנין וסתירה בכלים. וכבר כתבנו בסי' הקודמת, דהשו"ע כבר פסק דיש בנין וסתירה בכלים, לתקוע עץ בעץ. אך אי"ז ראייה והכרח לדברי שו"ע כאן, ויתכן לסבור כאן דאין בנין וסתירה בכלים, וגם בסי' הקודם תקיעה עץ בעץ, לחייב משום בנין וסתירה בכלים. ולפני שנבאר איך יתכן דבר כזה, נגיד שמוכרח לומר כן, כי הרמב"ם כאן ס"ל אין בנין וסתירה בכלים, ואילו השו"ע בסי' הקודם הוא בשם הרמב"ם.
- (ח) ואיך שייך לתפוס החבל בשני ראשיה. ע' ערוה"ש סעי' ה' מסביר את זה. ור' משה ביאר באופ"א, שהיכא שבונה את כל הכלי, מתחילתה ועד סופה, כו"ע יש בנין בכלים, והמח' הוא רק היכא שסותר מהכלי, או בונה על הכלי, אבל לא כולו.

^א יש כמה יוצאים מן הכלל, כגון בקבוקי בירה; ויגורט וכו', כי זה לכא' תוספתא מפורשת, וכמו שיתבאר בעזרת הצור.

^ב א' קכ"ב.

^ג וע' ערוה"ש סעי' ה', ומבואר מדבריו דלמד רש"י אחרת.

^ד נ"א ח'.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

- (ט) ערוה"ש מאריך לבאר הסוגיא, ודעות הראשונים, וכ' המיקל יש לו על מי לסמוך, והם החמשה אבות העולם שמיקלים בזה [רמב"ם רא"ש רשב"א ר"ן רי"ף או"ז]. וכ' דכן היקל הגר"א.
- (י) וגר"א זו מובא גם במ"ב סק"ז.
- (יא) השו"ע שפסק בסעי' א' דיש בנין וסתירה בכלים, מביא בסעי' ז' דעת המקילים, ומודה להקל ע"י גוי. ועיי"ש במ"ב סק"ז מתי נקל למעשה. עכ"פ חזינן, השו"ע אינו מתעלם לגמרי מדעה זו.
- (יב) לפי דעת השו"ע, וכן הרמ"א, מדלא חלק, לפתוח טונה בשבת אסור, כי אינו כלי גרוע אלא כלי חזק מאוד. וכ"כ תהל"ד. וגם הרשב"א והר"ן שס"ל דאין בנין וסתירה בכלים כלל, מודי דיש בזה איזה צורת מלאכה, ולכן לא הקילו אא"כ יש צורך שבת.
- (יג) הקרבנן נתנאל מתפלא על השו"ע, איך החמיר בדבר כדעת תוס', הלא רוב ועיקר הראשונים הקילו בדבר. וכ' הק"נ, דאם יש צירוף קל יכול להקל ע"פ שאר ראשונים. [דהיינו אם יש צד שגם השו"ע מודה להקל, יש להקל]. ר' משה חולק על ק"נ, ואינו מיקל בצירוף קל לחוד, אלא עם היתר גמורה. ואם דברי ר' משה שנביא לקמיה יהיה מחודשים בעינינו, נוכל לומר שהוא לכה"פ צירוף קל של ק"נ.
- (יד) בסעי' ח' שנינו חותלות של תמרים וגרוגרות, מותר לסתור ולשבור גופן של חותלות שכל זה כמי ששובר אגוזים כדי ליטול האוכל שבהם. וכינו זאת המפרשים, מה לי קליפה בידי אדם, מה לי קליפה בידי שמים, וביארו שו"ע לומר דכי היכי שודאי מותר לקרוע הקליפה מעל התפוז, ואין בזה משום סותר, ה"ה קליפה ע"י בנ"א לא שייך ביה סותר בכלל.
- (טו) מג"א ופמ"ג וערוה"ש למדו דאין כאן שום חידוש דין, ומיירי הכא בכלי גרוע כעין מוסתקי, וכבר שנינו בסעי' א' דאין בזה משום סותר. מאידך, ר' משה למד דנתבאר כאן היתר חדש, וכל שהוא דין קליפה – שנתבטל לגמרי אל התוכן, ומיד כשנגמר התוכן זורק הקליפה – אי"ז סותר, ושרי.
- (טז) [ועוד, יתבאר לקמיה בעז"ה האם חותלות הוא כשמשמר התוכן, או"ד דווקא כשהתוכן מתבשל בתוכו ומשתפר בתוכו. וכאן, הלא הטונה מבשלים אותו תוך כלי זו, א"כ יתכן שהוא חותלות גם לצד השני.]
- (יז) ר' משה ס"ל דיש לחותלות הללו דין קליפה גם לענין שאר ענינים, כגון טבילת כלים על צנצנת זכוכית של קפה, דמיקל, בטענה שעד לעכשיו היה קליפה וחותרלות, ומה שהוא מחליט השתמש בו, הלא זה ע"י ישראל^ה. וכן לכאו' לא יהני ליטול בהם ידיים, כי אינו נטילה מכלי. והקה"י אמר כן גם לענין לסכך בארגז גדולה לרכב, העשויה מעץ, דאינו כלי אלא קליפה וחותרלות.
- (יח) עכ"פ בנידו"ד, כ' ר' משה, דאפ' אי קיי"ל כשו"ע דיש סתירה בכלים, ושכלי טונה הוא כלי גמור ולא חותרלות, מ"מ כ' ר' משה דאינו אלא חותרלות, ואין בה משום סותר.
- (יט) ואפ' אם יש מי שלבו נוקפו על שיטתו של ר' משה, הלא הבאנו דעת הקרבן נתנאל, דע"י צירוף קל נוכל לסמוך על שאר ראשונים, הרי ר' משה אינו גרע מצירוף קל. וכ"כ חלקת יעקב.
- (כ) איברא, החזו"א^ה יש לו רוח אחרת בכל הסוגיא. ומצד סותר לא חש כאן [אי משום שאר ראשונים, אי משום חשבונות אחרים]. אלא אסר לפתוח טונה מצד בונה! ונימוקו, הרי לפני פתיחתו הכלי הוא אטום לחלוטין, וכלי אטום כזו אינו כלי בכלל, כי אינו ראוי לכלום, ולכן נתבטל ממנו שם

^ה לדינא, יטבול בלי ברכה.

^י נ"א י"א.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

כלי. ועכשיו בפתיחתו, הרי עושהו כלי, וזה בריאה מחדש, ואסור משום בונה או מכה בפטיש [תלוי בראשונים].

(כא) וכ', דעושהו כלי כי ראוי לשאר דברים, ואפ' בלא"ה הלא ראוי לאכסן הטונה עצמה בתוכה. ומסיק, דאפ' מי שאינו משתמש בהכלי לשאר דברים [כגון בורית ומסמרים], ואפ' מי שמריק הכלי מיד ואינו משאיר התוכן בתוכו, עדיין 'אפשר' שעדיין יש לאסור כי הוא בעצם כלי. עכת"ד.

(כב) והנה, כלי שימורים דידן, אינו הדרך להשתמש בו לשאר דברים, א"כ בעיני בנ"א לאו שמיה כלי ע"ז מחמת כן. ומצד שמאכסן בו שאר דברים, הלא קאמר דכשמיריקו טעם זו לא שייך. ומש"כ 'אפשר' לאסור משום שראוי בעצם, הלא זה רק בתורת 'אפשר'.

(כג) והוא 'אפשר' על חידוש גדול מאוד. כי מה בכך שהוא אטום, הא מאכסן התוכן בפנים, א"כ מדוע אינו כלי, הא מעיקרא היה כלי, ועכשיו ממשיך לעשות שימוש בכלי, ולמה יגרע במה שהוא אטום וסגור בטוב. ועוד, תפילין נקראים כלי לענין טומאה וטהרה, הגם שהם אטומים מאוד. ועוד, מדוע כל כלי סגור היטב אינו בונה לפתחו, וזו צד שלא שמענו ולא ראינו עד כה. ועוד, כל האחרונים לא נחית לצד זה [מהא דדנו בשימורים מצד סותר לחוד], מלבד החזו"א ומשפחתו.

(כד) ועוד, החזו"א עצמו מק' על עצמו מדוע האי חבית שהמשנה התיר אינו 'גוף אטום'. וחילק בין היכא שמחובר חזק או לא. וא"כ, דברי החזו"א נתנים לשיעורים.

(כה) ר' פאלק בפפב"ח מיישב מקצת שאלות הנ"ל, וביאר דגדר גוף אטום הוא היכא שהמקום שנסגר אינו המקום שפותח. דהיינו, הואיל והסגירה שנסגר הוא סגירה עולמית, ופתיחה שיעשה הוא פתיחה שמעולם לא היה פתוח, נמצא בינתיים אין שום מקום ששם פתח על כלי זה, וא"כ לית לה תורת כלי, אלא כלי אטום, ויש בונה או מכה בפטיש בפתיחתו.¹

(כו) ואה"נ דברים אלו יש בהם הבנה וגדר, מ"מ מידי חידוש גדול לא יצא. וא"כ היכא שחזו"א עצמו מסופק לאסור, כגון שמוריקו מיד ואינו הדרך להשתמש בו לשאר דברים, יש להקל בזה.

(כז) יש" שמייעצים לעשות נקב למטה מתחילה. והרווח הוא שאינו הדרך לאכסן שאר דברים. אמנם, אי"ז עצה מועילה כ"כ, כי בלא"ה לא היה הדרך לאכסן בתוכו, והיה אסור רק משום 'בעצם', והנקב שעשה לא הוציא מידיו כך, כי עדיין ראוי למסמרים גם אם יש בו נקב קטן. ועוד טעני קרובי חזו"א, אולי נקב זה גופא הוא עשאת כלי מכלי אטום. ולכן נראה עצה יותר מועילה, לפתוח רק חצי, א"כ אינו ראוי ונוח בעצם לאכסן בתוכו.

(כח) יש מי שהיקל בטונה ושאר שימורים בטענה שהוא מוסתקי. ואי"ז נכון, חדא מהא דכל האחרונים לא אמרו כן, ע"כ אינו כן. ועוד, מוסתקי היה כלי גרוע, וחלש, ואילו זה הוא כלי חזק מכל הכלים, ואינו כלי גרוע בכלל. ואין לומר דס"ל דמוסתקי גדרו הוא כחותלות של ר' משה, כי זה כלאים.

(כט) עכ"פ, האי טונה, אפ' לראושנים שיש סתירה בכלים, הלא הוא חותלות לר' משה. והא דחזו"א, אמרנו עצה, ושוב אי"צ לחוש להחזו"א [כמו שביארנו דגם החזו"א יתכן שיקל בנידו"ד]. ולכאנ"י יש להוסיף, גם להדעות שיש סתירה בכלים ושיש היתר מיוחד אצל מוסתקי, יש מח' מדוע יש סתירה בכלים. תוס' עירובין למד משום מלאכת סותר. ואילו תוס' שבת קמ"ו מבואר דבאינו

¹ כגון, ביסלי אינו גוף אטום, טישו כן הוא גוף אטום.
² מנח"י ד' פ"ב ל"ז.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

מוסתקי חששו שמא יעשה נקב יפה, ורק במוסתקי לא חששו. נמצא, גם לחצי המחמירים אינו אלא שאלה של דרבנן.

(ל) ועוד, כ' אבנ"ז^ט, לאלו הסוברים שהוא מדרבנן, הואיל והחשש הוא שמא יעשה פתח יפה, היכא שליכא למיחש, שרי. והנה, טונה דידן לא שייך לעשות פתח יפה [גדרו לקמן בס"ד], וא"כ לאבנ"ז, להאי דעות מותר לכתחילה.

(לא) וקופסאת מטרנה, האם לחזו"א זה גוף אטום – כפי הבנת ר' פאלק הוא כן גוף אטום. אך אולי זה יותר צורת חבית ולא 'אטום'. ועוד, אינו חותלות, כי לפעמים ממלאים אותו שוב. ואפ' אם לא, קצת קשה לומר שזה כקליפה לדעת ר' משה. כי אה"נ יזרוק כשיגמר, מ"מ לוקח זמן רב עד שיגמר, א"כ אינו קליפה בעלמא אם מתקיים ומשתמש בו כמה שבועות.

(לב) ויל"ע, האם יש איסור פתח יפה בחותלות. ולפני שנוכל להכריע בזה, עלינו לבאר, מהו גדרו של פתח יפה. שו"ע, כשמתייר לסתור מוסתקי, כ' ובלבד שלא יכוון לעשות נקב יפה – וכ"ה באמת במשנה. והאיסור הוא משום מתקן מנא.

(לג) והנה, יש להוכיח מגמ' ביצה ל"ב, דפתח יפה אינו תולה על מראיתו, כמה יפה היא נראית, אלא הוא דבר התלוי בכוונה. [עיי"ש, כי מדמה להא דקיסם, שר"א גוזר שמא יכוון]. וא"כ, ביאר השביתת שבת דגדרו של פתח יפה הוא פתח שהיא מעלה ותועלת להכלי, לשימוש תדירי, אבל כל שהוא לשימוש אחת בעלמא, אינו מעלה בהכלי, אלא דרך להתרוקן התוכן. וכ"כ ר' פאלק בפפ"ח, ומבסס את זה על לשונות בראשונים, כל שהוא לשימוש עכשיו, וגם בעוד הזדמנות, הוא פתח יפה ותועלת שמתייחס אל הכלי, אבל אם הוא רק לישיבה הזו, אינו מעלה בהכלי, אלא יציאת חרום בלבד. [אה"נ ביארנו דתולה על כוונתו, מ"מ יתכן, דאם הוא מעלה בעצם, אלא שאינו משתמש בו, עדיין יאסר, ולא אמרי' דתולה על כוונתו אלא להחמיר, או במקום שאינו מעלה בעצם.]

(לד) נחזור להשאלה, האם יש איסור פתח יפה על חותלות. ר' משה ס"ל שכן, מהא דאסר פתח יפה על קרטון חלב, למרות שהוא חותלות לדידיה. אמנם, נביא לקמיה שדעת רש"ז^{יא} דחותלות מתייר גם פתח יפה.

(לה) נמצא, טונה אין בו פתח יפה, ואילו מטרנה הוא כן פתח יפה. וכן יתכן שאר שימורים יהיה פתח יפה, כגון פטל, וכהנה רבות.

(לו) ואם יפתח המטרנה או הפטל, ויוריק כולו מיד, אה"נ יצא משאלת פתח יפה. ומטרנה לדינא, כשאין להתינוק מה לאכל, יפתח ויוריק מיד כדי שלא יהיה פתח יפה. ינקב גם מתחת, שלא יהיה עשיית כלי מגוף אטום להחזו"א. ויסמוך שהוא חותלות, וגם על הני ראשונים שאין סתירה בכלים.

(לז) פתח יפה, כשהוא להכניס ולהוציא, הוא איסור דאורייתא. כגון ניקב על פטל ב' מקבים, כדי שיערה מא' מהם, ואויר יכנס בהשני, ואינו מקפיד מאיזה צד לערות, כל פתח הוא להכניס ולהוציא. כך ס"ל לחזו"א. אבל רש"ז ס"ל דהכנסת אויר בצורה כזו שהוא רק כדי לאפשר הוצאת המשקין אינו נקרא להכניס.

(לח) פתח יפה שאינו לשניהם אלא או להכניס או להוציא, אסור מדרבנן. מ"ב סק"ו.

^ט רי"ג ג'.

^י לכאו' סברא זו אינו, כי ר' משה היקל בצנצנת קפה, וגם זה לוקח כמה שבועות! ע"כ זמן אינו קובע.

^{יא} שש"כ ט' נ', וי"א ל"א.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

לט) להכניס כף או מזלג כדי להוציא התכולה, האם זה נקרא להכניס ולהוציא, או שכולו בשם הוצאה מקרי. וראיתי בזה מחלוקת, ונראים דברי המיקל, שאין זה מעלה בהכלי, ואינו חשיבות עצמי. כעין דברי רש"ז למעלה. וגם להחזו"א, התם שאני מהבא, כי התם האויר נשאר בו, ומעוניין בכניסת האויר כדי להוציא המשקה, דאילו האויר לא היה יכול, משא"כ כאן. ויש עוד חילוקים.

מ) נמצא, פתח שאינו יפה, אך הוא להכניס וגם להוציא, מקרי פתח יפה, דע"כ אינו רק עבור הוצאת התוכן. להמחמירים דלעיל, דהכנסת כף הוא להכניס, מה דין פתח שאינו יפה להכניס ולהוציא?

מא) וע' שעה"צ ט', דאם דרכו של איזה דבר לעשות נקב רק להכניס או רק להוציא, ויש תועלת בזה, יש איסור דאורייתא בעשיית נקב זו. כגון לנקוב פטמה של בקבוק תינוקות, שהוא להוציא לחוד, יש תועלת בזה, ודרכו כן, ואסור מה"ת.

מב) – כל שהוא כלי מ' סאה, יש כללים אחרים, כדין קרקע. וע' מ"ב סק"ג איך משערינן מ' סאה. וע' מחצה"ש לגבי רגלי עריסה, ולפי"ד מנוע מקרר לא גרוע מהני רגליים. וע' פפב"ח דמשערינן כל הכלי, מקרר ומקפיא ביחד, ולא כל תא לחודיה. וע' ביה"ל שמביא רשב"א להקל אם' במ' סאה, ומ"ב סומך ע"ז ע"י גוי, כשהוא מקלקל. ויל"ע אם יש שלב שהרשב"א סכים שכלי גדול הוא כקרקע. ויש צד שהמח' הוא רק במ' בדיוק, אבל במ"א, אולי כו"ע דינו כקרקע.

מג) – מ"ב סק"ח מבאר עוד פרטי דיני נקב.

מד) – מ"ב סק"י וי"א, מבאר דעת שו"ע ורמ"א לגבי פס"ר על איסור דרבנן, תרי דרבנן, ועוד. מאוד יסודי, אבל לא הארכנו בכולל.

סעי' ב' וג' – נקב ישן, והמשך ענינים הנ"ל

א) בסעי' אלו מתבאר דיני נקב ישן ונקב חדש. והמטרה הוא לברר כשסותמים נקב, מתי אומרים דנתבטל שם פתח מיניה, והעושה נקב עושה פתח חדש, ומתי אורמים שהוא פותח בעלמא. ומחלק בין היכא שהוא למטה מהשמרים, שהוא חזק, ובין למעלה מהשמרים, דאינו בחוזק כ"כ.

ב) [מבואר, דהרחבת פתח הקיים דינו כעשיית פתח].

ג) ור' משה"י כדן בקרטון חלב, האם מותר לפתוח ולהפריד Flaps, כ' דהוא דבוק בחוזק רב, ולכן נתבטל ממנו שם פתח, והפותח הוא עושה פתח חדש.

ד) ותמיה מילתא, כי היכא שהפתח מוכח מיניה וביה שעומד לפתיחה, אין להביא סמך מסעי' דידן. כי סעי' דידן איירי בפתח שאינו בעצם עומד ליפתוח בשום שלב, ואעפ"כ מתיר כשאינו חזק. אבל היכא שהוא עומד ליפתח, אולי גם חזק טובא יהיה מותר, ואין מקור לאסור מסעי' זו.

ה) ואדרבה, לכאנ' יש להוכיח אחרת, ולומר דשרי. כי הגמ' מק', מ"ש הפותח בית הצוואר דחייב, מהסרת מגופה של חבית דשרי, ומשני זו חיבור זו אינו חיבור. והכוונה, חבית גם כשמגופה דבוק חזק, מ"מ שם חבית לא נתבטל, והפתח עדיין קיימת. משא"כ בית הצוואר, כשתפר הנקב, אזל הנקב לגמרי. הרי לפניך, מגופה חבית שניכר וידוע לכל איפוא הפתיחה, שם פתח עליה, וא"כ ה"ל לר' משה לדמות פתח קרטון חלב להא, ולומר שאינו פתח חדש. וכל ראיות של ר' משה היה ממקומות שלא היה על דעת לפתוח.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

- (ו) ועו"ק, הלא החיבור היה רק תפירה לזמן, שראינו בסי' שי"ז וש"מ שיש קולות בזה [דהיינו, ולכן אינו קורע, וטענה הקודמת היה מדוע אינו פתח]. וקושיות הללו נמצאים בס' פתיחת אגרות.
- (ז) ויש מי שכתב דהא דנחשב כפתח חדש הוא משום שאינו נראה לעין איפוא היה פתח הישן, משא"כ בהא דשו"ע. ואינו מסתבר לומר כן, ואינו נראה שזה היה כוונת ר' משה, וגם המציאות קשה להאמין.
- (ח) ומחומר הקושיות על ר' משה, לכאן' אנו מוכרחים ליישב באופ"א. ואולי י"ל, פתח הישן היה ממלא כל חלל הכלי, וע"י כך הכניסו לתוכו החלב, וסתמו. וכשבא לפתחו שוב, אינו פותח הפתח באותו צורה ובאותו תועלת שהיה מקודם. מתחילה היה פתח גדול, ועכשיו עשה פתח בצורה חדשה שלא היה מעולם. בשלמא כשמחזיר הפתח להצורה ותועלת שבו היה מקודם, נוכל לומר שהוא פתח ישן. אבל צורה ותועלת חדשה, שוב אינו משתייך לפתח הישן, אלא כפתח חדש. וטען מו"ר^י שכך מדויק בר' משה.
- (ט) קרטון ספרינג, לכאן' הוא פתח יפה, כי הוא שימוש תדירי, ואינו מתרוקן בבת אחת [ואה"נ אם מוריקו, אינו פתח יפה]. וכ"ת הלא הוא פתח ישן, האמת אינו כן, והמעין שם יראה שהוא מנקב נקב חדש לחלוטין. [עכ"פ, מי שפותח הכל בשבת, בלי לחשוב, עושה פתח יפה, ואיסור דרבנן ברור לכו"ע. [מלבד רש"ז בהמשך.]]
- (י) ולכן, אם פותח בשבת ככה יעשה, יפתח, ויוריק בכל. ואינו סותר כי הוא חותלות לר' משה. [מו"ר אמר שיתיו ראשה. ואינו יודע מה הרויח, כי פתח יפה אינו בלא"ה כיון שמוריקו. וסותר יש בלא"ה.]
- (יא) פחית קולה, לכאן' הוא חותלות, עכ"פ לר' משה. ומצד גוף אטום, אולי יהני לנקוב מתחתיה [ועדיף מטונה, ודו"ק]. אינו פתח יפה כי נגמר בב"א. ומצד מחתך, כבר נתבאר בס"ד, דמחתך הוא לשנות גודל הכלי, ואילו לעשות חתך בכלי לשפר אותו בלי לשנות מידותיה, אינו מחתך. כגון פחית קולה, כגון פותח בית הצואר, כגון פתיחת טישו.
- (יב) אמנם, מו"ר הסתפק שמא זה פתח יפה, ואה"נ נתרקן בישיבה אחת, מ"מ נעשה בצורה להועיל להשתייה, לאט לאט באופן מסודרת, וא"כ אולי זה הוספת מעלה בהכלי ולא רק דרך מהירה להוציא התכולת, גם אם הוא בב"א בלבד. בשלמא פחית קטן מאוד, הוא קטן מדי לשתות הימנו, א"כ הוא נקב להוצאה בעלמא, אבל הגדולים הרגילים, הוא נקב שמועיל להוציא בקצב המתאימה, וגם עשויה בצורה שיהיה נוח לשתות הימנו, וא"כ זה מעלה בהכלי גם אם בב"א.
- (יג) ולכן מסיק מו"ר, דהקטנים אינו פתח יפה, ואילו הגדולים חושש שכן, וגם אולי הוא פתח יפה בעצם, ולא יהני להוריקו מיד, וא"כ חייב לקלקלו כדי להוציא המשקה. [לכאן' זה חשש ע"ג חשש...]
- (יד) קרטונים קטנים של שתייה, Juice Box, אינו ברור כעת תהליך ייצור שלהם, אם היה להם נקב כבר ונסתם, או שלא היה נקב מעולם, ואם הנייר היה נקב בה מקודם, ולא הנייר אלומיניום, ואם הנקב היה בה לפני שהיה לה תורת כלי, והאם זה נקרא שם פתח על כלי זו מכבר. ועוד, הלא זה להכניס הקש"י ולהוציא המשקה.

^י בעינינו זו חידוש גדול מאוד.

^י עמש"כ למעלה דזה מח' אם נקרא להכניס, ונראים דברי המיקל.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

(טו) שקיות, כגון של תפוצ'יפס, מצד סותר, ס"ל לר' משה דאין סותר על דבר שאין לה חלל^{טו}. ועוד, לר' משה הוא חותלות.

(טז) ומצד החזו"א של גוף אטום, הרי החזו"א סס"ל דמעטפה הוא גוף אטום וא"כ אולי ה"ה זה. וכפי הגדרתנו בשם ר' פאלק, דגוף אטום הוא כשפותח במקום חדש, מעטפה הוא גוף אטום כשפותח למעלה, ואילו שקית צ'יפס אינו גוף אטום. ועוד, מצד גוף אטום היה יכול לקרוע כולו. ועוד, כבר כתבנו, דדברי חזו"א מחודשים.

(יז) והשאלה העיקרית היא שאלה של קורע. ומרגלא דפומיה דאינשי, דקורע בדרך קילקול שרי כשהוא לצורך שבת. והוי יודע, כי בכל המלאכות כולם לא היה היתר בשום מלאכה, ואפ' בשום שבות, להתיר כשהוא דרך קלקול, כי קלקול רק משוי ליה לדרבנן, ולא למותר לכתחילה, וא"כ מהכ"ת קורע יהיה אחרת.

(יח) והמעין במ"ב סק"ז, יראה שבא לאפוקי מדעה כזו, וכ"כ בביה"ל בסעי' א', ומסיים 'ולא מצינו שום שבות שיהיה מותר וכו' משום צורך שבת, ועל כן פשוט דאין להקל בזה כלל' עכ"ד.

(יט) איברא, המ"ב בסק"ה מביא דברי התוספתא, "מותר לקרוע העור מעל פי חבית של יין, ובלבד שלא יכוון לעשות זינוק"^{טו}. ומ"ב מביא מילים הללו ולא חש לבאר לנו מהו הביאור להיתר זה, ועל מה נוכל להקל מחמת כן.

(כ) הגר"פ"ש ביאר דברים אלו שמותר להסיר כל העור, כל המגופה מהחבית. ואולי ההסבר משום דהחבית קשה והעור רך, וא"כ אינו סותר [שהוא קשה בקשה] ואינו קורע [שהוא רך ברך]. וקשה על מהלך זה, מדוע מסיים ובלבד שלא יעשה זינוק, הל"ל ובלבד שלא יקרע העור עצמו, שהוא דבר הרבה יותר שכיח ומצוי. וא"כ, אינו נראה שזה פשוט בתוספתא.

(כא) הגר"ז בסי' ש"מ יש לו דעה מפורסמת שקורע אינו כשקורע נייר באמצעותו, רק כשקורע ב' ניירות שדבוקים אהדדי. דהיינו, היכא שיש תופר, יש איסור קורע בהפרדתו, אבל לקורע נייר או עור באמצע, אינו קורע. ומביא תוספתא זו כסמך וראיה לדבריו, שאינו קורע הואיל וקורע באמצע העור.

(כב) אמנם, הביה"ל מביא גר"ז זו בסי' ש"מ בשם 'חכם אחד', ומדחה אותו בשני ידיים מירושלמי. וע' קצוהש"ח שמייב הירושלמי, אבל עכ"פ המ"ב עצמו עדיין קשה, איך ביאר תוספתא דידן.

(כג) בשביתת שבת מבואר עוד מהלך, שעור הזה 'בטל' ו'טפל אל היין. כעין חותלות. [לדידיה, שקית צ'יפס קורע איפוא שרוצה, להגר"ז, רק בהצד ולא למעלה].

(כד) וע"ע בהל' קורע שהבאנו דעת החזון יחזקאל. חזו"א" למד כשיטתו שהבאנו בכמה מקומות, שאין על מעשה זה שם של מעשה קריעה אלא שם של הגעת אוכלין, ואין מעשה זה מתייחס כמלאכה.

(כה) וחזו"א מתיר עפ"י שיטתו קריעת מעטפה. וביה"ל סי' ש"מ^{יח} שאסר לקרוע מעטפה, ע"כ דלא כחזו"א. ויש עוד כמה ראיות שמ"ב לית ליה חזו"א.

^{טו} למ"ב י"ל דאינו סותר הואיל והוא רך, עמש"כ בסי' שי"ג ובסי' ש"מ, בס"ד.

^{טז} זינוק הוא מרזב מיוחד, ע' קצוהש"ח, ואין זה עסקנו כרגע.

^{יז} ס"א.

^{יח} ד"ה הנייר, ומ"ב שם סקמ"א.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

(כו) חיי"א, קיצשו"ע, ור' משה^{יט} כולם ביארו האי תוספתא משום לקורע העור כיון שהוא קורע דרך קלקול לצורך שבת.

(כז) וכבר הבאנו שמ"ב לית ליה הכי בתקיפות. וא"כ, להמ"ב עדיין אין לנו מהלך בתוספתא.

(כח) ואולי יש לפרש דברי המ"ב ולומר שלמד האי תוספתא מותר מדין חותלות. והצעה הזאת מונח על ב' הנחות. חדא, שלמד חותלות כר' משה, ולא כפמ"ג, וכל שנשמר בתוכו הוא חותלות, ולא רק מה שנתבשל בתוכו; והעור הזו שמר טריות היין, והיה זורק אחר שימוש זו ולא היה לו שימוש חוזר^כ. ועוד, שחותלות מתיר קורע, היתר חדש שלא ראינו עד כה, כי ראינו רק סותר, אבל כאן הוא קורע.

(כט) ומהלך זה הוא חידוש, וגם סתום, אבל עדיפי מכלום.

(ל) ועפי"ז, לפתוח שקית ציפס יהיה מותר לדעת המ"ב. ויש לצרף עוד תופר לזמן, וגם דעת החיי"א ודעימי, וגם החזו"א כשהוא דרך קלקול והגעה בעלמא. כשקורע בהצד הרויח גם דעת הגר"ז, אך הפסיד הא דתופר לזמן. ולכן נראה דבקורע בהצד דרך קלקול עדיף טפי.

(לא) אמנם פשוט, שאין להקל אך ורק היכא שהוא צורך שבת, כמש"כ האחרונים, וכמש"כ החיי"א בנימוק היתר שלו. וצורך שבת אינו כל מה שרותה בשבת, אלא צורך גמור. ור' משה כ' דלפתוח אגרת אינו צורך שבת, וע"כ אנו מיירי באגרת שמותר לקרות בשבת, כגון שיש בה מצרכי הגוף, ואעפ"כ אסור. וא"כ, אפ' אי נקל לפתוח חטיף משום עונג שבת, מ"מ יש הגבלה כמה מותרים, וגם, שאינו יכול לפתוח שקית אחרת אם יש לו שקית כבר פתוח, הגם שאינו אוהב טעמו כמו שאוהב הסגור.

(לב) ובשם ר' אלישיב אומרים, שצורך שבת אינו מוגבל דווקא לאכילה.

(לג) ובשם ר' אלישיב אומרים שאסור לקרוע אריזת כלים חד פעמי. ואי"ז סתירה לאות הנ"ל, כי ס"ל דכלים ח"פ אינו צורך של השבת, אלא צורך שלא יהיה לו כלים להדיח במוצ"ש, ומצד שבת הלא יכול להשתמש בכלים רגילים, אלא לחסוך טירחא הוא באה.

(לד) ואין להקשות מהל' הכנה דמדיח עשר כוסות אם צריך לא' מהם, דהתם שרי משום דכל שיש למעשה זו צד של שימוש היום אינו מעשה של הכנה בכלל, משא"כ כאן כשבא להתיר איסור קורע, ובא בטענה שהוא צורך שבת, בזה בעינן צורך גמור של היום להתיר.

(לה) כבר הבאנו אינספור פעמים ההיתר של חותלות, ושר' משה ס"ל דחותלות הוא כל דבר שנטפל אל הכלי, ואם זורק הקליפה בידי אדם מיד בגמר השימוש ע"כ דין קליפה וחותלות עליה. ואמרנו שר' משה ס"ל שאי"צ להתבשל בתוכו, אלא כל שנשתמר בתוכו.

(לו) אמרנו גם, שפמ"ג חולק, וס"ל רק כשנתבשל בתוכו ה"ל חותלות אבל לא כשנשתמר בלבד. וכ' פמ"ג, דאה"נ שו"ע בסעי' ח' מזכיר תמרים וגם גרוגרות, מ"מ תמרים הוא מדין חותלות שנתבשל בתוכו ואילו גרוגרות שהוא רק שמירה הוא מדין מוסתקי.

(לז) והק' ע"ז ר' משה, דאיך יתכן לומר כן, הלא השו"ע פתח ואמר 'חותלות של תמרים וגרוגרות', וכללם יחד. ומפני כך ר' משה הוכיח דע"כ גם בשמירה ה"ל חותלות.

^{יט} א' קב"ב.

^כ משא"כ מעטפה דסי' ש"מ אולי היה שימוש חוזר.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

לח) מאידך, הערוה"ש ג"כ מסכים דליכא לחלק, ושניהם מהיתר אחת הם, אך ס"ל דההיתר בשניהם הוא משום מוסתקי, ואין כאן היתר חדש בכלל.

לט) ודעת המ"ב בזה אינו ברור, כי כ' 'להתבשל', אך אי"ז גלוי איך ס"ל, כי רק מתאר המציאות, ולא גדר ההיתר.

מ) ומ"ב סוסק"מ מביא ספיקת הפמ"ג לגבי מחצלת שתופרים בו פירות, האם זה דמי לחותלות. והנה, אי למד כר' משה, מה שייך הספק, אם זורקים בגמר השימוש או לא, וכך יקבע דינו. ואם כפמ"ג, אולי השאלה האם נתבשל בתוכו או לא, והאם יש שאר תועלת בהפרי. או"ד, מ"ב מסתפק אם כפמ"ג אם כר' משה. עכ"פ למסק' אין ראייה לכאן או לכאן בדעת מ"ב. ולכן, כדי לנקוט שמ"ב למד כר' משה, צריכין עוד צירופים, כמש"כ לעיל לענין צ'יפס.

מא) הזכרנו גם דעת רש"י^{כא} בחותלות, שג"כ למד חותלות כר' משה, אך הבין שחותלות מתיר יותר מסותר וקורע, וס"ל דגם פתח יפה מותר בחותלות, דלא כר' משה לגבי קרטון חלב. ועיי"ש שמצדד ג"כ שיתיר מלאכת מוחק אלא שכ' דהוא נגד גדולי אחרונים. וע"ע שם פ"ט הע' י"ב. וע' פל"ג סעי' ד', והע' ל"ה דלחולה מתיר מעיקר הדין לקרוע במקום האותיות!

מב) לאור האמור, הגם שאמרנו שכל אדם יפתח כל אריזות שלו מע"ש, מ"מ יש דברים שיותר קיל מאחרים. כגון איגלו ששוברים באמצע, Space Pops. אלו, חותלות לדעת ר' משה ורש"ז, ואולי אף לפמ"ג, כי מסייעו להקפיה, וגם אינו פתח יפה. אלא, שבשולחן שלמה בשם רש"ז אסר לפתוח משום מחתך. וכן אסר לחתוך חמאה ומגרונה תוך נייר שלהם.

מג) ותמהני, האם אם חותלות מתיר קורע וסותר ואילו אף מוחק, בטענה שהוא נטפל אל האוכל, הלא מחתך לא כ"ש, דידעינן שאין מחתך באוכלין, וא"כ הל"ל שכסוי זו נטפל אל האוכל. [איגלו רגיל שאינו שובר באמצע אלא עושה נקב למעלה, לכאן אין לו בעיה הזו.]

מד) בקבוקי שמן ודומיהן, פתיחתן הוא פתח חדש שמעולם לא היה, כי סתמו בו סתימה עולמית.^{כב} וגם הוא פתח יפה. ואינו מותר אלא לרש"ז דס"ל דזה חותלות ומותר פתח יפה. אך ר' משה חלק, וכמש"כ.

מה) בקבוקים רגילים, פתיחת הפקק, אינו שאלה של פתח יפה, כי רק מגלה פתח הישן שהיה מכוסה עד לעכשיו. והשאלה בזה הוא משום עשיית ושיפור הכלי, הפקק; וגם משום מחתך.

מו) ולפני שנביא כל המשא ומתן, וכל הצדדים, עלינו לבהר, כי עסוקים כאן בשאלות של דאורייתות ממש, ושומר נפשו ירחק מזה. ואם בשאר מצוות ואיסורים אדם מקפיד טובא, ומפזר כסף מלא על מעלה או הידור או חומרא, כאן בספק חילול שבת מה"ת, יברח מליכנס לשאלות חמורות האלו.

מז) בפקקי מתכת, כל האחרונים החמירו מלבד האבן ישראל. ועיי"ש בפנים, והדברים מוקשים מאוד לקריאה ולהבנה.^{כג} ור בעלסקי^{כד} כ' דכל מי שמיקל טועה במציאות, כי אינו כלי ראוי לשימוש אלא כשפותחו בפעם הראשונה, כי הוא רק כסוי חלול רפוי, ששמים על הבקבוק,

^{כא} שש"כ ט' נ', וי"א ל"א.

^{כב} עושה נקב תוך מלוי הנקב. מה דינו.

^{כג} פסיק רישא, אינו מתכוון.

^{כד} ז' ח'.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

וע"י Clamp עושים חריצים, ואיך שהוא עכשיו אינו ראוי לשימוש בכלל, ורק כשמסיר חלק התחתון נעשה ראוי לפתיחה ולסגירה. וא"כ הפותחו הוא מכה בפטיש.

(מח) שש"כ מחמיר בשם ר' משה, ר' אלישיב, שבה"ל, ועוד. ולכן מי שאין לו יין רק מה שסגור בפקק כזו, ינקבו ויפתחו, ואז לא עשה שום תיקון בכלי, רק קלקל. ויזהר לנקב טובא, כדי שלא יעשה כלי הראוי במקצת, אלא יחמיר בשיעור הקלקול^{כה} [אפ' בחשבון שאלות של מוחק].

(מט) יש שפקפקו בההיתר לנקוב כל הפקק, כל הלא להמקילים לפתחו הוא סותר כלי. וי"ל, דאפ' להמקילים הלא י"ל שהוא חותלות שמותר לסתור.

(נ) ור' אלישיב, חשש שפתיחת פקק מתכת יש בה גם משום מחתך, כי הרי הקטין מידת הפקק בדווקא במקום הזו, לתועלת ברורה. ויל"ע איך רש"ז ס"ל שאינו מחתך [מהא דהיקל לגבי של לפסטיק, כדלקמיה]. וכ"ת הלא אינו מקפיד דווקא על המידה, אלא כל שיהיה נוח לו, היה הכי נוח הוא כשהיא דווקא במידה הזו.

(נא) כשמנקב ומקלקל, יל"ע, איך יצא מידי שאלת מחתך, שחשש לה ר' אלישיב. והמעיים במש"כ בהל' מחתך נראה דמחתך לאיבוד שרי, כי בזה ודאי אינו נקרא מקפיד על המידה.

(נב) ויינות קדם שפיר עבדי, שאין שום שאלה לגבי הפקק, ויש רק האי נייר אלומניום, כי אפשר למשוך ולהסיר כולו. ואפ' אם אינו עושה כן, הלא זה קורע דרך קלקול במקום צורך, עם שאר צירופים שהבאנו למעלה, וודאי זה עדיף מליכנס לשאלות של תיקון מנא ומחתך.

(נג) פקקי פלסטיק, ידוע שרש"ז היקל בזה. ודע, כי ישנם פקקים פלסטיק שמיוצרים כמו שתיארנו לגבי מתכת, וא"כ על אלו לא היקל רש"ז, רק על אלו שהיה להם שם כלי לפני שעלו על הבקבוק. כי כך היא סברת רש"ז, דכבר כלי הוא לפני שעלה לבקבוק.

(נד) ואע"פ שרוב פקקי פלסטיק אכן גמורים לפני שמבריגים על הבקבוק, ויש רק 'קליק' שמעכבו מלצאת עד שיוריד הטבעת, מ"מ יש שאינם כן, ויש גם שאר פקקים כגון של קרטוני ספרינג, וא"כ מורה הוראה אחראי אינו מתיר 'בגורף', אלא לברר ולפרט כל בקבוק, ולעדכן לעיתים קרובות.

(נה) דעת ר' משה ור' אלישיב ועוד היה להחמיר גם באלו, דאה"נ היה כלי לפני כן, מ"מ היה כלי הראוי רק לסגירה, ועכשיו כשמסיר הטבעת שיפר הכלי ועשאו ראוי גם לפתיחה, וגם הוספת מעלה בכלי הוא מכה בפטיש.

(נו) רש"ז מדחה טענה זו, כי ניכר על הפקק מהו עיקר הפקק ומהו תוספת בעלמא שעומד להסיר, ועיקר הכלי עצמו ראוי לשניהם. וגם זה אינו בכל בקבורים, וא"כ מש"כ למעלה לגבי מורה הוראה שייכת גם בהא.

(נז) ועוד, עצם הסברא עדיין לא הבנתי, מה בכך שהוא ניכר, סוף סוף יש הוספה להכלי, מחובר אליו, שמקלקלו, וא"כ המסיר הקלקול שיפר הכלי. ולא היה דבר חצינו שהוסיפו אח"כ, אלא הוא מאותו חתיכה, ומה מהני אם ניכר שעומד להסרה.

(נח) וע"ע רש"ז שיש כמה וסיבות וטעמים שונים להקל. ומידי ספק דאורייתא לא נפקא, וא"כ לא נעמיק בכל פרטי דבריו. וגם חשש מחתך יש בכל מקרה.

^{כה} כ"כ אמת ליעקב.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

(נט) מי שמחמיר וחושש, ואינו פותח בקבוקים, האם יכול למסור לחבירו שמיקל לפתוח עבורו. ר' פאלק ס"ל דעובר בלפני עור, כי המיקל טועה בדבר הלכה! וזה חידוש, וכי יש לפני עור לבקש מרי"י פישר בעצמו לפתוח מה שהקל בתשובה, וכי שייך לקרוא זה 'מכשול'.

(ס) למעשה, ר' משה וחת"ס ס"ל דמותר, ואינו לפני עור כי הוא סובר שאין איסור בדבר. וכ"ה פסק המבוקל. ויל"ע, האם דברים אלו אמורים לגבי מי שמיקל אחרי הלימוד, ויודע על מה מיקל ועל מה מחמיר, או"ד אפ' מי שאינו יודע כלום, ופותח הכל, בלי לחשוב פעמיים, למרות שבהרבה מקרים גם רש"ז וגם רי"י לא היו מקילים. ועיין.

(סא) ומצד מעשה שבת, השתיה שרי כי לא איתעבד בה איסורא. הפקק, הוא ספק פלוגתא, שוגג, מ"ב שם סק"ז, וכו'.

(סב) וכ"ז היה למסור לו. ולבקש ממנו, לדידן יש לחוש לדבר דבר, וא"כ ירמז.

(סג) מרגלא דפומא דאינשי, שהפותח [שעבעס גוי] יטעום מעט. ואין לזה מקור כלל.

(סד) יש אנשים שחושבים דבשבת עדיף להסיר הטבעת הקבועה בפקק בעודו על הבקבוק ע"י סכין. ולא הועילו מידי. וכן אלו שסובבים הטבעת לכיוון ההפוך, ולא סובבים הפקק, לא עזרו כלום. ואלו שמרחיבים הטבעת, אה"נ יצא מידי מחתך, מ"מ שיפר הכלי עכשיו. ואם היה הרחבה שמיד חוזר למקומוף אולי אה"נ זה עצה טובה.

(סה) לפתוח הפקק חצי, שהטבעת עדיין קבועה בו, וכמות שהיא עכשיו א"א לפתחו או לסגרו, ורק יכול לשפרוץ המשקה ממנו; לכאו' לא עשה מחתך, ולא עשה כלי. אך א"א לצמצם, ונתת דבריך לשיעורין.

(סו) יש מי שטען דמבואר ממ"ב סו"ס ש"מ, בביה"ל האחרון, מצד קורע בספרים חדשים שניירותיהן דבוקות, וכ' דהוא נכלל במכה בפטיש, הואיל ודרך של אוגדי ספרים לחתוך, וכו'. ולומדים מזה, דכל שאין הדרך המייצר לעשות, אינו תיקון מנא, דבמה שהשאירו המייצר כך, ע"כ זה נקרא נגמר, והשלב שעושה הלוקח בבתו אינו גמר מלאכה אלא התחלת שימוש. וא"כ טען המטען, פקקי בקבוקים אין בהם שאלה של מכה בפטיש, הואיל והמייצר משאיר ככה, והקונה עושה בביתו.

(סז) וטעה. כי הסברא הזו שייכת רק בדברים שלא חש המייצר לעשות, כי בזה גילה שבעיניו מלאכתו גמורה. אבל דבר שלהדיא המייצר הניח שם, כדי שהקונה יעשה המכה בפטיש בביתו, פשוט וברור שיש בזה מכה בפטיש, וכי ס"ל דבכל דבר שקונה מהחנות לא שייך עליה מכה בפטיש? איקאה יוכיח!

(סח) יל"ע מה עדיף טפי, גדול לקלקל הפקק [או השקית וכדו'] ולפתחו, או שקטן יפתח כדרכו. אינו ברור. ותלוי בגיל. ותלוי בחינוך.

(סט) בקבוקי חלב הישנים, שיש פקק פלסטיק שאינו קשה כ"כ, ומסירים הטבעת כדי שיוכל ליפתח, לכאו' זה חשש מחתך ומכה בפטיש כנ"ל, וגם חשש קורע. מצוי גם דבש, ושמן, ומיונז, שיהיו כן.

(ע) שקית חלב, לפתוח כהרגלו הוא פתח יפה. לפתוח כדרכו ולהוריקו, אולי הוא בעצם פתח יפה. והנכון שיקרע כולו לתוך קערה גדולה.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

(עא) ישנם כמה מוצרים שלכאן דמוים ממש למגופה של חבית שהתיר הגמ' לפתוח. כגון לבן, יוגורט¹², וכו', שהוא מכסה נייר על פלסטיק קשה, דבוק עם דבק. לכאן זה ממש מגופה של חבית, ומותר לפתחם בשבת. וכמדומני, שבבית אבי שנהגו לפתוח ה-כ-ל לפני שבת, יוגורטים לא פתחו מקודם אלא בשבת עצמה. ולכאן מכסה הדק על 'דיפס' ג"כ נמי דינא הכי.

(עב) הכלים של 'דיפס' וסלטים, יש להם למעלה חתיכת פלסטיק שמסירים כדי להכניס האצבע, ובכך מרים המכסה. ואם היה מיוצר מתחילת הוייתו כן, א"כ זה כלי גמור שמשפר ע"י הסרת האי חלק, ולכן כ' ר' פאלק דחושש לאיסור דאורייתא של תיקון מנא. ומו"ר מצא בזה חידוש, ופרט לומר שהוא איסור דאורייתא. גביעי איכסון הם ג"כ כה"ל.

(עג) יש קרטונים של שתייה, וכן היה קרטוני טרופיקנה לפני זמן מה, שהיה קרטונים רגילים, עם נקב רגיל, והיו מבריגים עליה פקק רגיל, ולא היה 'סתום' בשום צורה, אלא היה טיפות דבק בין הפקק להקרטון. הקרטון כלי שלם. הפקק כלי שלם. וזה דומה למגופה ושרי בשבת עכ"פ מדינא.

(עד) מעשה שהיה, משהו היה בבי"ח בליל הסדר, והיה אצלו יין לד' כוסות, אך הבקבוק היה סגור עם פקק מתכת. מה עליו לעשות. אם היה ליל יו"ט שחל בשבת, הלא זה חשש דאורייתא לקיים מצוה דרבנן. וע"י עכו"ם, הוא מכניס עלמו לשאלות של יין עכו"ם. ואם הוא אוחד הבקבוק, והגוי פותח, במבושל, נו נו, ולא היה דעת מו"ר נוחה מזה, כי גויים אין להם לקרב ליין יהודי.

(עה) ואילו היה יו"ט רגיל, היה דן להתיר מצד מכשירי אוכל נפש, שאין מתירין ברבים. אך יינות הללו עם פקק מתכת אינם נפגמים אם פותחים מבעו"י. עכ"פ לדינא במקום ד' כוסות, ביחיד, בצנעה, היה חוכך להתיר [לא ברבים].

(עו) קופסא הגדולה של קרטון שמגיעים בתוכו המצות אורזים בפלסטיק. לפתוח שני Flaps שסגורים ע"י סרט סלוטייפ, מה דינו. לגר"ז הוא קורע. הוא פתח יפה [אולי יתרוקן] [פתח ישן]. אינו חותלות כי הוא מכסה שניה, ואינו ממש קליפת האוכל. ולכן, במקום שאין ברירה יקרע כולו, למרות שנאבד מכאן כמה צדדים להקל ממה שהיה לנו בשקית צ'יפס.

(עז) לפתוח בירה, מותר. ושל Tuborg שקורעים הפקק באמצע, אינו אלא קלקול כלי. וקורע, חותלות, סותר בכלים, וכו', נו נו.

(עח) Coffee Refill הפותח כדרכו הוא פתח חדש ויפה. ולכן יקרע כולו. ומצד קורע, הוא חותלות וכו'.

(עט) פתח יפה שייכת גם על גוף האדם, כדמבואר לגבי מפיס מורסא. וזה נוגע בזמננו, כגון בדיקת דם, IV ואפידורל. ואם הוא להוציא בלבד, אינו דאורייתא. ואם הוא לשימוש בודד, אינו פתח יפה, ומותר מצד פתח. אבל אלו, הלא מצוי שיהיה לשימוש חוזר, וא"כ הוא פתח יפה. לפעמים מוציאים דם ומכניסים נוזלים, להכניס ולהוציא. ויל"ע בדיקת דם לחוד, האם זה להכניס ולהוציא, כי רוצים לראות טיפת דם לדעת שהגיעו לוריד. האם זה נקרא להוציא.

(פ) לנקב נקב בגופו עבור נזמים ועגילים וכו', לכאן הוא פתח להכניס ולהוציא.

(פא) יש מוצר בשם Corevan, ונודון כאן בשימושו בשבת. ותיאורו, היא מוצר שתכליתו להוציא יין מבקבוק יין סגור עם שעם, בלי להכניס בתוכו חמצן, ושישאר אטום. מה עושים. מכניסים מחט דק מאוד לתוך אמצע השעם, והכלי הזו משפריץ גז מסויים לתוך הבקבוק שגורם היין

¹² המכסה, דאילו להפריד זו מזו, שאלה של מחתך, עיי"ש.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

לברוח מהבקבוק. ומחט זו, מלבד הכנסת הגז, הוא גם צינור לצאת, והיין יוצא דרכו. וכשמוצא המחט, השעם סתום ואטום לגמרי. הפלא ופלא, אשרי עין ראתה זאת.

(פב) ויל"ע, מה דין שימוש בשבת. ואין אנו עוסקים בחיבור הגז אל המכשיר, דיתכן שזה תקוע [כסוי כלים], פתח יפה, וכו'. וזה אפשר לעשות מבע"י, אך השימוש א"א לעשות מבע"י, וא"כ עלינו לבאר בענין שימוש בשבת.

(פג) והנה, בענין עשיית נקב חדש תוך נקב ישן, השו"ע עוסק בזה בסעי' ג'. ומבואר שם דפתח שמותר לפתחו, כגון שהוא למעלה מהשמרים, מותר גם לקדוח בתוכו. דהיינו מותר לעשות נקב חדש תוך פתח ישן, וכל שאינו יותר גדול ממה שהיה קודם, אלא אותו גודל או יותר קטן מזה, נקרא פתח ישן.

(פד) כך מתבאר ממ"ב סקט"ז, וממ"ב י"ז שמיקל לנקוב שעם [שטופק"י] אפ' בכלי המיוחד לכך [Corkscrew] ואינו פתח חדש. ובסוף סעי' ג' יש י"א שמחמירים בחבית של עץ וכו', וע' מ"ב, וזהו משום דחוששין שסתימה בשל עץ הוא סתימה גמורה, א"כ אינו פתח ישן אלא פתח חדש.

(פה) אמנם, בסעי' ו' מבואר דלנקוב המגופה למעלה, אינו פתח יפה, וכן מותר להתיז כולה, אבל לנקוב מצידה אסור, דודאי לפתח קמכוון. וק', הלא שנינו למעלה, דכל שהוא סתימת פתח, ואינו סתימה מעלייתא שנימא שהוא פתח חדש, מותר לנקוב בתוכו, ואינו נקב חדש בכלל. וא"כ, מדוע צד המגופה אסור, הא הוי פתח בתוך המגופה שהיא עצמה סתימה, ונקל.

(פו) וע' מג"א וגר"ז שמרגישים בזה ומביאים תוס', דאכן צד המגופה אינו חייב אף כשהוא להכניס ולהוציא. והטעם הוא מהטעם שנתבאר, שאינו פתח חדש אלא פתיחה בסתימה ישנה, והא דאסור היינו משום דמחזי כאילו מנקב בצד בהחבית עצמה, וזו היה דאורייתא, א"כ אסרי' מגופה אטו חבית, אבל אה"נ כל שמנקב תוך פתח ישן, אינו איסור בכלל, בעצם.

(פז) נחזור לעניננו, שעם של בקבוק יין, העושה נקב בו הוא עושה נקב תוך פתח ישן, וגם לא שייך גזירת תוס' דמחזי כאילו מנקב בגוף החבית, כי אי אפשר לנקוב בקבוק עצמו; א"כ בקבוק דידן דומה לסעי' ג', ואין איסור פתח תוך השעם.¹²

(פח) נמצא, מכשיר חדש זה, הגם שהוא להכניס ולהוציא, מ"מ הוא פתח ישן, ושרי. זאת ועוד, אינו בעצם מנקב, אלא דוחף החלקים הקטנים לכאן ולכאן, ומכניס המחט ביניהם. ועוד, מהא דתכף בהסרת המכשיר לא נשאר שום נקב, ע"כ אין כאן נקב בכלל. משל רחוקה, אוהל בידי אדם לאו שמיה אוהל, כי אין לה שום דבר מעצמו, ה"ה כאן. פתח הוא היכא שיש מעלה בהכלי, והיכא שיש נקב בעצם, וכאן אינו נקב בעצם, ואין לה שום חוזק עצמי, וא"כ אינו נקב, ושרי. עוד דמיון, מ"ב סי' ש"ח סקמ"ג.

(פט) -סעי' ד' וה', אין מה שנוגע מכאן לזמננו.

(צ) -סעי' ו' נתבאר כבר למעלה.

סעי' ז' – חותמות שבכלים

(א) סעי' ז' מבואר ששו"ע ס"ל דלא כרמב"ם לגבי פותל חבלים, ממה שהיקל להתיר קליעתו.

(ב) מבואר גם שיכול לחתוך חבל, ואינו סותר ואינו קורע.

¹² דין מכאן גם לענין קרטוני שתייה שיש להם פתח כבר וסותמים עם נייר אלומיניום, והפותח מנקב באמצעותו.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

(ג) כאן מביא שו"ע י"א שאין סתירה בכלים, לסמוך עלייהו ע"י גוי. ומ"ב מגביל להפסד מרובה, או נחפז הרבה לצורך מצוה. ויל"ע מהו מצוה שאינו נחפז הרבה, או נחפז הרבה ואינו מצוה.

סעי' ח' – חותלות

- (א) בס"ד כבר הרחבנו למעלה על סעי' הזו.
- (ב) ביה"ל כאן מק' על הרמב"ם, הרי לשיטתך יש איסור להתיר קליעת חבל, א"כ איך מתיר שו"ע בשם גמ' לסתור החבלים. ותי' דאיירי שחותך ולא במפקיע עצם הקליעה. ועיי"ש מדוע אין זה קורע שלא ע"מ לתפור שנאסור מדרבנן, כיון שלא שייך ביה תפירה.
- (ג) – בסעי' ט' חזרו ושנו שאין בפסיקת תלוש משום מלאכה.

סעי' י' – לא לקיום כלל

(א) סעי' זו הזכרנו לגבי בנין שאינו לקיום כלל, בסי' שי"ג, וגר"ז כאן.

סעי' י"א – ממרח

- (א) מבואר מסעי' הזו דיש ג' דרגות. יש שעה ששייך בו מירוח מה"ת. יש שמן, דלא שייך ביה מרוח כלל, ויש ביניהם שמן עב, שיש בו ממרח מדרבנן.
- (ב) מבואר גם, שיש איסור הנחה בעלמא, גזירה שמא ימרוח. ודעת מ"ב, שלא רק בשעה כן, אלא גם בשמן עב שמירוחו הוא רק מדרבנן. וכמדומני שגר"ז מיקל בזה.
- (ג) ליתר דיני ממרח, ע' סו"ס שכ"א, ובמש"כ שם בס"ד.

סעי' י"ב – קידוח

- (א) סעי' זו עוסקת בקידוח, שהוא תולדת בונה. ומהותו הוא לעשות חור בקרקע. ושו"ע איירי כשהסכין היה תחוב בו, ואסור להוציאו מקיר וכותל, ומתיר להותיאו בספסל ושאר דבר תלוש.
- (ב) וביה"ל כ' דלרמ"א ריש הסימן כל שהוא מ' סאה דינו כקרקע.
- (ג) בטעם האיסור להוציא, כ' מ"ב נ"ב 'כמעט פסיק רישא'. ויל"ע מה זה.
- (ד) ההבדל בין עשיית נקב, ריש הסימן, לקודח, זה עובר מצד לצד, וזה רק חור שאינו מגיע לצד השני.
- (ה) שו"ע רמ"א ומ"ב עוסקים מתי הוא פס"ר ומתי לא, וכמה 'דצה ושלפה' בעינן.
- (ו) שו"ע רמ"א מ"ב לא ביאר מהו לעשות התחיבה בראשונה בשבת. ומשמע שרק להוציאו, שהוא פס"ר, שרי בכלים, ולא לתחוב בשבת. ויל"ע, מדוע.
- (ז) והנפק"מ הם מרובות, כגון מחט לתוך Sheitel Head, או לתוך Corkscrew, Notice Board, וכו'.
- (ח) וע' מחזה אליהו שיש תשובה בענין זה, ומביא מרדכי שהוא מקור הסוגיין, דהא דמותא להוציא אף שהוא פס"ר, בכלים, משום דבזה כו"ע אין בנין בכלים. והא דאסור לתחוב בראשונה בשבת, זהו משום עובדין דחול, שנראה כאילו חוטב עצים.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

ט) ועפי"ז, כל היכא שלא שייך כלל לחוטב עצים, היקל ר' פאלק. כגון כל הני דלמעלה^{כח}, אינם נראים כחוטב עצים, ומותר בשבת. וע"ע שם עוד טעמים.

נספח: מגבן

- (א) רמב"ם^{כט} מובא במ"ב שי"ט סקס"ג, המקבץ חלקי הקום ומדבקם ועושה גבינה, חייב משום תולדת בונה, שג"ז הוא הוא קיבוץ חלקים לעשות גוף אחת. זה נקרא 'מגבן'.
- (ב) והק', הלא אין בנין בכלים. והמאירי תי' אוכל שאני. הרשב"א תי' דהיכא שעושה כל הכלי, שאני [הזכרנו זאת למעלה].
- (ג) ולפי הרשב"א, המגרד גבינה, שאינו עובר משום טוחן, דאין טוחן אחר טוחן, האם עובר משום סותר. וע' אבנ"ז^ל שאכן אוסר. ותמיה מילתא, כי המשנה מתיר את זה! וא"כ הדרא קושיא, מדוע אינו סותר.
- (ד) וע"כ צ"ל, כי אינו מפריד במקום החיבור, ואינו עושה היפוך הבונה, ולכן אינו סותר. אך ג"ז קשה, כי הוכיחו דאין סתירה בכלים מהא דשורף כסא אינו סותר; והא ג"ז אינו מפריד במקום החיבור.
- (ה) עכ"פ, לעשות גבינה אסור משום בונה, לפררו שרי, ולא נתברר לנו מדוע. וע"ע רב פועלים.
- (ו) הנה, בסי' ש"מ סעי' י', המקבץ דבילה וכו', הר"ז תולדת מעמר. וק', מדוע אינו בונה, כמו מגבן, כה"ק מג"א י"ז, ותי', וז"ל, דלא מקרי בונה אלא כשמכוון ליפוטו ולהשוותו, עכ"ל.
- (ז) ונראה לפרש דבריו לומר, דסוג בונה החדש הזה, אינו אלא שמאחדן לתועלת ושיפור כלפי החפצא, כגון גבינה, משא"כ דבילה אינו משפר החפצא אלא הוא לניחותא בעלמא, וזה אינו בונה אלא מעמר.
- (ח) חיי"א^{לא} כ' דמעמר אינו רק בדבילה אלא ה"ה שאר פירות. וקיצשו"ע כ' דאפ' העושה סלט ביצים בשבת אסור! ויל"ע, מה דעת מ"ב בזה, ומדוע משמיט חיי"א וקיצור הזו.
- ט) וע"כ צ"ל, דס"ל דמאיזה טעם שיהיה חיבור כזו של סלט ביצים אינו בעצם חיבור. או משום דהוא 'בלילה רכה', או משום דבעצם ניתן להפוך חיבור הזו ולהחזיר למצב כמו שהיה מקודם; עכ"פ אינו חיבור של איחוד של בונה או של מעמר.
- (י) אם לזאת, לעשות סושי בשבת, לחיי"א וקיצשו"ע נאסור, להמ"ב וסברות הנ"ל שרי, כי זה תהליך 'הפיך', ואינו כמו עיגול של נבילה, או כגבינה.
- (יא) אלא קשה, מותר לבשל ביצה בשבת בחמה, ולעשות קרח בשבת הוא שאלה של מוליד בגרמא, ולא אסרו שניהם משום בונה. מדוע.
- (יב) וע"כ צ"ל עירוב כמה סברות. דבר שהוא תהליך הפיך, אינו בונה. כגון סושי וכו'. הקפאת מים לעשות קרח, אינו מקבץ חלק אל חלק לעשות דבר חדש, אלא מקשה אותו דבר שיש כאן. והא דבישול ביצה בחמה, או אפיית עוגה בחמה, לישה בהיתר וכו', כל אלו אינם בונה, הואיל ובעצם הוא שם מלאכת בישול/לש, אלא שמותר מצד מלאכה זו, אינו נכלל לכלל מלאכת

^{כח} Corkscrew, כבר הבאנו מ"ב דמתיר לכתחילה, וא"כ עכשיו מובן טעם בדבר.

^{כט} ז' ו'.

^ל רי"א.

^{לא} י"ג א'.

סימן שי"ד – בונה וסותר בכלים

בונה. [כעין אורג/קולע במחובר/תלוש, שבבגד חייב ואילו בשער אינו אלא דרבנן של בונה].
סלט ביצים אינו חיבור חזק, או שאינו מעלה בעצם, וכו'.

יג) ולא נשאר אלא Snowball, דלפי כל הצדדים וחצי סברות שאמרנו, זה יהיה בונה. ואולי אכן
כן הוא.

--- סיי שט"ו – דיני אוהל בשבת ---

סעי' א' וב' – אוהל להגן, מחיצה המתרת, מוסיף על האוהל

- (א) עשיית אוהל קבע חייב משום בונה, כי אוהל תולדת בונה היא. ואוהל עראי, גזרו ואסרו מדרבנן עשייתה והסרתה אטו אוהל קבע.
- (ב) ואוהל עראי יש לו חומרות יותר מבנין עראי, כגון מחיצה עראי שרי, אוהל עראי אסור. מלבד מחיצה מתרת, דג"ז אסורה אף שהוא עראי, הואיל והוא חשובה [מ"ב סק"ד].
- (ג) מחיצה מתרת אסורה, ל"ש מתיר איסור דאורייתא ל"ש מתיר איסור דרבנן, כ"כ קרן לדוד, וכ"מ מיהטא דסוגיא. ועיי"ש דמחלק בין זה לטבילת כלים בשבת.
- (ד) פתחנו ואמרנו עשיית אוהל קבע חייב משום תולדת בונה שהוא אוהל. ויל"ע, במה השתנה, ומדוע אינו בונה עצמה.
- (ה) ועוד, מצינו גדרים שונים באוהל קבע, שיש שיעור מסויים, ופחות משיעור זה אינו אוהל מדאורייתא אלא אוהל עראי. וק', מדוע, ותיפוק ליה משום בונה עצמה, שלא מצינו חילוקים כאלו.
- (ו) [בסי' תרכ"ו מ"ב בשם פמ"ג סכך לסוכה הוא אוהל קבע, ואסור לשטחו גם ע"י גוי. מאידך, בסי' תרל"ז היקל המ"ב ע"י גוי. ויישבו, בסי' תרכ"ו איירי בתחילת החג, ואז הסכך הוא לח' או ט' ימים, וזה אוהל קבע (ולא יהני במה שמכוון להסירו מקודם, הואיל ובחפצא כן הוא), משא"כ בסי' תרל"ז איירי בשבת חוה"מ, ואז אינו אלא לכחמשה ימים, וזה אינו אוהל קבע אלא עראי, וע"י גוי הוא שבות דשבות לצורך מצוה.]
- (ז) ע"כ היה דעת פמ"ג, ומ"ב, דח' או ט' הוא קבע, פחות מז' הוא עראי, וז' עצמו אינני יודע.
- (ח) דעת הברוך טעם, רק אוהל 'לזמן רב' הוא אוהל קבע, אבל פחות מזה הוא עראי. ועפי"ז גוי תמיד יכול להניח הסכך. ולכאז' לענין אמירה לעכו"ם נוכל לסמוך על דעה זו כשאין ברירה (ובפרט ביו"ט, שבונה ביו"ט יש שי' תוס', מתוך, וכו.).
- (ט) וקושיא זו נמצאת באבן האזל^א, ויישב, דאב מלאכת בונה הוא היכא שיש ב' מרכיבים. הראשון הוא לאחד, ולעשות חלקים שונים לאחת, והשני הוא עשיית צורה. וכשיש שני אלו, הוא בונה, וכשחסר אחת, הוא תולדה – כגון מגבן אינו צורה יש איחוד, ולכן אינו האב אלא התולדה, וכגון אוהל שיש צורה למרות שאין איחוד, ולכן הוא תולדת בונה ולא האב, עם הכללים מדיליה.
- (י) קה"י מביא מהלך זה, ומק' עליו, דלפי"ז החופר מערה תוך הקרקע, אינו בונה, אלא אוהל, כי לא איחד שום דבר אלא יש רק צורת בנין. [נו נו].
- (יא) ולכן כ' קה"י מהלך אחרת, וכעין דבריו נמצא גם בתפא"י בכלכלת השבת, אב מלאכת בונה הוא בקרקע עצמה, או הבונה על הקרקע, כגון לבנים וכו', [ובכלים, הרבה ראשונים ס"ל דאינו בונה] משא"כ אוהל אינו ענין של קרקע אלא ענין של גג, למעלה מהקרקע. [לא נתברר כל צרכו, וכי הבונה גג הבית עם טיט וגבת ומסמרים, אינו אלא אוהל ולא בונה?] וצ"ל דמהלך זה ס"ל דאדונים שבמשכן נקרא קרקע.

^א פרק י'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(יב) א"נ י"ל^ב, בבונה, אמרנו בנין לשעה חייב [היה מח' בדבר], אפ' כדעתו להורידו. ואמרנו דבנין שאינו מתקיים, שאינו בעצם יכול להתקיים, או שצורתו מוכיח עליו [כגון הא דסו"ס שי"ב], אינו מדאורייתא. וי"ל דאצל אוהל אינו כן, דאם מתקיים זמן מה, הוי בונה קבע [דהיינו ההבדל הוא בשיעור זמן שלון].

(יג) כגון Marque, יתכן שאינו בונה מה"ת, אבל אוהל מה"ת אכן כן יהיה.

(יד) א"נ י"ל, דומה למה שנזכר למעלה, בונה אינו בונה אלא כשיש איחוד, מקבץ חלקים ועשייתן אחד [לא תמיד נכון, כגון המסיר גבשושית מגינתו], ואילו אוהל, תולה על המציאות של אוהל, גם אם אין כאן איחוד. כגון, צדדנו בסי' שי"ג דשמיכה בקיר למלאות חור אינו בונה אף לעולם ועד, כי אינו איחוד, משא"כ אוהל ודאי יהיה כשהוא בגג.

(טו) וע' מ"ב סק"א, ויל"ע מהו כוונתו, ואולי לא' מסברות הנ"ל, ואולי צירוף כמה מהם יחד.

(טז) הק' ביה"ל, מבואר כאן דאין מחיצה עראי אסורה אלא א"כ הוא מתרת. ואילו בסי' שי"ב בסופו, לגבי אבנים לבית הכסא, מותר לצדדן משום כבוד הבריות, אלמא יש איסור בבנין עראי כשאינו כבוד הבריות, גם כשאינו אוהל, גם כשאינו מתרת.

(יז) ומתרץ, אפשר דתלוי במה בונה. אם הוא מסדין וכו', אז הדין כמש"כ כאן, אבל אם הוא מאבנים, דדרך בנין קבע הוא, גם מחיצה עראי אסורה. – מובן ומוגדר מאוד. ממשיך הביה"ל 'יותר נראה לומר' לחלק בין מחיצה שמחלק רשויות, שאם אינה מתרת קיל טפי, ובין בנין עראי לשבת עליה. עיי"ש, כי לא הבנתי דבריו, ומה רצונו. נמצא, מה שהביה"ל כ' יותר נראה לומר הוא בדיוק ההיפך ממה שאנו היינו אומרים.

(יח) ע' שעה"צ סק"ב, ה', ו', י"א, לגבי דיני מחיצה, וכמה זמן, ודרכו בכך.

דיני מחיצה המתרת

(יט) כ' שו"ע, מחיצה עראי שרי, ואינו אסור אלא כשהוא מחיצה המתרת, כגון להכשיר סוכה או להתיר טלטול. אבל מחיצה הנעשה לצניעות, פרטיות, לחשוק, להגן מהשמש, שרי במחיצה עראי.

(כ) ואע"פ שע"י עשיית מחיצה עכשיו בעצם מותר כאן לשמש מטתו, דבר שלא היה מותר מקודם, מ"מ לא כיוון לזה, ואינו אסור אלא כשמכוון להתיר המקום. והאם יכול עכשיו לשמש מטתו, בס"ד יתבאר לקמיה.

(כא) מ"ב סק"ה, מחיצה בין אנשים לנשים בעת הדרשה, הוא מחיצה לצניעות ולא מחיצה המתרת. ועפי"ז, ה"ה שמחה או סעודה ג"כ אמרי' הכי. וגם בביהכנ"ס בעת התילה נימא כן.

(כב) ויש מי שטען שמהא דמ"ב דיבר בדרשה ולא דיבר בהווה, כגון ביהכנ"ס, ע"כ ביהכנ"ס הוא מחיצה המתרת ואסור.

(כג) וטעה, כי אכן המ"ב דיבר בהווה, וביהכנ"ס שלהם היה כבר מחיצות ולא היה נוגע לעשות בשבת, והיה נוגע רק בעת השיעור או הדרשה, וע"ז בא להתיר המ"ב.

(כד) ועוד, דכשנבין מדוע מחיצה בדרשה אינו מחיצה המתרת, נראה דגם בעת התפילה נמי דינא הכי.

^ב פנ"י סוכה ט"ז:

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(כה) והביאור, מחיצה מתרת אינו אסורה אלא כשבא להתיר מדיני מחיצה, כגון גובה י' רוחב ד', עומדת ברוח מצוייה, ושיהני לבוד וכו'. אבל בהדרשה, ובתפילה, מחיצה גבוהה י', עשויה מלבוד וצוה"פ, לא יהני, אלא בעינן גובה מסויים, וכו' ועוד פרטים שיתבארו לקמיה. וכו"ע מודי דבתפילה אם היה סדין עבה תלוייה מלמלעה, שאין הנשים נראית בתוכו כלל, מהני, גם אם גדיים בוקעין בו, וגם אם אינו קשור למטה, וגם אם אינו יכול לעמוד ברוח מצוייה.

(כו) עכ"פ, כל שאינו מדין מחיצה, אינו אסורה משום מחיצה המתרת בשבת. וכלול בזה דרשות, שיעורים, תפילה, שמחות, וכו'.

(כז) >>וידוע, שנחלקו עמודי עולם בדיני מחיצה בביהכנ"ס, ה"ה הגר"מ פיינשטיין, והדברי יואל¹. רבינו יואל ס"ל דבעינן מחיצה כדי למנוע הסתכלות. ר' משה ס"ל דלהסתכלות אי"צ מחיצה, אלא חייב לשמור עיניו כמו כל מי שהולך ברחוב. אלא המחיצה הוא למנוע עירוב וקירוב האנשים עם הנשים.

(כח) ונחלקו בפירושא דגמ' סוכה נ"א: לגבי ביהמ"ק שתיקנו נשים למעלה ואנשים למטה, ויש משא ומתן בגמ' עד שמגיע לתקנה הזו. ונחלקו הני רבוותא בכל השקלו וטריא, עיי"ש.

(כט) ר' משה ס"ל גובה מחיצה בביהכנ"ס הוא כגובת האדם, שזה מונע שיחה קלה עם נשים.

(ל) ר' משה מביא רמב"ם דמשמע כוותיה, בי"ד וגם בפיה"מ. ר' משה במקומות שונים כ' גובהים שונים: 60 אינצ' [15.2.5 CM], 66 אינצ', 72 אינצ' [183 CM].

(לא) ומתיר גם מחיצה נקובה, כ"ז שאין נקבים גדולים, כי ע"י כך מקשה שיחת אנשים עם נשים. ואסר כשהעז"נ היה גבוה משאר ביהכנ"ס.

(לב) מתיר גם עשויה מזכוכית, אך מזהיר מלהתפלל נגד ערוה גלויה.

(לג) רבינו יואל אינו סובל את זה, וטען דבמילי דאורייתא לא נוכל להקל ע"פ סברא, וכי שאנו מדמין נעשה מעשה. ולומד גמ' הנ"ל מטעם הסתכלות, ומיישב רמב"ם הנ"ל. ומביא עוד מפרשים דמשמע כוותיה. ומביא תשורת שי שאוסר לנשים להסתכל על הגברים, והדברי יואל מיקל בזה.

(לד) ומייעץ שיקבעו מראה חד צדדי. ובאמת גם ר' משה מייעץ כן. אומרים שחזו"א אחז כדברי יואל. ר' אהרן ס"ל דומה לזה, והיקל כ"ז שאין הנשים נראים בבירור.

(לה) ר' אלישיב ס"ל דחייב להעמיד מחיצה כשרה בביהכנ"ס הוא על האחראים של הביהכנ"ס, ולא על המתפללין בתוכו, ורק יזהרו משום ערוה. ומשמיה דר' משה אומרים שאם אין מחיצה כשרה, אסור מדאורייתא להתפלל שם.

(לו) לפי ר' אלישיב, פשוט שאין מחיצת ביהכנ"ס מחיצה המתרת, מלבד כל מה שכתבנו למעלה, כיון שאינו מתיר בכלל, כי היה מותר גם בלא"ה.

(לז) ר' משה משמע שאיסור דאורייתא זו הוא רק כשיש נשים שם. חת"ס ותלמידיו, אסרו אף כשאין נשים שם. וע' בר' משה במעלה צד לאסור כל הבנין, לא רק היכל האסורה. וע"ע בית הלל, ומהר"ם שיק אם עדיף להתפלל ביחידות או בביהכנ"ס שאין שם מחיצה, כשאין נשים שם.

(לח) בנו של ר' משה, הגר"ד זצ"ל, אמר שאבין התיר להתפלל שם כשיש נשים בודדות, עד כשתיים, כי אי"ז עירוב. ורק כשיש יותר נשים מזו, אסר להתפלל שם. ובתשו' ג"כ משמע כזה, ומוכיח כן מחנה וא"ל, שלא היה שם מחיצה.

(לט) כשמתפלל בשדה תעופה וכדו', ישהר שלא יהיו נשים בקרבה.

¹ יש הרבה תשובות בענין, יו"ד ד [או ב'] ס"ד. א' ס"ט. ד' ל"א. ג' כ"ג וכ"ד. ב' ע"ג. א' ל"ט. ה' נ"א. י' סי' י'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(מ) יל"ע, מקור הגמ' בסוכה לחיוב מחיצה הוא מלויית היצה"ר; וא"כ אנן, מדוע אין מחיצה בלוייה, חופה, ועוד. בש"ב, ספר חסידים שצ"ג שאין לומר שהשמחה בעונו אלא כשיש מחיצה. וכ"כ אורחות צדיקים שער השמחה. וכ"כ ב"ח ובית שמואל, ויש"ש, וקיצשו"ע.

(מא) ולבוש בסוף או"ח, במנהגים כ' דבזמנם הנשים היו יוצאות לעיתים רחוקות, א"כ אשה היתה נדירה, ויצה"ר מיוחדת, א"כ חמור טפי מזמננו שיש נשים על הרחוב תמיד, א"כ אינו חידוש ואינו גורם ליצה"ר.

(מב) ואנו מתפללים שדברי הלבוש יתקיימו, כי לצערנו הרבה המציאות בזמננו הוא היפך זאת, ויש יותר ויותר נשים, ומתקשטות עצמן יותר ויותר, עד כדי שכל א' יצרו גדול מחברה.

(מג) וע"ע ר' משה א' נ"א מש"כ בזה, וצ"ע. עכ"פ לא מיושב עדיין מדוע אנו לא מקפידים ע"ז. <<

(מד) מ"ב סק"י בשם מג"א איירי בתשמיש לפני הנר, שמחיצה עשרה מהני אפ' הנר נראית מעל גבה, ויאפיל בטליתו, ואסור לעשותו בשבת כי הוא מחיצה המתרת. ממשיך המ"ב, דאם המחיצה גבוהה כ"כ עד שמכסה הנר או הספרים, א"כ אין ההיתר באה מדין מחיצה אלא מדין כסוי, ולכן מותר לעשותה בשבת. ומביא אחרונים מפקפקין בזה [שעה"צ י"ב מביא רשימה], כי סוף סוף יש כאן מחיצה המתיר מה שרצה להתיר. ומסיק להתיר בשעה"ד^ה. חזו"א ביאר המג"א, דמה שהמחיצה מתיר, לא היה לכך כוונתו אלא שיתיר מדין כסוי, וא"כ דינו כמחיצה שאינו עשויה להתיר תשמיש.

(מה) ויש מי שטעה ואסר לעשות מחיצת ביהכנ"ס מטעם זו. וטעה, כי כאן מחיצה יהני להתיר תשמיש, משא"כ ביהכנ"ס, הוכחנו דמחיצה לא יהני בכלל, א"כ ודאי לכו"ע לא מדין מחיצה אתינן עלה, אלא מדין כסוי וכו'.

(מו) מחיצה מתרת, לסתרו, קצוהש"ח' כ' דאסור לסתרו. ורש"ז דן אם כבר סיים הצורך להיתר, שכבר נגמר תשמיש המטה, הרי עכשיו אינו מחיצה המתרת, אלא כאילו נעשה שם שלא לצורך להתיר, ויהיה מותר לסתרו. ואכן, רש"ז מתיר לסתרו, ולא אמרי' דנתקיים עליו הדינים שחלו עליו בשעת בנייתה. חידוש גדול, וראוי למי שאמרו.

(מז) [וקשה לי, א"כ איך יתכן שיאסור לסתור מחיצה המתרת, מדוע יסתור כשעדיין רוצה ההיתר? האם זה קשיא?]

(מח) ממשיך רש"ז^ז ומחדש אם עשה מחיצה לצניעות, עעכשיו יכול להחליט שמשמש מטתו, כי בשעת בנייה לא היה מחיצה המתרת, ואינו אסור לחשוב בלי לעשות מעשה, ולא מצטרפין זו לזו, ולא אמרי' דגילה למפרע.

(מט) בסעי' ב' יתבאר דמותר להוסיף על האוהל, דאסרו רק עשיית אוהל ולא תוספת אוהל. ומבואר שם דמותר להוסיף על האכיות, כגון לעבותו ולאטמו, כגון לכסות סכך הסוכה עם פלסטיק, אינו אלא מוסיף על האוהל ושרי.

^ה בשעה"צ סקי"ג מבאר שמיקל גם בצירוף סברא אחרת, דאינו נקרא מתרת [אפ' אם יחשב אותה כמחיצה] הואיל וההיתר היה יכול לקבל באופ"א, ע"י כסוי וכו'. דהיינו, מג"א ס"ל דאינו מחיצה, ובשעה"צ מוסיף דאינו מתיר, דההיתר יכול לבא ממק"א. ומדמה לט"ז שמיקל ביו"ט הואיל ויכול לכבות הנר. עיי"ש שממשיך ומחלק שט"ז רק ביו"ט, ואילו סברא הנ"ל הוא גם בשבת. ויל"ע בהט"ז, ביו"ט התיר משום כבוי, א"כ מדוע לא התיר בשבת משום כסוי.

ובביה"ל, מביא נשמ"א שסומך על סברא זו דאינו מתרת, כשיש חשש מוז"ל. ומסיים חלילה להקל כשאין חשש מוז"ל. ולא ברירא לי אם זה מחמת איסור תשמיש לפני הנר או משום אוהל.

עכ"פ, לידידי סברת המג"א מוכרחת, וסברא השניה מחודשת, אך המ"ב משמע דס"ל להיפך. למעשה, מג"א הזו כמעט תמיד הוא עצה טובה לשעה"ד, כי סדין שאינו קשור למטה אינו דין מחיצה.

^י ק"כ כ"ז.

^י שש"כ פרק כ"ד.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

- (נ) ולא עוד, אלא גם להוסיף בכמות מתרת, כגון סכך שהיה פרוס טפח, מותר לפרוס כולו על שני שטח כל הסוכה, דג"ז מוסיף על האוהל.
- (נא) מוסיף מותר רק כשמוסיף עראי, אבל המוסיף קבוע, שהוא מז' ימין ואילך [להחמיר, ע' למעלה], אסור. ואם אוהל הקיים כבר הוא קבוע, מותר להוסיף עליו עראי. [גר"ז מתנה שיהיה דרכו להיות עראי, דאל"כ חיישינן וכו'.]
- (נב) ובאמת, ההבנה בהיתר זו אינו ברור, מדוע יהיה מותר להוסיף, סוף סוף נגזור אטו אוהל קבע. ואף אם ההיתר אינו מובן כ"כ, עדיין קיימת.
- (נג) ויל"ע, הא דיש היתר להוסיף על האוהל, האם מותר להוסיף על מחיצה המתרת. כגון שיש ספרים ורוצה להתיר תשמיש בשבת, מע"ש יעמיד מזוודה גבוהה י' רחב ד', ואינו מכסה כל הספרים מהצד, ובשבת יוסיף עלה.
- (נד) ובאמת, זה רמ"א להדיא כאן במקום, שאם מחיצה המתרת היה פרוס טפח, מותר להוסיף עלה. וכ"כ מ"ב סקי"א.
- (נה) והק' אבנ"ז^ז ופמ"ג, א"כ הציור שאסר השו"ע, נתיר. כי השו"ע אסר מחיצה שמתיר סוכה או טלטול. וק', הלא כשיש כבר ב' מחיצות, א"כ נימא שהג' הוא מוסיף על המחיצה, ומותר בשבת. קשיא אלימתא.
- (נו) תי' אבנ"ז, הא דמותר להוסיף על המחיצה היינו כשהוא באותו רוח, באותו כיוון, אבל דופן השלישי שדופן זו עצמה לא היה פרוס טפח, אסור.
- (נז) לפי"ז, ג' דפנות של טפח, מותר לבנות סוכה או רשה"י בשבת. ועוד, עירוב בשבת שיש פירצה של י' אמות, לאבנ"ז מותר לתקנו, עראי, כי הוא מוסיף על מחיצה ברוח זו שקיימת כבר. וידעינן שאי"ז נכול לדינא. א"כ הדרא קושיא לדוכתא.
- (נח) יש מי שתירץ, טפח פרוס מהני למחיצה, אבל היכא שהמחיצה עושה הגג לגג, כגון הא דסוכה שעושה הסכך לגג, חמיר טפי. ואי"ז תירץ טוב, כי מה יגיד לענין טלטול שאסר שו"ע.
- (נט) תי' המחנה חיים^ט, ב' דפנות הראשונות של הסוכה אינם כלום עד השלישי. וכן להתיר טלטול. א"כ מה שמוסיף אינו מוסיף, אלא מתחיל, כי ההיתר עדיין לא התחיל. משא"כ כאן, כבר יש קצת שמתיר.
- (ס) וע"כ אי"ז כל דבריו, כי הרמ"א להדיא כ' דגם פרוס רק טפח מותר להוסיף, ואילו מחיצה רוחב טפח אינו מחיצה כלל, וא"כ ג"ז המוסיף הוא מתיר הכל 'למפרע'. וצ"ל, דבסוכה וטלטול ע"י הכל משוי ליה לשם חדש, 'רשה"ר', סוכה', משא"כ כאן.
- (סא) [ואולי יש לבאר, ואולי זה כוונתם, דבאמת, נכון מש"כ אבנ"ז, דלהוסיף מותר רק על אותו רוח וכיוון, ולא כיוון אחרת. אבל מה שהיה קשה מפירצא ברשה"י, י"ל, דשאני מוסיף של מלוי פירצא ממוסיף כאן להתיר תשמיש. כי בכדי להתיר תשמיש בעינן מחיצה גבוהה י' רחב ד', ואז מותר בכל שטח שלפניו, וע"ז אמרי' דמותר אם כבר פרוס טפח, כי רק חסר שיעור, וטפח הקיים כבר הוא חלק מהמחיצה אלא שחסר בשיעורו, וכשיתמלא השיעור יהיה מחיצה טובה. משא"כ פירצא, אה"נ יש שיעור של פירצא, אבל אין שיעור של דפנות, אלא שיהיה מוקף עד שאין

^ח רכ"א.

^ט ג' כ"ה.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

פירצות עשר אמות. וכל שיש פירצא כזו אין המחיצות מועילות שיהיה שטח זו 'מוקף', וא"כ אין היתר של פרוס טפח. כי פרוס טפח מועיל היכא שרק חסר בשיעור, אבל חסר ב'שם' מגלה שאין מה שקיים עושה כלום, משא"כ בתשמיש לא חסר אלא השיעור, נמצא טפח הראשון כבר חל עליו התחלת שם מחיצה. (בנוסח אחר, בתשמיש הוא דין מחיצה, ברשויות אינו רק מחיצה, אלא מחיצות כדי לעשות מקום זו 'מוקף'.) ועיין עוד.]

(סב) הרמ"א התיר פרוס טפח. וע' ביה"ל בשם מג"א ותוספת שבת אי היינו מהצד או אפ' מלמעלה. מסק' ביה"ל להקל בכל גווני. וחז"ש מתנה שיהיה טפח ע"פ כל הרוחב או טפח ע"פ כל הגובה, ולא מהני כשיש טפח ע"ג טפח'.

(סג) סכך שהרוח הזיזו מעט, ו'שינה מקום', האם יכול להחזירו בשבת. ואיירי כשאין חשש קבע, אלא עראי לכו"ע. ואם יש כבר טפח פרוס, הוא מוסיף על האוהל. אמנם יל"ע בזה עפמ"כ למעלה, כי אינו רק מוסיף, אלא עושה דין חדש שלא היה מחוסר רק שיעור. ולא מיבעיא כשאינו כשרה כמות שהיא, אלא אפ' אי כן כשרה מצד אחת, יל"ע אם מותר לעשות הסכך בצד השני לעשות חלק הזו סוכה כשרה. ואינו ברור כעת.

(סד) פמ"ג^א כלי גדול, כגון ארון ספרים, מפסיק הרשות. וא"כ לכאו' אסור להניחו [הפוך] בין מיטתו לספרים, כי היא מחיצה המתרת. אך הפמ"ג מיקל, בטענה מה לי מונח כאן מה לי מונח שם, כל היכא שעושה באופן שאינו ניכר.

(סה) הסברא בזה, כעין מי שעושה מחיצה שלא לשם להתיר, דשרי, ה"ה זה כאילו רק מניח במקום חדש. והפמ"ג היקל כשאינו ניכר. והגדר בזה אינו ברור כ"כ.

(סו) מ"ב אינו מביא פמ"ג זו, אך מו"ר הורה דיכול לצרף בשעה ד'. [איך יכול לצרף דבר שאינו מבין?]

(סז) וילון סביב למטה בבי"ח, אינו מחיצה המתרת, כגון שיש לפניו ערוה, כי אינו מדין מחיצה, ואינו קבוע למטה, והוא קבוע בציר, שהוא היתר גדול, ע"ע סי' תרכ"ו.

(סח) כי שם מבואר דגג על ציר מותר לפתחו ולסגרו. ומכאן לומדים דכל שהוא קבוע בציר, אינו משום בונה או סותר או אוהל או מחיצה המתרת.

(סט) כגון סוכה, שדופן שלישי היא דלת הזזה, אינו בונה, ומותר לסגרו ולהכשיר. כ"כ שש"כ. וע"ע פסק"ת בשם קה"י שאסר, והק' מסי' תרכ"ו. ועיי"ש מה שחילק, ואין חילוקו חילוק בכלל. והעיקר כמש"כ, והכי נקטו הפוסקים.

(ע) וכגון רשה"י שיש לה שער עשר אמות בלי צוה"פ, והיא Rolling Gate. ויש מח' אם זה נקרא פריצא כשפתוח. לסגרו בשבת מותר לכו"ע, כמ"ש בסי' תרכ"ו, כי אינו בונה מחדש, אלא עביד וקאי כבר.

(עא) עמש"כ באות מ"ג קולא גדולה מהמ"ב בשעה ד' להתיר מחיצה המתרת הואיל ויש בידו לעשות היתר אחרת של כסוי. היתר חשובה.

(עב) מ"ב סי' שי"ג סק"א לגבי לפקוק חלון מפני מת וטומאה, מציין לפמ"ג שמק' הלא זה מחיצה המתרת. והתי', כמו שהארכנו למעלה, דאינו מדין מחיצה, דהא מחיצה לא יהני, אלא הוא מדין כסוי וסתימה, ואין בזה איסור בשבת.

^א כמדומני שמו"ר היקל אף בטפח ע"ג טפח.
^א מ"ז ב'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(עג) וליתר פרטי דיני טומאת מת, ע"ע שו"ע יו"ד סי' שס"ט עד סי' שע"ג.

(עד) מחיצה, דעת מ"ב שאינו אלא כשמחובר למעלה למטה, ע"ע סי' תר"ל סקמ"ח, ושעה"צ מ"ו. וביה"ל סי' שס"ב. דעת החזו"א אינו כן, ומתיר אפ' אינו מחובר למטה, כ"ז שאינו זו ברוח, כגון שהיא בבית.

המשך דיני תוספת אוהל

(עה) נתבאר למעלה, שיש היתר להוסיף על האוהל, וכ' רמ"א דהיינו כשהיה פרוס טפח חוץ מהכריכה. חזו"א^{יב} כ' דהנ"מ לפרוס הכריכה עצמה, אבל אם רוצה להמשיך האוהל, ולהשאיר הכריכה כאוהל, כגון שיפרוס סדיו אחרת, שרי, כי לענין זה יש על הכריכה שם אוהל.

(עו) כ' חזו"א שם, כשמוסיף על האוהל, אינו מותר להוסיף אלא מצד אוהל המקיים כבר, אבל אינו מותר להתחיל מצד השני. שש"כ^{יג} מפקפק בזה, וכ' בשלמא כשמניח חתיכה חתיכה, אה"נ אסור להתחיל מצד השני רק יתחיל מצד שיש טפח כבר. אבל אם פורס סדין, כל שמסתיים במקום של אוהל הישן, שפיר דמי. אוה"ש למד חזו"א לאסור אף באופן זה, ואין דבריו מוכרחים.

(עז) מ"ב י"ב, עריסה של תניוק שרוצה לפרוס סדין להגן מפני שבובים או יתושים, מותר כשיש טפח פרוס מבעו"י.

(עח) ובספר קיצור הלכות שבת התיר לפרוס רשת זבובים אף אם אין טפח פרוס, ומכויח כדבריו מתוס' עירובין ק"ב שמוכיח שאין לבוד להחמיר מהא שאין איסור לפרוס שני חוטים, במרחק שתיים וחצי טפחים, ולא אמרי' שזה אוהל; אלמא לא אמרי' לבוד להחמיר. וא"כ, טען הרב פוזן, דה"ה רשת זו של זבובים, לא נימא לבוד להחמיר.

(עט) אמנם, אי"ז נכון מכמה טעמים, וכמו שיתבאר. חדא, הרבה רשתות עומדים מרובה על הפרוץ וא"כ אין זה ענין של לבוד [הגע בעצמך, כי סדין הוא מדין לבוד].

(פ) ועוד, מתוס' אין ראייה אלא להיכא שאינו מכוון לאוהל, אבל אילו היה מכוון לשם אוהל כשפרס הני שני חוטים, אין ראייה שתוס' היה מיקל. וכ"ת דל מהכא תוס', למעשה הוא לבוד להחמיר; הלא לבוד להחמיר הוא שאלה גדולה מאוד, ע"ע סי' תק"ב מ"ב סקי"ז שמ"ב חשש לדעה זו. וכן בשש"כ כ"ד ט'.

(פא) [ע"ע שש"כ שם סקי"א מה שהיקל לפרוס Chicken Wire על עופות שלא יכנסו חתולים, מטעם לבוד להחמיר, וכ' משום דהתם כל ה'עמוד' לא מצטרף לטפח, וזה לא שייך בסתם רשת].

(פב) ועוד, מלבד כוונה לאוהל או לא, הלא כאן באמת מאהיל ומגן באופן טוב ויעיל ומהודר, ומהכ"ת זה שייך לדיני לבוד להחמיר – דהיינו, אולי היכא שבאמת מאהיל, לא משנה אם מדין לבוד אין כאן מחיצה.

(פג) לדינא, אין להקל, וכ"פ שש"כ ופפב"ח. והני ד' טעמים הזכרנו רק משום שהם אמת, למרות שכל א' מהם היה מספיק להחמיר.

^{יב} נ"ב ח'.
^{יג} כ"ד ל"ח.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(פד) מהרש"א על תוס' שם מק', אם כתוס' שמותר לפרוס שני חוטים זו ליד זו בשבת, ואם כשו"ע דאם יש שני חוטים פחות מג' מותר להמשיך ולאחיל, נמצא הא ביחד עם הא, מותר לעשות אוהל בשבת, ובטלת תורת אוהל עראי.

(פה) ולפמש"כ למעלה, לא קשה קושיא זו, כי אינו מותר אלא כשלא היה בכוונת אוהל. עכ"פ חזינן ממהרש"א, שלמד תוס' מדין לבוד להחמיר, והק' קושיתו.

(פו) והנה, חזו"א שם מסתפק, הבונה אוהל עראי בהיתר בשבת, כגון למעלה למטה, מהו להמשיך ממנו אוהל, דאולי בעינן המשך על דבר שהתקיים מבעו"י. ואם ננקוט כצד של חזו"א להחמיר, ג"כ נתיישב קושיית המהרש"א.

(פז) ע"ע קצוהש"ח שג"כ מסתפק כחזו"א, אם בעינן מתקיים מבעו"י. תוספות שבת מיקל בזה. שבה"ל כ' דסתימת המפרשים הוא להוסיף על אוהל עשויה 'מע"ש'.

(פח) למעשה, המהרש"א מיקל לעשות שניהם, ויש לו קושיות.

(פט) שש"כ כ' דאה"נ יש ספק לענין היתר של למעלה למטה וכו', אבל אם היה היתר מדין עבד וקאי, בזה כו"ע מודי שמותר להמשיך ולהוסיף עליה, כי אי"ז בנין בהיתר, אלא תמיד היה מתקיים כאן, אפ' מבעו"י.

הקדמה להמשך הסימן

(א) עד לעכשיו דיברנו לגבי אוהל להגן, כגון להגן על האדם מפני חמה או גשמים או זבובים^{יד} וכו', ואמרנו דאפ' עראי אסורה. בהמשך הסימן יתבאר דיש אוהל שאינו להגן, ויש כללים אחרים, כגון שולחן ומטה וכו', ואינו אסור אלא מפני שודמה לאוהל עראי, ואסרו רק כשיש דפנות.

(ב) ויתבאר דיש היתר של דפנות או מחיצות קיימות כבר, ויתבאר דיש היתר כשאינו על כולו אלא על מחצו.

(ג) אמנם, בסוף הסימן בסעי' י"ג איירי לגבי חבית גדולה שמכסים עם בגד, ומבואר דיש לו כללים של אוהל שאינו להגן, כמו מטה ושולחן, אלא שהואיל ורחב הרבה אין לה היתר של מחיצות קיימות, אך עדיין מותר אם אינו מכסה אלא מקצתו [שיעורו? עיי"ש], וגם, אם אינו רחב הרבה, היה מותר מצד מחיצות קיימות. ואיירי כשיש חלל טפח.

(ד) וא"כ קשה טובא, וכה"ק קצוהש"ח^{טו} וספר ברכת השבת, מדוע מדמין סעי' י"ג להא דשולחן ומטה, ובכך מקבל התירים השייכים, לכאן' אינו דומה אלא לתחילת הסימן, אוהל להגן, ובזה אין היתר של מחיצות קיימות, ואין היתר של מקצתו. כלומר, מדוע חבית אינו אוהל להגן. קושיא חזקה, ויסודי בכל הסוגיא.

(ה) קצוהש"ח כ' דכשהוא להגן על בנ"א, או על בע"ח, החשב אוהל להגן, אבל לא על דומם. והא דמת, מת שאני 'מגו' דהוי אוהל לענין שאר דינים, יש בה אוהל גם כאן. [ולא כ' משום דמת היה חי קודם לכן]. ויל"ע לפי"ד, מהו להגן על צומח?

(ו) ו/או כדברי החזו"א [מבוא בספר של בנו של רח"ק, 'אוהל עראי'] אוהל היא כשהוא 'להגנת דירה של אדם'. ולכאן' גם החזו"א ע"כ מודה [במקצת] לדברי הקצוהש"ח, דאל"ה איך מיישב מת ובע"ח. אלא כוונת החזו"א לאסור לפרוס אוהל על סוכתו [כשאינו מחובר/פרוס, ויש חלל

^{יד} מ"ב סק"ב וסק"ז.
^{טו} ק"כ י"ח.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

טפח], דלפי הקצוהש"ח היה מקום לומר שאינו עושה להגן על בנ"א, אלא להגן על נוי סוכה, ולישתרי. וע"ז קאמר החזו"א, דסוף סוף הוא מקום דירת בנ"א, ואסור בכל גווני.

(ז) איברא, קושיתו של קצוהש"ח אלימתא מאוד, ותירוצו הוא חידוש גדול לדינא [להתיר אוהל להגן על חפצים, כגון אופניים וכדו', או כגון לבנות בית ב-Magnatiles כדי להכניס של צעצועין], שלא נמצא בשום א' מהמפרשים. ועוד, מ"ב סק"כ משמע דלא כזה שכ' דאוהל להגן הוא כשראוי לשמש תחתיו 'לאיזה דבר', ולא חילק בין חי לדומם.

(ח) ולכן נראה לומר מהלך אחרת, יסודי, ולבאר מדוע לא עסקו בזה המפרשים, כי הקושיא אינו מתחיל. והוא ע"פ הגר"ז [י"ט] שכ' 'דהוי ככסוי בעלמא'. ובס"ד נבאר דבריו. אמת, שאוהל להגן אסור גם כשיש מחיצות קיימות, וגם כשאינו על מחצו. ואמת, דכשאינו להגן יש כללים אחרים, ורק אסור עם דפנות, ויש היתר של מחיצות קיימות, ומקצת, וכו'. והא דסעי' י"ג, אינו להגן. וכ"ת הא איירי בחבית שאינו רוצה שיפול לתוכו דברים, ויש שם חלל טפח, י"ל, דעדיין אינו להגין. דלהגן, הכוונה שיהיה שטח ואזור מסויים שמוגן מבחינה מסויימת, ובכך ראוי לשימוש מוגן. כגון להגן על לול, להגן סוכה מפני גשמים. משא"כ הא דחבית, אפ' היכא שרוצה הטפח אור שם כדי שהיין לא יתחמץ, מ"מ מטרת הכסוי אינו להגן על טפח זו, אלא המטרה הוא להגן על היין; וכל שהמטרה הוא חפץ, ולא אזור או שטח, אי"ז אוהל להגן, אלא 'כסוי'.

(ט) כ"ז היה פשוט לכל פוסק בשני סעיפים הקודמים. ומכאן ואילך בהסימן יתבאר, דאם אינו אוהל להגן, גם אם הוא כסוי, מ"מ אם יש חלל טפח, עם דפנות, יש בזה הצורה של אוהל ואסור אם יתקיים כל התנאים; אבל אוהל להגן אינו.

(י) נמצא, לכסות אופניים, או Jet Ski, היכא שבודאי יהיה חללים טפח, מותר מצד סעי' א' וב'. כי יש לברר, שלא יהיה ד' מחיצות [פרטיהם לקמיה] שאז יאסר מדין מטה ושולחן.

(יא) ונמצא, לבנות Magnatiles בחלל טפח כדי להכניס לשם חפצים, אסור, כי עשה אוהל מוגן, על שטח מסויים. וה"ה Lego. כך נראה אמת, בס"ד.

סעי' ג', ד', ו', ז', י"ג – צורת אוהל, מטה ושולחן, כלי רחב

(א) כמו שהקדמנו, סעי' הללו אינם עוסקים באוהל להגן, אלא בדבר שנעשה עבור חלק העליון [או שלא לשם החלל, כההיא דחבית], אלא שאגב נעשה שטח טפח ע"ג טפח מכוסה. ומבואר, דאם יש איזה תועלת מהשטח ההיא, כגון מטה להכניס מתחתיו נעליים, אסור כשיש ב' דפנות זו לעומת זו, אבל בלא"ה, שרי.

(ב) ואם אין לו שום תועלת מהשטח שלמטה [דומגת חז"ל היה שולחן, וע' לקמיה], גם בב' מחיצות אינו אסורה, ורק אסורה כיש ד' מחיצות.

(ג) בההיא דמטה, ביה"ל סעי' ג' ד"ה מטות מביא דעת הרשב"א לאסור אף כשאין שום מחיצה. ומסיים שטוב לחוש לדבריו, אם לא בשעת הדחק. אמנם, במ"ב משמיט דעה זו. וע' דרשו שמציינים עוד מקום שמ"ב משמיט דעה זו. משמע, הוא לקווחא דמילתא, ולא מדינא.

(ד) ארגז תנובה, לכסותו עם איזה מדף, או לשים אחרת על גביו, לכאו' אסור, כי יש ד' דפנות, חלל טפח, אפ' אין לו תועלת מהשטח בכלל.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

- (ה) מחיצות הנתבארות כאן, לא בעינן עשרה טפחים, אלא אפ' טפח מספיק, כשהוא עומד מרובה, ושיגיעו להקרקע או לתוך ג' מהקרקע [לבוד]. ולא דקדק השש"כ"ט כשכתב 'טפח' דמשמע גם אם רגלי השולחן עובי טפח, דזה אינו, אלא הכוונה שיש שיעור מינימום טפח, ושיהיו עומד מרובה, וסמוך לקרקע.
- (ו) ב'צורת אוהל' האלו אינו אסור אלא כשעושה המחיצות וגם הגג בשבת, אבל מחיצות קיימות, אינו אסורה. א"כ הא דארגז הנ"ל שאסרנו, אינו נכון לדינא, כי יש מחיצות כבר. ואם רק מניח אחרת על גבה, שרי.
- (ז) ואם לפני שמכסה התחתון, הזיזו, כגון שהזיזו להצד ליד הקיר, חזו"א מיקל כי סוף סוף מחיצות הללו קיימות כבר. אמנם דעת המ"ב סקמ"ח אינו כן, וכל שמזיזו נקרא עושה המחיצות. ולכן, להמ"ב, יכסה הארגז ואח"כ יזיזו, ולא להיפך.
- (ח) ושש"כ"ט מדייק משעה"צ סקל"א דאפ' הזיזו בשבת, אך לא היתה עכשיו, כשבא לכסותו נקרא מחיצות קיימות כבר, ואין צריך שיהיו כאן מבעו"י.
- (ט) בסעי' ז' איירי בספרים ע"ג ספרים, דשרי הואיל ואינו אלא ב' דפנות, ואי"צ לאויר שתחתיהם. ומבואר, דאילו היה ד' דפנות, היה אסור בגם בציור הזו. אמנם, המ"ב כשעוסק לגבי בזיון לספר כ' דאיירי כשספרים התחתונים מונחים שם כבר. וא"כ קשה, אם מונחים כבר, אפ' בד' דפנות שרי, כי מחיצות קיימות, א"כ מדוע צריך לטעם של אין צריך לאויר שתחתיהם, דמשמע שד' אסור, הא נתיר בכל אופן.
- (י) וע"כ, ספרים מונחים כבר אינו שוה למחיצות קיימות. וצ"ל, מחיצות ארגז, או מחיצות חבית, הם מחיצות בפנ"ע, יש להם צורה של מחיצה, וא"כ עליהו עלייהו שייך למימר מחיצות קיימות. משא"כ ערימה של ספרים, אין לערימה שום צורה או דמיון לדפנות או מחיצות, א"כ במה שמניח עליהם גג, עכשיו עושה הגג וגם המחיצות, וא"כ גרע טפי. דהיינו, אין לדמות ערימה בעלמא למחיצות קיימות. [ד"ע, ואילו מו"ר טען להיפך, שערימה יש יותר צורת מחיצה, ולכן אסור. ולא הבנתי, וכתבתי ע"פ מה שנראה לעיני.]
- (יא) כשיש חבית ריקה, שרוצה להשתמש כשולחן ע"י שיניח מדף עליה, מ"ב מ"ח כ' דלא יניח עליה המדף, כי עושה ד' מחיצות עם גג כיון שמזיזו לכאן. אלא יהפוכו שפיהו יהיה למטה, ואי"ז גופא עשיית צורת אוהל כיון שבזה נימא עביד וקאי [כולו, המחיצות עם הגג, משא"כ ארגזים, גג זו לארגז התחתון, לא היה עביד וקאי אלא היה תחתית של ארגז אחרת, והוא עושה 'שידוך' חדש], ואח"כ יניח עליה המדף.
- (יב) למעלה למטה. מבואר מסעי' ג' דיש היתר של למעלה למטה, כגון אם אינו עושה הדפנות ואח"כ הגג, אלא אוחז הגג תחילה ומניח תחתיו הדפנות, שרי, משום שזה שנוי. ומבואר, דגם באוהל להגן יש עצה זו, אם אוחז הסדין, ויניח העמודים תחתיו.
- (יג) ויל"ע, האם שייכת עצה זו בסתירת אוהל עראי, ולהסיר תחילה הרגליים, ואח"כ הגג. ומביאים בשם ר' פאלק בפפב"ח דאכן מהני לשנות סדר הסתירה. אמנם, החזו"א"י פקפק בצד זה, כי בשלמא בנין, יש סדר ומהלך, והמשנה ממנו הוא שנוי, אבל סתירה אין לו סדר מסויים. ואין בידנו לצאת מספיקת חזו"א, אפ' ע"י הוראת ר' פאלק, כי לכאו' דברי החזו"א חזקים מאוד.

טו כ"ד כ"ז.
י כ"ד ע"ד.
י"ב נ"ב ז'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(יד) כגון, פרס רשת זבובים ע"ג עריסה, ע"י שהיה פרוס טפח מבעו"י. כשבא להסירו, אם רוצה להסיר כולו, לחזו"א אינו יכול לסתור למטה למעלה.

(טו) ואם רוצה לשייר טפח, לכאו' יש לפקפק בזה. כי בשלמא מוסיף על האוהל מצינו שיש היתר, כי יש אוהל כאן, ורק ממשיך. אבל לענין סתירה, לא מצינו היתר להוסיף על הסתירה, ואין היתר אם היה סתור טפח שיכול להמשיך לסתור, ואיך יועיל הא שיש טפח מאהיל להתיר סתירת השאר. חזו"א הנ"ל ג"כ מפקפק על היתר זו.

(טז) הבאנ"ז מיקל בזה בשם 'פוסקים'. וע"ע קצוהש"ח שמביא פוסקים כזה. ואין להביא דיוקים ממ"ב כזה, כי לא איירי לענין השארת טפח, אלא איירי בחלל טפח, וע"ז קאמר דאם אינו שאלה של בנין אינו שאלה של סתירה, אבל לענין השארת טפח לא דיבר.

(יז) וסתימת הנו"כ ג"כ אינו ראייה, כי כמעט לא דברו על סתירה בכלל.

(יח) לדינא, נקטו הפוסקים כאבנ"ז ולהקל להשאיר טפח. ולכאו', טפח זו אי"צ להיות אותו טפח שהתחיל עמו, אלא יכול להיות גם טפח אחר. וגם, אין צורך שהיתר הבניה היתה מחמת טפח, אלא אפ' בנה ע"י היתר אחר, כגון למעלה למטה, או היה בנוי מע"ש, ג"כ יש לסמוך על אבנ"ז, ולהקל להשאיר טפח, איפוא שיהיה ט'.

(יט) דוגמת חז"ל ושו"ע לאוהל שאין לו שום תועלת מהאוויר, הוא שולחן, ואינו אסור אלא כשיש ד' מחיצות. והקושיא מתבקשת, הלא שולחן יש לו תועלת מהאוויר, דאל"ה איפוא יניח הרגליים.

(כ) ורש"ז מחדש דחצי הגוף אינו נקרא שיש תועלת בהשולחן, כי אינו מכניס שם דבר שלם, רק חצי דבר, וא"כ זה 'ממילא', ולא 'תועלת'. ולא הבנתי. ועוד, הלא הכסאות ג"כ מכניס מתחת לשולחן בגמר האכילה, וא"כ זה יהיה תועלת. וע"כ צ"ל דחצי דבר אינו דומה לנעליים מתחת למטה, או משום שזה שימוש לא חשיב, או משום שאינו דומה לאוהל, או שאר סברא. כצ"ל.

(כא) וכ"ת, הא Stool או Table Leaves או שאר דבר מאי איכא למימר. י"ל, אה"נ, אבל על מ"ב ושו"ע אינו קשה, כי להם היה כסאות רגילים בלבד.

(כב) וע' בספר קיצור הלכות שבת שכ' דלהוסיף Leaf לשולחן בשבת שרי משום אוהל, הואיל ואי"צ לאויר שתחתיהם. ולא דק, והל"ל משום דמוסיף על האוהל, ועוד, אינו להגן ואין שום מחיצה, ולא היה ליכנס לטעמים שיש לפקפק עליהם.

(כג) מ"ב סקל"א כ' דכשארין צריך לאויר שתחתיהן שרי, ולכן מותר לפרוס מפה על השולחן, וקצות המפה תלויים מכל צד עד סמוך לקרקע, הואיל ואי"צ לאויר שתחתיהן.

(כד) וקשה, הלא כשאנו צריך לאויר שתחתיהן אמרנו דאסור כשיש ד' מחיצות, וכאן המ"ב כ' אם תלויים למטה מ'כל' צד, וא"כ ה"ל לאסור משום ד' דפנות. ועו"ק, וכי מפה הוא דופן, הא הוא נע ונד, ואין לו שום יציבות.

(כה) ונראה ליישב, דחדא מתרצת לחברתה. דכשיש מחיצות גמורות, אה"נ בד' דפנות אסור, כי עשה אזור ושטח מוגן ואהול. אבל כשאנו אלא מחיצות ממפה, שנע ונד ברוח, א"כ אין ע"ז חומר של ד' דפנות, כי אינו בעצם מקום הראוי. אלא שאם יש לו תועלת מזה, ומשתמש בו, גילה שיש לזה חשיבות כל שהוא כמקום מוגן, ולכן אסור. נמצא, ד' מחיצות נע ונד דינו כב'

^{יט} ע' שונה הלכות מש"כ לגבי טפח האחרון. וצ"ע.

^כ וגם צריך לחלק בין הא ובין אויר שבין החביות כדי שא יתעפשו, דזה נקרא תועלת, ואילו זו לא? ועיין.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

מחיצות, דאינו אסור אלא כשגילה לן שיש איזה תועלת כאן, אבל בלא"ה אינו אסור, כי אינו באמת מקום מוגן הואיל והוא נע ונד.

(כו) והמעין היטב בדברי שונה הלכות בסגריים [בסעי' ז' וסעי' י"ח], יראה שמרמז למהלך זה, ומחלק בין 'דפין' ל'מפה'.

(כז) מ"ב שם שהיקל במפה אפ' תלוייה למטה, התיר מטעם הנתבאר. וכ' עוד טעם, כיון שאין בפריסת המפה משום אוהל, הואיל והשולחן יש לה גג כבר, ואין חלל טפח, מותר גם היוצא ממנו.

(כח) משמע, כל שעושה הדפנות לחוד, ולא הגג, המ"ב מתיר. אך קשה, דבסעי' י"ג מ"ב סקמ"ח איירי לגבי מגירה 'טי"ש קעסטי"ל' של שולחן שיצא ממקומו, ויש חלל טפח, ורוצה להחזירו למקומו, ואסר המ"ב בשם חיי"א משום אוהל. ובשעה"צ מביא קיצשו"ע שמיקל משום דזה למעלה למטה. ושעה"צ מסביר דעת החיי"א להחמיר, דבדרך כלל למעלה למטה הוא שנוי, משא"כ כאן אינו שנוי, אלא כך היא דרכו, וא"כ אין לה ההיתר של למעלה למטה^{כא}.

(כט) עכ"פ קשה, הא מ"ב כאן במפה גילה לן דכל שעושה הדפנות לחוד בלי הגג שרי. וק', א"כ מגירה ג"כ ניקל, כי הגג קיים כבר, ואינו עושה אלא הדפנות, א"כ ה"ל להתיר.

(ל) כה"ק חזו"א וקצוהש"ח, והניחו בצ"ע. והוסיפו, דאם מותר לעשות הגג, שהוא עיקר האוהל, כישי מחיצות, כ"ש שמותר לעשות מחיצות כשיש שם כבר גג. [דהיינו, זה סברא להסביר סקל"א, ולפרוך סקמ"ח].

(לא) ועוד, מ"ב סקמ"ב מתיר לפרוס סדין על המטה גם אם יורד מהצדדים, כיון שאינו עושה הגג. נמצא, מ"ב ל"א ומ"ב, נגד מ"ב מ"ח.

(לב) ובאמת, כשנדייק במ"ב, נראה שאינו אומר סתם, כל שעושה הדפנות לחוד שרי. לא כתב כן, אלא כ' דהואיל ואין הגג אסור, מותר 'היוצא ממנו'. ונראה שכוונתו הוא לדעת הט"ז סוף הסימן, דהיכא שעיקר כוונתו אינו שאלה של אוהל, א"כ לא איכפת לן אם בהמשך מעשיו נעשה אוהל כזו.

(לג) דהיינו, אנו מסתכלין מהו עיקר הפעולה, והיא פריסת סדין על מטה או שולחן, וזה אינו אסור, א"כ לא משגחינן אם מה שיוצא ממנו עושה חלל כזאת, כי לא כיוון לזה, ולא זו היה עיקר מעשו.

(לד) אם לזאת, אין כאן קושיא כלל. הא דסקל"א וסקמ"ב, עוסקים במפה על שולחן או סדין על מיטה, ואלו, עיקר הכוונה היא הגג, וא"כ מותר גם היוצא ממנו. משא"כ סקמ"ח העוסק במגירה, התם אינו עושה אלא הדפנות, וזה אכן אסור, כי אין היתר בעשיית דפנות לחוד.

(לה) ומצד קושיית החזו"א, היתכן שעשיית גג על דפנות קיימות שרי, ואילו עשיית דפנות לגג אסור, י"ל, אה"נ, כי התם יש על הדפנות שם דפנות כלל, א"כ אינו עושה אלא מחצא, משא"כ כאן, אלולי הדפנות אין הגג כלום, א"כ עשיית הדפנות היא עשיית הכל, ואסור.

(לו) עפי"ז, Ruffles, והם כ'וילונות' מסביב למיטה, למטה [שאינם עביד וקאי], עפ"י הנ"ל נאסור.

^{כא} נחלקו, האם חז"ל הקילו 'כללי', או בכל ציור חייבת שנוי.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(לז) רוב מגירות דידן לא שייכי לנידון זו כלל, כי יש שם חלל כבר. ובהכנסת המגירה [מלבד בונה] אינו אלא מקטין השטח שהיה קיים. ואין דין זה נוגע אלא להיכא שאין דפנות מכל הצדדים, אלא מסגרת בעלמא. כגון מגירת כתר.

(לח) העצה בכל ציורים הללו שיש בהם שאלה, הוא למלאותם עם בגדים וכדו', ואז אין להם חלל טפח, ולית לן בה, בין בהוצאתו, בין בהחזרתו. ויל"ע אם עצה זו מועיל אף היכא שהוא אוהל להגן.^{כב}

(לט) מי שיש לו שולחן, ומתחת יש הרבה בלגן, ולכן פורס מפה שיגיע סמוך לקרקע, לפי הט"ז ולפי מ"ב יאסר, אך יש תירוץ הראשון של מ"ב סקל"א.

(מ) **הקדמה מהסוגיא, וסעי' י"ג:** האי פרונקא, והיא כסוי על חבית, מותר לפרוסו על חצי החבית, ולא על כולו. ורש"י למד האיסור על כולו מפני אוהל, דאם עושה כולו, יש גג עם ד' מחיצות. ואילו על מקצתו, מותרת. והלכה זו מובאת בסעי' י"ג, והחידוש שלא מועיל בה הא דיש לו כבר דפנות, הואיל ורחב הרבה. וע' לקמיה מהו רחב הרבה. אבל זהו חילוק היחיד בין הלכה דפרונקא לסוגיין.

(מא) הק' רשב"א וראב"ד, היתכן שנאסר לכסות קדירה משום אוהל. רשב"א מוסיף להקשות, אי משום אוהל מ"ש חציו מ"ש כולו. ועוד, אם תמצוי לומר [כתוס'] דקדירה מותר משום שאינו רחב הרבה, ולכן יש להיתר של דפנות קיימות, משא"כ פרונקא, הא נתת דברך לשיעורין.

(מב) ולכן, רשב"א וראב"ד למד סוגיין אינו משום אוהל אלא משום 'מחזי כמשמר'.

(מג) ביה"ל מביא עוד צד לאסור, משום דחיישינן שמא יפול הבגד לתוכו, ויבא לסוחטו.

(מד) בדעת הרשב"א והראב"ד, יל"ע, הא מסכימים להא דשולחן ומיטה וכו', א"כ מדוע מסכימים שם וחולקין כאן. ועיינתי שם, ונראה לומר שחלקו רק כשמיוחד לכך, אבל כשאינו מיוחד לכך, מסכימים לאסור. וכ"מ בחזו"א^{כג} שכ' דס"ל לרשב"א בפשיטות דדבר המיוחד לכך אינו אוהל, כי היכי שדלת וחלון אינו בונה וסותר. והוא עצמו כ' דהטעם מדוע אינו אוהל הוא משום מחיצות קיימות, לשיטתו. ריטב"א כ' דאינו אוהל משום אין בנין בכלים^{כד}.

(מה) שו"ע בסעי' י"ג אוסר משום אוהל. ומ"ב סקמ"ח מביא הרבה צירויים שונים, כגון הא דטי"ש קעסטי"ל ועוד, ואח"כ מביא דעת הרשב"א והראב"ד, וכ' דאין למחות ביד מי שסומך עליהם.

(מו) נמצא, כל הני דהנ"ל, קדירה, מגירה, וכו', אין למחות היכא שמשתמש בכסוי המיוחד לה, כי על זה יש רשב"א וראב"ד, אבל כשאינו מיוחד לכך, כגון מגבת או נייר אלומניום על קדירה, אין כאן רשב"א וראב"ד לסמוך עלייהו.

(מז) מבואר, דלכסותו חצי שרי. ולכאו', אי היה פרוס חצי, מותר גם לכסות כולה [כ"כ שעה"צ האחרון]. וכן לענין סותר. ולכאו' להתחיל מכלום ולסיים בכולו, ע"י שיעשה מקצת מקצת, אסור, כל שהיה דעתו מתחילה לכך.

(מח) קצוהש"ח כ' דמותר לפרוס מחצי לכולו, וחצי אינו דווקא חצי אלא טפח. וע' בספר אוהל עראי, שמצדד לומר אפ' פחות מזה. ולכאו' כ"ז שאינו כולו ממש, נקרא עדיין חצי.

^{כב} לדינא, איך קיי"ל?

^{כג} נ"ב א'.

^{כד} ק"ק, אה"נ אין בנין בכלים, אבל אוהל חמירא טפי?

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(מט) וכ"ז איירי כשיש חלל טפח, דאילו יש פחות מזה לית לן בה. וגם חלל טפח, מהני לסתמו עם בגדים וכו'.

(נ) **הבאנו למעלה דעת מ"ב** ודעת חזו"א לגבי מחיצות עשויות כבר, שחזו"א היקל בכל אופן, ומ"ב מתיר רק כשעושיים מבעו"י, או שהזיזם מקודם, ולא עכשיו.

(נא) וקשה על המ"ב, וכה"ק החזו"א, איך מניחים כסוי קדירה ע"ג קדירה בשבת, כשיש חלל טפח, הא עושה הדפנות יחד עם הכסוי.

(נב) שע"ת בשם גן המלך מיישב, דאינו אסור אלא ביין, שרוצה האויר שם כדי שלא יתעפש, אבל לא בשאר דברים. וזה אינו פשט במ"ב, שלהדיא אסר בסעי' י"ג סקמ"ט בחבית של מים, ולא רק יין. [ועוד, מה בכך, הלא עדיין יש חלל עם מחיצות וגג].

(נג) ובשלמא כשאינו מכסה את כולו, מבואר שמותר [מסעי' י"ג, ואין חילוק בפרט זו בין סעי' י"ג לסעיפים הקודמים לו], אבל כשמכסה כולו מאי איכא למימר.

(נד) הט"ז כ' דכל היכא שהוא כסוי מיוחד אינו אסור. וג"ז לא יתכן במ"ב, שבביה"ל להדיא כ' גם אם אינו מיוחד, 'דלא כט"ז'. ועוד, מה יגיד לכסות קדירה או קערת סלט עם מגבת או נייר אלומניום. וא"כ הקושיא עדיין עומדת. קשה, האם ט"ז הו"א דעת רשב"א וראב"ד הנ"ל? ועוד, מ"ב כ' אין למחות ביד מי שסומך על רשב"א, וא"כ איך מדחה הט"ז להדיא. וע"כ, הט"ז הו"א בדעת השו"ע. וא"כ קשה, הלא במיוחד לכך רק רשב"א ודעימ' מיקל, ולא שאר ראשונים. ועיין.

(נה) שש"כ^{כה} כ' דאפ' אם המ"ב חולק על הט"ז במיוחד לכך, מ"מ מודה היכא שיש בית אחיזה, דאם בית אחיזה מהני לבונה גמור, כ"ש שיועיל כאן אצלנו. והניחא כסוי שלה, אבל מגבת, ונייר אלומניום מאי איכא למימר. יל"ע אם כלים גדולים ח"פ, כסוי שלהם נקרא בית אחיזה.

(נו) בספר אוהל עראי מק' על רש"ז, אם איתא שיש היתר כזה, הלא ה"ל למ"ב להזכיר היתר זה. ואי"ז טענה כ"כ, כי מ"ב לא אסר קדירות להדיא, אלא הביא ציורים אחרים. אמנם, אעפ"כ, ה"ל למ"ב לרמז להיתר זה.

(נז) ועוד, גר"ז משמע דאי"צ דווקא בית אחיזה, אלא כל שמתקן לכך שרי. דהיינו, אינו מספיק שיהיה מיוחד לכך, אלא בעינן תיקון כל דהו, אך לא עד כדי בית אחיזה.

(נח) אמנם, מ"ב משמע שלית ליה האי היתר, לא של גר"ז ולא של רש"ז, מדהתיר רק היכא שקבוע בצירים, אבל בלא"ה לא – משמע שאין שום היתר נוספת.

(נט) ואה"נ יכול לעשות ממעלה למטה, אבל אינשי לא נהגי כן.

(ס) והנה, כבר הוכחנו דקדירות וקערות דידן אינם כלי רחב של סעי' י"ג, ולכן יש להם היתר של מחיצות קיימות. וכבר אמרנו דשש"כ מדייק משעה"צ ל"א דלא בעינן שנעשה מבעו"י, אלא כל שלא נעשה עכשיו. והנה, אם נעיין שם בשעה"צ, הדיוק היתה ממה שכ' 'כדי'. ואם לזאת, אינו ענין של זמן. דהיינו, אפ' הזיזו עכשיו לפנינו, כל שלא היה על דעת וכדי לכסותו, אלא היה כדי להורידו מהפלטה, או להביאו מחדר הסמוך, או לפנות השולחן, נמצא לא עשה 'כדי' לכסותו.

(סא) וא"כ, אם מכסה עכשיו כמות שהיא, הוא עושה גג על מחיצות קיימות כבר, ושרי.

^{כה} כ"ד ע"ב.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(סב) נמצא, רוב מקרים אינם בעיה. דבעינן שיהיה חלל טפח, ומכסה עם כסוי שאין לו בית אחיזה מיוחד לזה. וגם זה, התרנו אם ההבאה לא היתה לשם כסוי, גם אם ידע שזה יקרה.

(סג) אך באמת, אי"ז מספיק, כי כשמכסים בנייר אלומניום וכדו', הדרך הוא שמוזיז הקערה לפני ובאמצע מלאכתו, כדי להקל עליו. א"כ ציור זו עדיין אסור לכאו', ולא מצאנו מי שזהיר בזה.

(סד) אולי יש ללמד זכות ולומר כמו שהמ"ב מזכיר בסק"כ, דיש כאן מושג של לבוד. וא"כ, אולי קדירה שהוא רחב פחות מג"ט, נימא לבוד, ואינו שאלה של אוהל, כי כסתום דמי. חידוש גדול, אך אולי אמת הוא ללמד זכות על אותם צירויים ואופנים שעדיין לא מצאנו להם היתר לדעת המ"ב. ועדיין צ"ע.

(סה) יש"כ שדנו אם מותר לכפות Cake Cover ע"ג עוגה, כשיש חלל טפח. ואי"ז שאלה בכלל, כי הוא ביה"ל להדיא בסעי' ה' שמותר לכפות כלי [וכ"ה לגבי חבית בסקמ"ח], משום דעביד וקאי, ורק מביא פמ"ג שמסתפק לענין כלי מ' סאה אם שייך היתר זו. ויל"ע מהו הספק לענין כלי גדול, מדוע לא נימא גם בזה עביד וקאי. ועיין.

(סו) -מצוי בזמננו מוצר Cubby Shelves שהם ארון עם מדפים רבועים, שיש להם דופן מימינה ושמאלה למעלה למטה, אבל לא מקדימה ומאחורה. ומגיע עם סלסלים המיועדים לזה, שמתאימים בדיוק לתוך חלל זה. והשאלה לעניננו, מה הדין לקחת חלל של ב' דפנות, לעשותה לד' דפנות ע"י הסלים [ויש גם תועלת משטח זו].

(סז) ואין להתיר מטעם למעלה למטה, כי אי"ז שנוי, ותלוי על מח' חיי"א וקיצשו"ע, שהמ"ב החמיר. (סח) לחזו"א שרי, כי אינו עושה הגג אלא דפנות. אה"נ הוא מתקון ומיוחד לכך, אך כבר הוכחנו דאין סברות אלו בורירים בכלל.

(סט) ונראה דשרי. כי הא דמגירה שאמרנו דאסור לעשות הגג לאוהל, ע"י הכנסת המגירה, היינו משום שלא היה גג מתחילה, משא"כ כאן כבר היה גג, והיה תועלת, והיה ב' דפנות, א"כ עכשיו הוא רק מוסיף דפנות, ואינו עושה הגג מכלום לאוהל.

(ע) ועוד, כל האיסור של גג עם ב' או ד' דפנות, היינו משום דדומה לעשיית אוהל, כי עשה שטח משפור ע"י הגג והדפנות. וכ"ז אינו שייך אלא היכא שעושה השטח, אבל דבר שהוא שימוש של השטח הקיימת כבר, אי"ז דומה לעשיית שטח, דהלא ברור לכל שהוא שימוש בעלמא מהשטח שכבר מתקיים כאן, א"כ אינו הוספת מעלה בהשטח, אלא השימוש בו, ושרי.

(עא) [סברא זו נראה כחידוש בעיני, אך היה דבר פשוט למו"ר. והוסיף וחידש:] סברא זו הוא סברא מדוע אין איסור בעשיית שטח הארון כאוהל. אבל לגבי הסלסלה עצמה, הלא נתן גג להסל.

(עב) וכן, לדחות פח מתחת לשיש, או קופסא מתחת לשולחן, כשדפנות מגיעות סמוך להגג, ויש חלל טפח, האם נאסור? וטען מו"ר דשרי, כי סברא הנ"ל שאין כאן שיפור השטח של הגג, אלא השימוש בו, סברא זו מועיל גם לענין הסל/פח/קופסא, שאין על מעשה זה שם של עשיית ושיפור שטח, אלא השימוש בו.

(עג) משא"כ מגירה של מ"ב, לא היה לגג זה שם גג בכלל עד שהכניס לשם המגירה. וגם אינו דומה להא דארגו שאסרנו להניח אחרת עליה [כשהזיזו], כי התם שיפר שטח הארגו, ולא התייחס פעולה זו לשימוש שטח הקיים.

^כ שש"כ י"א קס"ו וקס"ז. וצ"ע.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(עד) נתבאר לעיל כשאינו להגן, אלא צורת אוהל, ויש דפנות קיימות כבר ואינו רחב הרבה, מותר לתת עליה רק הגג. ויל"ע, מהו להסיר רק הגג לחדוד. ושעה"צ ל"א כ' דבענין זה סתירה חמיר מבנין.

(עה) נמצא, להסיר כסוי קדירה, לא יהיה לה היתר של דפנות קיימות, וכן להסיר גג של קוביית Magna Tiles, [כשהוא ב' על ב'] יאסר.

(עו) אך קשה, שההיתר של דפנות קיימות הוכיח תוס' דשרי מהא שמותר לתת קדירה ע"ג כירה. וא"כ מהא שיכול להסיר קדירה מע"ג כירה, אלמא דהסרה שרי. ומלבד טענה זו, לכאו' מסברא אין לחלק בין בנין לסתירה.

(עז) וע' בספר' בנין איריאל שכ' דהשעה"צ אינו למעשה, אלא מבאר המושג, ששייך סותר כבר מהגג. ואינו משמע כן.

(עח) ר' פאלק בפפב"ח חילק בין הא דכירה להך להכא, כי התם כשמסיר הקדירה, הכירה במקומה עומדת. ואילו השעה"צ איירי כשבלי גג לא היה שום חשיבות בכלל, והכל היה עומד לסתור. עודדין צ"ע.

(עט) – ג' דפנות, כד' דמיא. ביה"ל סעי' ג'. רש"ז כ' דזה אינו לדינא, אלא לענין הביה"ל שם, והעיקר כסתומת מ"ב בכל הסימן, דרך ד' ממש נחשב כד'. לדינא?

(פ) – ב' דפנות, רק זו לעומת זו. גר"ז.

(פא) – משעה"צ כ"ז ממבואר דכשיש ד' מחיצות, שיש היתר של מחיצות קיימות, היינו רק כשאנו שם כסוי, אבל לשם כסוי גרע טפי. האם יש נפק"מ לדינא בכל הנ"ל, עפי"ז.

(פב) – מ"ב סקכ"ב מבואר דיש חולקים על הט"ז ומקילים בשולחן כשיש ד' מחיצות, היכא ש/מסתמא אי"צ לאויר שתחתיה. מתי זה קולא למעשה.

(פג) – שני חוטים זו סמוך לזו פחות מג"ט, מ"ב [פעמיים] מתיר להוסיף ממנו. שש"כ בשם חזו"א מחמיר, ואינו אסור אלא לאהיל עליה, אבל לא להמשיך ממנו. מ"ב דלא כזה.

(פד) – המניח Bassinet ע"ג חלק התחתון של העגלה, בשלמא כשחלק התחתון עומד כבר במקומו, דפנות קיימות. אבל בלא"ה, למ"ב יאסר, כשמחיצות מגיעות סמוך לחלק העליון.

(פה) – Chair Covers, לכאו' הוא שטח ד' דפנות עם גג. והגג לא היה לה שם גג ואוהל מתחילה. ואינם נע ונד, כי מהודקים. וא"כ יעשה למעלה למטה. ואם מהפך הכסא, ואז שם, לכאו' זה מהני, כי עשייתו אינו אסורה, והפיכתו הוא עביד וקאי. [באמת?]

(פו) – עריסה מלסטיק, להניח מדף העץ למטה, חששוני שזה בנין רפוי בבנין מ' סאה. איך משערינן.

(פז) – בסעי' י"ג פרונקא, רחבה הרבה. מ"ב י"ח מטה רחבה ביותר הוא בכלל זה, אבל פחות מכן לא. נמצא, סיר דידן, ואפ' של ישיבות אינו בכלל חומרת סעי' י"ג.

(פח) – לענין אוהל בכובעים, עמש"כ בס"ד בסי' ש"א סעי' מ' ומ"א.

(פט) – העושה אוהל למנוע מה שבפנים מלצאת, האם זה להגן או לא, או"ד רק למנוע דבר מבחוץ מליכנס.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

אוהל בידי אדם

(צ) סוגיא גדולה וחשובה זו איננו מוזכר במ"ב. שאלה הגדולה, מה דין אוהל בידי אדם, כגון לאחוז שקית או מגש מעל ראשו כדי שלא ירד גשם עליו.

(צא) או, כהן לישא כפיו, טלית בש"ת בכל הנערים, וכהנה רבות.

(צב) תהל"ד^כ מוכיח מגמ' מ"ג: שלא שמייה אוהל, מהא לגבי מת, יאחוזו בידהם, ויזקוף המטה, וכו'. ומהא שאינו אוהל מיד כשמחזיק בידים, ע"כ אוהל בידי אדם לאו שמייה אוהל. וכדבריו נמצאים גם בחזו"א^{כח}. וכ"ה באבנ"ז^{כט} בשם גר"ז^ל. וכ"ה באמת בחי' הר"ן שם להדיא.

(צג) והנה, כשנדון בהמשך לענין מטריה, לא מצינו שיקליו מצד אוהל בידי אדם, כי התם שאני, דיש צורת אוהל כבר, והאדם אינו עושה האוהל, אלא מחזיק במקומו [מלבד הבית מאיר, עיי"ש]. משא"כ שקית אשפה, או טלית, בלי האדם אינו כלום. ויל"ע במגש וכדו'. כי זה קשיח, ויש לו כח מצד עצמו יותר מטלית, אבל אינו דומה למטריה, א"כ יל"ע אם בזה אמרי' אוהל בידי אדם. והרב Ribiat החמיר בזה.

(צד) לפי צד זה, מובן ההיתר של למעלה למטה, דכשאוהלו בידו, אינו אוהל, ומיד כשמניחו על העמודים, נעשה האוהל בשנוי. דלא בעינן שיהיה עליה שם אוהל בהיתר מתחילה, אלא בעינן שצורת בנינו יהיה בשנוי, וכך הוי.

(צה) מאידך גיסא, יש כמה מקומות שמבואר דאוהל בידי אדם שמייה אוהל. ע' קצוהש"ח^{לא} בשם תויו"ט לגבי כפיפה מצרית, דשייך ביה אוהל, אפ' כשהוא ביד בנ"א. ועוד, סעי' י"ב לגבי פרוכת, מבואר דיש חששות של אוהל – והלא הוא ביד בנ"א. חזו"א^{לב} כ' דכל הסעי' י"ב צ"ע, וליכא למשמע מינה.

(צו) פמ"ג מ"ז ז', מזהיר בהורדת מפה שלא יהיה אוהל. וג"ז בידי אדם הוא.

(צז) עכ"פ, מסק' קצוהש"ח אוהל בידי אדם שמייה אוהל, ומההיא דמת ליכא למידק, כי במקום צער וכדו' לא גזרו. וכ' דטלית של ש"ת בלא"ה מותר, כיון שאינו להגן אלא לכבוד. ונראה לקמיה, כי הנוד"ב ס"ל סברא זו, אבל המ"ב לית ליה האי סברא.

(צח) אמנם, למרות שאין כאן מ"ב שעוסק בזה, לכאו' יש עוד מ"ב, בסי' שי"ט סקמ"ט, לגבי כפיפה מצרית ע"ג כלי, שאם אוהלו בידה שלא ע"פ כולה, שרי – משמע ע"פ כולה אסור, למרות שהוא אוהלו בידו – אלמא, דעת מ"ב אוהל בידי אדם שמייה אוהל.

(צט) ואה"נ מגמ' הנ"ל יש ליישב, אבל טלית בש"ת ובנשיאת כפים, מדוע ואיך מותרת.

(ק) [ועוד, נתבאר לעיל שיש היתר למעלה למטה גם באוהל להגן. וק' הא מיד כשאוהלו את זה הוא כבר אוהל בידי אדם, ואסור. וע' חזו"א נ"ב ט' דעוסק בזה. ומביא רשב"א האוסר לעשות מטה אפ' ע"י ד' עמודים. ביה"ל מביא רשב"א זו ג"כ. והק' על רשב"א זו הגר"א, א"כ, איך מותר לעשות מלמעלה למטה, הא מיד כשאוהלו הוא עושה אוהל. מתרץ החזו"א, אוהל בידי אדם לאו שמייה

^כ שט"ו ז'.

^{כח} נ"ב ב'.

^{כט} רכ"ב ד'.

^ל ש"א מ"ח.

^{לא} ק"כ ט'.

^{לב} נ"ב ה'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

אוהל. חזו"נ, גר"א ס"ל אוהל בידי אדם שמיה אוהל. אבל ק' מרשב"א זו, ועוד, מאוהל להגן למעלה למטה, ג"כ קשה.]

קא) ובאמת, מ"ב הזו צ"ע. כי מתבאר כאן דיש היתר למעלה למטה. א"כ מדוע אסר המ"ב לכסות כולו, הא יגיד שיאחוז הכפיפה, ויניח הכלי מתחתיו. ולדינא יש לסמוך על היתר זו, אלא שקשה על המ"ב מדוע אינו מיעץ כן.

קב) ועוד, המ"ב שם לא כ' דאם אוחזה ע"ג כולה אסור – צד האיסור, אלא כ' צד ההיתר שאם אינו מכסה כולה שרי. ועוד, דהתם איירי כשנשענת הכפיפה מצד א' על הכלי, וא"כ אולי אי"ז דומה ממש להיכא שהוא אוהל בידי אדם משני הצדדים. ועוד, ע' מ"ב וביה"ל שם שיש מהלך אחרת בכל הסעי'.

קג) נמצא, מ"ב אינו ברור למעשה. ונראה ההוראה של ר' אלישיב, לכחילה יש לחוש שאוהל בידי אדם שמיה אוהל, אבל בדיעבד יש להקל.

קד) והא דנשיאת כפים, השאלה מעיקרא ליתא, כי לכהן, אינו להגן, ואין לאסור מצד ד' דפנות, כי אינו מגוע סמוך, ונע ונד, וכו'. ומצד הישראל, אינו עבור הגג אלא עבור הדפנות. א"כ אוהל אינו.

סעי' ה' – עבד וקאי

א) בסעי' הזו יבאר כל דיני מטריות. ערוה"ש^ל כל הדן להקל בענין זו, מעיד על עצמו שאין בו יר"ש.

ב) וא"כ, נדון לענין Hood של עגלות, Parasol, Awning, וכו'.

ג) המקום לדון סוגיא זו הוא כאן, אך הביה"ל בסעי' ח' עוסק בענין אמבריל"ו, ומביא הרבה אוסרים, וביניהם הנוד"ב.

ד) ואוסרים משום שהוא להגן, א"כ אסורה אף בלי מחיצות. ממשיך, דאינו דומה לכסא טרסקל, שהוא סעי' שלנו, שיש היתר של עבד וקאי, כי התם אינו עושה שום מעשה אלא מרחיב ופושט מה שיש שם כבר, משא"כ בזה צריך לקשור ברצועות, ולהדקו, וכו', והואיל וצריך כ"כ פעולות, ע"כ איז עבד וקאי אלא בנייה מחדש.

ה) נמצא, אילו היה מעשה פשוטה של פתיחה, כמו שיש אצלנו, לא היה אוסר המ"ב. נמצא, מטריה, למ"ב מדינא שרי, אמברילו, אסור.

ו) [ע' היטב בסרטון של החפץ חיים, כי שם יש מטריות הנראות ממש דומות לשלנו. ואי"ז נגד הנ"ל, חדא, מי יודע מה קרה מתחתיו, ועוד, מי יודע מה ידע הח"ח ממטריות החדשות, ושלישית, מי יודע מתי נכתב ביה"ל זו ומתי המציאו מטריות החדשניות האלו.]

ז) וכן כ' החזו"א^ל, דמדינא דאוהל מטריה שרי, כי עבד וקאי, אלא שיש לאסור משום פירצא, עובדין דחול, ואוושא מילתא. וכ' דהנ"מ ברגילים, אבל באלו על עגלות, בעיני בני"א הם עבד וקאי, ולכן אין לחוש לטעמים הנ"ל.

ח) ממשיך הביה"ל ומביא רמב"ם דס"ל הא שיש היתר כסא טרסקל, ועבד וקאי, הנ"מ בדבר שאינו אוהל ממש, אלא אסור משום צורת ודמיון לאוהל, וע"ז אמרי' דאם עבד וקאי שרי, אבל אוהל להגן, בזה אין אומרים עבד וקאי מותר. וא"כ, מטריה שהוא להגן, לא יועיל סברא זו.

^לש"א קי"ג.
^לנ"ב ו'.

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

- (ט) ואע"פ שחזו"א^{לה} לא חשש לצד זה, מ"מ הגר"ז, ערוה"ש, נוד"ב, חיי"א, נקטו כזה. ודעת המ"ב – בביה"ל כ' 'ובפרט'. ובמ"ב סקכ"ז ס"ל דחופה הוא להגן [שעה"צ ל"ה, דלא כתהל"ד], ומתיר משום עבד וקאי. אלמא, לדינא ס"ל דמותר, והביא הרמב"ם רק להוסיף לרשימת האוסרים אמברילו.
- (י) וע' שש"כ^{לו} שדן עפי"ז האם מטריה הוא מוקצה, ומביא מנחת שבת. ועיי"ש במנחת שבת ויראה שאינו עוסק משום סוגיין, אלא האם עיקרו להיות מקל.
- (יא) ר' משה כ' לכתחילה יחוש להמחמירים, וכדאי שיפרוס טפח של Hood של עגלה מבעו"י. מסיים ר' משה, 'וכן המנהג'. בא"י המנהג להקל בזה.
- (יב) גם לדעת המחמירים, מהו לפתוח מטריה מבעו"י, ובשבת לשאת אותו. מדינא לכאו' שרי, אך יש מראית העין וכו' של החזו"א [נוד"ב דן בזה ג"כ ואוסר משום מראית העין^{לי}]. ועגלה, שמותר גם לר' משה וכו' להסתובב בשבת כשפתח מבעו"י, וע"ז לא אמרי' שיש מראית העין, ע"כ צ"ל זו דרכו בכך וזו לא.
- (יג) בית מאיר מתיר מטריה משום דאוהל בידי אדם לאו שמיה אוהל! וע"כ אי"ז סברא פשוטה כ"כ, מהא דדנו בכובע בסי' ש"א משום אוהל, ולא אמרו משום אוהל בידי אדם. אלמא, כל שיש לה איזה חוזק עצמי, וצורת אוהל כבר מעצמו, לא אמרי' אוהל בידי אדם. [וגם, אוהל בידי אדם לאו מילתא דברירא].
- (יד) [הרוצה לפרוס רשת זבובים ע"ג עריסה בשבת, לא יהני לקשור מבעו"י צד א', כי הואיל ואינו מעשה פשוטה, אלא מסובך, לכאו' דומה לאמברילו של המ"ב. והגדר של טירחא אינו ברור.]
- (טו) בעיקר הנידון הזה, רמב"ם, נוד"ב, חזו"א וכו', מה דין עבד וקאי כשהוא להגן – לכאו' יש רמ"א מפורשת בסוגיין. והיא הרמ"א בסי' תרכ"ו לגבי גג על הסכך שהיא בציר, שמותר לפתחו ולסגרו ביו"ט, ואין בו לא משום בנין וסתירה ולא משום תעשה ולא מן העשוי. אלמא, כל שהוא בציר, שרי, והטעם, משום עבד וקאי, א"כ להדיא, עבד וקאי מהני אף כשהוא להגן.
- (טז) תי' הנוד"ב, דיש לחלק בין היכא שעיקר הבנין קיים, שע"ז אמרי' עבד וקאי גם בלהגן, ובין היכא שאם יסתרו, לא ישאר כאן מאומה, דע"ז א"א עבד וקאי עכ"פ בלהגן.
- (יז) עפ"י חילוק זה יש לחלק בין מטריה דידן ובין Hood של עגלה, דבעגלה, עיקר הבנין קיים. וא"כ ק', מדוע ר' משה החמיר בעגלה, הא בזה עיקר הבנין קיים. ואולי ר' משה איירי כשלא היה 'שייך' וחלק מן העגלה, כי אולי יש חילוק בעגלות. ועיין. א"נ י"ל, בנין קיים כבר, הוא היתר רק כשהוא בנין חשוב כמו בית, אבל לא בנין של עגלה [כי אין בנין בכלים].
- (יח) יש שכתבו דהרמ"א איירי כשאין חלל טפח. ומלבד שאין משמעות הרמ"א כן, הלא ב'לומדות' כי היכא שאינו בונה וסותר אינו אוהל ג"כ.
- (יט) [עבד וקאי במ' סאה, ביה"ל בשפ פמ"ג מסתפק בזה. חזו"א היקל. ולמעלה כתבתי דאיני מבין צדדי הפמ"ג. ועכשיו עוד יותר, כי הרמ"א איירי בבנין, וזו ודאי מ' סאה, ובנין ממש. וע"כ צ"ל דיש לחלק בין כאן להתם, כמו שחילק הנוד"ב.]

^{לה} וגם החת"ס ע"ב, עיי"ש.

^{לו} כ"ב מ"ד.

^{לי} פמ"ג סו"ס ש"א מיקל בזה!!

סימן שט"ו – דיני אוהל בשבת

(כ) כל הרעש בסוגיא זו, ומהא דרואים שלא רצו להקל במטריה בשופו"א, גם היכא שיש היתר [כגון פתוח כבר], הוא מחמת המשכילים שרצו לשאת מטריות בשבת, וטענו שהוא מגין עליהם כמו בגדים, ולכן אין בה משום הוצאה. וע"ז יש אוושא מילתא וכו'.

(כא) היה מטריה פתוח מבעו"י בביתו, ומפריע להמקום, האם יכול לסגרו בשבת. מדינא כן, אבל האם יש ע"ז כל חששות הנ"ל. לכאוי' לא, ועוד, אם יהפכו, נמצא שאינו אוהל, ולכן אינו סותר.

(כב) עכשיו שביארנו ההיתר של עביד וקאי, י"ל, מה דין Pop Up Tent. ע"פ הנ"ל, לדעת המ"ב לישתרי. איירי בהפשוטים, שנפתחים בקלות, אבל לא באלו שחייב להרכיב החלקים. וגם איירי כשאין חשש מ' סאה, מפמ"ג הנ"ל. אמנם, ר' אלישיב אמר גדם למ"ב זה אסור, כי זה עושה 'מקום' חדש. וצ"ע בהבנת הגדר.

(כג) Awning שרי, כמו רמ"א תרכ"ו.

(כד) Parasol, אם הוא פשוט לפתחו, אה"נ שרי. אבל אלו שחייב לדחוף מחט עבה לורהחור כדי להחזיקו, יראתי לומר דזה עביד וקאי, דאולי זה 'מעשה' כבר כמו רצועות של מ"ב.

(כה) לפתוח שלוחן מתקפל כדי שילדים יוכלו לשחק מתחתיו, לנוד"ב אסור, למ"ב מותר.

(כו) לפתוח Hood של עגלה, למ"ב ולחזו"א שרי. האם מותר להוסיף עכשיו עליה כסוי גשם, או רשת זבובים. י"ל דשרי, כי מוסיף על אוהל שהיה כאן כבר. ובפרט לפי ההבנה שמבואר בחזו"א בפנים, י"ל כן. אך בני משפחתו של החזו"א אוסרים. לדינא, יעשה למלעה למטה.

(כז) כשיש אוהל פרוס כבר, כגון Gazebo, מהו להזיזו בשבת להגן על שטח חדש. לכאוי', על שטח חדש זו אינו עביד וקאי, משא"כ מטריה, לא היה משתייך לשום מקום מסויים. ולמעשה?

(כח) Parasol בשולחן, פתוח, האם מותר להזיז השולחן, ועמו גם פראסול הזו. מו"ר היקל בזה יותר מציור הקודם. ולמעשה?

(כט) ע' שש"כ מהדו"ק כ"ד ג' הע' ט"ו, ומהדורא חדשה חזר מזה. והרב ריביאט הביא של מהדו"ק ולא של מהדו"ב.

מלאכת צידה

--- סי' שט"ז – דיני צידה ונטילת נשמה ---

סע' א' – צידה, שחיה אחת

- (א) מלאכת צידה^א היה א' מהמלאכות שהיה בהמשכן, שהיו צדים בהמות חיות עופות ודגים לעורם ולדמם ולבשרם.
- (ב) צידה גמורה חייב, ואם אינו צידה גמורה, אסור מדרבנן.
- (ג) וצידה גמורה הוא שצדו למקום שאפשר לתפסו בשחיה אחת, ורבנן אסרו אפ' למקום שצריך כמה שחיות.
- (ד) ולא רק הצדו לשם, אלא גם אם נמצא כבר שם והוא רק סוגר הדלת, הוי צידה.
- (ה) ומהו 'שחיה'? שי' רש"י הוא שהיינו בתפיסה אחת, אך המ"ב מביא רק שי' שאר הראשונים שס"ל דכל שיכול לתפסו בריצה אחת בלי שיצרך לעמוד ולהינפש מיקרי שחיה אחת.
- (ו) וכ' החו"ש שלא משערין בדידיה, אלא משעירין באדם בינוני, עם כוחות בינוני, שיודע לצוד, ואינו מפחד מבע"ח. מאידך, רש"ז כ' שאם הוא אדם חלש והבע"ח יותר חזק ממנו, א"א לחשבו כשחיה אחת.^ב לרש"ז, כשמפחד באמת, זה ישפיע על כוחותיו לעשות צידה גמורה.
- (ז) ופחות משיעור זה הוא איסור דרבנן.
- (ח) וכ' האחרונים, שיש גבול להאיסור דרבנן, והצד למקום גדול מאוד שא"א לתפסו גם בהרבה שחיות, אינו אסור אפ' מדרבנן. וגדר של דין זו אינו ידוע.
- (ט) הצד בע"ח ממקום של כמה שחיות [דרבנן] לתוך מקום שהוא שחיה אחת [דאורייתא], חייב.^ג
- (י) הצד ממקום גדול למקום גדול אחרת, אך קצת קטן יותר, החו"ש אוסר, ורש"ז כ' שאין נפק"מ בין גדול לגדול כל זמן שהוא כמה שחיות.
- (יא) [אם היה ממקום גדול מאוד, שאמרנו דיתכן שאין כאן שום צידה, ורדף אחריו למקום גדול, יהיה איסור דרבנן].
- (יב) אך, ר' ניסים מסכים להתיר באופן הנ"ל היכא שהוא רק כדי למנעו מליכנס לחדר אחר. ודבר זה מצוי, כגון דבורה בבית, ורוצה לסגור הדלת של החדר כדי שלא יכנס לשאר חלקי הבית. ולמקום קטן, הוי איסור דאורייתא, במלשאצל"ג [ע' לקמיה בענין דבורה מינו ניצוד או לא].

^א אבנ"ז קפ"ט ז' צידה הוא מלאכה גרועה כמו הוצאה, שאין שנוי בעצם החפצא, אלא הסביבה, לעומת מלאכה גמורה כגון בישול. ועפי"ז מבאר מדוע יש קולות שונות כאן.

^ב ויש ראייה לדברי החו"ש ממה שיש כמה תירוצים בגמ', ואנן פסקינן ככולהו, והלא הם אינם תלויים בהאדם עצמו, אלא הוא חדא שיעורא, ועוד, לפי הביה"ל שכ' דכולא חד שיעורא הוא, משמע כן. וק' על הביה"ל, לפי רש"י איך ניתן לומר שכולא חד שיעורא הוא, וצע"ק. אמנם, מסברא, היה דברי רש"ז נראין, דתלוי אם אליו הוא ניצוד. ועיין. ^ג מ"ב סק"ד, וע"ע גר"ז וערוה"ש.

^ד שש"כ, ובזה מתיר להבריחו מחדר לחדר אע"פ שיש פתח ביניהם.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(יג) יל"ע, כשצד בע"ח, לא בשביל שרוצה אותו, ולא בשביל שירא ממנו ורוצה להבריחו מעליו, כגון נחש בהמשך הסימן, אלא משום שאינו רוצה אותו כאן, מה דינו.

(יד) כגון, הסוגר חלון, וע"י סגירתו יהיה יתוש תפוס בין החלון והרשת, מה דינו. האם זה צידה, וחיובו תולה אם מתכוון לזה, או"ד, המלאכה היא צידה לצורך, וצידה לצורך חיובי חיוב, שלילי פטור, ואילו זה אינו צידה לשלילי, כי לא היה איכפת לו אם היה יוצא מצד השני. וא"כ אולי עדיף מצד משאצל"ג, אלא הוא פס"ר של צידה.

(טו) נפק"מ, כשיש נקב קטן בהרשת [כמו שמצוי] שיכול לצאת משם. אם אמרי' דהוי צידה, נמצא מכוון לצוד, מלשאצל"ג, ולא יהני אם יש נקב קטן שאינו נראה אליו, משא"כ אי אמרי' שאי"ז צידה אלא פס"ר, א"כ יהיה מותר כשיש נקב קטן, כי אז לא יהיה פס"ר. כך הסתפק בשלמי ניסן ומגילת ספר. [אולי ג"ז תולה על חקירה שנביא בסמוך].

(טז) והנה, כשאינו מכוון לתפוס, מותר כיון שזה אינו מינו ניצוד, וכמה שחיות, ומותר. כי מיבעיא לן, כשעושה כן כדי שלא יכנס אל הבית.

(יז) היכא שהנקב גדול, מותר, כמו שנביא מביה"ל, כי מיבעיא לן בנקב קטן שאינו נראה אליו.

(יח) ואי"ז דומה לנחש בהמשך הסימן, ותרנגולת, וכו', כי כל הני ציורים לקמיה, יש רצון במה שהבע"ח יהיה כאן, או עבור מחר, או כדי שלא יזיק כשיצא מצד השני, א"כ אולי נידו"ד קיל טפי.

(יט) אוח"ש מסיק להחמיר בשאלה זו. וטרם נמצא ראייה לאסור.^ה ועמש"כ בזה בסעי' ד'.

(כ) כשקושר שקית אשפה, ויש בתוכו זבובים, ויש נקב קטן כזה, אי"ז דומה לנידו"ד, אלא כי הא דנחש, שהרי רוצה שישארו בתוכה.

(כא) היכא שצפור נכנס לבית, אפ' אם אינו איסור דאורייתא, אסור לסגור הדלת, מפני שזה פסיק רישא של איסור דרבנן.

(כב) אך אם יש קור או שאר צער, מותר לסגור, שמותר פסיק רישא באיסור דרבנן^ו. וזה היתר לכל מקום שצפור/חתול/עכבר/וכו' נכנס לבית. ויל"ע מה נקרא צער לענין זה.

(כג) הביה"ל מסתפק, מהו לצוד בע"ח למקום שיש לו מקום לצאת כגון דלת או חלון פתוחה. ולמסק' מבואר שאם מינו ניצוד, אסור, ואם אין מינו ניצוד, מותר. כגון להכניס צלחת שיש עליה זבובים, לתוך הפח כשאינו סוגרו אלא נשאר רווח.

(כד) וכגון, לרדוף אחרי חתול בביהמ"ד כדי שיכנס לעזרת נשים קטנה, שיש שם חלון. ויהיה תלוי אם חתול מינו ניצוד או לא, ע' לקמיה. ועוד, יהיה ציור שחלון מספיק גדול ומספיק נראה לעיניו ולא יהיה צידה אף לביה"ל, ע' אות הבאה. ועוד, הגבאי טען שרדף אחריו לא כדי לצודו שם, אלא כדי שהחתול יקפוץ דרך החלון. וא"כ בציור כזה, אינו עושה מעשה צידה בכלל, ואין ביה"ל שידון להחמיר בזה.

^ה דעת מו"ר נוטה להקל, אבל לא כ"כ ברור לי להקל.

^ו משמע מלשון המ"ב, שבצפור דרור היתירו כיון שאינו ניצוד בשחייה אחת. ויל"ע באופן שנצוד בשחייה אחת, אך אין במינו ניצוד, האם גם בזה מותר או לא?

^ז בסי' שי"ד לא היתירו פסיק רישא באיסורי דרבנן במקום צער.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(כה) ודברי הביה"ל מובנים היכא שבעצם ניצוד, אך יש פתח קטן שיכול לצאת הימנו, אבל תמוה שיהיה הו"א לומר שאסור לצוד צפור לחדר שאינו מקורה, הא זה אינו ניצוד כלל וכלל וכלל, וצע"ג. וע' בפסק"ת שכ' שכל ספיקת הביה"ל הם רק כשבעצם ניצוד. וזה יהיה ישוב טוב, אך מפורש בביה"ל שדן בציוור זו. וה' יאיר עיני. ובאבנ"ז^ה חולק על המ"ב, וקצוהש"ח מסכים לאבנ"ז וחולק ומתמיה על המ"ב.

(כו) הצד ארי, אינו חייב עד שיצוד למקום שאין הארי יכול לצאת משם.

(כז) דנו האחרונים, ואבנ"ז בכללם, במהות מלאכת צידה, האם המלאכה שיהא הבע"ח מוכן ללקיחת הצדו, או"ד העיקר הוא שלא יהא חפשי. כלומר, הגעה לידו, או שלילת החרות – גברא או חפצא.

(כח) כגון, הפורס מצודה בצורה שא"א לבנ"א יכול להגיע לשם, כגון שתופס במצודה, אלא דכשבא להביאו הבע"ח יהיה יכול לברוח.

(כט) וטען האבנ"ז, דאי תימא דעצם המלאכה הוא שלילת חרות הבע"ח, בחפצא, הרי אין מקום לחלק בין מינו ניצוד לאינו מינו ניצוד, הא כלפי הבע"ח יש אותו שלילת חרות, משא"כ אי עצם המלאכה הוא כלפי הגברא, א"כ רק כשמרויח מציאה חשובה הוא מלאכה דאורייתא, דהיינו מינו ניצוד, אבל לאו מינו ניצוד לא הגיע ביד הצודו דבר חשוב. כלומר, לצד זו שפיר יש לחלק בין מינו ניצוד לאינו ניצוד.

(ל) עוד אמרו, אם המלאכה היתה לשלול החירות, א"כ גם אם היה ניצוד בכמה שחיות, הלא לגמרי אינו 'בן חורין'. ובשלמא אם המלאכה היא הגעתו לידו, א"כ שפיר יש לחלק במה נקרא באמת הגיעה לידו, אבל לענין שלילת חרות, כ"ז שיש שטח מוגבל, זה לגמרי אינו חרות.

(לא) בגמ' אי' דכשיש הרבה חגבים יחד, יכול להושיט ידו לקחת חגבים, ואינו צידה כי תפוסים ועומדים. והנה, לפי שני הצדדים, גמ' זו הוא חידוש גדול. והנה, אי אמרי' כהנ"ל, דהמלאכה היא הגעה לידו, הרי לא הגיעה לידו הישג חשוב, כי כבר היה נמצא כאן קרוב מאוד, משא"כ אי היה ענין של שלילת חרות, הרי מקודם היה חפשי לגמרי עם כל חבריו, ועכשיו לא, א"כ הגמ' זו קשה מאוד.

(לב) וכן, מסעי' ג' וד' לגבי זבובים במגירה, ודבורים בכוורת, שאם ודאי יתפוס א' מהם חמיר טפי. והנה, אם הענין הוא שלילת חרות, לא היה מקום לאסור פריסת הסדין מחמת שיתפוס א' מהם, דעל איזה מהם יאסר, אבל אם אומרים שהוא ענין של הגעה לידו, נמצא ע"י פריסת הסדין ודאי מגיע לידו עכשיו א' מהם.

סע' ב' – ניצוד ועומד

(א) בע"ח שמאיזה סיבה אינו יכול לברוח, ויכול לתפסו בשחיה אחת, מיקרי ניצוד ועומד, והצדו אינו אסור אלא מדרבנן. כעין חגבים שבסעי' הקודם.

^ה אולי מ"ב איירי כשיש כותלים גבוהים מאוד, אך אינו מקורה למעלה.

^ט קצ"ה ב'.

^י וע' ב"ח מש"כ בזה לגבי מח' ר"י ורבנן. וע"ע סעי' ג' לגבי תבה עם זבובים, דלדעת הטור אם אינו יכול לתפסם, אינו צידה.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

- (ב) והטעם שאינו מותר לגמרי, נחלקו בו גדולי הפוסקים. ר' ניסים כ' משום שלמעשה תופס הבע"ח יותר ממה שהיה תפוס עד עכשיו. מאידך, דעת רש"ז הוא שאסור גזירה אטו היכא שאינו ניצוד ועומד. ויתבאר נפק"מ בהמשך.
- (ג) בע"ח ישן או סומא, אינם ניצודין ועומדים, כיון שכשיבא לצדן מרגישים ובורחים. חוץ מחגבים, שמבואר [ביה"ל] שכשהם סומין, ניצודין ועומדים.
- (ד) זקן חולה חיגר וקטן שא"י לברוח ויכול לתפסם בשחיה אחת, הרי הם ניצודין ועומדים.
- (ה) היכא שיכול לתפסו, אך רק ע"י כמה שחיות אין זה ניצוד ועומד, וחייב התפסו.
- (ו) בע"ח שהוא ניצוד ועומד, אך לאחר זמן מה יהיה יכול לברוח, בינתיים ניצוד ועומד הוא ואסור מדרבנן.
- (ז) הביה"ל מסתפק אם רדף אחר בע"ח או היכהו עד שיהיה ניצוד ועומד, האם חייב עבור זה, או"ד אין דרך צידה בכך לרדוף ולא לקחתה. ומ"מ אסור מדרבנן. ואם רדף וגם תפס, ודאי חייב. ואם רדף בבוקר ותפס בצהריים, יל"ע מתי מתייחסים שני הפעולות יחד.
- (ח) כ' ר' ניסים שמכאן אסור^א לרסס נמלים וג'וקים שאינו ממיתן אלא מעכב הליכתן. ורש"ז מתיר מצד חשבונות אחרים כגון אם יש חלון פתוח, ודבר שאינו מתכוון וכו'.
- (ט) ארנבת חולה הוא ניצוד ועומד, ואסור מדרבנן, וגם משום מוקצה.
- (י) וע"ז מביא המ"ב שי"א שהוא חייב. בביה"ל מביא צד שר"ח למד כן, אך לבסוף דחה אותו, ואסרו רק מדרבנן.
- (יא) המשסה כלב אחר חיה, אם גם הוא עשה מעשה, חייב, דזהו תולדות צדה, ואם לא עשה מעשה, אסור מדרבנן^ב.
- (יב) כלב שתפס בע"ח או חברו שתפס בע"ח, והוא לקחו מהכלב או חברו, כ' הביה"ל שאסור מדרבנן. וצ"ע למה, הרי ניצוד לגמרי הוא^ג. ואולי י"ל שמירי באופן שאין הכלב או חברו יכול לאוחזו לזמן רב, ולכן אינו ניצוד גמור, אלא הוא ניצוד ועומד, ואסור. וצ"ע. וע' בהמשך הסימן, דאם א' יושב בדלת, וחבירו בא וישב שם ואח"כ הלך הראשון, השני פטור ומותר, וא"כ קשה מאי שנא. והמעין בהתוספתא שהוא מקור הביה"ל, המפרשים שם נקטו מותר לכתחילה.
- (יג) הרמ"א מביא בשם י"א שאסור לשסות גם בחול, משום מושב לצים. ונחלקו האחרונים האם מותר לצורך פרנסה.
- (יד) הנוד"ב דן אם מותר לשסות כלב אחר בע"ח בחול, ואינו מוצא איסור ברור. ותמוהה, שכאן יש רמ"א מפורשת, וצ"ע.

^א לכאור', אי היה מינו ניצוד היה חייב; דלא הסתפק הביה"ל אלא משום שאין דרך צידה בכך, ואילו ריסוס הוא שפיר דרך צידה.

^ב וע' שבה"ל למה אינו מחמר או שביתת בהמתו, ובשם אבנ"ז קצ"ו.

^ג אין זה ניצוד ועומד שהיה אסור מדרבנן, שהיינו רק מצד עצמו אינו לו כח לברוח, אבל היכא שניצוד באמת, ודאי ניצוד ועומד הוא לכו"ע, ולא מצינו שיהיה איסור לקחתו משם.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(טו) כ' החו"ש, הא דאסור לשטות בשבת, היינו רק כששיסה בעצמו, וחזק ועידד הכלב, אבל בממילא, מותר. ולכן מתיר להניח חתול בחדר עם עכבר". רק מתיר עם צירופים אחרים. ור' פאלק מחמיר בכל אופן, ואינו מחלק בין שסוי כלב, לטבעו של חתול.

(טז) צדה סגולית, מביא הבאר היטיב, שאם אמר לחש, אין כאן חשש כלל, וע' שכ"ח סע' מ"ה. אם אחר לקחו אח"כ לכאו' הוא ניצוד ועומד.

(יז) שי' רש"ז הוא שניצוד ועומד אסור רק משום גזירה אטו היכא שאינו ניצוד ועומד. ולכן, דבר שתמיד ניצוד ועומד כגון נמלים, מותר.

(יח) והנה, הניחא בענין Slug, בזה שומעין דברי רש"ז, כי אינו נשמט ממנו, וניצוד ועומד, כעין חגבים בסעי' הקודם. ואינו אסור דרבנן, כי תמיד ניצוד ועומד, ולא שייך למיגזר אטו היכא שאינו ניצוד ועומד, [ועוד אין מינו ניצוד]. משא"כ נמלים שבו דיבר, לכאו' המציאות קשה להבין, דאה"נ אינם רצים מהר, מ"מ הם בורחים לחורין וסדקין, ואינו קל כ"כ לתפסם, ואם אינו תופס ברגע שרואה, יתכן שיעלמו, וא"כ קשה לנו להקל בטענה שהם ניצודים ועומדים.

(יט) רש"ז מיקל גם לענין Turtle, צב. וכ' דאע"פ שבמשנה שמנה שרצים יש בהם צידה, וצב בכללם, טען רש"ז דצב שלנו אינו דווקא צב שלהם. ומתיר לכתחילה, כי כל מין ה'צב' כולם ניצודים ועומדים.

(כ) רש"ז מביא תוס' רי"ד החולק על רש"י שמשמע כדבריו. והנה, מלבד שלהדיא כ' דרש"י דלא כזה, הלא בתוס' רי"ד עצמו לא כ' דמותר, אלא שאינו איסור דאורייתא.

(כא) ר' אלישיב כ' דרבינו ירוחם שכ' דיש צידה על תולעת, מבואר דלא כרש"ז. ולכאו' זה ראייה נגד רש"ז לענין נמלים, אבל לענין Slug אין ראייה לסתור משם.

(כב) והחו"ש חולק וס"ל שהאיסור משום שלמעשה הבע"ח יותר ניצוד עכשיו, ולכן אסור^{טו}. וכ"כ השבה"ל^{טז} שאסור מדרבנן. וכ"ה דעת ר' אלישיב, כמש"כ.

(כג) לדינא, בנמלים וצב ותולעת, אין בידנו לסמוך על רש"ז. על Slug, בזה נשמעין דברי רש"ז, אך יש חולקים עליו. א"כ, כשמצא א' מאלו בסוכה שלו, יסירו בכלי שאינו סגור, ואז אינו צידה. ובמקום שאין ברירה, אין מזניחין מי שמיקל על רש"ז.

סע' ג' – מינו ניצוד

(א) צדה מה"ת הוא רק בבע"ח שמינו ניצוד, אבל דבר שאין במינו ניצוד, אסורה מדרבנן, אפ' כשצדו לצורך גופו.

(ב) אפ' אם מינו ניצוד, עדיין שייך ביה מלשאצל"ג.

^{טו} ויש להקשות, מאי שנא מגרמא של פריסת מצודה שאסור משום גרמא. ויש לחלק כשכל המצידה באב מכוחו של האדם, ובין היכא שהצידה הוא מחמת טבעו של הבע"ח התופס, א"כ אינו מעשה של האדם, בגרמא, אלא מעשה של הבע"ח, בבחירתו, וטבעו. כגון להעמיד פרה על עשבים אינו גרמא של תולש. האם כל צידה הוא גרמא, היינו רביתיה?

^{טז} והא דגמ' לגבי חגבים, צריך לחלק בין יש עליה מניעה חיצונית, כגון תפוס בין חבריה, להיכא שאינו תפוס אלא לאט. ^{טז} קובץ מבית לוי ו' נ'.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

- (ג) מבואר ששמנה שרצים הם מינים ניצוד. והק' רש"ז, מדוע ואיך קבעו כן, הלא תולה המציאות, האם אנשים תופסים או לא, ואולי חז"ל רק אמרו כן לימיהם.
- (ד) דנו המפרשים אם אין במינו ניצוד אסורה גזירה אטו מינו ניצוד או"ד גזירה אטו מיתה, שיהרוג אותו.
- (ה) גדר מינו ניצוד^י הוא כל שהדרך לצוד מין זה לצורך חיובי, כגון לאכילה, למכירה, לעורו, ולגדל בביתו. ואין במינו ניצוד הוא או שאינו הדרך לצודו או שצדין אותו לצורך סילוק, כגון עכברים זבובים וכו'^{יח}.
- (ו) פשוט, שמשערין ע"פ הדרך של בנ"א, בין יהודים בין גוים. וק' על רש"י ועל המ"ב שהביאו, שכ' רק חגבים טהורים, וצ"ע. וע' נשמת אדם ל' ד"ט.
- (ז) מינים שנמצאים בגן החיות או בחנויות של בע"ח, אם נמצאים בכל מקום וגם מסתובבים בחוץ, כגון מיני עכברים, נמלים, ונחשים וכדו', לא נעשית מינו ניצוד בגלל שנמצא בחנות. אבל הסוגים שנמצאים רק בגן החיות ובחנויות כגון אריות פילים וקופים וכדו', כיון שבמדינותנו מינים אלו תמיד הם ניצודים לצורך, אז לכאו' הרי הם מינים ניצודים.
- (ח) אינו ברור מה נקרא 'מין' לענין זה, דלא כל בע"ח שיש לה שם בפני עצמו הוא מין בפני עצמו.
- (ט) אם במקום הזה צדים לצורך ובמקום אחר צדים שלא לצורך, או להיפך, תלוי במקום שהוא נמצא עכשיו. ויל"ע, מהו שיעור 'מקום' – רחוב, שכונה, עיר, אזור, מדינה, וכו'?
- (י) הא שביארנו שמינו ניצוד תלוי מהו הדרך, לכאו' תלוי אם הוא הדרך של אנשים לצודו, ולא תולה על הבע"ח אם דרכו להיות ניצוד, דהיינו אם מקצת בנ"א צדים הרבה, לא יהיה הדרך, ולא יהיה מינו ניצוד.
- (יא) יל"ע אם מגדלים בע"ח זו, Breeding, האם זה משוי ליה מינו ניצוד או"ד צריך צידה בפועל. ונראה, שכן הוא בכלל מינו ניצוד, שהעיקר הוא שמעשה זו יראה כמעשה של תועלת ולא מעשה של סילוק, לכאו'.
- (יב) דנו כל המפרשים, האם שייך צידה בבנ"א. וע' רמ"א סי' של"ט סע' ד', שמבואר שאין איסור צידה, עיי"ש, רק משום אין דנין. וע"ע אבנ"ז ושש"כ שמחלקין בין אופנים שונים. ואפ' תינוק, לכאו' לא שייך בו צידה.
- (יג) זבובים, אין במינו ניצוד.
- (יד) דבורים, הוא מח', ומסק' המ"ב שאין במינו ניצוד. וע' באבנ"ז קפ"ט כ"א וכן בחו"ש שמבאר הטעם משום שאין הדרך לסגור 'ביתם' אלא מסתובבים שמה באיזור, ואין זו צידה, ולכן אין

^י ע"פ זכור ושמור.

^{יח} ובחו"ש הוסיף שמשערין ע"פ הדרך אצל אותן בנ"א שצדין, ולא ע"פ דרך העולם שיש רוב שאינן צדים שום דבר בכלל. ולכאו' אין כאן מחלוקת או נפק"מ.

^{יט} ואולי גם הגויים רק אכלו חגבים טהורים, א"נ אולי ס"ל לרש"י דמינו ניצוד הוא גלוי רק כשרוצים לברר אם זהו הדרך, אבל בהמה טמאה לישראל, [שאינו עומדת לסחורה] אפ' אם רוב העולם צדים, עדיין לא יהיה מינו ניצוד, כיון שלשראל מוכח מיניה וביה שאינו הדרך. ודוגמא לזה הוא אם מישוהו גר בין רופאים שצדים עכברים, שדרך העולם הוא להיות נמאס מזה, כיון שהוא אינו רופא, אולי לדידיה לא יהיה מינו ניצוד. וצע"ג.

^כ כן מבואר לכאו' מזכור ושמור מהא דהיזכיר שקופים מינים ניצוד. ובזה מובן למה חייב כשצדין ארי.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

במינו ניצוד. יל"ע, מהו הנידון, האם הוא הדרך או לא, או מהו המציאות? ולכאן הנ"מ בימיהם, אבל בזמננו שמסיעים אותם ממקום אחד בארץ לצד השני, א"כ שפיר הוי מינו ניצוד. ועיין בזה.

(טו) חגבים טהורים, רש"י ס"ל שמינו ניצוד, ורמב"ם ס"ל אין במינו ניצוד. וע' ביה"ל. וע' אבנ"ז. וק' על המ"ב למה לא כ' שבזמננו לכו"ע אין במינו ניצוד. וזה לא כ"כ קשה, שהוא דן רק מצד הסוגיא, ולא כ' ספר הלכה, כמו שמצינו לענין דג ובשר חי, ולבנים, בסי' ש"ח. [אינו מוכרח] ועדיין צ"ע.

(טז) ציפורים, Budgie, לכאן הוא מינו ניצוד, Pigeon לכאן אינו מינו ניצוד^{כא}. ושאר ציפורים יש לדון.

(יז) נחשים, יש מינים שודאי מינם נצוד, כגון הני שתדירים בחנויות של בע"ח, והשאר, לכאן אין במינם ניצוד. וע"ע שו"ע סעי' ז'.

(יח) Fireflies, יש לדון אם נקראים מינם ניצוד.

(יט) עכברים^{כב}, להלכה אין במינם ניצוד. ויל"ע מהו דעת המ"ב בזה מהא דלא הביא דברי רעק"א בסקי"ח.

(כ) חתולים, בא"י, אין במינם ניצוד, בחו"ל ה"ל מינם ניצוד, ותלוי באות י"א. ערוה"ש כ' דמינם ניצוד.

(כא) ארנבת, לדידן הוא מינו ניצוד.

(כב) שועלים Squirrel, אין במינם ניצוד, ואפ' אם יש שצדים אותו לצורך 'שטריימל', מ"מ בדרך כלל ניצודים שלא לצורך. [אינו ברור, ונראה דאדרבה, מינם ניצוד.]

(כג) תיבה^{כג} שיש בה זבובים וכדו' [או פח זבל], אפ' אם היא קטנה דמטי בחד שחיה, אם אינו פסיק רישא שיצודו שמה, כגון שיש חור קטן אפ' אינו נראה להדיא, או שאינו סוגרו לגמרי כגון ע"י סכין וכדו', מותר לסגרו בשבת. דהיינו, איסור דרבנן, ואינו מתכוון כשאינו פסיק רישא, מותר. יל"ע, אם יש חור קטן, ויקח כמה דקות עד שכולם יכולים לצאת, וסוגרו לדקה אחת, האם עבר על צידה עבור רגעים אלו.

(כד) ואם הוא פסיק רישא, כגון שאין חור, הרמ"א אוסר, ומביא יש מקילין אם יברחו בעת שיפתחו. ורק היקילו בזבובים שמרוב קטנותן יברחו, משא"כ דבורים, לכו"ע אסור, דא"א שלא יתפוס אחת מהם. האחרונים דנו לבאר המח' ע"פ החקירה שהבאנו בריש הסימן, וע' חזו"א.

(כה) כ' החזו"א שאפ' לפי שי' הרמ"א, אם היה מינו ניצוד לא יהיה איסור דאורייתא.

(כו) ב"ח ומג"א פסקו כדעה קמייתא שמחמיר, ויפריח הזבובים קודם שסוגרו. והט"ז כ' שיפריח הזבובים הנראים לעיניו, וא"צ לדקדק לראות אם נשארו זבובים עדיין בפנים, כיון שזה ספק פסיק רישא באיסור דרבנן, וא"צ להחמיר כ"כ.

^{כא} בזכור ושמור כ' Pigeon הוא מינו ניצוד. ולא היבנתי.

^{כב} יל"ע, הא דהרבה חוקרים ומדעים מגדלים עבור נסיונות ומחקרים שלהם, האם משוי ליה מינו ניצוד. לכאן לא, כי הדרך לא לצודם או לגדלם לצורך, רק אנשים מסויימים האלו. ור' אלישיב אמר שהם מינם ניצוד כלפי רופאים הללו, ולא לשאר בנ"א.

^{כג} ע' באר הגולה היכא הוא מקום הנכון להגה זו.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(כז) ובביה"ל סמך על הט"ז כשיש בתוך התיבה אוכל ומשקה, דאז בודאי לא נחא ליה. ומשמע שסמך עליו אף בדאורייתות, אך במ"ב משמע שסומך עליו רק באיסורי דרבנן. וע' בט"ז שהוא עצמו אינו מתיר לגמרי אלא בדרבנן.

(כח) הביה"ל ביאר שהט"ז חידש, דכשם בספק אם יקרה מעשה פלוני [חריץ] ה"ל דבר שאינו מתכוון ואינו פסיק רישא ומותר, ה"ה אם מעשה פלוני ודאי יקרה [סגירת התיבה], אך הספק הוא אם יש איסורא בכך [יש בתוכו זבובים], גם זה מותר. 'פס"ר לשעבר'. והביה"ל דן בזה ולבסוף מביא ראיה להט"ז. ויל"ע במה מפקפק הביה"ל בזה, דגם בספסל אם יודע כל הניתונים גם יכול לידע אם יקרה חריץ או לא, ויש ליישב שחריץ יכול להשתנות כגון אם עושה מהר או לא, משא"כ זבובים או הם שמה או לא.

(כט) אם הוא תיבה גדולה, דהיינו שלא יגיע בחד שחיה, מותר, משום שזה תרי דרבנן ואינו מתכוון, אע"פ שהוא פסיק רישא. כ"כ המ"ב. אך החי"א וגר"ז לא הביאו דין זה.

(ל) והיתר זו, מבואר משעה"צ של"ז סק"ב שהוא רק היכא דלא נחא ליה, אבל בשש"כ מתיר אפ' בדניחא ליה, וצ"ע.

(לא) כאן מבואר שתרי דרבנן בפס"ר מותר באינו מתכוון, ובסי' של"ז שעה"צ סק"י מבואר אינו מותר. והאחרונים חילקו בין התם שהוא בעצם איסור מה"ת אך עושה אותו באופן של תרי דרבנן, משא"כ כאן כל האיסור הוא רק דרבנן שאסרו אטו דאורייתא. ויסוד זו מובן, אך יש ראיות שאפ' כשהוא רק דרבנן לא היתירו. ויש שיישבו שחורש שאני וכו', עיי"ש מש"כ בזה באריכות.

סע' ד' – מחצלת על כורת

(א) כוורת, והוא מקום שמתכנסים דבורים לעשות דבש, Beehive, אם יש לו חור גדול בצידו, מותר לכסותו להגן מגשמים או החמה, שהרי לא עשה שום צידה. וע' ביה"ל סוף סע' א', ששם כל השאלה הוא רק כשהיכנסו לשם, אבל כאן אנו מיירי כשהם כבר נמצאים כאן, ורק סוגרו.

(ב) אבל אם יש רק חור קטן, ה"ל מעשה צידה שאינו פסיק רישא. יל"ע מה נקרא גדול וקטן.

(ג) ולכן, אם אינו מתכוון לצוד, מותר לכסותו, דכל שאינו פסיק רישא ואינו מתכוון, מותר.

(ד) אבל אם הוא פסיק רישא, אסור בכל גווני, ואפ' באיסורי דרבנן.

(ה) לתועלת הענין, מלשאצל"ג הוא היכא שעושה מלאכה לתועלת אחרת, כגון שצד נחש כדי למנוע היזק, ע' לקמן סע' ז'. ודבר שאינו מתכוון הוא היכא שאינו עושה בכלל פעולה זו אלא נעשה ממילא ממה שהוא רוצה לעשות. כגון גרירת ספסל ועושה חריץ – הרי לא עושה חריץ לתועלת אחרת, אלא בעצם אינו עושה בכלל ולא כיוון לעשותו כלל, אלא נעשה מאיליו ממעשה שהוא עושה, והוא היה שמח אם לא היה קורה בכלל. ויכול להיות פס"ר או אינו פס"ר, נחא ליה או לא נחא ליה, וכו'.

(ו) רשת בחלון שיש עליו זבובים, ורוצה לסגור החלון להגן מהקור, אם אין נקב שמה, אז ה"ל פס"ר בדבר שאינו מתכוון, ואסור. ואם אין מינו ניצוד בכמה שחיות, יש להתיר מטעם תרי דרבנן, כנ"ל. ואם יש נקב שמה, מותר מטעם דבר שאינו מתכוון שאינו פס"ר.

(ז) ואם אין שם זבובים אלא יתושים, וסוגרו כדי שלא יכנסו להבית, נחלקו האוח"ש ומגילת ספר אם יש לדמותו למשאצל"ג, או לדמותו לדבר שאינו מתכוון^{כז}. ואם יש שם נקב גדול, אינו פס"ר, עם

^{כז} וכ"ת מאי שנא מנחש בסע' ז', י"ל שהתם אם יברח הנחש לא יהיה שמח כיון שסכנה הוא שיהא נחש מסתובב חפשי, ולכן מעשה שלו נחשב כמעשה צדה לתועלת אחרת, וזהו מלשאצל"ג, משא"כ אם יצאו היתושים מכאן לחוץ [איך שיהיה], יהיה שמח וטוב לב, א"כ אולי אין זה מלשאצל"ג אלא דבר שאינו מתכוון כיון שאינו רוצה באמת בצידת הבע"ח.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

צירוף דבר שאין במינו ניצוד, בצירוף כמה שחיות, וספק אם כאן הוא דבר שאינו מתכוון, במקום צער, יש הרבה מקום להקל. ואם אין שם נקב הנראה לעניהם, שהוא פס"ר, קשה טפי להקל. ועמש"כ בזה בסעי' א'.

(ח) הפורס מצודה ומיד בשעה שפרס נכנס לתוכו בע"ח, זהו מלאכת צד, וחייב, אבל אם נכנסה רק לאחר זמן, ה"ל איסור דרבנן.

(ט) ולכן, יש איסור להעמיד מצודה לעכברים בשבת. וכן אסור להניח רעל, דגם זה הוא גרמא. וע' למעלה מש"כ לחלק בין זה להנחת חתול לברוח אחרי עכבר.

(י) יל"ע, הפורס מצודה לעכבר, האם רשאי להניח שם גבינה בשבת. לכאו' זה גרמא במקום הפסד או צער. ולא מצאתי מי שידבר על זה.

(יא) ע' חיי"א לגבי פריסת מצודה לדבר שאין במינו ניצוד, מצד תרי דרבנן, וע"ע רעק"א.

סע' ה' – שנים שעשו

(א) כתיב, 'ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה' וגו', ודרשינן חז"ל מקרא זו, 'בעשותה' העושה את כולה, ולא העושה את מקצתה. דהיינו, כל מלאכה שהעושה אותה יהיה חייב, אם העושה אותה ע"י ב' בנ"א פטור, שהרי לא עשה את כולה אלא מקצתה, שגם בלעדיו היה אפשר לעשותו.

(ב) אבל היכא שצריך שנים לעשותו, ונמצא שבלעדו לא היה נעשית, מיקרי עושה את כולה, וחייב.

(ג) היכא שראובן הגדול יכול לעשותה בעצמו, ושמעון הקטן נצרך לעזרתו של חבירו לעשותו, ועשהו ביחד, ראובן הגדול חייב, שבלעדו לא היה נעשית, ושמעון הקטן פטור שהרי בלעדו היה נעשית.

(ד) ומיירי באופן שראובן הגדול עשה אותו באופן שיכול לעשותו בעצמו, אבל אם עשה אותו באצבע קטנה, נמצא דלענין זה הוא נחשב כקטן. כ"כ ביה"ל.

(ה) כל פטור של שנים שעשו, יל"ע, האם הוא פטור אבל אסור ככל פטורי שבת, או"ד הוא פטור רק מקרבן, כקרא הנ"ל. רעק"א נקט שהוא פטור רק מקרבן, אך האבנ"ז^{כה} וחיי"א נקטו שהוא מדרבנן. וכ"ה פשטות סתימת מ"ב, וכ"כ שש"כ^{כו}.

(ו) הצד צבי לבית וסוגר הדלת, או אפ' רק סוגרו כשהוא נמצא בפנים, חייב. ואם שנים עשוהו יחד, פטור.

(ז) ואם אין א' יכול לסגור, רק שנים, שניהם חייבים, שכל א' אחראי על מעשה שלמה שלא היה קורה בלעדו.

(ח) ומיירי באופן דמטא ליה בחד שחיה, דאל"ה אסורה רק מדרבנן. וצריך ליזהר לא לסגור הדלת של כלוב אם צפור נמצא בתוכה שלא הורגלה בבית^{כז}.

^{כה} יו"ד שצ"ג ט'.

^{כו} א' כ"ב.

^{כז} ביה"ל.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(ט) בע"ח שנמצא בחדר סגור בענין שאינו יכול לצאת, מותר לנעול הדלת, שהרי לא הוסיף כלום. וכן אם היה קשור בתוך החדר, ונעלו, ואח"כ נותר מהקשר, מותר, שבשעת מעשה לא הוסיף כלום.

(י) כ' הביה"ל, הסוגר דלת, ונודע לו אח"כ שיש בו בע"ח, פטור. ואינו צריך לחזור ולפתחו, ואפ' אם רוצה שלא לפתחו כדי לשמור על הבע"ח, מותר. וכן אם ישב בפתח ואח"כ נודע לו שיש שמה בע"ח ורוצה לא לעמוד כדי שישמר בפנים, מותר, מפני שקדמה צידה למחשבה.

(יא) ביה"ל זו נוגע לסוגיית מתעסק שהוא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ויש כאן ראייה שמתעסק מותר ולא פטור. ולכאן' הראיה הוא מסוף דבריו שמק' על הרשב"א, ולא מעצם הדין, וצ"ע.

סע' ו' – ישב אחד על הפתח

(א) בביה"ל בסע' הקודם כ' דאם ישב בפתח ולא ידע שיש צבי בתוכו, אי"צ לעמוד עכשיו, מפני שקדמה צידה למחשבה. ובסע' הזה מסתפק היכא שהיה בשוגג אם מחויב לעמוד אח"כ. ומשמע דבמזיד ודאי צריך לעמוד. וצ"ע מהו חיוב זה לעמוד, הא ניצוד הוא, וע"כ אין איסור לשמור על צידה ממה שמותר באונס, ואם יעמוד לא יתקן מה שעבר. ואין האיסור משום נהנה ממעשה שבת כמבואר בביה"ל^כ, וצ"ע.

(ב) צבי או שאר בע"ח שנכנס לבית, וישב ראובן בתוך הפתח בענין שא"א לצאת, ובא שמעון וישב לידו, או מאחוריו או מלפניו, ראובן חייב כיון שצד, ושמעון מותר, כיון שלא עשה כלום.

(ג) ואם אח"כ קם ראובן מותר לו לשמעון לישאר במקומו, ועכשיו שמעון לבד שומרו מלצאת, ואפ' אם כוונתו לשמור הצבי, שהרי אינו עושה כלום.

(ד) אך אם קם גם שמעון כדי שראובן יעבור ואח"כ חזר וישב, חייב, כיון שבשעה שקם נתבטלה צידת הצבי ועכשיו חוזר וצדו.

(ה) היכא שאין הפתח מלא בישיבת ראובן, כגון פתח גדול, והצבי עדיין יכול לצאת, ובא שמעון וישב לידו, ראובן לא עשה כלום ומותר, ושמעון חייב משום צידה.

(ו) יל"ע, היכא שא' אינו יכול, ושניים כן יכול, ועשה בשלוש, מה דינו. מסברא, פטורים.

(ז) היכא שישבו שניהם בבת אחת [אם אפשר לצמצם] ה"ל שנים שעשו באופן שצריך שניהם, ושניהם חייבים.

(ח) צבי בבית, ורוצה לסגור הדלת משום כלים הנמצאים שמה^{כט}, אע"פ שאינו מתכוון לצדה, אסור מן התורה^ל, כיון שהוי פסיק רישא דניחא ליה. ואם מתכוון גם לצדה, חייב.

(ט) בשעה"צ מביא שי' הרשב"א^{לא} דהיכא שמכוון לאיסור ולהיתר, ה"ל דבר שאינו מתכוון, ומותר. והשעה"צ פוסק כר"ן וריטב"א שחולקים עליו, ומק' עליו, וכ' שלדינא אין להקל בזה בכל גווני. וכ' שאולי גם הרשב"א אינו מיקל אלא באופן שעיקר כוונתו להיתר. אבל המעיין ברשב"א יראה שמיקל בכל גווני.

^{כח} ובזכור ושמור משמע שרוצה ליישב ולחלק בין היכא דנעל ובין היכא דישב. וחילוק זה קשה דא"כ ה"ה באונס, ועוד, דברשב"א שהוא מקור הביה"ל כ' להדיא גם בנעל, וצ"ע.

^{כט} כגון כדי שלא יכנסו גנבים.

^ל דפסיק רישא דניחא ליה, קי"ל דאסור מה"ת, ולא ניחא ליה, י"א מותר וי"א אסור מדרבנן, ע' סי' ש"כ סע' י"ח ומ"ב נ"ג ושעה"צ נ"ג.

^{לא} שבת ק"ז ע"א בשם ירושלמי.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(י) עכ"פ שי' הרשב"א תמוה מאוד, ויש כמה וכמה מהלכים ליישבו^{לב}, ועיי"ש, ועכ"פ קשה מאוד מאוד לסמוך עליו.

(יא) ביה"ל מביא שי' המג"א שס"ל כיון שניצוד פעם א' שוב לא שייך בו צידה, וחולק עליו.

(יב) וכ' שלפי המג"א, אם היה ניצוד פעם א' מותר אם כוונתו לשמור כליו, אך אם מכוון גם לצדה, אסור אפ' לדעת המג"א, עיי"ש.

(יג) וחלקת יואב^{לג} כ' שבמג"א רק היקל באופן שהיה בידו לתפוס הבע"ח, אבל היכא שהיה באפשרותו של הבע"ח לברוח לגמרי, מסכים המג"א לשאר האחרונים.

(יד) [וק', א"כ, שתמיד יכול לתפסה בחד שחיה, איך החמיר המ"ב בשם תוי"ט ועוד, הא הוי ניצוד. וע"כ צ"ל, הא דיש היתר של חד שחיה, היינו כשהוא במצב של חד שחיה, או מצד הביבר, או מצד שהוא בע"ח שזו לאט, משא"כ היכא שמבקרה הוא חד שחיה כיון שהוא במקום הנכון הזמן הנכון, ומרוכז, אי"ז בעצם, ואינו נקרא ניצוד בחד שחיה.

(טו) וכצ"ל, דאל"ה יאסר להכניס זבוב לכוס כדי להוציאו, כי הלא בידו לכסותו.

(טז) כי יש לעיין, בציורו של רש"ז בשו"ש, המאכיל בע"ח בשבת, ועיי"ז הבע"ח לא זו ממקומו, האם עכשיו הוא ניצוד. ומו"ר חזר מזה, ואמר כמש"כ, אלא שא"כ יהיה אסור בוב בכוס. וע"ע בזה.

(יז) ובעצם דברי החלקת יואב, לכאו' משמע ממג"א דהיה מיקל גם כשאינו יכול לתפסה בשחיה אחת.

(יח) רש"ז [שש"כ"ד] כ' שהמ"ב החמיר רק אם הבע"ח ידע שהדלת פתוחה, אבל בישן או שפניה לכיוון אחר, לכו"ע יהיה מותר. ומביה"ל אינו משמע כשני דינים אלו.

(יט) כשבע"ח מנסה לברוח, כ' ביה"ל דגם מג"א יאסור לסגור, כי עכשיו הוא מעשה צידה.

(כ) וכבר כתבנו שהמ"ב אינו פוסק כמותו, ולכן מי שיש לו עוף שאינו מורגל בבית, ופתח הכלוב, יהיה אסור מדאורייתא לסגרו. ואם כוונתו לשמור ביתו, הר"ז פסיק רישא/מלשאצל"ג. וכיון שקשה מאוד ליזהר בזה, כשקונה עוף חדש, יקשרנו עד אחר שבת.

(כא) ואם הוא נמצא בבית גדול, או שכבר הורגל בבית, דאז אינו אלא איסור דרבנן [סע' י"ב], אז יש להקל אם ניצוד פעם אחת, דהיינו, כשהוא איסור דרבנן סומך על המג"א. ומקור לזה הוא הפמ"ג, וכ' הטעם דכיון שא"א ליזהר בזה, לא גזרו ביה רבנן.

(כב) וא"כ יש מקום לדון אם רק לא גזרו בדרבנן אלו כגון הורגלו לבית או כמה שחיות, כיון שהני א"א ליזהר בהם, או"ד גם בשאר שבותים כגון אין במינו ניצוד, ולא גזרו בכל אופן. ולכאו' אין סברא לומר שיקילו גם באין מינו ניצוד, כי נתבטל טעם הקולא.

(כג) וא"כ, זה דלא כאוח"ש שהקיל לסגור מגירה שיש בה זבובים, אם היו בה מכבר, בטענה שהוא צידה דרבנן יחד עם המג"א. וזה אינו מטעם שכתבנו, דלא בכל דרבנן הקילו, רק בכמה שחיות או מורגל בבית, אבל בלא"ה אין טעם להקל. וכ"ש כאן כשזבובים פורחים מיד, ודומה

^{לב} שבט הלוי ח"ג מ"א, עיי"ש.

^{לג} י"א.

^{לד} כ"ז קל"ו, עיי"ש.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

לתרנגולת רץ להדלת, שאמרנו גם המג"א יסכים לאסור. ועוד, כאן מכוון לצודם, משא"כ בציורו של המ"ב.

(כד) צריך לזהר, אפ' בדבר שאין בו משום צידה, לחוש אם יש בהם משום מוקצה. כגון להתיר צבי ממצודה או לפתוח דלת, שלא יטלטלנו בידים^{לה}. או כגון צפור שנכנס תחת בגדיו בענין שא"א לצאת, מותר לו להמשיך דרכו או לקחתו הביתה, אבל לא לטלטלו בידים.

סעי' ז' – הצד נחשים

- (א) נחשים הם דבר שבמינן ניצוד, ולכן הצדן לצורך, חייב.
- (ב) אבל אם הוא צדן כדי שלא ישכנו, מותר. ואפ' אם אין חשש שיהרוג אלא שיזיק. וביה"ל דן אם צד לרפואה היכא שיש חשש שיזיק, אי חייב או לא.
- (ג) והטעם, דזה מלשאצל"ג שהוא איסור דרבנן, ובמקום היזיקא, היקילו.
- (ד) ולשי' הרמב"ם, דס"ל מלשאצל"ג חייב, קשה, למה כאן מותר.
- (ה) וכל המפרשים טרחו ליישב שיטתו. וממ"ב משמע שלמד שאפ' אם ס"ל דמלשאצל"ג חייב, היינו כשעושה לתועלת אחרת ממה שהיה במשכן, אבל היכא שהוא היפוך גמור מתועלת, וכל מעשה שלו הוא לסלק מה שבמשכן רצו^{לו}, בזה הרמב"ם ס"ל שמותר, וה"ל כמתעסק בעלמא^{לז}.
- (ו) ולפי"ז, לא רק בנחשים יהיה מותר, אלא גם ביתושים או זבובים ג"כ יתיר.
- (ז) אבל המג"א ביאר באופן אחר, וכן בהגר"ח, וע' חזו"א משהק' עליו.
- (ח) וע' ביה"ל מה שהאריך לבאר וליישב שי' הרמב"ם.
- (ט) סברא זו ליישב הרמב"ם אינו מילתא דברירא, ולכן אינו נמצא בשאר הלכות שבת כצירוף, אך ורק כאן ליישב רמב"ם קשה. ועוד, אולי הרמב"ם ג"כ לא קאמר הכי אלא במקום היזק.
- (י) הצד לשחק, כ' מ"ב סקל"ג, דהוי מלשאצל"ג. וחזו"א ביאר דאין הכוונה שיהיה לו הבע"ח לשחק, דודאי זה צריכה לגופה, אלא הכוונה ל'ספורט' בעלמא.

סעי' ח' וט' – כללי מלאכת שוחט

- (א) שוחט לאו דווקא, אלא ה"ה כל שאר מיתות. ולא רק מיתה, אלא גם הוצאת דם. וה"ה העושה חבורה. וי"א חבורה משום צובע. ורמב"ם אוסר משום מפרק.
- (ב) נפק"מ, כשאינו צריך ל'מימיו'. והשיעור.
- (ג) בדיקת דם, וIV, דאורייתא לכו"ע. ויש לפקפק לגבי IV, דאולי הדם הוא רק להראות שהגיע למקום הנכון, ואין צורך בעצם.
- (ד) במשכן, שחטו רק בע"ח שפרו ורבו, ולכן דבר שאינו פרה ורבה אין בה שחיטה מה"ת. כגון כינים הבאים מהזיעה. ואעפ"כ, אסור מדרבנן, ביה"ל. וכשיש צער ומיאוס מותר.

^{לה} יש חולקים על דין זה, וערוה"ש ס"ל דכשם שיש איסור בצידתו כן יש איסור בשחרורותו.

^{לז} מובן יותר אם נבאר המלאכה היא ההגעה ולא שלילת החירות.

^{לז} מכאן משמע שמתעסק מותר. אך נראה שאין מתעסק זו המתעסק של שאר הלכות שבת.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

(ה) כגון כינים בשיער. או תולעים Pinworms.

(ו) בע"ח שאינו גדל מהזיעה אלא מהעפר, נקרא פרה ורבה, דגם אדם יסודו מעפר.

(ז) בע"ח שאינו פרה ורבה, לאן נעלם איסור צידה. תי' מ"ב, גם צידה אינו אלא בבע"ח שפרים ורבים. מצד מקוצה, הוא גרף של רעי. ומצד בורר, עמש"כ שם בס"ד.

(ח) לסרוק שיעור מכינים, יש ליזהר מצד גוזז. ורק ביד, או לרסס איזה תכשיר.

(ט) וכן מותר להניח שום באותו מקום להרוג Pinworms. ע"כ היוצא מהסוגיא.

(י) ויל"ע בשאלה יסודית, כינים שלנו הרופאים אומרים שפרים ורבים, א"כ האם כינים שלנו יש ההיתר של חז"ל, והאם כינים שלנו הוא הכינים שלהם.

(יא) וע' מכתב מאליהו ח"ד עמ' שנ"ו, בהער' בשם פחד יצחק, שהאריך לבאר מה עושים כשחז"ל הומציאות אינם מתאימים. וכ' דחז"ל התייחסו רק למה שעניניהם רואות, ולא מה שרואים ע"י כל מיני אעמצעיות שונות.

(יב) או"ח ש"ח ח"ד בשם ר' אלישיב להחמיר לכתחילה.

(יג) א"נ י"ל, וכן באמת מבואר בפסק"ת, דא"נ הם פרים ורבים, מ"מ בלי זיעת האדם, ובלי שישכוננו בשער האדם לא יגדילו, ואינם יכולים לפרות ורבות בלי עזר וסיוע של בנ"א, א"כ אולי לזה כווננו חז"ל כשאמרו שאינם פרים ורבים.

(יד) ויל"ע איך זה שטים עם הגמ' שקאמר שהקב"ה משגיח על ביצי כינים, הא לפניך שיש לכינים ביצים. ומשני, דזה מין אחרת. ואיך זה שטים עמש"כ?

(טו) למעשה, מקילין, וכן שמעתי מר' אלישיב, לרסס על שיער או לתפוס בידים, או להניח שום, ובפרט שהוא מלשאצל"ג, צער, כבוד הבריות, קטן, ואין מינו ניצוד, וכו'.

(טז) מ"ב סק"ל אוסר להוריד גליד. או"ח ש"א אוסר ללחוץ על סצע לעמוד הדימום, כי בזה מוציא עוד דם. ובמציאות אינו ברור כן, ובפרט, יש ה'אדרבה' של הרמב"ם. אצל"ג. לנח"ל. כלאחר יד.

(יז) מי שסובל מטחורים, איך מקנח עצמו בשבת. פס"ר דלנח"ל, קלקול, כלאחר יד, כבוד הבריות, האדרבה של הרמב"ם.

(יח) או"ח ש"א אוסר למי שיש Gums רגישים שמדממים בקלות, לנשוך בתפוח. ואינו, כי מלבד כל הנ"ל, הלא הוא דרך אכילה, ולא גרע ממוחק אותיות בעוגה בסי' ש"מ.

(יט) Floss מותר כשאינו פס"ר.

(כ) ע' בא"ח וארא י"ב שלא Pinch Cheeks בחוזק, מפני חשש חבלה. ונראה שכוונתו שלא יעשה חבורה, ולא לאדמימות בעלמא.

(כא) לעשות בדיקת דם לתינוק לפני המילה, Bilirubin, ע"י גוי לכאן' הוא מכשירי מילה. אך ר"י זיברשטיין מסתפק, אולי מכשירי מילה מותר כשיעשה המילה, ולא כשאו"ל יתקיים המילה.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

סע' י' – הריגת בע"ח, צער גדול, סכנת נפשות

- (א) אע"פ שבסע' הקודמים אסרו להרוג בע"ח במקום צער, מ"מ היכא שנשיכתן עוקצת הרבה והוא צער גדול, היתירו לו להורגו אם הבע"ח רצים אחריו.
- (ב) והטעם, משום שזה מלשאצל"ג במקום צער גדול. ולפי דעת הרמב"ם, צ"ל שכאן הוא ספק סכנת נפשות^{לח}.
- (ג) וכיון שכאן הוא מלשאצל"ג במקום צער גדול, בעצם מותר בכל גווני, אלא שחששו חכמים שהרואים לא ידעו לחלק בין מילתא למילתא ויבואו להתיר בכל אופן, וא"כ לא היתירו אלא ברצים אחריו, וגם היכא שאינו נראה להרואה שהורגם, דהיינו שדורסם לפי תומו. וזה מותר אפ' במתכוון, כיון שהרואים אינם יודעים כוונתו^{לט}.
- (ד) מ"ב סי' שכ"ח ס"ק קמ"ג מבואר שסע' זו אינו מתיר אא"כ הוא חשש קרובה אבל 'חשש רחוקה' אין בו היתר. וצריך לדון מהו קרובה ומהו רחוקה.
- (ה) אבל בע"ח שאינם צער גדול, כגון נמלים וכו', אסור לדרוס עליהם אפ' דרך הילוכו^מ. ומבואר מהגר"ז שאם אינו פס"ר זה לא מספיק להתיר, אלא צריך לדקדק שלא להרגם^{מא}.
- (ו) למעשה, ברחוב אי"צ לדקדק, פס"ר דלנח"ל, מתעסק, מצוה, שבה"ל לגבי יחס המלאכה, כלאחר יד. וכשיש נמלים בשירותים או בכיור, יוריד המים כשאינו פס"ר.
- (ז) וכן אין להרוג שום בע"ח שיש עצה ממנו, כגון לכסות כלים. וכן יש ליזהר שלא להרוג בע"ח הנמצאים בפירות וירקות.
- (ח) יש בע"ח שהם ממש סכנת נפשות, ואלו מותרין להורגן אפ' אינם רצים אחריו כלל, ואפ' בורחים מפניו. והשעה צ"דן אם מותר לחפש אחריהן.
- (ט) ואם הוא מסופק אם הוא סכנת נפשות, דינו כסכנת נפשות ממש^{מב}.
- (י) כל היכא שנטילת נשמה מותר בשבת, גם צידה מותרת. ולכא' יש אופנים שעדיף ליצוד, כגון שיש צירופים אחרים כמו אין במינו ניצוד וכדו'.
- (יא) והיכא שצדו, השעה צ"ס סקל"ט מביא נהר שלום שיזהר לעשותו באופן שלא יהא נראה שצדו לצורך. ותהל"ד חולק. וRibiat כ' שהנהר שלום לא קאי אלא על דבר שמינו ניצוד. ואין דבריו מוכרחים^{מג}.
- (יב) ביה"ל מתפלל מדוע הפוסקים לא הביאו הגמ' שמחלק אם 'נישופין בו'.
- (יג) Mosquito, אינו צער כ"כ ואינו מותר להורגו או ליצודו. וBees וWasps לכא' ג"כ אינם צער גדול, ואסור. ולעשות צדה דרבנן בגרמא במלשאצל"ג במקום צער, ואולי צער דרבים, במקום

^{לח} וצל"ע, למה לא ביאר המ"ב הטעם כמש"כ בסע' ז' שכאן הוא היפוכו של מלאכה?

^{לט} ור' שרגא אמר שלפי תומו בעצם מותר, אך ישתדל שלא יהא נראה. אבל מלשון המ"ב וע"פ מש"כ זה אינו מדודק.

^מ וביה"ל מביא מג"א שכ"כ לענין שממית, ומתמיהה על הפמ"ג שמצדד להקל.

^{מא} וכאן דנו כל העולם אם מעשה א' אינו פס"ר אבל הרבה מעשים ביחד הוא כן פס"ר, מה דינו, וע' שש"כ.

^{מב} ואולי לפי דעת הרמב"ם באות ב', זה לא נכון?

^{מג} מהא שהיחמיר בעקרבים שאינם מינו ניצוד. ולכא' מפורש בסע' ז' שהם מינו ניצוד?

סימן שט"ז – מלאכת צידה

מנוחת הנפש יש מקום להטות להקל^{מד}. ופשוט, דכל זה רק כשאין צד שנמצא שם מישוהו שיש לו רגישות לדברים כאלו [או תינוק בן כמה ימים].

(יד) ולהניח רעל לפני נמלים, אפ' אם אינו הורגם בעצמו אלא שהם לוקחים אותו, הרי זה גרמא ואסור מדרבנן.

(טו) נחלקו גדולי זמננו, אם הורג בע"ח, האם עבר בנטילת נשמה וצידה ביחד, או"ד צידה הוא רק כשתופסו חי ולכן אינו עובר אלא בנטילת נשמה. וכו"ע מסכים שצריך להיות חי מקודם, והדג דג מת אינו עובר בצד^{מה}. הר"ר פאלק מחמיר^{מו}, ור' ניסים מיקל. ונפק"מ ביו"ט אם יש מתוך על צידה^{מו}.

(טז) כשיש קולות מחמת שנמצא תוך בגדיו, אולי כלול בזה הישן בחדר ויש שם יתוש, שודאי ישכנו אם לא יתפסו. וע' תורת המלאכות בשם חו"ש, צער הנפש הוא ג"כ בכלל צער.

(יז) בקיצור, יש כמה דרגות. יש סכנה; מזיק, כשרץ אחריו; מזיק שאינו רץ אחריו; ומזיק מעט שאינו מותר לתפוס אלא הוא על בשרו, אבל להרגו אסור בכל אופן.

סע' י"ב – בני תרבות

(א) בע"ח הנגדלים בבית, שהם חוזרים מאליהם לביתם בכל ערב, לא שייך בהם צידה מה"ת, כיון דבעצם כבר ניצודין ועומדין^{מח}.

(ב) שי' המחבר הוא שיש חילוק בין היכא שהוא במצבו הרגיל, דהיינו שנוח וקל לתפסן, למצב שהוא מורד בבעליו, דאז אינו נוח וקל לתפסן, אע"פ שחוזר לביתו בערב. במצבן הרגיל, מותר, במורד, אסור מדרבנן, דמחזי כעין צידה.

(ג) אבל שי' הרמ"א הוא שאפ' במצב הרגיל עדיין אסור מדרבנן.

(ד) ומיירי באופן שרוצה לתפסו ממקום של כמה שחיות למקום של שחיה אחת, דאל"כ לא עשה ולא כלום^{מט}.

(ה) כלומר, משנה בשבת מבואר דהצדן פטור, משמע איסור דרבנן מיהא איכא, אך המשנה בביצה כ"ד מבואר שמותר. דעת השו"ע להקל, ס"ל דהעיקר כגמ' ביצה, ואילו המשנה שבת הוא פטור ומותר, כצ"ל. הגר"א יישוב בתרנגולת מותר לגמרי, ואילו שאר בע"ח אסור מדרבנן. הרמ"א ומ"ב למדו, הא דמותר לגמרי היינו ביו"ט, ומשום שמחת יו"ט, אבל בשבת פטור אבל אסור.

(ו) לכו"ע, בכל מקרה יש ליזהר מאיסור מוקצה.

(ז) המ"ב מביא שהאחרונים פסקו כהרמ"א ובביה"ל הוכיח דכן הוא עיקר הדעה. אלא, שיש כמה קולות, הואיל ובלא"ה החמבר מיקל.

^{מד} ע"פ גר"ז.

^{מה} חוץ מאבני נזר.

^{מו} וכ"ה פשטות.

^{מז} מח' אמת ליעקב ושש"כ.

^{מח} 'ניצודין ועומדין' זה הוא שונה מ'ניצודין ועומדין' בסע' ב', ששם הוא אינו ניצוד כלל אלא שאינו יכול לברוח, ולכו"ע יש בו איסור דרבנן, משא"כ כאן הוא בעצם ניצוד לגמרי, ולכו"ע יש אופנים שמותר לכתחילה.

^{מט} ובציפור צריך להיות גם מקורה – שעה"צ. ועמש"כ סוף סע' א'.

סימן שט"ז – מלאכת צידה

- (ח) כגון מביבר קטן לכלוב שלהם. וכן, במקום הפסד כגון שבורחים, מותר להניח קטנים לצדן [מיירי בקטנים ידידה או של אחרים?].
- (ט) וכן מותר לומר לגוי לצודן, דהרי מלבד שבות דשבות, הלא השו"ע היה מתיר לעשותו בעצמו. וכן מותר לעמוד לפני העוף שלא יברח. וכן מותר לדחפו אחורה, אם ביתו גדול. וכן אם היא המין שאינו נשמט מן היד, מותר אף לביבר קטן.
- (י) ומצדד להקל ממקום גדול לכלוב שלהם אם כוונתו שלא יזיקו הבית.
- (יא) אולם בעופות חדשות שלא הורגלו לבית, אין היתר כלל.¹
- (יב) שיטת חזו"א² דבקום צעב"ח, וגם הפסד, מותר לצוד בע"ח כאלו.
- (יג) וכ' שמטעם זה, שאינם נשמטים מידו, בדרך כלל לא שייך צידה כלל בפרה וסוס מפני שאינם בורחים כלל. וגם זה מיירי שחוזרים לביתם בערב, ולכן לא שייך בהם צידה כלל.
- (יד) ע"כ דיברנו במרדו שאינו נוח לתפסן, אבל הם חוזרים לביתם בערב, וזה היה אסור מדרבנן לכו"ע. אבל יש מרידה אחרת שהוא מרידה לגמרי, ולא יחזרו לביתם בערב.
- (טו) ובמרידה כזה, אבד כל מעלת בני תרבות, והרי הוא כשאר חיה ועוף לכל דינים, והצדן חייב חטאת.
- (טז) מרידה כזו שייך גם בפרה וסוס. דהיינו, במצבן הרגיל, מותר לכתחילה, במרידה גמורה, חייב חטאת.
- (יז) מרידה כזו מצוי אצל אווזים וציפורים.
- (יח) ולכן אם יצאו בע"ח אלו מביתו בשבת, לא מיבעיא שאסור לצודן בעצמו, אלא גם לבקש מעכו"ם, אסור.
- (יט) ומ"ב כ' שאם הוא צד למקום של כמה שחיות, מותר לבקש מעכו"ם כיון דהוי שבות דשבות במקום פסידא, וגם אי"צ למחות בקטנים הצדין אותם. וזה צ"ע, שהרי בש"ז ה' לא ברירא אם שבות דשבות מותר במקום הפסד, וכאן מיקל, וכן בקטנים צ"ע למה מותר. ובשלמא בריש הסע' היה צירוף של שי' המחבר, אבל כאן מאי איכא למימר, וצ"ע.
- (כ) בהקדמה לח"ג כ' מ"ב דבמורדת לגמרי מותר לומר כל הצד אינו מפסיד.
- (כא) חתול, אם הוא בני תרבות, דינו כחיה ועוף הנ"ל ולא כפרה וסוס.
- (כב) שש"כ³ דן בבע"ח שהוא בני תרבות כלפי איש אחד, ולא כלפי השני, כגון כלב לבעליו, האם השכן מקבל היתירי בני תרבות. רש"ז מסיק דיש לו ההיתירים.
- (כג) בכל האופנים שהיתרנו צידה, עדיין יזהר מאיסור מוקצה השייכת לכל בע"ח, ע' ש"ח סע' ל"ט ואילך.

¹ ועל זה כ' המ"ב שאפ' אם הם כבר בכלוב אסור לסגור הדלת שלו. ולמה זה לא גם על האופן הקודמת?
² נ"ב ט"ז.
³ כ"ז קכ"ד.

מלאכת קושר ומתיר

--- סי' שי"ז – הלכות קושר בשבת ---

אודות חשיבות לימוד מלאכות קושר ומתיר, ע' בהקדמה לספר שונה הלכות מה שכ' על ספר משנה ברורה שאפ' אחרי העיון לא ידע מסקנא למעשה, ודוגמתו לזה הוא סימן שלנו. וע' שו"ע חו"מ הל' עדות סי' ל"ד סעי' כ"ד שמבואר דהל' קושר ומתיר דאורייתא אנשים לא יודעים איסורו. וע"ע או"ש הל' יסודי התורה ה' ב' מה שהביא בשם שאילתות. וע"ע בא"ח שנה ב', כי תשא, אות א'. סימן זו שייכת גם להל' תופר, וגם להל' תיקון מנא.

סע' א' – קשר של קיימא

- (א) **אחת מידיו.** במשנה קיא: שי' ר"מ דכל קשר שיכול להתיר באחת מידיו אין חייבין עליו. וחזן מהריטב"א שחידש שר"מ מבאר שי' חכמים וכללל זה הוא לכו"ע, כל שאר המפרשים למדו שהוא מח', ואנן קיי"ל כרבנן, ולית לן היתר כזה, כ"כ מ"ב וביה"ל. ומכאן מבואר דלא כאלו הטוענים שיש היתר כזו". ועוד, גם לר"מ לכאן אחת מידיו היינו יד לחוד, אבל בעניבה Tie שקשור סביב צוארו ומושכו באחת מידיו להתירו, אינו מקרי יד א', שהרי צוארו הוא כיד השני, ורק נקרא א' מידו אם יכול להתירו כשמונח ע"ג השולחן או תלוי באויר.
- (ב) מבואר מהגמ' שיש ג' חילוקים בקושר: חייב, פטור אבל אסור, מותר. וגמ' נותן דוגמאות לכל א' מהן.
- (ג) **דעות הראשונים.** נחלקו הראשונים^א מהו הקובע לחילוקים הללו. שי' רש"י ורא"ש שהחילוקים הם בזמן לחוד. אם הוא קיימא, חייב, קיימא קצת, פטור אבל אסור, אינו של קיימא כלל, מותר.
- (ד) מאידך, שי' הרי"ף והרמב"ם הוא, אם הוא של קיימא וגם של מעשה אומן, חייב, אחת מאלו, פטור אבל אסור, של הדיוט וגם אינו של קיימא מותר. פשטות הסוגיא מובנת יותר אליב"א דרש"י, ויש ליישב לפי הרמב"ם ורי"ף.
- (ה) **דעת רש"י ורא"ש.** ונפרש דעת זו תחילה. מהו 'קיימא' שחייבין עליה? מצינו בזה כמה דיעות. ב"י בשם ר"פ כ' ח' ימים הוא קיימא. עוד שי' מובא שם, חודש. רבינו ירוחם, חצי שנה. מג"א וחיי"א, זמן ארוך.
- (ו) יל"ע, לפי הני דעות, הא במשכן קשרו לפעמים לשנים ארוכות, ומבואר דקשרי היריעות אינו חייב עליהם, הא לדידהו ה"ל קשר של קיימא. וי"ל, וכ"ה בשו"ש, דכשקשרו, ידעו שעלולים לנסוע כל רגע, א"כ אינו נחשב לעולם^ב.
- (ז) ריטב"א, לבוש, ט"ז, גר"א^ג, גר"ז, ומ"ב, כתבו שקיימא היינו בלי הגבלה וקצבה, דהיינו שאין כוונתו להתירו לעולם^ד, אבל אם יש איזה זמן שיתירנו, אינו קיימא. שי' זו של לעולם אינו דווקא זמן הרבה, אלא הכוונה עד סוף שימוש החפץ לא יתירנו, ואינו עומד להתיר בשום זמן, כמבואר במ"ב סקל"ד

^א ע' קצוהש"ח קכ"ג ד'.

^ב יש שי' של יראים, בסעי' האחרון של הסימן.

^ג עדיין צ"ע.

^ד שנות אליהו.

^ה כגון הקושר שקית פלסטיק ויש בתוכו איזה דבר, וכשיבוא היום ורוצה להשתמש במה שבפנים, הדרך לקרוע הפלסטיק ולהשאיר הקשר שלם - נמצא הקשר הוא לעולם. וע' לקמיה בשם מהרי"ל דיסקין.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

לגבי בגדים עד שיהיה בלוי. ולפי"ז יוצא גם חומרא, שאם קושר קשר וזורק לפח ונרקב או נשרף תוך יום/שבוע, יהא חייב כיון שהיה קשר בלי קצבה והגבלה, ואפ' זמן קצר כזה יחייב! ובעז"ה נחזור לדון אופנים אלו למעשה עפי"ד המהרי"ל דיסקין. והתופר תפירות וקושרו, בתפירות הנמסים, כ' חו"ש דנחשב קשירה עולמית. ולפי דברנו מובן היטב.¹

(ח) פטור אבל אסור, יהיה עד לפני אותה זמן כפי הפוסקים באות הקודם: ז' ימים, כ"ט יום, יום א' פחות מחצי שנה, יום א' פחות מזמן ארוך [גדרו?]. ולפי מ"ב ושאר הפוסקים יהיה כ"ז שיש עליו איזה הגבלה, אפ' אם הוא זמן ארוך.² וכ"ז היה עד איזה זמן הוא פטור אבל אסור. אבל מהו התחלתו. כפי מהו מותר, יבואר מהו פטור אבל אסור.

(ט) מותר לכתחילה, הרבה מפרשים כ' יום אחד.³ וב"י מביא י"א ג' ימים, וי"א ד' ימים, וי"א שבוע. ורמ"א הביא ב' דעות, יום א', וז' ימים. מ"ב סותם בשאר מקומות שהוא יום אחד, ע' שי"ד סקמ"ד, ושכ"ח שעה צ"נ ב. אמנם, כאן בסעי' ד' כ' בביה"ל שיש סעד גדול להקל במקום הצורך, לומר שפחות מז' ימים נקרא אינו לקיימא כלל. וזו הוראה חשובה. ועמש"נ בזה בסעי' ד'.

(י) ולפי אלו שאמרו שבוע מותר, קשה, שהרי הגמ' לגבי פטור אבל אסור מביא דוגמא של 'רבנן' שקושרים מנעליהם ומתירין רק בלילי שבת.⁴ נמצא שקשרו בשבת בבוקר והתירו בליל שבת, וזה פחות מז' ימים שלמים, ואעפ"כ פטור אבל אסור. וצ"ל⁵, שכוונתם לומר דעד שבוע מותר, ולא עד בכלל, והיינו ו' ימים שלמים ולא יגיע ליום השביעי [מקצת היום ככולו].

(יא) ולפי אלו שאמרו ליומא מותר, יל"ע מהו יומא. יש שי' בראשונים שהוא ליום הלכתי, דהיינו, רק עד שבת עצמו, אבל למוצ"ש אסור, אפ' קשרו בשבת אחה"צ. וגם לפי"ד יוצא קולא, שהקושר מיד בכניסת שבת להתירו רגע לפני מוצ"ש, אע"פ שעברו כ"ו שעות, מיקרי יומא. ומ"ב פ' שיומא הוא כ"ד שעות⁶. וע' שי"ד סעי' ז' דמשמע ממ"ב סק"ל שתדיר מותר, ואינו צריך יומא. האם זה אותו דבר?

(יב) ועפ"י הנתבאר הגדר של יומא, יותר מזה הוא פטור אבל אסור, עד דקה לפני חייב. ולפי דעת המ"ב יוצא: ליומא, היינו כ"ד שעות מותר לכתחילה. מקום הצורך, עד ז' ימים. מז' ואילך, כ"ז שהוא מוגבל, אסור מדרבנן; אינו מוגבל או עד שיהא בלוי, אסור מדאורייתא – עכ"פ לדעת רש"י ורא"ש.

¹ יל"ע, היכא ש'עד שיהיה בלוי' הוא פחות מזמן המותר, דהיינו פחות משבוע, האם עדיין אסור? ומסתברא שלא, דעד שהוא בלוי הוא חומרא ע"ג זמן המותר, אבל אי מותר משום הא, לא נאסר. כך מסתברא לי, ועדיין צריך תלמוד. וע"ע סוף הקונטרס אות ס"א בשם איל משולש.

² אפ' חמישים שנה? אה"נ זה מוגבל, אבל אולי יש תקופה כ"כ ארוכה דנחשבו כאילו אינו מוגבל. ועיין.

³ זהו פירוש הר"י, אולם רש"י מבואר שקשרו רק בחורף מפני הטיט, והתירו בקיץ, וזה הרבה יותר משבוע, וזה פטור אבל אסור, ולפי"ז לק"מ. אגב, קשה הגמ', איך קשרו ה'רבנן' באופן שהוא פטור אבל אסור [ע' לקמיה שמ"ג בזה בס"ד]. עו"ק, איך ישנו בנעליים, הא כל הישן עם נעליים טועם מיתה. וצ"ל ששינת עראי שאני, או שלא במיטה שאני. ופירוש יפה שמעתי, שהיו 'ממיתין עצמן על דברי תורה', דהיינו שטעמו טעם מיתה כדי ללמוד תורה ולא לבטלו לקשירת והתרת הנעליים. וע"ע מש"כ אות י"ז.

⁴ פמ"ג.

⁵ דלא כספר הארטסקרול דכ' מעת לעת – ולדידיה לכאן קשה מגמ' הנ"ל, לפי הני ראשונים.

⁶ בריש דבריו מבואר שהיה הו"א דמבוקר עד ערב הוא יומא, אבל כל שעבר הלילה אינו יומא.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (יג) **דעת רי"ף ורמב"ם.** בהמשך נבאר לדעה זו מה נקרא קשר של אומן, וקודם נברר, מהו 'קיימא' לדעתם. שהרי אין להם אלא ב' גדרים; 'קיימא' שיכול להיות דאורייתא אם הוא מעשה אומן, ו'אינו קיימא' שמותר לכתחילה אם הוא מעשה הדיוט.
- (יד) הגר"א^{יב} כ' שקיימא של שי' זו הוא כקיימא של שי' הקודמת, והיינו לזמן לא מוגבל. ואם הוא לזמן מוגבל ומעשה הדיוט, מותר לכתחילה, אפ' אם הגבילו להתירו אחר שנים ארוכות!!
- (טו) מאידך, שלטי גיבורים^{יג}, וכ"ה בגר"ז, ס"ל שקיימא הוא יותר מיום אחד. נמצא, מעשה אומן ליומיים יהא חייב. לדינא, מבואר במ"ב סק"ה, וכן מהקדמתו, וכן מביה"ל ד"ה שאינו, ועוד מקומות, שגדר של ליומא או לשבוע הוא חידוש רק בדעת רש"י, אבל להרמב"ם אין כזה גדר, וכל שאינו לעולם, אינו קיימא, ומותר במעשה הדיוט, כהגר"א.
- (טז) **נעלי רבנן.** הבאנו לעיל שדוגמתו של הגמ' של פטור אבל אסור היה רבנן שקשרו מנעלותיהן. וק' דא"כ יוצא שרבנן עברו איסור דרבנן בשבת.
- (יז) ותי' הנתיב חיים, שרבנן ודאי עשו עניבה, ורק מביא שיעור זמן מאופן ההיא, ורבנן לא עשו קשר בכלל.
- (יח) וגר"ז תי', וכ"מ בט"ז^{יד} ואבנ"ז^{טו}, דהואיל ולפעמים היו מתירין אותו לפני כן, א"כ אינו ודאי שהיו נשארין קשורים עד שבת הבאה, וא"כ אינו אסור מדרבנן; שאינו אסור מדרבנן אלא כשודאי יהיה קשור כל משך הזמן.
- (יט) והנה, אין ראיה מוכרחת ליסוד זה, דהא כבר נתבאר תי' אחר ליישב נעלי רבנן. ויל"ע עד כמה סומכין על סברא זו למעשה. ואם סומכין עליה, זו עצה מועילה להרבה ציורים, היכא שאין דרך העולם, ואין צד שישאר כך לעולם, ויש כח בדעתו להכריע וכנ"ל, אז יחשוב שיתכן שיתירו ביומיה.
- (כ) **כמי פסקינן.** המחבר פסק כשי' רי"ף ורמב"ם, וחייב רק אם הוא קיימא וגם מעשה אומן. ורמ"א מביא שיש חולקים, והוא שי' רא"ש ורש"י, דתלוי על קיימא לחוד.
- (כא) מבואר מהרמ"א סוף הסעי' שאינו חולק על השו"ע להקל, אלא מביא שי' רש"י להחמיר, דהיינו לחייב בקיימא לחוד.
- (כב) ע' בהמשך הסימן שהבאנו דעת מהרי"ל דיסקין לענין קשר לעולם.
- (כג) **הבנת גדר המלאכה.** אצל מלאכת קושר אנו רואים דבר שלא ראינו בשאר ל"ח המלאכות, והוא דהיכא שאינו לקיימא, מותרת לכתחילה [לפי מקצת הדעות, ולכו"ע אינו דאורייתא]. ובאמת זה קשה, מהכ"ת, הא בשאר מלאכות דבר שאינו מתקיים אסור מדרבנן לכו"ע, דמתקיים הוא רק פטור ממלאכת מחשבת, וכאן, לדעת רש"י מותר לכתחילה, להרמב"ם אינו אסור מצד מלאכת מחשבת אלא מעצם המלאכה, וא"כ עלינו לבאר, מאי שנא קושר.
- (כד) ועוד, הא שאינו מתקיים קיל בשאר מלאכות, היינו כשהיה אינו מתקיים בעצם, אבל היכא שהיה יכול מצד עצמו להתקיים, רק שבדעתו הוא יתירו, כגון מוחק שימחקו, או צובע שיסירו, בזה לא מצינו שום היתר בכלל. לעומת זאת בקושר, הגם שיכול להתקיים בעצם

^{יב} שנות אליהו.

^{יג} מא:

^{יד} סק"ב.

^{טו} קפה ח'.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

לעולם, כאן קיימא תולה בדעת, שהולך להתירו, וזו מושג שלא מצינו כמוהו בכל שאר מלאכת שבת.^{טז}

(כה) וע"כ, ה'קיימא' הנמצא כאן במלאכת קושר, אינו היתר מצד מתקיים מתנאי מלאכת מחשבת, אלא הוא היתר בעצם המלאכה, וכמו שנלבן בהמשך.

(כו) כ' האבנ"ז^{יז}, שם קשר אינו תלוי על עצם הקשר לחוד, אלא שם קשר נקרא על איחוד ב' דברים נפרדים ע"י קשר לתקופה ממושכת. ולכן, קשר שאינו מחבר ב' דברים אינו בכלל מלאכה שלנו. וכן, אם היא חיבור שאינו של קיימא, דהיינו שעומד להתירו, אינו איחוד בעצם, הואיל ואינו 'ממושכת' אלא זמני בלבד, ולכן חסר בעצם מהות של קשר, ולכן אינו קושר מה"ת.

(כז) ועפי"ז מיישב קושיות הנ"ל^{יח}, ד'קיימא' כאן אינו שייך למתקיים דמלאכת מחשבת, דהתם הוא ענין בחשיבות המלאכה, ואילו כאן הוא חסר בעצם מהות המלאכה.

(כח) עיי"ש עוד דמשוה בין קושר לתופר, ובוזה מבאר המח' ראשונים אם יש היתר של תפירה לזמן, דבאמת המח' היא אם תופר וקושר שווין או לא.

(כט) ממשיך האבנ"ז ע"פ יסודו, השואל תפילין מחברו, וקושרו מחדש כדי להתאים למידת ראשו - ומבואר מגמ' עירובין דקשר של תפילין וקשר של שבת תלויין אהדדי - לא יצא חובת תפילין, דהרי הקשר היה ליומא בלבד ולא לקיימא, וא"כ אין שם קשר עליה, ולא יצא ידי חובתו. ומסיים, דמצוה לפרסם הדבר.

(ל) חזינן עד כמה באמת ס"ל ד'קיימא' הוא ממהות הקשר. אלא דק', דהמ"ב^{יט} כשצוה נגד אנשים ששואלין תפילין, עיקר טענתו הוא שאינו מתאים למידת ראשו, וא"כ כאילו לא הניח בכלל. משמע, דאי היו במקומן הנכון, לית לן בה - הא האבנ"ז הוכיח מכאן דאי אינו לקיימא אינו קשר, וא"כ איך יצא מצוות תפילין. ואי נחלוק על האבנ"ז, איך ניישב סוגיין.

(לא) וע' בארץ צבי שמוקים המ"ב במי ששאל לתקופה ממושכת, ואז יש עליה דין קשר. וזה דוחק גדול, ועוד, כלפי דאורייתא, דעת מ"ב הוא לעולם, היינו בלי הגבלה, א"כ אופן היחיד שבו דיבר המ"ב היינו שהשאל לעולם! דוחק גדול מאוד.

(לב) א"נ, תי' שם משמואל, אה"נ כשהתיר כל הקשר וחזר וקשרו, כו"ע מודי להאבנ"ז^{יז}, אך המ"ב איירי כשלא התירו, אלא הרחיב אותו קצת, וזזה כמות שהוא. ולפי"ז, איירי כשריפה באופן דבשבת לא היה עובר משום מתיר, והיו כשרים להנחה כל הזמן, דאל"ה אזל ממנו שם קשר, והקשר החדש איננו לדעת האבנ"ז.

(לג) וא"נ י"ל, דלפי ביה"ל הראשון שנביא בהמשך כל הקושיא אינה מתחילה; כי יבואר שם ד'קיימא' אינו תלוי בדעתו של האדם הפרטי, אלא תלוי בדרך העולם בסוג הקשר שקושר, וא"כ, גם אם דעתו הפרטי שיהיה לזמן, הואיל והוא קשר דלכל העולם עושים לקיימא, חייב עליה בשבת, ויוצא בה מצוות תפילין.

^{טז} ויש עוד קושיות כאלו, כגון מדוע כאן לא מתייחסים לשעה"צ בסי' ש"ג סקס"ח.

^{יז} קפ"ג, עיי"ש, וע' גם סי' ק"פ.

^{יח} קצתם הוא הק' בעצמו שם, וקצתם מעצמנו.

^{יט} כ"ה ב'.

^כ אביו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (לד) ע"ע אוח"ש בהקדמתו למלאכה זו^{כא}, וע"פ כתב כל הסימן, והוא למד להיפך מדעת האבנ"ז, והכל תלוי בקשר, דהיינו צורת הקשר, ואינו תלוי באיחוד כלל. ואע"פ שאנו מורגלים בראשנו ללמוד 'קשר' בדבריו, מ"מ לדידיה קשה כל הקושיות שהאבנ"ז יישב. ועוד, כל הקשרים במשכן היו כמו קשרי האבנ"ז, ולא סתם בראש אחד. ועוד, אג"מ^{כב} לענין תופר [שמק' מדוע סיכת ביטחון אינו קושר], וכן שאר המפרשים שם, דטרחו להגדיר החילוק בין המלאכות, ע"כ אין מלאכה זו תלוי רק על קשר לחוד, דא"כ מה כל הנידון, וע"כ שניהם שוין לענין חיבור, והחילוק הוא ע"י איזה צורה.
- (לה) רמ"א סוף סעי' א' כשאירי לענין קשר ע"ג קשר, כ' דהנ"מ בשני ראשים, אבל בראש א' של חוט, גם קשר א' דינו כשני ראשים. והק' אבנ"ז, דלפי דבריו דבחיבור תליא מילתא, הציור של הרמ"א יהיה מותר לכתחילה, דהרי בראש א' של חוט, לא חיבר כלום עם הקשר, וא"כ אינו שייך למלאכה זו כלל.
- (לו) ואולי היה מקום לומר דבהא שקיצר החבל, וקירב ב' ראשיה, היינו החיבור, וע"ז הוא חייב. אך אינו מסתבר לומר כן.
- (לז) א"נ י"ל, דאירי כעין ציצית שלנו, כל חוט הוא כפול שמונה, וע"י שקישר קשר א' בסופו, אינו 'מתפזר', אלא נשאר יחד. ולכן חייב על איחוד זו. וכ"כ חו"ש.
- (לח) והאבנ"ז עצמו תי', הב"ע, בשני שפתי חלוק, בא' יש חבל, ובהשני יש חור, ומכניס החבל דרך החור, ואח"כ קושרו, ואז אינו יכול להשתמט; נמצא חיבר ב' צדדי החלוק. זהו החיבור, וזהו האיסור.
- (לט) וכדברי האבנ"ז מבואר גם במרכבת המשנה על הרמב"ם^{כג}, וכ"כ בספרו שולחן עצי שיטים על השו"ע^{כד}.
- (מ) מבואר בשו"ע שיש היתר בקשירה דרבנן לצורך מצוה כגון למדוד מקוה. ופשטות, למדוד מקוה היינו שעושה קשר בחבל כל אמה ואמה, ובזה ידע אורך ורוחב ועומק המקוה, ובזה ידע שיעורו. אלא שקשה, לפי אבנ"ז, אי"ז קושר דהא לא חיבר ב' דברים יחד.
- (מא) והיישוב, דהמעין במ"ב סקי"א יראה שלהדיא נשמר מזה, וביאר דהכוונה היינו שקושר ב' חבלים יחד. ולכא' הוצרך לכתוב כן ליישב קושיא זו. נמצא, יש לנו מ"ב כמעט להדיא שנחית להאבנ"ז.
- (מב) **דינים היוצאים.** היוצא מדברנו, הקושר קשר בראש א' של חבל, ואינו מחבר בזה ב' דברים, לדעת האבנ"ז ודעימי' מותר לכתחילה. כגון על איזה בגד לנוי וליופי. וכ"כ חו"ש^{כה}.
- (מג) וכן מה שנהגו איזה מניינים בש"ת השנה, שמחמת חשש קורונה, רקדו כל המתפללים, כל א' אוחז בחבל מרוחק מחבירו שני מטר. ועשו קשר על החבל כל ב' מטר לסמן מקום לאחיזה. לפי אבנ"ז, קשר הזו מותרת.

^{כא} פרק י'.

^{כב} ב' פ"ד.

^{כג} ד' ט'.

^{כד} י"א שחזר ממש"כ, ועיין בזה.

^{כה} עמ' רכ"ב.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (מד) וכגון עניבה Tie שלנו. לא מיבעיא אלו שבהתרתן הכל מתפרק, אי"ז קשר לכו"ע אלא עניבה בעלמא, ואינו אפ' ע"ג קשר, ומותר לכתחילה אפ' לעולם, כדיבואר בסוף הסימן^י. אלא אפ' אלו דבהתרתן נשאר קשר א' בראש א', לפי האבנ"ז מותר, דהרי קשר זו אינו מחבר שום דבר.
- (מה) ועוד, הקשר הנמצא כשמתירו, הוא כקשר ממילא, וכטעות שיבואר בהמשך דקילא טפי.
- (מו) וכ"ת, דלפני שמתירו, הרי עצם Tie Knot עצמו יהיה קושר, י"ל, דזה עניבה, וכמו שנתבאר.
- (מז) ועוד, ע' ביה"ל סו"ס ל"ב דאייר לענין קשר תפילין של ראש, וכ' "חדשים מקרוב באו שעושים קשר שיוכל להשמט אותו אנה ואנה כדי למעט טירחא אם ירצו להקטינו או להגדילו, ולא שפיר עבדי דקשר כזה לא עדיף מעניבה כנ"ל פשוט". דהיינו, קשר שיוכל להזיז אותו בקלות, ואינו עומד במקום אחד, אינו קשר אלא עניבה, וא"כ ה"ה בעניננו, קשר הזו זו 'אנה ואנה', ולכן אינו אלא עניבה המותרת.
- (מח) ועוד, חזו"א בהל' ציצית^י מבואר, דכל קשר שיש חוט תחוב באמצעו, אינו נקרא קשר. והלא ב'עניבות' שלנו, כן הוא המציאות.
- (מט) ועוד, אלו שנשארים עם קשר לאחר פתיחתו; המציאות היא שאם ימשך שני 'ראשיה' זו מזו [כשאינו על ראשו], היה יוצא כעניבה בעלמא. דו"ק ותשכח.
- (נ) ולכן, עשיית קשר של עניבות שלנו, יש כמה סברות להקל: עניבה, ביה"ל, חזו"א, והוא עניבה ממש. והתרתו, יש אבנ"ז, ועוד דטעות הוא, ועוד, שאינו קשר חזק אלא רפוי בעלמא.
- (נא) ולכן, ע"פ כל טעמים הללו, לא מצאנו שום 'עניבה' שיש איסור בעשייתו או בהתרתו בשבת.
- (נב) קשירת שקיות; שקיות 'גופיה', כמו אלו ממכולת, לקשור שני ידידות, קשר א' מותר, אפ' לעולם כדיבואר בסוף הסימן, שני קשרים אסור. ואם לוקח שני ידידות יחד ועושה קשר א' עמו, הר"ז כקשר ע"ג קשר, הואיל ובעצם הוא ב' צדדים. וכן שקיות למקפא שאין בהם ידידות, לקשור קשר א' הוא חיבור אמיתי, וקשר גמור. אקווה שהגדר ברור, כי יש מקרים רבים נוספים שקשה לבארם בכתב. וע"ע בחו"ש שבירר הרבה ציורים.
- (נג) קשר א' בבגד א', ע' מ"ב הל' יו"כ סי' תרי"ב סקי"ח ובשעה"צ כ"ב, ויל"ע מה היה המציאות שם.
- (נד) יש לדון, לפי מה שביארנו עד לכה, מה דינו במי שיש לו 'חגורה של שבת', שגדול מדי, ולכן קושר קשר א' בראש א', כמה פעמים, כדי לקצרו. ואיך נדון להאי דינא. הא לפי האבנ"ז הל"ל דמותר דלא קירב וחיבר ב' דברים, דהא הוא בראש א', או"ד, קירב עצם החבל אל עצמו, כשקיצרו. מאידך, אי נאסור מחמת הא, אין שום ציור שיתיר האבנ"ז. ואינו ברור כעת. וצ"ע.

^י ואע"פ דכשהב"י מבאר עניבה, כ' דאם מושך שני רגליו מתפרק, וכאן כשמושך מיהדק, ואינו מתפרק אלא כשמושך החוצה, אין זו קשיא, דהב"י רק מבאר העניבה שבו איירי הראשונים, אבל אין גזה"כ בדבר, וכל דבמשיכה אחת מתפרק, אי"ז אלא עניבה בעלמא. ועניבה כזו הרבה אחרונים הקילו לכתחילה, חו"ש, ר' פאלק, ועוד.

^י ג' י"ב. עמ' ח'. ועיי"ש כי לענ"ד משמע להיפך.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (נה) ביה"ל וט"ז. כ' הט"ז דלדעת רש"י ודעימי' שתלוי בזמן, דעת הקושר לחוד הוא מה שקובע אם הוא ליומא או לקיימא או לקיימא קצת, ואפ' אם דרך העולם הוא לקשור קשר זו לעולם, אם בדעתו להתיר ביומא, מותר.
- (נו) ומק' עליו הביה"ל מסברא, וכ' דלא מיבעיא דאסור מדרבנן, שהרי כל קשר שלפעמים נמלך לבטלו אסור מדרבנן [דעת יראים], וגם מצינו גזירות כמו גרדי, אלא נראה דאפ' מדאורייתא אסור, שקשר זו הוא קשר שהעולם קושרים לקיימא.
- (נז) ובזה מיישב קושיית הפמ"ג לגבי ציצית בשבת^{כב}, ומיישב קושיית רעק"א לגבי נימא בכינור במקדש. ובזה מיושב קושיית המנ"ח לענין מוציא תפילין בשבת.
- (נח) ומצא בית מאיר שכ' כדבריו, ורש"י בסוגיא משמע כוותיה.
- (נט) ובביאור שיטתו, יש מי שכתב דזהו כלל הישן דבטלה דעתו אצל כל אדם. ואם זו היה הטעם, היה יוצא קולא, דאם דרך העולם לקשור ליומא והוא קושר לעולם מותר. ולדינא ודאי אין אומרים כן, דהא יש כמה מחמירין כאן, כגון אלו שהביא הביה"ל בעצמו – ט"ז רעק"א פמ"ג ועוד.
- (ס) ועוד, המעיין בלשון ביה"ל, והבית מאיר שהוא מקורו, יראה דחלקו על הט"ז משום דס"ל דאין בכח דעת הקושר לבטל שם קשר מדבר שהעולם מחשיבין אותו כקשר. דהיינו אין בכוחו לגרע, אבל אילו היה בא להוסיף, דהיינו דרך העולם לקשור ליומא, והוא קושר לעולם, ודאי יש בכוחו לאסרו, מה"ת.
- (סא) וכ"ת, בציור זו האחרון נימא בטלה דעתו, כמו שאר כל התורה כולה, להקל, י"ל אולי היינו אומרים כן אם הוא היה היחיד ומיוחד שעושה את זה^{כג}, אבל היכא שכל בנ"א היו עושין כמותו אילו היו במצב כמו שהוא נמצא עכשיו, בזה אין סברא לומר בטלה דעתו.
- (סב) וע' בספר חקרי לב שהוכיח דע"כ אזלינן בתר שם קשר כללי, דאל"ה איך מתרין על הקושר, הא כל התראה הוא התראת ספק^ל, אולי היה בדעתו להתירו ביומא. וכ"ת משום דהודה לנו, הא אין אדם משים עצמו רשע. ע"כ תלוי בשם קשר כללי, ואינו תלוי דווקא על כוונתו.
- (סג) בקיצור היוצא מדברינו, דעתו יוכל להכריע לחומרא, או היכא שאין דרך העולם ברור, אבל אין בכח של דעתו להפקיע קשר שלכל העולם הוא קשר של קיימא.
- (סד) ולענין קשר שהדרך הוא לקבוע לזמן [לא לעולם] ובדעתו להתירו ליומא, יהיה תלוי על מח' הנ"ל, וכ"כ בית מאיר וערוה"ש. אולם, שש"כ^{לד} בשם מסגרת השולחן כ' שיש להקל נגד הביה"ל, ובזה נימא שיש לו כח ללכת נגד דרך העולם. וברור, שזה מחמת צירופים אחרים, שהרי בעצם מסברא אין מקום לחלק כלל.
- (סה) יל"ע בקשר שהוא וכל העולם רוצים שיקיים לעולם, אך בפועל ניתר, כגון קשר האחרון של ציצית, האם זה מקרי קיימא או לא. הקצוהש"ח מחמיר שנחשב לקיימא. וצע"ק, איך הוא

^{כב} מנ"ח [קושר ב'] יישב דמיגו דהוי קשר לענין ציצית, הוי קשר לענין שבת.

^{כג} וזה ביאור דברי הריטב"א דכ' לענין הקושר חגורה לדלי לעולם מותר דבטלה דעתו – דבזה, אין אדם עם ראש על כתפיו ישאירו שם לעולם, א"כ ודאי בטלה דעתו, ככלל הישנה והידוע.

^ל בכמה מלאכות ניתן להקשות קושיא זו.

^{לד} ט"ו קע"ה.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

קיימא אם אף פעם בפועל אינו נשאר כן, וכי רצונו לחוד משוי ליה קיימא^ל! שו"ר בחו"ש עמ' רי"ח דנחית לזה, וס"ל שאינו קשר.

(סו) והראוני, דאז נדברו^ל דן בציור דומה לזו, שהשואל רצה להתיר, והשיב לאסור עכ"פ מדרבנן, משום דאילו יניחו כמות שהיא היה נשאר כן לעולם, עוד, לפעמים הקשר נשאר זמן מה. וכו'. ולכן לדינא ודאי אין להקל למעשה, מהטעמים שנתבאר.

(סז) דע, אפ' לדעת הביה"ל שהולכין בתר דרך העולם, מ"מ אם יש קבוצה או מנהג של אנשים שנוהגין באיזה צורה, אז מותר משהו אחר להצטרף לחבורה הזו ולהיות בכללן – כגון אלו שמתירין לולביהן בכל יום של סוכות, והוא עושה כן ג"כ, כיון שיש מספיק אנשים שעושים כן^ל, אינו נקרא שהולך נגד העולם.

(סח) דוגמאות לכללים הללו, קשירת החבל על וילונות, אם הדרך לקשור לעולם, האם יכול לכוון להתיר ביומא. ואם הדרך לקשור לשנה [כשמכבסם לפסח], האם דעתו ליומא מהני בזה.

(סט) ודברים שאין דרך ברור, אז כן יש כח לדעתו לקבוע לכו"ע. ומכאן יש לדון לכמה ציורים, כגון לקשור כרית על כסא, ואם היה על כסא פלסטיק 'כתר'. וכהנה רבות.

(ע) ובציור כזו, כשתלוי בדעתו, יל"ע אם אדם אוסר דבר שאינו שלו. ועמש"כ בסי' רנ"ג סעי' ב', לגבי רעק"א בענין החזרת קדירה ודעתו להחזיר. ומסתברא דכן נימא כאן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וכ"כ חו"ש.

(עא) מצוה. כ' המחבר, לצורך מצוה מותר לקשור קשר אומן שאינו של קיימא. וכ' המ"ב^ל דה"ה לקיימא קצת שאינו מעשה אומן, שהוא דרבנן אליבא דרש"י^ל, גם יהיה מותר, דשניהם מדרבנן.

(עב) כ' מ"ב בשם מג"א שהיתר זו הוא רק כשאין אפשרות של היתר. ומביא בית מאיר שלפי שי' רש"י אין הכרח מהגמ' שיש היתר קשירה דרבנן במקום מצוה. והובא גם בביה"ל סוף הסימן^ל.

(עג) הק' אבנ"ז מהכ"ת התירו איסור דרבנן במקום מצוה, הרי לא מצינו כלל כזה במקומות אחרים. וקושיתו קשה, אבל הדין נשאר. ונרחיב על היתר זה לקמיה בענין 'וימפל'.

(עד) מעשה אומן. הט"ז, מובא בביה"ל הראשונה כ' שקשר חזק מאוד היינו קשר של אומן. והק' הביה"ל הא אנן קיי"ל דאפ' קשר של אומן שמתירו בידו אחת חייב, הא אם הוא חזק מאוד איך הוא מתירו בידו האחת, אלא ע"כ כוונת הט"ז הוא שחזק אין פירושו הדוק, אלא הכוונה הוא שלא יהא ניתר מעצמו, וזהו קשר של אומן. דהיינו, אפ' קשר שאינו הדוק, יתכן והוא מעשה אומן הואיל ולא ניתר מאליו.

(עה) רמ"א סוף הסעי' כ' בשם שלטי גיבורים שאין אנו יודעים מהו קשר של אומן, ולכן יש ליזהר שלא להתיר ולקשור^ל קשר ע"ג קשר אפ' לבו ביום, דאולי זה מעשה אומן.

^ל Wishful Thinking

^ל ג' כ"ב.

^ל באמת?

^ל סקי"ג ושעה"צ ו'.

^ל דאליבא דרמב"ם, גם קיימא קצת מותר לגמרי אם אינו מעשה אומן, עמש"כ אות י"ד.

^ל איני מבין שייכות בין היתר זה למחלוקתם. וע' ביה"ל.

^ל עיי"ש שמתחיל בהתרה, וסיים בקשירה וה"ה התרה.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (עו) ואין זה סתירה למש"כ בשם ביה"ל שקשר אומן הוא מה שאינו מתיר בעצמו ולא הדוק, דגם הש"ג מסכים לזה, אלא דס"ל שאם הוא הדוק, גם זה לא יהא נותר בעצמו, וא"כ הוא מעשה אומן^{לט}.
- (עז) [דהיינו, קשר של אומן אינו חייבת להיות הדוק, אלא שלא יהא נותר מאליה; וקשר שהוא הדוק הוא גם קשר אומן שג"ז אינו נותר מאליה. ובה מתיישב קושיית אבנ"ז^מ על הש"ג, הא מבואר מחכמים דר"מ דאי"צ להיות הדוק, ועכשיו י"ל, אה"נ אי"צ להיות הדוק להיות אומן, אבל אם הוא כן הדוק הוא כן מעשה אומן. וע' ביה"ל, דכן הוא כוונתו.]
- (עח) החזו"א^{מא} חולק על הש"ג, וכ' שודאי קשר ע"ג קשר אינו קשר אומן, אך יש מנהג להחמיר בדבריו. חזו"א הביא ראיה מגמ' שמבואר דמטפחת אינו יכול להיות חייב – והק' חזו"א הא יכול להיות קשר ע"ג קשר, ע"כ מעיקר דינא מותר. ולפמש"כ, אינו קשה כ"כ, דהתם לא היה יכול להיות חזק והדוק כ"כ מחמת עובי הבר, ולכן אין בו שאלה של אומן, משא"כ בשלנו. ועיין. ויש עוד אפנים ליישב ראיתו.
- (עט) ממשיך חזו"א, דאם היה קשר ע"ג קשר בטעות [כמו שמצוי לפעמים בנעליים], בזה אין שום מנהג לחשוש להש"ג.
- (פ) ערוה^{מב} ש"כ דהא דרמ"א החמיר כהש"ג, היינו כשקושר ליותר מיום א', אבל ליומא בלבד, לא החמיר בזה הרמ"א. האורל"צ נקט כערוה"ש, אבל שאר אחרונים חלקו.
- (פא) קשר ע"ג קשר, ורוצה להוסיף עוד קשר, שש"כ ט"ו נ"ד אוסר. וסברתו מובן, דאע"פ שמחמירין שיש לו דין מעשה אומן, מ"מ אינו ברור כן, ולכן אסור להוסיף עליו. אך לכאנ' יש ציורים שיסכים שמותר, דהיינו היכא שאין קשר נוסף מחזק יותר.
- (פב) חגורות מעילים, ומטפחות וכו'. ביארנו, דחוששין שכל קשר ע"ג קשר הוא מעשה אומן, שהרי הוא הדוק ולא יהא נותר מאליו. וע' שע"ת כאן בשם ברכ"י, וז"ל: בגלילתינו פשט המנהג לקשור שני קשרים בחגורתו אשר במתניו שאינו של קיימא, והוא של הדיוט, ולית דחש לה אלא מיעוטא דמיעוטא דבטילי במיעוטייהו, עכ"ל.
- (פג) ויל"ע, איך מנהג זו מתאים עמש"כ הרמ"א. ולפי דברנו נוכל ליישב, דהא דהחמיר הרמ"א היינו משום דהוא קשר הדוק, משא"כ הקשר שעושים במעיל שלנו, אינו הדוק ואינו חזק, ולכן בזה לא החמיר הרמ"א, ובה היקל השע"ת, ואין כאן מח' כלל.
- (פד) וכדברנו מבואר בכה"ח, וכן בדברי יציב^{מג}. וע"ע שבה"ל^{מד} איך שביאר הענין.
- (פה) הערוה"ש מסביר, הואיל והוא ליומא, לית מאן דמחמיר – וזה לשיטתו כמש"כ למעלה.
- (פו) א"נ, אולי כאן קיל טפי דמוכח מיניה וביה שעומד להתיר, דאל"ה איך יסירו, משא"כ ברמ"א^{מה}.
- (פז) אולם יש אחרונים כגון בא"ח ועוד, דס"ל שנחלקו השע"ת עם הרמ"א וש"ג.

^{לט} ועיין מ"ב י"ד, "ומסתברא דכל קשר שקושרין אותו היטיב הוי של אומן" – מבואר כדברינו, דאם היה ס"ל שהדוק היטיב הוא האומן מה שייך 'מסתברא'?

^מ קע"ט ו'.

^{מא} נ"ב י"ז.

^{מב} סעי' י'.

^{מג} קנ"ב ב'.

^{מד} ח' ס'.

^{מה} מה הואיל סברא זו? לרש"י כבר מותר. לרמב"ם מה בכך שמוכח מיניה וביה. ואולי י"ל ע"פ אבנ"ז, דאין כאן חיבור הואיל וא"א לישראל ככה, ולכן מותר גם לדעת הרמב"ם. ועוד, להרמב"ם בקשר כזו לא חששו חז"ל שיבא לידי איסור דאורייתא ולכן לא גזרו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

(פח) היוצא מכל זה, לקשור חגורה במעיל שלנו, קשר ע"ג קשר: לדעת רש"י הוא ליומא. לרמב"ם אם הוא מעשה אומן אסור מדרבנן, וש"ג מסתפק אולי זה מעשה אומן – דהיינו ספק אי יחמיר הרמב"ם מדרבנן. ועוד, כאן אינו הדוק, ועוד, קשה טובא לעשותו הדוק הואיל והבגד עב ומצמר וכו', ועוד יש ערוה"ש, ועוד, החזו"א כ' מנהג וחומרא בעלמא, ועוד, מוכח מיניה וביה בעצם שעומד להתירו ביומא, ולכן לדינא מותר.

(פט) ודברי יציב שם היקל משום שהוא צורך, ואנן לא צריכים לטעם זו.

(צ) ולענין קשר של מטפחת אשה, בזה איבדנו כמה צירופים. ראש וראשון, הוא חזק והדוק^מ, ועוד, דרכו ליהדק, ואינו מוכח מיניה וביה. נשאר לנו רש"י, לרמב"ם לש"ג הוא חשש איסור דרבנן, חזו"א, ודברי יציב. לדינא, אין למחות, אבל אין להקל לכתחילה. ואם קושרת רפוי, יש להקל לכתחילה.

(צא) קיצשו"ע החמיר במטפחת. וע' אוה"ש בשם ר' אלישיב.

(צב) כו"ע יסכימו בקשר ע"ג קשר, שאם הוא כ"כ רפוי דעדיין אינם נוגעים זו בזו בכלל, שזה לא מקרי אמיץ בשופו"א. מצוי לפעמים בציצית, בקשר האחרון.

(צג) יש הרבה חגורות שונות, כגון על שמלות אשה וכדו', ובכולם יש לדון מכל הנ"ל.

(צד) וע"ע שו"ת מחזה אליהו סי' מ"ז ומ"ח שמאריך בדברים הללו. ויש שמועות שלמעשה חזר והתיר אפ' יותר ממה שכתוב בספר.

(צה) וכל זה מדין מעשה אומן, אבל ודאי צריך ג"כ שיהיה על דעת להתירו ביומו.

(צו) סיים הרמ"א שהא דקשר ע"ג קשר הוא חשש אומן הוא רק בשני ראשי חבלים, אבל בראש אחד של החבל, אפי' קשר א' הוא חשש אומנות, ודינו כשני קשרים.

(צז) ועמש"כ לעיל בשי' האבנ"ז שאיסור הזו הוא רק אם מחבר ב' דברים יחד, אבל סתם קשר א' לבד על חבל אחת, אינו קושר.

(צח) במקום **צער**. כ' הרמ"א דבמקום צער אין לחוש, ומותר להתיר קשר ע"ג קשר כשאינו קיימא. וע' תהל"ד^מ שדייק מגר"ז, וכן מסתבר, שכוונת הרמ"א לומר, שאפ' אי נחמיר להחשיב זאת כקשר של אומן, להרמב"ם הוא אסור מדרבנן ולא דאורייתא, ועוד לרש"י מותר, ולכן במקום צער מצטרפים כל הקולות, ומותר^מ. וכן משמע בערוה"ש סק"י, וחיי"א^מ. וכ' החזו"א, דלפי שיטתו שאינו אלא מנהג, לא נהגו להחמיר במקום צער.

(צט) אולם, מבואר מהגר"א שכאן אינו היתר מיוחד מחמת רבוי הספקות, אלא הוא היסוד הישן שמצינו בכמה מקומות, כגון שט"ז סעי' ט' לגבי צידת והריגת יתושים שעוקצין אותו, שלפעמים חז"ל התירו שבות במקום צער גדול. כך מבואר מהגר"א שציין המקור לדין זו לס"י שט"ז.

(ק) וכ"ת מה זה משנה מה המקור, לכו"ע מותר, י"ל, דכ' תהל"ד דאילו הוא היתר מחמת רבוי הספיקות, נוכל להקל מה נכלל צער. דהיינו, הא דשט"ז, ועוד מקומות, הוא היתר רק בצער גדול, כגון שעוקצין אותו, או הא דגונח, אבל צער מועט, או 'צער דעת' אין להקל. משא"כ

^מ ע' לעיל אות ע"ד לגבי דעת החזו"א, שאמרנו היפוך ממה שכתבנו כאן. ועיין במציאות.

^{מז} ד', ושכ"ח מ"ט.

^{מח} ובאמת, פמ"ג מק' מדוע אנן מחמירין כלל, הוא ספ"ס אי יש איסור דרבנן.

^{מט} כ"ו ב'.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

אם כאן הוא היתר מיוחד מחמת רבוי הספיקות, וחומרת הש"ג, נוכל לומר דכל צער הוא בכלל.

(קא) ואכן, התהל"ד הקל בנידו"ד, להתיר קשר ע"ג קשר, במקום 'צער דעת', שאי לא נקל עבורו יוכרח ללבוש נעלי חול.

(קב) עוד נפק"מ, האם נקל בשאר קשר דרבנן – דלפי תהל"ד ודעימי', רק כשיש צירוף רש"י, וחומרת הש"ג, אז היקל הרמ"א, אבל אי לכו"ע הוא ודאי איסור דרבנן, לא נתחדש כאן היתר חדש. [לדינא עדיין יסכים להקל כל היכא שהגר"א יקל, דגם הוא מסכים לשט"ז, וגונח, ורק הוסיף היתר חדש].

(קג) סתימת הרמ"א משמע גר"א, ולא משום ספיקות. בחוות יאיר^י מבואר דלמד כהגר"א.

(קד) וע' שש"כ^א בשם מנורה הטהורה דלמד דכל ההיתר כאן ברמ"א הוא רק בהתרה ולא בקשירה, דהתרה קיל טפי משום דאינו ע"מ לקשור, אבל קושר גמור לא הקל הרמ"א, ועוד שאינו מצוי שיהיה ציור שיחויב לקשור משום צער גדול.

(קה) ומריהטא דבריו משמע שלמד כהגר"א^ב. ובעצם דבריו, אפ' אם הרמ"א מדוייק קצת כדבריו, אינו משמע כן משאר המפרשים, אלא משמע שנקטו הרמ"א בכל אופן – וכ"כ חו"ש להדיא – והרמ"א דיבר בהווה, כי רוב מצבים של צער יהיו מתיר ולא קושר, אבל ודאי אם יש ציור של קושר במקום צער – כגון חגורה רפואית, או נעלי ילד, דבלי קשר ע"ג קשר, יפול – אכן יקל הרמ"א.

(קו) ולענין דינא, נתרבו הדעות שלמדו כתהל"ד, וגם סברתו נכונה ומוכרחת, ולכן אי"צ צער כ"כ גדול כדי להתיר – או לקשור – קשר דלפי שי' רש"י מותר, וגם לדעת הרמב"ם אינו ברור שיש איסור דרבנן. ועוד, החזו"א היקל.

(קז) ואי ליכא צירופים אלו, אזל היתרו של תהל"ד, אבל נשאר לנו הגר"א ודעימי', ואם יש צער גדול יכול להקל.

(קח) **וימפ"ל** [חגורת ס"ת עשויות מבד, בעיקר ביוצאי אשכנז]. האריכו הפוסקים והאחרונים לענין 'וימפל' של ס"ת איך קושרו ומתירו בשבת. ויש כמה אפשרויות כאן – קשר ע"ג קשר, עניבה ע"ג קשר, קשר ואח"כ לתחוב, או לכרכו סביב ולתחוב. ונראה מה דין כל א' וא'.

(קט) ומצד קיימא, אם הוא ליומא רש"י יתיר, יותר מזה, וי"א יותר משבוע, אסור מדרבנן. וזה מצוי בס"ת שמשתמשים משבת לשבת. ועוד, יש ס"ת וספרי נ"ך שמשתמשים א' לשנה, ויש בזה חשש דאורייתא לכמה ראשונים.

(קי) קשר ע"ג קשר, הש"ג חשש שזה מעשה אומן^ג, ולכן לרמב"ם אסור מדרבנן גם ליומא, אבל לרש"י תלוי רק כפי אורך הזמן שקושרו.

^י קס"ד.

^{כא} ט"ו ק"ע.

^{בב} בפעם הקודמת דייקנו להיפך, דהא להגר"א ליכא לחלק כלל בין קושר למתיר, בשניהם אם הוא איסור דרבנן נקל במקום צער גדול.

^{בג} חזו"א לשיטתו דס"ל הוא חומרא בעלמא, מיקל בזה. ועיי"ש דמיקל משבת שחרית לשבת מנחה. ולפי הבנתו ה"ל להתיר אפ' יותר מזה. ואלי משום רש"י, חשש קיימא.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- קיא) קשר ע"ג עניבה, ע' סעי' ה', הרמ"א כ' נוהגין בו היתר, וכ' עליו מ"ב, היינו רק ליומא – דהיינו ליכא חשש אומנות בדבר, אבל יותר מיומא יש בו חשש קיימא.
- קיב) לקשור ולתחוב, ע' בכורי יעקב לגבי איגוד הלולב, דקשר א' ואח"כ לתחוב, שוה לעניבה ע"ג קשר, דבשניהם העניבה משוי ליה להקשר שיתקיים.
- קיג) לכרכו סביב ולתחוב, אין חשש קושר אבל יש עוד חששות כדלקמיה.
- קיד) ע"כ זכינו לבאר השאלות בסוגי הקשרים, והשאלות לגבי קיימא. ועכשיו נחפש היתר לזה.
- קטו) יש שרצו להקל בנידו"ד משום שהוא מצוה, המבואר בסעי' שלנו דקשר דרבנן מותר לקשור לצורך מצוה. אמנם אי"ז היתר ברור; חדא, מ"ב בשם מג"א כ' דהיתר זו הוא רק היכא שאין אפשרות לעשות עניבה או שאר דרך היתר. ועוד, מ"ב י"ג כ' דלאו כו"ע מודי שיש היתר כזו בכלל.
- קטז) ויש שרצו להקל משום שאינו קיימא. מהרש"ג מצדד להתיר מטעם זו. ואפ' אי נקל לומר שאינו קיימא המותרת דהיינו ז' ימים, הא ס"ת שמשתמשים בו משבת לשבת הוא ח' ימים, וכ"ש מיו"ט ליו"ט, או מש"ת לש"ת, שהוא דאורייתא לאיזה ראשונים; א"כ אזל היתר זו. מהרש"ג לא הקל למעשה משום שהמנחת שבת אסר^נ, ועוד, שאנשים מזלזלים בהל' קושר. מנח"י ג"כ אסר. וע"ע שלמת חיים קפ"ה.
- קיז) ועניבה ע"ג קשר, או קשר ואח"כ לתחוב, ג"כ החמיר המרש"ג, דהואיל ואין היתר של 'אינו לקיימא', וכנ"ל, א"כ לא הואיל במה שהוא קשר ועניבה או תחיבה, דג"ז אינו מותר אלא ליומא, וכמו שנתבאר.
- קיח) נמצא כל הקשרים יש שאלה מצד קושר בלי היתר מספקת. נשאר לנו לכרכו סביב ואח"כ לתחוב. וכ' קצוהש"ח, זה אינו עצה, דזה בזיון לס"ת. וכן נימוקי או"ח כ' דיש חשש שלא יתחוב חזק, והכל יפול, ומי יודע אם פעם א' יפתחו הארון ויפול הספר הרפוי. ומפני חשש זו אין זה מקרי אפשרות בכלל.
- קיט) וע' ציץ אליעזר^נ דמביא את זה, ואינו מבין מדוע הוא בזיון.
- קכ) עכ"פ, עכשיו שנתבאר דאין לנו עצה פשוטה, ע"כ נשאר לנו רק לקשור קשר דרבנן ולסמוך על היתר הרפוי של מצוה. וכ"פ שש"כ^נ דיעשה קשר ע"ג קשר כשאין ברירה.
- קכא) והניחא כשאין שום חשש קיימא כלל, אבל כל שיש איזה שיטה שנקרא קשר של קיימא, קשה מאוד לסמוך על היתר זו. וזו מצוי בס"ת מש"ת לש"ת, או בהפטרות מיוחדות.
- קכב) ויל"ע, לכאן' לפי הט"ז ושאר החולקים על הביה"ל לכאן' יש לנו עצה פשוטה, שיקשיר על דעת להתיר במוצ"ש, ואז ליכא שום חשש קיימא. ובאמת צ"ע, מדוע כל אחרונים דנו השאלה ולא הביאו עצה זו. וכ"ת הם פסקו כהביה"ל, הא הבאנו דיש הרבה חולקים עליו, וא"כ הוא לכה"פ צירוף. ועוד, גם לדעת הביה"ל, אם ינהגו הגבאים כן [ע"פ החולקים על המ"ב], אז במשך הזמן היה נעשה קשר שהדרך אינו לקשרו לעולם, ואז גם הביה"ל יסכים להתיר. וצ"ע.

^נ וכ' שיהיר את העם בזה.

^נ ז' כ"ט.

^נ ל"ו כ"ח.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

(קכג) ובאמת הפמ"ג החולק על הביה"ל, כשמביא המג"א דהיתר של מצוה הוא רק כשאין ברירה, מק' הא יכוון בדעתו להתירו במוצ"ש. וחזינן, דהמושג והנחה של הקושיא נכונה.

(קכד) מעשה שהיה בקמאפ בארה"ב, התחיל משהו לגלול הס"ת, וגלל הוימפל סביב סביב, ור' משה היה עומד שם ואמר לו לא לעשות כן אלא לעשות קשר ואח"כ עניבה. וכששאלוהו הא יש שאלה מצד קושר, השיב שאי"ז קשר, ועוד, מנהג ישראל.

(קכה) ושמענו מהעומדים שם, דהם הבינו דבריו לומר, דהא דקשר ועניבה אסור ליותר מיום א', היינו משום שהקשר הוא בעצם קשר, רק במשך הזמן עומד לפרק, והעניבה שמרו, ולכן שניהם יחד מקרי קשר. אמנם היכא שקשר הראשון אינו רק עומד לפרק, אלא שנפרק מיד בלי העניבה, א"כ אינו קשר ועניבה, אלא פחות מזה.

(קכו) ומלבד שזה חידוש גדול שלא ראינו, הרי לא ביאר דבריו, רק כך הבינו השומעים מעצמם, ולכן אין לסמוך ע"ז לדינא.

(קכז) היוצא מכל הנ"ל, ישתדלו שבביכנ"ס ישתמשו ב'וימפל' החדשים שיש לנו היום. ואם אין לו, וא"א להשיג, יקשר קשר שאינו של אומן, או שהוא ספק אומן [ש"ג], ואין בו חשש קיימא ממש, [כגון משנה לשנה], ויסמוך על ההיתר של מצוה בקשר מדרבנן.

(קכח) מתיר ע"מ לקושר. מלאכת מתיר, הואיל והוא מלאכה שהוא בעצם קלוקל, בעינן שיהא ע"מ לתקן, איזה תיקון שהיא, כדי לחייב עליה, כ"כ ביה"ל, ואי"צ דווקא ע"מ לקשור, אלא כל שיש תיקון בעצם התרת הקשר סגי.

(קכט) לגבי ניתוק הקשר, שדיבר עליו המ"ב כאן סק"ז, נבאר בסעי' ג'.

סעי' ב' – מכה בפטיש, שמא יקשור

(א) המחבר והרמ"א בסעי' זה איירי בעיקר לגבי גזירת שמא יקשור, אך מדבריהם נשמעין כמה דינים וגדרים במלאכת מכה בפטיש, ואכן במ"ב כאן הרחיב מעט בדינים הללו.

(ב) ומלאכה זו אין לה מקום מסויים בשו"ע, אלא נמצא במקומות שונות. כגון סי' ש"מ סעי' ח'. ושכ"ב סעי' ד' וה'. ש"ב סעי' ב'. שכ"ח סעי' כ"ח. ושייכת גם למלאכת בונה.

(ג) יסוד מלאכה זו הוא תיקון וגמר כלי. אך יש כמה אופנים וסוגים שונים של מלאכה זו¹². יש עשיית הכלי והכשרתו לשימוש, כגון שבירת קיסם [וה"ה אפ' לעשותו חד] לחצוץ בו שיניו, פתיחת בית הצואר. ויש גם השלמת הכלי, כגון הצר צורה, או לוקט יבולות, דאע"פ שהיה ראוי לשימוש בלא"ה, מ"מ הושלם ע"י פעולתו.

(ד) וגם יש תיקון כלי שנתקלקל, דלפעמים ג"ז נקרא תיקון כלי, וחייב.

(ה) והואיל שיסוד המלאכה היא התיקון, יש כמה איסורי דרבנן משום דדמי לתיקון, כגון הפרשת תרו"ת, מוליד ריח, ואכ"מ.

(ו) ומבואר כאן במ"ב, ובשו"ע ש"מ סעי' ח', דהרכבת חלקי הכלי יחד בפעם הראשונה, גם זו היא מכה בפטיש. כגון נתינת מוכין לכו, או שרוכים לנעל, הרי הרכיב ב' כלים יחד, ועשאן אחד, ומושלם עי"ז, הר"ז מכה בפטיש.

¹² פיזורו, וסוגים השונים, עושים קושי מיוחד בסוגיא זו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (ז) ובהרכבת חלקים יחד, רק פעם הראשונה הוא מלאכת תיקון מנא, אבל חזרה בעלמא, היינו פעם השנייה, אינו אסור. אך אם החזרה כרוך בטירחא, אסור. ויתבאר בעז"ה בהמשך, די"א אסור משום תיקון מנא; דהא שיש טירחא מוכח שביטל תיקון הראשון, ועכשיו משוי ליה מנא. וי"א שאינו תיקון מנא שוב, אלא איסור טירחא בעלמא. וגם נבאר בל"נ מה נקרא טירחא.
- (ח) נמצא, הרכבה פעם שניה שאינו טירחא, מותרת. ובסוג זו של תיקון מנא, יהיה עיקר לימודנו כאן.
- (ט) ויתבאר בהמשך בעז"ה, מתי אמרי' דאם תיקון הכלי, אפ' היה כבר כלי שלם לפני כן, יהיה תיקון מנא לכו"ע. דהיינו, מתי נקרא מקולקל לכו"ע.
- (י) [הבהרה: לפני שנתיר שום דבר למעשה, עמש"כ בסי' שי"ג ושי"ד מצד בונה בכלים].
- (יא) **מקור לאיסור זו של הרכבת חלקי הכלי הוא גמ' שבת מ"ח.**, ושם איירי לענין נתינת מוכין לתוך הכר, ומבואר דחדשים, היינו שמוכין הללו מעולם לא היו בכר הזו – אסור, ישנים, דהיינו אינו 'זיווג חדש', מותר להחזיר.
- (יב) גדר של חדש, היינו שידוך חדש בין מוכין הללו לכר הזה – כ"כ ריטב"א, חלקת יעקב, מנח"י, חו"ש, מחזה אליהו – ובזה ביארו מ"ב סקי"ח.
- (יג) והרמב"ם למד דהאי גמ' אינו אסורה משום תיקון מנא, אלא משום גזירה שמא יתפור. ולדידיה צריך ליישב מדוע להחזיר ליכא למיחש לזה.
- (יד) שו"ע מ"ב ושעה"צ^{נח} בסי' ש"מ פסקו כרש"י ושאר ראשונים נגד הרמב"ם. וע' מהרש"ג^{נט} דכ' דהרמב"ם חלוק היה רק בציור של הגמ', דהרי התם הוא מחוסר מעשה, היינו התפירה, ולכן אינו תיקון מנא; אבל היכא שהוא באמת גמר הכלי, בזה גם הרמב"ם יסכים לאסור.
- (טו) כגון הציור שבו איירי המ"ב אצלנו, והוא להכניס שרוכים לתוך נעל, דאם הוא שידוך חדש בין נעל זו לשרוך הזו, אסור משום תיקון מנא. ובפעם שנייה, מותר.
- (טז) עוד מבואר מ"ב כאן סקט"ז, להכניס רצועה או משיחה לתוך מכנסיים, מקרי תיקון מנא בפעם הראשון. אבל חגורה ואבנט למכנסיים אינו תיקון מנא.
- (יז) דהיינו, אם החוט הוא חלק מהבגד, כגון מה שמצוי על בגדי ספורט או פיג'מה שלנו, אז נתינתו היא שיפור ותיקון והשלמת הבגד ותיקון מנא. אבל אם הוא חגורה בעלמא, ומכנסיים בעלמא, שאינם בעצם שייכים אהדדי, א"כ אינו השלמת הבגד בהכנסת האבנט.
- (יח) דוגמא לזאת, הכנסת החגורה חדשה על מעיל חורף, או לבעקעש"ע^ס, או לחלוק מגבת, Toweling Robe, או Lining לתוך מעיל^{סא}, כ"ז הוא השלמה בהחפץ ותיקון מנא. [ואם נברר שבמפעל מכניסים פעם אחת כדי לראות שהכל בסדר, שוב מותרת הואיל והוא חזרה בעלמא. ואינו נראה לי שועשים כן].
- (יט) [ויל"ע מה דינו בחגורת קיטל, שמעולם לא הכניסו ללולאות, אך הוא תפור להבגד מאחורה, האם יש בו תיקון מנא או לא?]

^{נח} סקס"ח.

^{נט} ב' קנ"א.

^ס שש"כ ט"ו ס"ו.

^{סא} אמת ליעקב. ועיי"ש מה שאסר הסרתו ג"כ – רצ"ע.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (כ) וכן כוסות קוקטייל חד-פעמי, Cocktail Cups, לחבר חלק העליון עם התחתון לפעם הראשונה, חייב. פעם שנייה מותרת.^{כב} ועמש"נ בזה בהמשך, והדין אינו משתנה.
- (כא) ומסתברא, דחזרה מותרת גם אם אינו עשוי להחזיר. כגון משקפיים שהעדשה נופלת בתמידות, וחזרתו אינו טירחא, מותר בפעם שנייה. אינו ברור כי מקוקל היא לגמרי, בעצם.
- (כב) וכן שרוכי נעל, אם הוציא השרוך מהנעל, מותר להחזירו^{כג}. אבל אם הוציא משני הנעלים [שאינן איסור בהסרתם], ועירבם, יש ספק דאורייתא להחזירם, דאולי של הימין מכניס לשמאל וכו'. בצירים שונים יל"ע אי הולכין בתר קרוב, וכו'.
- (כג) **מעשה שהיה**, משהו הכניס שרוכים צהובים לנעלי חברו, והשאיר ב' השחורים ליד הנעליים. יל"ע, האם יש עצה עבורו שנתירו להחזיר השחורים לנעליו.
- (כד) וקצוהש"ח כ' דהרי המ"ב התיר חגורה למכנסיים הואיל ולא מבטל ליה התם – ופשוט דאינו תלוי בדעת עצמו להוציאם או לא, אלא בדרך תליא – א"כ אם מכניס השרוכים באופן שמוכח לעיני כל שלא ישאירם ככה יהיה מותר.
- (כה) א"כ, הכנסת השרוכים הצהובים לא היה בו איסור, כי מוכח שאף א' מאנ"ש ישאירו כן.
- (כו) וגם, עכשיו שרוצה ללכת לביהכנ"ס, ישזר השחורים בנעליו בצורה מוזרת, כגון רק בכל נקב שני, או שיתחיל מחצי השני, ואז מסתברא דאינו גמר כלי. וכ"כ פפב"ח.
- (כז) ויש מי שייעץ שיכניס השרוך בכל הנקבים מלבד נקב האחרון, נמצא שלא גמר עדיין הכלי, וא"כ אינו תיקון מנא. אמנם לדינא זה אינו, דהרי בביה"ל סי' ש"ב סעי' ג' ד"ה הלוקט, מסתפק מה דינו בהעושה מקצת מגמר מלאכה – שם איירי לענין ללקט יבולות מבגד, האם חייב רק כשליקט כולם או ה"ה מקצתם. והביא ראיה לחייב מצר צורה ע"ג כלי, דגם על מקצת הצורה חייב.
- (כח) א"כ ה"ה בנידו"ד, המכניס למקצת החורים, ומשאיר מקצתם, עדיין יחייב על אלו ש'תיקן', הגם שלא נגמר הכל.
- (כט) עיין באוה"ש^{כד} שהתיר להמשיך לשזור, היכא שהיה שזור כבר בנקב הראשון. וק', הא בכל נקב ששזור הוא מתקן יותר הכלי, ומה הצד או הסברא לחדש שיהיה מותרת. ולא הביא שום מקור או סברא או דיוק כדבריו. ולדינא הצדק והאמת הוא כדברנו, וטעות עלה בידו.
- (ל) ברם, ישנם נעלי ספורט שהרבה בנ"א אינם שוזרים השרוך בנקב האחרון, וא"כ אולי זו אינו תיקון מנא, אבל אינו משמע שזהו כוונת האוה"ש. וכן 'נעלי חיילים', Hiking Boots, שהשרוך שזור בכמה נקבים, ואח"כ נשזור על כמה ווים, ועל אלו לפעמים שוזרים, לפעמים לא, ועושים מחדש בכל פעם. ובזה אה"נ אינו תיקון מנא, אבל אי"ז כוונת האוה"ש.
- (לא) עכ"פ, הנוגע לעניננו, אם כל מה ששזור מוכח לעיני כל שאינו מבטל כן, כהעצות שהבאנו, בזה נראה להקל [בתנאי שיהיה בדעתו באמת להוציאם].

^{כב} מחזה אליהו ח"ב י"ג.

^{כג} כגון שהיה רחב מדי ונשמט השרוך מהנקב.

^{כד} ח' ס"ג.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (לב) יל"ע, נעלי סקוטש, Velcro, להכניס הסקוטש דרך החור בפעם הראשון, האם זה תיקון מנא, או ד"ד אינו הרכבת חלקים, אלא נתינתו במקומו, ושימוש בעלמא. ועיין. [דומה לשאלת הקיטל הנ"ל].
- (לג) הנה, מתבאר מכמה מקומות, כמש"כ למעלה, שגדר תיקון מנא אינו דווקא לעשות מאינו ראוי לראוי, ועשייתו ראוי היא המלאכה. לא כן. אלא אפ' הוא ראוי כבר, ומשפרו, זוהי תיקון מנא.
- (לד) וזה לאפוקי מפסק"ת בשם אחרונים, ויביע אומר בכללן, שרצו להתיר שרוכי נעל דידן, בטענה שאינם דומין להא דשו"ע, דבזמן השו"ע, בלי השרוך היה הנעל כולו נופל מרגלו, ולכן הכנסתו הוא תיקון ועשיית הכלי. משא"כ נעליים שלנו, אה"נ אינו נוח בלי שרוכים, אבל ראוי מיהא הוי.
- (לה) וטענה זו איננו נכונה. חדא, הצר צורה על גבי כלי, אי' בגמ' מובא במ"ב סי' ש"מ חייב משום תיקון מנא, הגם שהכלי היה ראוי לגמרי לפני כן, אלא שלא היה יפה, ואעפ"כ חייב. וכן ממ"ב דאסר משיחה למכנסיים.
- (לו) ועוד, בסי' ש"ח סעי' ט"ו אי' סנדל שנפסקה רצועתו מוקצה היא. וכ' מ"ב נ"ט בשם מג"א, דזה בסנדלים שלהם, אבל נעליים שלנו גם בלי רצועה חזי לנעול בו ואינו מוקצה – מוכרח, שגם נעלי מ"ב^ס ומג"א, שדומין הן לשלנו, להכניס שרוך חדש חייב. עכ"פ הוכחנו, שיפור כלי הקיים, עדיין הוא תיקון מנא.
- (לז) ע' באר משה בשם אביו שרצה להתיר שזירת שרוכי נעל לתוך מנעל, הואיל וליכא שום טירחא בכלל. ותמוה מילתא, מאי ענין טירחא לענין תיקון מנא – הא תיקן כלי, וראיה ממוכין לתוך כר.
- (לח) ובאמת, אחיו הבצל החכמה הק' כן, וביאר כוונת אביו כעין דברי הפסק"ת ויביע אומר הנ"ל. וק' עליו כמו שהקשנו עליהם.
- (לט) **תנאי במלאכה זו**, שהתיקון או השיפור או ההשלמה יהיה בהכלי עצמו. דהיינו מכנסיים רגילים עם חגורה רגילה, שמעולם לא הכירו א' את השני, להכניס בפעם הראשון אינו תיקון מנא. כ"כ מ"ב סקט"ז, והטעם 'דלא מבטל ליה התם, והוא עשוי להכניס ולהוציא תדיר'.
- (מ) והבנתי במילים אלו, שטעמים הללו מגלים שאין החגורה ומכנסיים שייכים אהדדי, אלא כל א' עושה תפקיד שלו, ביחד. לאפוקי מהתחלת דברי המ"ב, משיחה למכנסיים כן אסור. דזה איירי כגון בעקעש"ע או מעיל שלנו, דהואיל והחגורה מיוחד לבגד זו, א"כ שיפר והשלים המעיל במה שיש לו חגורה שלו. אבל חגורה מהשוק על מכנסיים מהשוק, אפ' מבטל ליה התם, אי"ז שיפור בהמכנסיים, ואינו תיקון מנא.
- (מא) וכגון מוכין לתוך כר, הרי הכר מתוקן יותר ע"י המוכין. וה"ה אם היה מלא מוכין, והוסיף מוכין, הרי הכר מתוקן יותר בזה, וחייב בחדשים.
- (מב) משא"כ כר שלנו להכניסו לתוך ציפית Pillowcase, אפ' בחור ישיבה שמבטל ליה התם לתקופה ארוכה, ואפ' אי אנשים מונעים מלהשתמש בכר בלי כסוי מאיזה טעם שיהיה, אעפ"כ, אין הכר משתפר ע"י הכסוי, ואינו כר יותר טוב, אלא דומה ללבישה בעלמא, ואינו תיקון מנא. וה"ה שמיכה.^ס וע' לקמיה מש"נ מצד טירחא.

^ס וכן על הסרטון של הח"ח, הנעלים הם דומה לשלנו.

^ס כך מבואר מציץ אליעזר י"ב ל"ו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (מג) ובהא יש להסתפק, מזרון ישן, שאינו נוח, ומניח עליה כסוי עם ריפוד, ומבטלו התם, אולי זה נחשב כעשיית שכבה חדשה של מזרון ואסור. ועיין.
- (מד) וע' אוח"ש דהתיר כר ושמיכה לתוך כסוי שלהם, הואיל ולא מבטל ליה התם. ואילו משום זו לחוד, היינו מפקפקין במי שאינו מקפיד על כיבוס בגדיו; אבל לפי דברינו, אינו קשור לעצם המלאכה.
- (מה) יל"ע בחיבור 'שליקע"ס' למכנסיים, בפעם הראשון, האם זה תיקון מנא. וע' קצוהש"ח^ט הדן בזה. ולפי דברינו, כל זמן שאינו מיוחד למכנסיים זו, אינו תיקון מנא, גם אם משאירו ככה – דזה רק מטעם עצלות או 'נוחות', אבל אינם עכשיו מכנסיים יותר טובות.
- (מו) להכניס Collar Stays לתוך חולצה, היא שימוש ולא תיקון מנא.
- (מז) [להכניס תמונות לאלבום בפעם הראשונה, מסתברא דזה יחשב כתיקון מנא. חזרה יהיה מותר.]
- (מח) והא שאמרנו, דאפ' שיפור והשלמה בעלמא, כ"ז שמשתייך לעצם הכלי הוא מכה בפטיש – לאו בכל מקום נאמרת, דיהיה אופנים שנימא בהו שהוא 'מעלה בעלמא', ואינו בגדר המלאכה; דומה למצטמק ויפה לו. והגדר אינו ברור כעת.
- (מט) להכניס 'ספידה' או מדרסים לנעל בפעם הראשונה, אינו תיקון מנא – דהרי הכלי אינו כלי יותר מושלם בזה, אלא היה ראוי ושלם לחלוטין לפני כן, אלא שהוא עצמו, הגברא, אינו מתאים לו, ולכן מכניס דברים הללו. נמצא לא תיקון הכלי בכלל.
- (נ) מלמהד"ד, מי שאינו רוצה לנעול נעל לפני שלובש גרביים, פשוט שאינו תיקון מנא בהנעל ללבוש גרביים, כי גברא תיקן ולא חפצא תיקן.
- (נא) וכן, מי שכובעו אינו מתאים בדיוק לראשו, ומכניס אפ' פעם הראשונה טישו או שאר 'מוכין' לתוך הכובע, לא שיפר הכובע אלא שידך בין ראשו לכובע, ואינו תיקון מנא.
- (נב) משא"כ המכניס 'כנף' לתוך הכובע בענין שבנ"א ישאירו שם, הרי שיפרו, בחפצא ולא בגברא, ודומה לצר צורה, ולכאו' הוא מכה בפטיש.
- (נג) וכן עשיית פתיל צף Floating Wicks, להכניס הפתילה לתוך הנייר, הרכיב ועשה כלי, וחייב. [חזרה מותר, כגון שנפל.] וכן עשיית פתילה מצמר גפן.
- (נד) ודע, גם היכא שפעולתו הוא שיפור בעצם הכלי, מ"מ אם הוא 'עשוי לכך', וכך היא שימוש, א"כ גם בפעם הראשונה מותרת. כגון שולחן או ספסל מתקפל, אפ' אם מעולם לא פתחו אותו, אינו תיקון מנא, כי לא 'שיפר' החפצא, אלא השתמש בו, ואי"ז הרכבה האסורה.
- (נה) ואין הטעם משום שהוא כבר מחובר, והוא רק 'מזיז' בעלמא, דאי"ז היתר בסוגיא זו, הא ראייה מי שלוקח מזלג פלסטיק חד פעמי, ומזיז א' משיניה כדי לחצוץ בו שיניו, הר"ז מכה בפטיש, כי יצר כלי; משא"כ כאן הוא שימוש ולא יצירה ועשייה.
- (נו) ויל"ע, המזלג שמגיע תוך מנה חמה, האם זה תיקון מנא לפתחו. ומו"ר היקל בזה, כי אינו עשיית הכלי אלא הכל נמצא כאן. ואינו הרכבה הואיל וכבר הוא כלי אחד, וא"כ אינו אלא שימוש בעלמא^{סח}.

^{טז} קמ"ד.

^{סח} אינו מוכח.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (נז) אמרנו למעלה, חזרה מותר כשאין בו טירחא. וכשיש בו טירחא אסור. והבאנו די"א דטירחא משוי ליה תיקון מנא מחדש, וי"א טירחא הוא טירחא בעלמא.
- (נח) ומקור הדברים הוא הרמ"א, דאחרי שכ' המחבר שמותר להחזיר, ומזהיר המחבר שלא יקשור, כ' הרמ"א שאם יש טורח בחזרתו, אסור דחיישינן שמא יקשור.
- (נט) והמ"ב מק' בשם אחרונים, דאם רגילין לקשור, אז איכא למיחש גם כשאין טירחא, ואי אינו דרך לקשור, א"כ טורח אסור טירחא גופיה. ומציין לביה"ל.
- (ס) ושם מציע, דכל שיש בו טורח, ממילא חששו שיקשור, כדי שלא יצטרך ויוכרח לעשותו שוב. ולמסק' שם אוסר גם כשאינו טורח, אם רגיל לקשור.
- (סא) היוצא מדבריו, לענין שמא יקשור, חיישינן כל היכא שהוא הדרך, וכל היכא שהוא טירחא^ט. ודוגמא לזה הוא 'בלון', הדרך לקשור, ועוד דוגמא היא השרוך על נעל שאינו לקשירה אלא לנוי, אלו יש בהם טירחא גדולה, ואי אינו קושרו יש חשש שיצא שוב, א"כ מחמת הטורח יש חשש שמא יקשור, וה"ה שרשרת פנינים וכדו'.
- (סב) ומצד טורח, מבואר מדבריו דזהו חשש בעצם, מצד טירחא בשבת. וכן משמע ממג"א^ז ותהל"ד.
- (סג) משא"כ בגר"ז, וכן משמע בט"ז, אין כאן איסור טירחא בעצם, אלא הטירחא מגלה שיש כאן תיקון מנא מחדש ואינו כחזרה בעלמא.
- (סד) פפב"ח למד טירחא כמו ט"ז וגר"ז. וכן תהל"ד.
- (סה) ולכו"ע יל"ע, מה גדר טירחא בעניננו. וצ"ע. ואומרים בשם רחפ"ש דדייקנות הוא טירחא לעניננו. ואינו בא למעט טירחא הרגילה, אלא להוסיף.
- (סו) ולמ"ד שטירחא הוא אסור מעצמו, ולא משום תיקון מנא, יל"ע, מדוע דווקא כאן חששו לטירחא בשבת, ולא בשאר מקומות.
- (סז) והתשובה לשאלה הנ"ל אינו ברור, אבל גדרו הוא דכל שמחזיר ומרכיב חלקים בטירחא, אסור.
- (סח) נמצא, יש נפק"מ טובא בין ב' מהלכים הללו. חדא, האם הוא דאורייתא או דרבנן [גם הט"ז דמשמע משום תיקון מנא משמע שהוא דרבנן]. ועוד, אילו הוא משום טירחא לחוד, א"כ לא שייך כל הסברות והחילוקים שאמרנו למעלה, כגון לענין שמיכה וכו' לתוך כסוי, דאמרנו שלא מבטל ליה התם, ואינו אלא כלבישה בעלמא – הא לפי המ"ב כ"ז אינו בא בחשבון. סוף סוף מרכיב ב' חלקים הכרוכים בטירחא, ואסור. וה"ה לכאו' שסדין על המטה. וזו חומרא אדירה.
- (סט) ואמנם, איסור טירחא הזו מותר במקום תלמוד תורה או הכנסת אורחים או מצוה, כמש"נ בסי' של"ג. ולכן בכגון הא יש להקל, אבל בלא"ה לכאו' יש להחמיר. וזו חומרא חדשה.

^ט לא מצינו שחששו לשמא יקשור אלא כגון דוגמאות שהבאנו, אבל סתם שמוש בדבר שרגיל לקשור לא מצאנו – רק אחרי סיום תהליך חששו.
^ע ע' פמ"ג שמביא צדדים שונים איך ללמוד המג"א, וע"ע מחצה"ש.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

(ע) **גדרי קילקול, וציורים.** נביא כמה ציורים, ובעז"ה בזה יתלבנו גדר הדברים^{עא}. כי אמרנו, חזרה מותר כשאין בו טירחא. ברם, יש ציורים שאם נחשב הכלי כמקולקל לגמרי, גם אם היא חזרה נאמר שיש כאן תיקון כלי אמיתי.

(עא) והציור בגמ' היא השחזת סכין שנפגם, דאע"פ שהיה ראוי מקודם, מ"מ עכשיו מתקן הכלי תיקון אמיתי בעצם. וכגון קיסם לשיניים שאינו חד, לחדדו הוא תיקון עצם הכלי, ולא מועיל מה שהיה כלי כבר מקודם.

(עב) וביאר הגרפ"א פאלק בפפב"ח, דלגבי תיקון כלי חדש מצינו גם אם מתקן דבר מבחוץ, ובזה נשלם הכלי, הרי זה תיקון כלי. אבל דבר שכבר נגמר, רק נתקלקל, בזה רק קילקול עצמי יהיה אסור בתיקונו.

(עג) כגון הלוקט יבולות מהבגד, אינו בעצם הבגד, אלא דברים שנסתבכו מבחוץ בשעת אריגה, א"כ טרם נגמר הכלי, ובזה מתקנו, אסור. אבל כלי ראוי שעלה עליה יבולות אינו תיקון מנא להסירם, כי אינו בעצם. וכן פתיחת בית הצואר [או כיסים], רק פעם הראשונה הוא תיקון כלי, משא"כ בגד שתפרו כיסיו אחר שכבר נגמר, אינו קילקול בעצם הבגד.

(עד) משא"כ השחזת סכין, או יישור מחט שנתעקם לגמרי, או מזלג שנתעקם א' משיניה, זה קילקול בעצם, ואסור גם על כלי שנגמר כבר.

(עה) כגון כובע שישבו עליה, האם הוא תיקון מנא לתקנו, או"ד הוא כחזרה בעלמא. ואומרים בשם ר' משה שהתיר. וליכא למשמע מינה כלום, כי לא ידעינן כמה מקולקל היה.

(עו) ובאמת, בפפב"ח חילק בין כובע קשיח וכובע רך, וכמה מקולקל היא. ואינו תלוי אם היא ראוי ללבישה כמות שהיא, דהא דכובע רך, וישן, הוא רק מחזיר לכמות שהיה ואינו בגדר תיקון, משא"כ בחדשה, או נדרס לגמרי, הוא תיקון קילקול רציני. והגדר אינו ברור כל צרכו.

(עז) וכן מתלה שנתעקם, דינו כמחט, ותלוי כמה נתקלקל.

(עח) כלים חד פעמי, שנתקלקלו, אם הוא רק במצב בינוני, אינו אלא חזרה בעלמא, משא"כ קילקול גמור. וכן תבניות אלומניום וכו'.

(עט) לתלות תליון, 'פנדנט' Pendant על שרשרת בפעם הראשונה, האם זה תיקון מנא והרכבה, או"ד הוא ב' חפצים העושים שימוש יחד. דעתי הקצרה נוטה להחמיר.

(פ) תיקון מנא שהיא ממש בחוץ, מותרת, כגון 'תג מחיר' התלוי בבגד. או 'תג' מנקוי יבש.

(פא) תרסיס שיער, Hair Spray, על פאה י"א תקיין מנא, מדרבנן. מלבד מוליד ריח.

(פב) קיפול עלונים או הזמנות, שהגיעו מבית הדפוס טרם קיפולם, לכאן לקפל פעם הראשונה היא תיקון מנא, דעכשיו עשאו לעלון/הזמנה. ופפב"ח ס"ל דהוא תיקון מנא מדרבנן. ומו"ר הגר"ש ס"ל דמותר לגמרי. ולכאן' הני מילי בעלון או הזמנה פשוטה, אבל קונטרס או חוברת כגון זאת בידך, לכאן' כו"ע יסכימו לאסור.

(פג) קיפול ניירות ומפיונים, Napkins, אם הוא עושה 'ספינה' או 'מטוס', הר"ז מכה בפטיש. ואם עשאו כמין ציפור, אמיתי, אולי היא כותב. אבל היכא שהוא רק ליופי בלבד, ואין עליה שום צורה רציני, אפ' אם נראה כמו כיס, או כמו פרח, מותר, דלא תיקן כלום בעצם החפץ, ולא

^{עא} ולפני שמתיר למעשה, יש ללמוד גם הלכות בונה בכלים, כי יש חשש תקיעה והידוק, ויש ללמוד גם מצד מוקצה. וכאן נביא רק מה שנוגע לענינו מצד תיקון מנא.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

בנה שום דבר. וכשם שלעשות קשר עניבה עם עניבה אינו תיקון מנא אלא שימוש ליופי, ה"ה זו.

(פד) משקפיים שנתעקמו, הו"א דיהיה תלוי כמה מקוקל היא, ואם אינו אלא הפרעה מועטת, מותר להחזירו. אמנם בפפב"ח מחלק כן רק לענין מוקצה אבל אוסר התיקון בכל אופן, לכה"פ מדרבנן.

(פה) ולכא' ההבנה, דכל שצריך לעקם, וליישר, א"א להחשיב את זה כחזרה, אלא תיקון, ולפעמים מה"ת, ולפעמים מדרבנן. וכן מבואר מהא דליישר מחט שנתעקם קצת אסור מדרבנן.

(פו) חיבור אבזם Buckle לחגורה, פעם הראשונה אסור כמו שרוך לנעל. פעם שנייה מותר שאינו אלא כחזרה. כ"כ פפב"ח, וזו חידוש כי הו"א דזה בגדר קילקול בעצם.

(פז) למרוח לק על גרביונים שנקרעו [Ladder], אם בזה משתפר מראה הבגד, אסור משום תיקון מנא. אך אם היא רק מניעת התפשטות הקרע, לית לן בה.

(פח) **אריכות גדולה** נמצא באחרונים בענין שאלת תיקון מנא בזריקות, Injections, Shots; דהיינו חיבור המחט אל המזרק לעשות 'זריקה', האם זה אסור מדאורייתא או מדרבנן או מותר. מצד רפואה, עיי"ש, ומצד נטילת נשמה, יש ציורים שאינו פס"ר.

(פט) ויש ב' סוגים. הראשון הוא מזרק שיש לו שימוש יותר מפעם אחת, ומחליפים המחט בכל פעם [סוג זה נמצא גם בהמשך ללקיחת דם, אבל זה כבר איסור מה"ת של נטילת נשמה, ואם הוא פיקו"נ שניהם מותרים, ואם לא שניהם אסורים]. סוג השני הוא מחט ומזרק חד פעמי, ושני החלקים זורקים מיד אחרי השימוש. והדרך הוא להפרידם לפני שזורק, שהמחט הולך לפח נפרד.

(צ) מהשקפה ראשונה, ה"ל לאסרן, שהרי חיבר ב' חלקים לעשות כלי. ואין לומר הא הוא עראי בעלמא, וחד פעמי, דהא רואים מקיסם בסי' שכ"ב, ופתילה במ"ב שכ"ח קנ"ב^{עב}, ועוד מקומות, שגם תיקון מנא עראי וחד פעמי, עדיין הוא תיקון מנא מה"ת.

(צא) מנח"י^{עב} ומנח"ש^{עד} דנו בזה, ונוטים להקל, אך אינו ברור נימוקם, ולכן נבאר הסברות האפשריות.

(צב) והנה, בסוג הראשון שמחליפים המחט, לכא' יש סברא לומר שאינו תיקון מנא הואיל ולא מבטל ליה התם; דהיינו אין דרך בנ"א להשאירו כן, ולכן אולי דומה לחגורה במכנסיים. ואע"פ שהמזרק בלי המחט אינו כלום, מ"מ חזינן דאינן הרכבת ב' חלקי כלי אחת, אלא ב' כלים נפרדים הכרוכים זה בזה כדי לעבוד, ואי"ז מכה בפטיש הנמצא כאן. וסברא זו מתיישבת אל הלב.

(צג) וסוג השני, אולי עדיין יש סברא להקל, שהרי הא דהוכחנו דתיקון מנא לחד פעמי חייב, היינו כשעשה כלי, כמו קיסם, אבל הכא שאין האיסור עשיית כלי, אלא הרכבת חלקי כלי, א"כ בזה לא מצאנו שיש איסור בהרכבה חד פעמי.

(צד) והסברא בזה היא, דהרכבה האסורה היינו איחוד, אבל כל שהוא איחוד לשימוש זה בלבד, אינו איחוד אמיתי [דומה לקושר], א"כ הואיל הוא חד פעמי אין איסור בהרכבתו. ועוד, אינו בעצם

^{עב} וע' שש"כ י"ח כ' דאוסר עפי"ז לעשות פתילה לאוזן מצמר גפן, אבל מתיר להכניס ולדחוף צמר גפן ישר לאוזן כשאינו 'מייצר' אותו.

^{עב} ח' כ"ז.

^{עד} ב' י"ז.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- עשיית כלי ראוי, אלא שהמזרק הוא המיכל, והמחט היא האפשרות להכניס לגוף, ורק כדי שלא ישפכו הנוזלים, מחברם יחד, אבל בעצם כל א' עושה מטרה שלו.
- (צה) וסברות אלו יש דברים בגו, הגם שלא היינו אומרים כן מעצמנו, ולא היינו מקילין כן לכתחילה, מ"מ כמעט כל היכא שהוא משתמש בזריקות בשבת הוא מקרה דחוף ונחוש, וא"כ יש לסמוך על הני רבנותא והני סברות. והבו דלא להוסיף עליה.
- (צו) וע"ע מגילת ספר ואול"צ^ע שאסרו. מ"מ לדינא הוא כמש"כ.
- (צז) וא"ת, אם כאן התרנו הרכבה לחד פעמי, מדוע אסרנו למעלה כוסות קוקטייל, הא גם זו אינו אלא חד פעמי. י"ל, לא קרב זה אל זה כל הלילה. חדא, מזרק היא בעצם חד פעמי, משא"כ כוסות הללו ניתן להשתמש בהם יותר מפעם אחת. ועוד, במזרק אמרנו שהמחט היא היכי תמצוי, ושימוש ומטרה בפנ"ע, ומובדל מהמזרק, ואילו בכוסות הללו א"א לומר כן. ואין לטעון דיופי אינו תיקון מנא, דאינו כן, מהצר צורה, והלוקט יבולות.
- (צח) ועוד, סברות הללו אמרנו רק במצב נחוש מאוד, ובשם גדולי עולם שהתירו, והבו דלא להוסיף עליה.
- (צט) ואכן, מחזה אליהו^י אסר שימוש בכוסות הללו בשבת [כמש"כ למעלה], אם לא שהכניס קודם לכן רגל זו לכוס זו. ועיי"ש שמצדד להקל אם יש דעת להתירו מיד אחרי שבת, ואז אולי מותר ע"י גוי, במקום מצוה, בלי שיגיד להגוי כוונתו, עיי"ש.
- (ק) מזרק, Syringe של סירופ נורופן או אקמול, להכניס ה'ידי'ת' לה'חלל' לפעם הראשון, לכאן הוא תיקון מנא.
- (קא) **דיון גדול ורחב** דנו אחרונים בענין מתנפחים, Inflatables, האם יש בניפוחן משום תיקון מנא. ויש הרבה ציורים שונים, ואין דינם שוה. יש נפיחת כדור של כדרוגל, יש הוספת אויר, יש מזרון, יש בריכת ילדים, וכהנה רבות.
- (קב) יש מי שהתיר הכל, בטענה ש'אויר אין בה ממש'. וסברא זו אין בה ממש, דלא בעינן ממש כדי לעשות תיקון כלי, דהרי כדור שמעולם לא נפחו אותו, מעולם לא היה ראוי לשימוש, ועכשיו תיקן וגמר אותו, ואיך לא נחייב אותו משום תיקון כלי.
- (קג) ואם היינו מדמין ציורים להללו לסוגיא שלנו כאן, היינו אומרים אויר בפעם הראשון הוא לא גרע מהרכבת חלקי הכלי, ואולי פעם שני מותר מצד חזרה, ואסור אם יש טירחא.
- (קד) אך באמת פעם שני אינו יותר קיל, דאי"ז חזרה בעלמא, דהרי האויר החדש מעולם לא היה תוך כלי זה, וא"כ דומה לכה"פ כשרוך חדש והיא תיקון מנא. וכ"כ מנח"י^ע, וחלק"י^ע. ויש מי שטען דכל אויר שבעולם חדא היא. ולא נקטו כדבריו.
- (קה) וכ' אוח"ש, דניפוחו בפעם הראשונה, אה"נ הוא תיקון מנא, אבל בפעם השני, אין ניפוח הכדור עם אויר כהרכבת ב' חלקים, אלא האיסור הוא נתינת צורתו, וצורתו היה כבר בפעם הראשונה, ועכשיו רק מחזירו למצב שהיה מקודם.

^עה' ב' ל"ו י"ט.
^עי' ב' י"ג.
^עי' חלק ו'.
^עה' ט' קנ"ט.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

קו) ודבריו הם דברי טעם, אך להיפך. דהיינו צדק דכאן אינו ממש הרכבת ב' חלקי הכלי, אלא הוא נתינת צורה, אבל הא דאיבד הצורה במה שהסיר האויר, אזל ממנו כל צורת הכלי, וא"כ יש לאסור גם פעם שניה.

קז) מלמהד"ד, מזלג שנתעקם א' משיניה, אסור להחזירו למקומו. ואע"פ שהיה מקודם על מקומו הנכון, מ"מ עכשיו איבד צורתו, ותיקנו, וזה תיקון מנא אפ' פעם מאה, וה"ה בנידו"ד.

קח) ואי משום סברות הללו, אילו יש בו כבר אויר, וראוי לגמרי לשימוש, ומוסיף אויר כדי לעשותו עוד יותר טוב, אולי אין זה נתינת צורה לכלי. אך עדיין נאסור, בטענה שלכה"פ מרכיב ב' דברים. ועיין.

קט) וע' מנח"י דטען דיש טירחא, וא"כ בלא"ה אסורה.

קי) אמנם, לאו כל דבר דומה לכדור הנ"ל, שהרי כו"ע מודי דלמלאות בקבוק חם עם מים חמים אינו תיקון מנא – הא מרכיב ב' חלקים ועושהו ראוי לשימוש, ובלא"ה אינו ראוי לכלום? והיישוב, דכבר ביארנו כמה פעמים, תיקון מנא היינו רק כשהשביח והשלים הכלי עצמו, אבל היכא שלא מבטל ליה התם, ונראה לעיני כל שאינו אלא שימוש בעלמא, אי"ז תיקון מנא.

קיב) וא"כ, יהיה מוצרים מנופחים שיהיה דומה לזה. דהיינו, כדור הוא תיקון בעצם הכלי, וכן צמיגים.

קיב) אך שאר מוצרים, לדוגמא מזרון מנופח, הרי לא מבטל האויר שם, אלא ממלאו להלילה או שתים שצריך אותו ואח"כ מסירו, א"כ לא תיקון המזרון אלא שימש בו. ולפי"ז, פעם שנייה, וה"ה פעם ראשונה מותר, כמו בקבוק חם.

קיג) אך זה אינו, דיש כאן לכה"פ טירחא^ע. אמנם במקום מצוה או הכנסת אורחים וכו', יהיה מותר וכמש"כ, אפ' פעם ראשונה.

קיד) ולכאו' ה"ה כדור ים Beachball.

קטו) ובריכת ילדים אינו ברור כי יש משאירים אותו מנופח לתקופה ארוכה.

קטז) בלונים, לכאו' הדרך לבטל האויר התם, ואסור.

קיז) ולא מצינו היתר אלא Rocket Balloon, שהוא בלון שאינו עשוי להשאיר האויר בתוכו, ולא לקשרו, אלא מנפח בו אויר, ואז כשעוזבו הוא פורח בכל החדר. ובזה, אין תיקון מנא, אין טירחא, ואין חשש שמא יקשור שאינו הדרך לקשור, ואדרבה, זה מקלקלו, ועוד לא מצינו גזירה זו אלא היכא שרוצה באיחוד השני דברים, משא"כ בכגון הא.

קיח) וע' פפב"ח ומחזה אליהו שאסרו מטעם שונים, עיי"ש.

קיט) לנפח כפפה חד פעמית, יש לכה"פ גזירה שמא יקשור.

קכ) בענין שעונים שצריך לערוך ע"י שמותח הקפיצים, ושעונים אוטומטים, ומשחקי קפיץ, וכו', עמש"כ בס"ד אריכות בסי' של"ח סעי' ג'.

^ע פפב"ח התיר דברים כאלו, ולא החשיבוהו כטירחא. [לשיטתו דטירחא הוא משום תתיקון מנא.] כגון כדור חוף שרגילים להוציא האויר אחרי השימוש.

סע' ג' – מתירין בית הצואר

- (א) בגד חדש אסור לפתוח הצואר משום מכה בפטיש.
- (ב) ואינו אסור משום קורע, כ"כ המ"ב, ומציין לסי' ש"מ שביאר שאינו בכלל קורע אלא כשהוא עושה קלקול לצורך תיקון, משא"כ הכא הוא רק תיקון, ואין בו צד קלקול.
- (ג) ואם אינו חדש, אלא שקשרו הכובס, מותר לפתחו כיון שאינו קשר של קיימא.
- (ד) והביא המ"ב ב' דיעות. הא' [לבוש] ס"ל דאינו קיימא כלל, והב' [ט"ז] ס"ל שמיירי בעומד ליפתח ביומא.
- (ה) [הלבוש ס"ל דנקרא קשר ליומא הגם דיהיה סגור בודאי לימים ולשבועות ולחדשים. ואין הבנתו כעין הגר"ז והט"ז שהבאנו, דאינו ודאי קשר לזמן, מהא דהחולק כאן על הלבוש היא הט"ז, והט"ז עצמו מיקל באופן זו. ע"כ גם כשודאי יסגר לכמה ימים, ויותר משבוע, עדיין יקל הלבוש, באופן שהט"ז היה מחמיר.
- (ו) וע"כ ההבנה, ע"פ משל רחוק, לענין מצות עשה שהזמן גרמא, שדנו אם קידוש לבנה הוא זמן גרמא או לא, דאה"נ אינו אומרו אלא בעיתים מסויימים, מ"מ אי"ז מחמת הזמן, אלא מחמת 'אירוע' שקורה בעיתים מסויימים. וה"ה בנידו"ד, הקושר עד אירוע מסויים, אי"ז בכלל קושר לזמן, הואיל וקשירתו אינו שייך לזמן אלא ל'אירוע', שאגב אינו אלא בזמן מיוחד.
- (ז) דהיינו, הקושר וילונות עד שיכבסם בערב פסח, אינו קושר עד אירוע זו, אלא קושר כדי שיהיה קשור במשך תקופה זו, עד אירוע פלוני, משא"כ הקושר שקית אוכל שרוצה לאכול בעוד כמה חדשים, אינו רוצה שיהיה קשור למשך תקופה זו, אלא רוצה שכשפותחו יהיה טרי, וקושר עד שירצה לאכול מאכל זו. זה קושר לתקופה, וזה קושר עד אירוע מסויים. ואע"פ שלא הבנתי סברא זו על בוריה, מ"מ נקטו הפוסקים כדבריו^פ, ומשמע שגם המ"ב נקט דעיקר כהלבוש. וכן רש"ז^{פא}.
- (ח) [וע"ע חו"ש ושש"כ וש"ש דיש להם הבנה אחרת בדבריו, ואני לא הבנתי. אך כדברנו מצאתי באיל משולש].
- (ט) כ' המ"ב, קשר שמותר להתירו, מותר לנתקו, דהיינו לחתוך הקשר, אם הוא צורך, אבל לא יעשה כן בפני ע"ה. וכ"כ בסק"ז^{פב}.
- (י) וצריכין לבאר, למה דווקא במקום צורך. קלקול?
- (יא) ומיירי שחותך עצם הקשר, דאילו לחתוך החבל, כבר נתבאר בסי' שי"ד סעי' ז' דפסיקת תלוש מותר. צל"ע אם זה מוכח שם, שהרי התם מיירי בקשר שמותר להתירו. ואוח"ש מביא צד שיש חילוק בין הקשר להחבל, אולם משש"כ^{פג} משמע כדברינו.
- (יב) קשר שאינו מותר להתירו, נתבאר שאסור לנתקו. והק' התהל"ד וחזו"א^{פד}, איזה איסור יש כאן, אין זה מלאכת מתיר. ולמעשה מתיר לנתק קשר ע"ג קשר. [אולי משום דכל שמסיר הקשר, בכל אופן שהיא, זוהי מלאכת מתיר].

^פ סברא זו שייך גם לענין תופר, כגון טיטולים ופדים, הנייר על הדבק יש בו סברת הלבוש.

^{פא} שש"כ ט' ס'.

^{פב} ורק שם כ' דווקא במקום הצורך, ולא כאן. ועיין.

^{פג} ט' ס"א.

^{פד} נ"ב י"ז.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

(יג) קשר בטעות. כ' מ"ב בסוף סקכ"ג, אם נתכוון לקשור עניבה המותרת, ובטעות נעשה קשר, דינו כקשר העשוי להתיר בכל יום.

(יד) והבין המחזה אליהו^{פ"ה}, כוונת המ"ב לומר כמש"כ המג"א בהל' תופר, שאם נטף שעה בטעות על ניירות, ונדבקו יחד, אינו קורע להסירם. והוכיח משם המחזה אליהו, חיבור ואיחוד בטעות לאו שמיה חיבור – וא"כ ה"ה כאן, הקשירה היה בטעות, א"כ אין שם קשר על זה, ולכן מותר להתירו איך שירצה.

(טו) אמנם, לכאן האמת יורה דרכו, ולא לזה כיוון המ"ב. דהרי, לכאן אין הנידון דומה לראיה. דהתם איירי בדיבוק ניירות שהוא תולדת תופר, וע"ז כ' מג"א דאם היה בטעות אינו דומה להאב מלאכה. אבל באב מלאכה גופא, אין מקור לומר סברא זו.

(טז) ועוד, התם כל החיבור היה בטעות, ולא רצה בחיבורם כלל, משא"כ כאן, רצה לחברם, אלא שהוא רצה ע"י עניבה, ויצא בטעות ע"י קשר – א"כ בהא ליכא למימר שאין החיבור נחשב חיבור בטעות, דהא רצה חיבור.

(יז) וכשנעיין במ"ב, ובמקורו החי"א, יראה דכוונתם לחדש ולומר דהואיל ולא רצה שיהיה קשר אלא עניבה, אפ' אי רצה העניבה שתהיה מתקיים, מ"מ הקשר שיצא בטעות אין לו אותו שיעור זמן שרצה בהעניבה. ולכן, חידש המ"ב דקשר זה נחשב כעשויה להתיר ביומו, דהיינו אין לקשר בטעות שיעור זמן – אבל מצד האומנות שבו, בזה אין המ"ב מיקל בכלל – ואם יצא בטעות קשר של אומן, דינו כלהתיר קשר של אומן העשוי ליומו, שביארנו שיש היתרים של מצוה וצער, אבל תו לא.^{פ"ו}

(יח) דהיינו, מחזה אליהו למד שאין כאן קשר, ומ"ב מבואר ומדויק שאין לו 'זמן', אבל קשר ואומנות שייך בו.

(יט) חזו"א לשיטתו מיקל בקשר ע"ג קשר בטעות, דבזה לא נהגו לחומרת הש"ג. וכל מחברי זמננו פסקו דכל קשר בטעות מותר, ב'שופי', ע"פ חזו"א. וזה אינו מוצדק, דהחזו"א רק אמר בקשר ע"ג קשר, ולא בכל קשרים. ועוד, המ"ב הוא דלא כחזו"א. והעיקר הוא כמש"כ.

(כ) יל"ע, אם מישהו קשר בגדי חברו שלא מדעתו, כגון קטן קשר ציציות אביו, האם זה נקרא טעות. לכאן כן, דבדעת אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכמש"כ.

(כא) נתקשר מאליו, מסתברא דדינו כקשר בטעות, כגון חוטי ציצית שנסתבכו. וע"ע חו"ש הדין בזה ע"פ דעת החזו"א.

(כב) קשר של חשו"ק, הגם דלענין כל התורה כולה אין להם דעת, מ"מ כ' חו"ש, כאן דעתם נקרא דעת [כשהוא שלהם, או בשליחות], שהרי אין צריך כאן דעת אמיתית, אלא כוונת הקושר.

^{פ"ה} א' מ"ח.

^{פ"ו} לפעמים, יהיה קשה להתירו ולא מחמת חוזק הקשר, רק מחמת החומר של החפץ, כגון שרשרת שנסתבכה, אינו קשר אמיץ והדוק, אלא קשה להתירו. ואי"ז קשר אומן, אלא סיבוכ בעלמא.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

סע' ד' – קושרין דלי^{פז}

- (א) דלי של באר ששואב בו מים שנפסק החבל, ורוצה לקשור בו חבל חדש, יהיה תלוי באיזה חבל הוא קושר [ע' מ"ב כ"ו וכ"ז, וביה"ל].
- (ב) אם הוא קושר באבנט או משיכה, שהוא דבר חשוב ואינו מבטלו שם, מותר לקשור, שזה ודאי אינו של קיימא. מיירי שאין בו צד מעשה אומן, ע' מג"א.
- (ג) דוגמא לזה הוא לקשור איזה דבר עם עניבה או אבנט שלנו או חוט מאריך^{פח}, דכיון שהוא חשוב, לא מבטלו התם.
- (ד) לקשרו בחבל רגיל, אסור. ואפ' אם חושב שיתירו מיד, אסור, שאין דעתו קובע, כמו שלמדנו סעי' א'. שעה"צ י"ז.
- (ה) לקשרו בחבל דגרדי, שהוא חבל חשוב, עדיין אסורה אטו חבל דעלמא.
- (ו) מסיים השו"ע דאם הוא דלי שאינו קבוע בבור, מותר בכל אופן, כיון שאינו של קיימא, שהרי יטול הדלי.
- (ז) והביה"ל לומד מכאן, שאינו מיירי שלקחו הדלי כל יום אלא לאחר כמה ימים, ואעפ"כ מותר, אלמא שיותר מיום א' אינו נקרא של קיימא כלל, כ"ז שאינו שבוע.
- (ח) וכ', 'למעשה אין להחמיר בזה', ומסיים, 'ומזה סעד גדול להקל במקום הצורך דאפ' יותר מיום אחד לא מקרי של קיימא כלל עדיין', עכ"ל.
- (ט) וקשה, שהתחיל במותר לכתחילה וסיים בשעת הצורך. וצ"ע. וע' איל משולש.

סע' ה' – עניבה

- (א) כ' שו"ע: עניבה מותר דלאו קשר הוא. הגה ואפ' אם עשה קשר א' למטה נוהגין בו היתר.
- (ב) לענין עניבה לבד, כשאינו ע"ג קשר, מותרת לכו"ע. וכ' ביה"ל דזה אפ' אם מתקיים לעולם. יש ראיות מגמ' שהוא אמיץ, אבל נותר בידו האחת. ומה זה עניבה.
- (ג) וע' בב"י שיש לו כמה נוסחאות בשם כמה ראשונים. ולמעשה, יש ב' הגדרות. הא' הוא שכשבא להתירו אינו עושה הפוך מקשירה, אלא כל הקשר נתבטל מאליו, ו'קשר מעיקרא ליתא'. דהיינו, קושר הוא רק כשצריך לעשות מתיר – שהוא היפך קושר – להתירו, אבל אם לא, אינו קשר בכלל^{פט}.
- (ד) הגדרה שניה הוא מהאג"מ^צ שכ' דאפ' אם הוא אמיץ מאוד, מ"מ אם הוא קל מאוד להתירו, אינו קושר. ובזה מיישב סיכת בטחון Safety Pin, שאינו קושר מחמת שניתר בנקל, ולא גרע מעניבה.
- (ה) לענין עניבה ע"ג קשר, הרמ"א התיר. וכ' מ"ב בשם האחרונים שהא דמותר היינו רק כשאינו לזמן – דהיינו שקשר כזה אין בו חשש אומנות – אבל לזמן אסורה כיון שעדיין שם קשר עליו.

^{פז} ע' גר"ז שמשמע דסעי' זו הוא אליבא דשי' היראים שנביא בהמשך הסימן.

^{פח} תקין, דאילו מקולקל לא שייך סברות הללו.

^{פט} וכ"כ חו"ש לדינא.

^צ ב' פ"ד. חולק על הב"י?

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (ו) וגר"א באה"ע^א מבואר שמותר בכל אופן. ועפי"ז, ב'וימפל' של ס"ת, יש עוד סניף להקל.
- (ז) לענין קשר אחת לבדו, מבואר, שאינו קשר. ויש לדון, האם זה משום שאינו קשר כלל, או"ד משום שאינו מתקיים, אבל צורת קשר יש. ומצינו לשונות חלוקים באחרונים.
- (ח) עוד יש לדון, האם שאסר המ"ב עניבה ע"ג קשר לזמן, האם זה משום שעכשיו בצירוף שניהם יש קשר, דומיא דקשר ע"ג קשר, או"ד אסור משום הקשר, שעכשיו מחמת העניבה הקשר יתקיים.
- (ט) שתי שאלות אלו, בעצם אחת הם. ויש נפק"מ טובא. קשר א' שמתקיים, כגון שעשוי ממתכת או מגומי שאינו מתיר מעצמו ואינו מתפרק, האם מותרת או לא. ורש"י^ב אוסר, וחז"ל ש נוטה ג"כ לאיסור. אלמא כצד השני. וכן מבואר מאבנ"ז^ג.
- (י) אולם, מגילת ספר^ד כ' כצד הראשון.
- (יא) לדינא, צריך לחוש להמחמירים.
- (יב) קשר אחד שנתן עליו דבק, יהיה תלוי על שאלה הנ"ל. ויש לדון בזה, דאולי מה שהוא יותר חיצוני אינו משתייך להקשר. אבל למעשה, גם העניבה אינו עצם הקשר, אלא 'פונקט' במקרה עשוי מאותו חתיכת חבל, ומונעו מלהתיר ואסור.
- (יג) דוגמא לזה יהיה שקית פלסטיק של מרק או רוטב, שקושרו פעם אחת ומכניסו למקפיא, והקשר נקפא בגלל הלחות, ואז הוא מתקיים. ואפ' בשעת שימוש אינו מתיר אלא קורע השקית. נמצא, המכניס שקית כזה לתוך מקפיא עובר משום קושר לעולם. ויש לדון בזה, כי רק ע"י הקפאה נשאר לעולם, אבל בלא"ה לא. ועיין.
- (יד) קשר אחת שתחב צידי החבל לתוך הכריכה, דינו כעניבה ע"ג קשר. ואוח"ש התיר בזה, כיון שאין תחיבה מענין קשר בכלל. וכ"ז לשיטתו מובא בסעי' א' שמלאכת קושר הוא הקשר ולא החיבור. האוח"ש מביא מקורו הוא סי' תרנ"א לגבי קשר של לולב. ועיי"ש במ"ב סקי"א שאסר להדיא. ועיי"ש דמשמע דאין דינו כעניבה ע"ג קשר אלא כקשר ע"ג קשר. נפק"מ ליומא, האם חוששין לאומנות.
- (טו) אגב מבואר שם, לכרוך סביב סביב, ולתחוב, הגם שהוא אמיץ והדוק וחזק מאוד, אינו קשר אלא עניבה, ומותר לעולם ועד.
- (טז) לענין לעשות קשר ע"ג עניבה ע"ג קשר, המציאות יוכיח שניתר בקלות במשיכת חוט א', וגם אינו מתיר אלא הכל נותר מאליו. ולכן, דינו כעניבה ע"ג קשר שמותר ליומו. ויש אופנים שבמשיכת החוט אינו נותר, ועדיין איננו ברור מהי.
- (יז) וכן הורה האוח"ש. אמנם, טען מו"ר, הא דנתפרק כמו עניבה, היינו העניבה לחוד, אבל עצם הקשר תמיד מתקיים. וא"כ הא דעשה קשר על גבה, אה"נ אין להעניבה השני שם קשר, מ"מ ע"י עניבה זו הקשר עצמו מתקיים, והקשר עצמו הוא חזק מאוד, ולכן דומה להא דשלטי גיבורים, ויש חשש אומנות בדבר. ומותר במקום צער, עם כל ההתירים השייכים אליה. מדוע אינו דומה לעניבה ע"ג קשר? י"ל, התם לא היה חשש אומנות, אבל כאן יותר חזק והדוק ואמיץ.

^א קס"ט צ"ט.

^ב שש"כ ט"ו קע"ד.

^ג קע"ט, ואגל"ט כ"ד ד'.

^ד ת"א ו'.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (יח) ובשש"כ מהדורא ישנה אסור, ומהדורא חדשה התיר במקום הצורך^{צה}. ונימוקו לכאן שזה רק ש"ג, עם החזו"א, תוך יומו, במקום צער. וצ"ע.
- (יט) לענין קשירת עניבה [Tie], כבר נתבאר בסעי' א'.

סעי' ו' – ב' ראשי הפתח

- (א) הקושר קשר ובדעתו לבטלו התם, אסור, כמו שנתבאר.
- (ב) אולם, אם אינו הדרך לבטלו שם, ומסתמא יתירו, לא חיישינן שיבטלו התם.
- (ג) ולכן מתיר השו"ע לקשור שני ראשי חבל של הפתח לפני פרה, וכן אם היו ב' חבלים זה ע"ג זה.
- (ד) צריך לברורי, אם אין חשש כלל שיבטלו התם, מאי קמ"ל, ואם יש חשש גדול, אינו מותר, וא"כ במה אנו מדברים כאן, ואיך זה ישפיע הלכה למעשה. וצ"ע.

סעי' ז' – חבל דאבוס

- (א) סעי' זו הוא המשך של סעי' הקודם, לגבי חשש שיבטלנו שם.
- (ב) חבל רגיל, שהיה קשור בפרה או באבוס, מותר לקשור אותו על השני ולא חיישינן שיבטל הקשר, דמסתמא יניח הקשר שיש שם כבר. אבל לקשור שני הצדדים אסורה, דחיישינן שמא יבטלו שם.
- (ג) אולם חבל דגרדי מותר בכל אופן שהוא, דכיון שהוא חשוב לא יבטלו שם. והטעם שלא גזרינן חבל דגרדי אטו שאר חבלים כמו שאסרו בסעי' ד', משום דהתם הדרך היתה לבטלו התם, משא"כ כאן אינו הדרך אלא חיישינן שמא.
- (ד) חבל רגיל אינו מוקצה, שעומד לשימוש.
- (ה) כאן מביא המ"ב דעת היראים, שס"ל שיש הגדרות שונות מתי חייב, פטור אבל אסור, ומותר.
- (ו) לעולם, חייב. אינו לעולם, מותר. קשר שלפעמים נמלך ומבטלו התם לעולם, אסור מדרבנן.
- (ז) ולפי שי' הזו, מובן ב' ד' סעיפים האחרונים. [גר"ז].
- (ח) בספר זכרו תורת משה כ' שאם לפעמים נמלך לבטלו שם לזמן, אסור מדרבנן. ודבריו מובאים בספר מחנה ישראל. ולמעשה, כ' המ"ב להדיא שאינו אסור אלא כשנמלך לבטלו 'לעולם', ולא לזמן, וכ"כ בחו"ש.
- (ט) צריך לברורי, מה נקרא לפעמים.
- (י) עכ"פ המ"ב אוסר לקשור רצועות מכנסיים בגלל שי' זו.
- (יא) בסוף דברי המ"ב, מביא בשם הרמב"ם דאוכלי בהמה מותר לקשור בהן בשבת דלא שייך בו קשר של קיימא. וכתב הח"א דדוקא בגמי לח וכיוצא בו דכשיתבש תנתק אבל קש וכיוצא בו וכן בעלין של לולבין דלא מינתק דינו כתבן, ואסור.

^{צה} ישנה, ט"ו נ"ג ד"ה גם. חדשה, ט"ו נ"ו קפ"ט. וק', דשש"כ לא היתיר במקום צער אלא מתיר אבל לא קושר, וא"כ איך היתיר כאן.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (יב) וכ' מנ"ח דלפי זה כ"ש מאכל אדם.
- (יג) ביה"ל מביא דעת רש"י שחולק ע"ז. וע' רמ"א שב"ד סעי' ד'. וע"ע מ"ב ש"ח סעי' י"ד.
- (יד) **הפותר חבלים** חייב משום קושר והמפרידן ואינו מכויין לקלקל חייב משום מתיר [רמב"ם] – כך הביא מ"ב בסוף הסימן.
- (טו) ודנו האחרונים מהו מקור להרמב"ם, והסכימו^צ שהוא ירושלמי שליתא לפנינו, דירושלמי לפנינו אסר רק משום טויה. והראשונים שחלקו על הרמב"ם [ע' ביה"ל שי"ד ח'] אולי יאסרו משום טויה.
- (טז) וכ' האבנ"ז דנפק"מ פשוטה הוא האם יש איסור להפריד פתילת חבל, שלמלאכת טויה אין איסור בהתרתו, משא"כ בקושר.
- (יז) ולפי הרמב"ם מדוע פותר חבלים אינו חייב משום טויה, תי' הערוה"ש^צ טויה הוא בחוטים דקים, ואילו פותר חבלים היינו בחבל עב. והגדר אינו ברור.
- (יח) הבנת הרמב"ם, מלאכת קושר אינו דווקא תלוי במה שאנו מכנים קוראים 'קשר', אלא כל שיש סיבוך חוטים או חבלים, ונתאחדו, נקרא קשר, בתנאי שהיא לעולם ושהיא מעשה אומן. ואולי שאר ראשונים ס"ל דבעינן קשר ממש.
- (יט) בשו"ע שי"ד סעי' ז' מתיר להתיר קליעתו של חבל וכן לחתכו, ומקורו הוא גמ'. והק' רעק"א, הא לדעת הרמב"ם נאסור משום מתיר קשר. ונשאר בצ"ע. וביה"ל שם סעי' ח', מבאר דלדעת השו"ע וטור ועוד אה"נ מותר, ורק להרמב"ם אסור. והא דהגמ' כ' דמותר להפקיע, ביאר הביה"ל, דהרמב"ם מפרש ליה לומר דמנתק וקורע, ואילו חותך היינו בכלי.
- (כ) וחיזון, דשו"ע ס"ל דהעיקר הוא כהחולקים על הרמב"ם.
- (כא) ועל ישוב ביה"ל לדברי הרמב"ם, ע' חזו"א מה שהק' עליו. ויישבו הגרחפ"ש. וע"ע אורל"צ שיישב בענין אחר.
- (כב) לקלוע שערות הראש, מבואר מסי' ש"ג סעי' כ"ו שאסור משום דדמי לבנין. ולפי הרמב"ם, למה אינו קושר מה"ת. תי' החו"ש שאינו של קיימא^צ. ואו"ש יישב דאינו נקרא שקושר ב' דברים הואיל ויניקתן היא ממקור אחת^ט.
- (כג) דנו כל העולם, לענין Twist Ties, האם יש בזה משום פותר חבלים^ק לדעת הרמב"ם.
- (כד) ולהדקו סביב השקית ולא על עצמו, אינו שאלה בכלל ומותר לכו"ע. כי מיבעיא לן הוא היכא שסובב השקית פעם אחת, ואח"כ סובבו על עצמו כמה פעמים.
- (כה) והשאלה בעצם היא, מה עדיף טפי, לקרוע השקית שעליה יש חוט כזה, או שעדיף להתירו. מלאכת קורע לעומת מלאכת מתיר.

^צ חזו"א נ"א י"ג ועוד.

^צ ריש הסימן.

^צ כלה, הקולעת שערה בשבת, ואחרי שבת חמותה מגיעה לספרו, וישאר כך לעולם – מהרי"ל דיסקין.

^ט ועפי"ד, ה"ה הקושר קשר גמור בשער אינו עובר בקושר.

^ק מלבד איסור קורע ותיקון מנא, כשקורע ומפרידן זו מזו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (כו) לכאוף, הוא חשש קשירה להרמב"ם וחשש טוויה לשאר הראשונים, ולכן אין לקשרו לכו"ע, כי מיבעיא לן הוא התרתו. וע' שש"כ^א שאסר לעשות כן ולהתירו משום פותל חבלים, ועיי"ש סו"ד, וצ"ע.
- (כז) משנה הלכות כ' דמנהג העולם להקל בשימוש דברים אלו, ולימד עליהם זכות, דאולי פותל חבלים הוא רק בקליעה, דהיינו מינימום ג' חבלים, אבל ב' בעלמא אי"ז כלום גם לדעת הרמב"ם [לפחות יהיה טווה?]. ועוד, פותל חבלים היינו שמחמת חוזק הקליעה נתחברו, ואילו כאן אינו מחמת חוזק הקליעה אלא בגלל שעשוי ממתכת. ועפי"ז לימד זכות על העולם.
- (כח) וכמובן, אין בידינו להקל למעשה לכתחילה ע"פ סברות אלו, אך אולי יש מקום לצרפם.
- (כט) לכאוף, לפי ר' משה שביאר ההיתר של עניבה הוא משום שקל מאוד להתירו [ובזה יישב סיכות], ה"ה כאן קל מאוד להתירו, ויהיה מותר. דהיינו, אינו מסתבר שיהיה תלוי על מהירות, דנפתח מהר הוא עניבה, ולאט הוא קשר. אלא מסתבר דתלוי אם צריך דקדוק ודייקנות, Dexterity. עניבה, אפ' אם הוא חזק מאוד, ואפ' אם הוא ארוך מאוד, ולוקח הרבה זמן, מ"מ כל בן שנתיים יכול לעשות כן. אבל לפתוח קשר רגיל, צריך דקדוק. וא"כ לכאוף, Twist Ties הללו שווין לכה"פ לסיכת בטחון שכ' עליהם ר' משה שאינם גרועים מעניבה. כן נראה.
- (ל) אולם, ישנם אופנים שאינם קל כ"כ, כגון אם הוא 'יד שנייה' ואינו חלק וישר, או שלא היה שזירה פשוטה אלא יצא ונכנס וכו', או כגון השזירה שעושים ב'פיגומים' Scaffolding, שאז הוא חזק מאוד, בזה אין היתר של ר' משה.
- (לא) ועוד, ביארנו בהלכות תופר, שר' משה הוא חידוש ומהלך יחודית. ומה שהק' ר' משה דלפתוח סיכה יהיה מלאכת מתיר, יש ליישב, ולומר דכל שאין קשר או דבר הדומה לקשר, אינו שייך למלאכת קושר ומתיר. וכ"כ או"ח"ש [לשיטתו].
- (לב) בקיצור, לענין שימוש במוצרים אלו, לסגרם, יש חשש טווה, לראשונים. יש חשש קושר להרמב"ם, ולכן לא יסגור כן. וגם אם יש עוד סברות להקל, אינו כדאי להכניס עצמו לשאלות כשיש עצה אחרת קלה ופשוטה.
- (לג) אך לענין פתיחה, לשאר ראשונים מותר, והשו"ע מבואר דהם עיקר הדעה. וגם לדעת הרמב"ם אינו ברור איסורו, דלפעמים אין חשש 'קיימא'. ואפ' היכא שהוא לזמן, כ"ז שאינו לעולם, התיר האורל"צ, וטען הואיל וגם להרמב"ם הוא תולדת קושר ולא האב, מנלן דגזרי' אותן גזירות שמצינו בהאב, גם אצל התולדה.
- (לד) ועוד, לפעמים יש סברת הלבוש, דקושר עד לשימוש מסויים ולא לתקופה. יש גם סברת הגר"ז וט"ז, דאינו אסור מדרבנן אלא כשודאי יהיה לתקופה האסורה, אבל בספק מותר. יש ר' משה. יש סברות המשנה הלכות.
- (לה) ועוד, פותל חבלים הוא כשבא לעשות חבל, ואילו כאן אי"ז מטרתו, אלא בא לסגור עמו. ועפ"י סברא זו אולי אינו טווה גם לשאר ראשונים. ולכה"פ לכו"ע אינו אלא מלשאצל"ג.
- (לו) ועוד, דעת הרמב"ם גופא בקושר, דאם אינו לעולם, ואינו אומנות, מותר. וכי Twist Tie הוא אומנות, או אפ' חשש אומנות? ואי"ז טענה, כי חוששים להחולקים על הרמב"ם לענין אומנות, וחוששים להרמב"ם שפותל חבלים הוא כן קושר.

^א ט' י"ד [ובמהדו"ק, ט"ו קס"ו].

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (לז) וע"ע שבה"ל^{קב} דנחית לכמה מהסברות שאמרנו, כגון האורל"צ, ועוד, דאינו לקיימא, וס"ל דאינו צורת קשר בכלל, וכו', ומסיים: לכן אומר בטח דאעפ"י שאיני סומך על אחד מן הצדדים להקל כ"א בצירוף כולם, וגם אומר דמי שמחמיר בזה אינו מן התמוהים מכ"מ אין לפענ"ד מקום להרעיש על המקילים ויש ללמד זכות על ישראל. עכ"ד.
- (לח) וכדאי להזכיר, שהוא הקיל גם בקשירה ולא רק בהתרה. ואיני יודע למה לא חש לאיסור טוהה.
- (לט) וגם החו"ש^{קי} מקיל בין בקשירה בין בהתרה. עיי"ש נימוקו, שזהו שימוש, ולא הבנתי. וע"ע אג"מ שם שהזכיר סברא כזה, וצל"ע.
- (מ) מפורסם בשם ר' אלישיב שהיתיר סיבוב אחת ולא שתיים. ולפי דברינו מובן מאוד, שאחת אינו פותל חבלים ואינו קושר ג"כ, משא"כ כמה פעמים הוא פותל חבלים ואולי טויה.
- (מא) ולפי"ד, לכאן יכול לעשות סיבוב אחת, ואז בצד השני עוד סיבוב אחת, וכו' וכו', ומותר. למעשה?
- (מב) לדינא, ודאי לא יסגור עמו וכמש"כ. ופתיחה, יש מקום להקל, אך המחמיר אינו מפריז על המדה.
- (מג) ובהרבה דברים יש עצה למשכו, גם אם לפעמים קצת קשה.
- (מד) אבל פתיחת בקבוק שפמניה, Champagne, שאין עצה למשוך, וא"א לפתוח מבעו"י, יש להקל לכתחילה לפתחו כדרכו, ונראה דזה עדיף מלחתוך המתכת.
- (מה) שמעתי שהגרפ"א פאלק התיר לסגור עמהם, היכא שמושך צד א' ישר, וסובב צד השני עליה כמה פעמים, דבזה הואיל ואי מושך חוט הישר היה נפתח, נמצא הוא עניבה לחוד. ודבריו דברי טעם.
- (מו) אזיקונים, Cable Ties, האם יש בהם משום קושר. לפי ר' משה דאי"צ צורת קושר בכלל, זה לכאן קושר, ואין בו ההיתר שניתר בקלות, כיון שאינו. וחו"ש כ' שאינו קושר, ואולי בונה כעין תוקע עץ בעץ.
- (מז) דעת מהרי"ל דיסקין. חידש המהרי"ל דיסקין^{קד} דהקושר לזמן ואינו מתירו בגלל שאינו חושש להתירו, ונשאר סגור רק בגלל שלא איכפת ליה אם יהיה סגור או פתוח, אין זה נקרא קשר לעולם, וכדי שיהיה קשר לעולם צריך שיהיה ברצונו שיהיה קשר לעולם.
- (מח) מאידך, האבנ"ז^{קה} חלק עליו, וכ' דתלוי על מח' ראשונים בענין מלשאצל"ג, דהרי אין לו צורך במה שנקשר לעולם, ולכן לרמב"ם חייב, לשאר ראשונים פטור אבל אסור.
- (מט) המהרי"ל דיסקין הוכיח בדבריו משעיר לעזאזל, שהיו קושרין קשר בין קרניו, וזורקין אותה; ולא מצינו שהיה היתר מיוחד של קושר כאן.
- (נ) והנה, לא מיבעיא להחולקים על הרמב"ם, אולי זה כלול בהא דאין שבות במקדש, אלא אפ' לדעת הרמב"ם, מי אמר שהיה קשר גמור, אולי היה עניבה. או, אולי לא היה קשר של אומן [רמב"ם לשיטתו].

^{קב} ח' נ"ה.

^{קי} ח' ב' עמ' 228.

^{קד} ה' ל"ה, קו"א ה'.

^{קה} כ"ו.

סימן שי"ז – מלאכות קושר ומתיר

- (נא) ועוד, אולי הקשר התנתק בשעת נפילה, ומבואר בסוגיין דניתוק במקום הקשר נחשב מתיר.
- (נב) עכ"פ, אין ראייה מכרחת לדינו של המהרי"ל דיסקין.
- (נג) ולכא' אדרבה, יש ראייה נגד המהרי"ל דיסקין, מרש"י סוכה ל"ג: לגבי אגד הלולב, שכ' שיכרכו סביב ויתחוב, ולא יקשור, שהרי אינו חושש להתירו עולמית, נמצא הוא קשר של קיימא.
- (נד) הרי להדיא, היכא שאינו חושש להתירו, ורצונו שיהיה קשור לז' ימים בלבד, מקרי קשר לעולם. וכ"מ בריב"ש^{קי}. וכ"מ בלבוש, וגר"ז ומהרש"ג^{קי} וחז"ש. וע' חת"ס איך שדחה רש"י, והפשטות הוא כמש"כ.
- (נה) ורש"י^{קח} דן בכולא האי ענינא, ומחלק בין לולב לשאר ציורים; דשאני לולב שיש דין אגד, היינו שיהיה מקושר, א"כ הקשר שקשר לח' ימים, שם קשר עליה, הואיל ואחשביה כקשר, א"כ הא דאינו חושש להתירו, אי"ז יכול להפקיע שם קשר. משא"כ בשאר ציורים שאין דין קשר, א"כ מעולם לא חל עליה שם קשר, א"כ הא דנשאר לעולם, ואינו חושש בזה, אי"ז משוי ליה לשם קשר.
- (נו) נמצא, המיקל יש לצדו מהרי"ל דיסקין, ורש"ז. ולכן, אע"פ שאין להקל למעשה, מ"מ אין למחות במי שכן מיקל. ובפרט כשהוא קשר שאינו ודאי של אומנות, דאז אולי יש לצרף דעת הרמב"ם.
- (נז) דוגמאות לשאלה זו, הקושר שקית זבל, וזורק לתוך הפח אשפה – הוא קושר כדי שיצא שלם מביתו, אך בפועל ישאר קשור עד שיהיה בלוי. וזה רק כשיש לקשר שם קשר, ולא בקשר א' לחור.
- (נח) וכן, לנתק קשר של קופסת עוגה, Cakebox, שנקשר לזמן, ואינו חושש להתירו.
- (נט) וכן, לענין תפירות באדם, אחר שתפר הוא קושר החוט. וכשמתירו, אינו מתיר הקשר, ואינו מנתקו, אלא חותך החוט ומושך הכל, והקשר נשאר לעולם. וזה תולה על מהרי"ל דיסקין. והנה, כי היכי דנקל מצד תופר, הואיל והוא שעה"ד, ונצרף כל מיני צירופים, ה"ה כאן נסמך על מהרי"ל דיסקין.
- (ס) אגב אורחיה, תפירות הנמסים, Dissolvable Stiches, לכא' גרוע טפי, דבזה אין היתר של מהרי"ל דיסקין, דהוא נקשר עד שיהיה בלוי, וזה אמרנו דהוא לעולם וכ"כ חז"ש. ואין לומר דהא דנמס, זהו נקרא מתיר, דאינו מסתבר לומר כן, דאז גם השורף חוט עם קשר יחייב משום מתיר, ואין זו מסתבר.
- (סא) שו"ר באיל משולש דכ' דאלו קיל טפי מחמת ש'אינו מתקיים' מצד עצמו. ועוד, אם 'עד שיהיה בלוי' הוא פחות מז' ימים, אינו מסתבר לומר דיהיה קושר מה"ת – דהרי קשר שבעצם ישאר לעולם, אלא שיש דעת והדרך להתירו תוך ז' ימים אינו אסורה, כ"ש לכא' קשר שאין בכוחו להתקיים יותר מז' ימים, דהא חזינן דפחות מז' ימים אין בו חשיבות מלאכה בכלל. כנ"ל.
- (סב) ואם מלאכת תופר יש לו גם היתר של זמן, אז מהרי"ל דיסקין שייכת גם לשם. כגון לסגור טיטולים מלוכלכים עם סרט שיש עליהם דבק [לא בסקוטש], יהיה תלוי בהנ"ל.

^{קי} קכ"ב.

^{קי} א' ס'.

^{קח} שש"כ, ט' כ"א, מנח"ש ב' י"ג, ל"ד ל"ב.

מלאכת בורר

--- סי' שי"ט – דיני בורר בשבת ---

סעי' א' – ד' – כללי בורר

- (א) זורה בורר ומרקד כולם נכללים במלאכה זו שענינה הוא להפריד הפסולת מן האוכל.
- (ב) מלאכת בורר אסורה אם לא נתקיים שלש תנאים אלו: אוכל מתוך פסולת, ביד ולא בכלי, לאלתר ולא לאחר זמן. וסימנך 'אבל'^א. ואם לא נתקיים כל א' מג' תנאים אלו, חייב.
- (ג) כמובן, יש יוצאים מן הכלל, אבל אלו הם הכללים, ונבארם בהמשך.
- (ד) עוד ענין שצריך להגדיר הוא מה נקרא תערובות, ובעז"ה נגיע לזה.
- (ה) נתחיל בלאלתר, מה נקרא לאלתר. נחלקו הראשונים, המרדכי כ' שעה אחת. רבינו ירוחם כ' דמשסיים סעודה ראשונה הוא זמן סעודה שנייה. ועוד ראשונים כ' 'סמוך'.
- (ו) הרמ"א כ' כל מה שבורר לצורך אותה סעודה שמיסב בה מיד, מקרי לאלתר. ועדיין אינו ברור הגדר. המ"ב בסי' שכ"א ס"ק מ"ה כ' שיציאת ביהכנ"ס הוא לאלתר לסעודת היום. וגם זה אינו גדר ברור, דנמצא לכל א' הוא גדר אחרת תלוי על מקום תפילתו, ועוד מה נקרא סמוך לשאר סעודות או מיקרים.
- (ז) הגר"ז ואגלי טל פסקו כהמרדכי, ובורר מותר תוך שעה להשימוש.
- (ח) ור' משה^ב כ' שאין שיעור אחת של זמן, אלא הגדר הוא כמה זמן שלוקח ההכנות כאלו ביום רגיל, וזהו השיעור של לאלתר, אם צריך מ' דקות, מותר להתחיל מ' דקות לפני הסעודה, וכו' וכו'.
- (ט) ומשמיה דהחזו"א אומרים שתמיד יש חצי שעה^ג. ור' וואזנר פי' שחוץ מגדרו של ר' משה, גם יש חצי שעה, דהיינו רק לקולא, דאם באמת צריכה רק עשרים דקות, מותר להתחיל חצי שעה לפני, ואם צריכה שעתיים, מותר שעתיים לפני. וחזו"ש ביאר להיפך, דיש לו כמה זמן שצריך אבל לא יותר מחצי שעה. ור' חיים קנייבסקי אמר, דבסיפור של החזו"א היה באופן שההכנות לקחו חצי שעה, ושיטתו הוא בדיוק כמו ר' משה.
- (י) למעשה, נוקטים כר' משה, ולפני שבורר לסעודה משער כמה זמן לוקח כל ההכנות, ואז יכול לברור בשיעור זמן הזה לפני הסעודה. אך, יש מעלה אם הוא תוך שעה, ומעלה ע"ג מעלה אם הוא תוך חצי שעה, כדי להרוויח שאר השיטות. אך, אינו צריך להיות מדויק עד הרגע האחרון מפני שיש שיטות הנ"ל. וכן לענין בדיעבד, הרי ראשונים הנ"ל הם 'ספק פלוגתא', ע' ריש סי' שי"ח.
- (יא) הכנות לסעודה אין החשבון רק הבורר, אלא גם עמידת השולחן, לבישה, וכו' וכו'.

^א וי"א סימן הוא 'איל' משולש, והיינו 'יד' במקום 'ביד'.

^ב ד' ע"ד י"ג.

^ג הסיפור היה בישיבת לומז'ה, שהיתיר להם חצי שעה.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (יב) אם ההכנות לוקחים שעה, אמרנו שמותר לברור משעה לפני הסעודה. ואין צריך שימתין על הבורר לבסוף. ויש מעלה ע"פ הנ"ל שיהיה הבורר תוך השעה לפני או אפ' החצי שעה לפני, כדי להרויח שאר השיטות. וע' מש"כ פסק"ת בשם ר' משה שטרנבוך, עיי"ש.
- (יג) מותר לברור סמוך לסעודה [גדרתו למעלה] גם עבור סוף הסעודה, אפ' בסעודה של כמה שעות, כגון שבע ברכות.
- (יד) פשוט, שסעודה אינו תלוי בנטילת ידיים וברכת המזון, אלא באותה ישיבה. ובלייל שבת הסעודה מתחילה מ'שלום עליכם', כ"כ חו"ש.
- (טו) מי שאוכל מנה אחרונה, קינוח, אחרי ברכת המזון [מאיזה טעם שיהיה], אם אוכלים בחדר אחרת, פשוט שאינו סעודה אחת, משא"כ כשיושבים באותו מקום, באותו מושב, אותו מפה, ולא מנקים בינתיים, יש מקום לומר שהוא כסעודה אחת, אך רח"ק אסר בזה. וצ"ל שהוא הבין שאע"פ שאין צריך ברכה מ"ז לעשותו סעודה אחת, מ"מ אם מברך, אז זהו הפסק לחלק שני חלקי הישיבה, ודומה לשלום זכר מיד אחרי סעודה, שפשוט שאינו סעודה אחת. ולהלכה, עדיין אינו ברור.
- (טז) ליל הסדר [כשחל בשבת], רח"ק אמר שגם זה נחשב כסעודה אחת, מלפני 'קדש' עד אחר 'נרצה', אבל כמה פוסקים לא חשבו זה לסעודה אחת, ולא הבנתי דבריהם. ולהלכה, צריך להחמיר.
- (יז) תפילת שחרית בשבת, עם קריה"ת ומוסף הוא סעודה אחת, ומותר לברור חומש בתחילת התפילה עבור קריה"ת.
- (יח) צריך להיות סמוך לזמן שימוש של החפץ, ולא זמן האחרון האפשרי. כגון, הרוצה לברור בגדים בליל שבת כדי שיהיו מוכנים למחר בבוקר, חייב. וכן הבורר אוכל לתת לילדים שהולכים לגינה שיאכלו בעוד שעה, אסור, אפ' אם אין לו אפשרות של סמוך, וכן הבורר חולצה כדי שלא יקמט ואין בדעתו ללבשו מיד.
- (יט) נפל מזלג להפח, והוא בתערובות, אם יוציאוהו הרי בירר לאחר זמן, אלא צריך להשתמש בו מיד, והערמה מותר. וכן אם מצא סכו"ם חלבי בתוך הבשרי וכדו'.
- (כ) והשתמשות זו יכול להיות לחתוך פרי וכדו' לאכול הפרי לאח"ז, שהרי השימוש של סכין שהוא לחתוך, הוא מיד'.
- (כא) לברור כדי לערוך סעודת היום מיד אחרי סעודת הלילה, אסור. ואם הוא בכדי שיהנה ממראה יפה של שולחן שבת, לכאו' יש לראות אם יעשו אותו דבר אם לא יאכלו שמה מחר. אם כן, הרי זהו השימוש, ואם לא, אז עכשיו שימוש זה בטלה וטפלה לשימוש העיקרי של האכילה. ויל"ע, אפ' באופן שרק עושים כן בגלל שאוכלים מחר, אבל עכשיו יושבים ובאמת נהנים ממראה יפה זו, האם זה יכול להיות שימוש, ולא עושים כן אם לא אוכלים כיון שאין הטירחא שוה, וצ"ע.
- (כב) לברור לצורך הסעודה ואח"כ ללכת להתפלל בביהכנ"ס, אסור. ואם מתפללת ביחידות לפני הסעודה, י"ל שזה כא' מההכנות לסעודה, כעין לבישה וכו'. אבל בכדי ללכת לקידוש, אסור.

^י משא"כ לגבי קליפת ביצים וכדו', א"א לומר שמעשה הקליפה לעשות סלט ביצים הוא התשמיש, דזה אינו, דקליפת ביצים הוא לאכילה, משא"כ סכין הוא לחתיכה וכדו', ופשוט.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

(כג) שלום זכר, דינו כסעודה גדולה אחת.

(כד) שאלה: קידוש מתחיל בשעה חצות, וההכנות הם שעתיים לאדם א', ושעה אם הוא ב' בנ"א וכו'. אשה אחת בקשה מחברתה שיעזור לה, ואמרה שיכולה להגיע מעשר עד אחד עשרה. ואם שניהם יעבדו, יסתיימו באחד עשרה, אלא חברה יעבוד מעשר עד אחד עשרה, והיא תעבוד מאחד עשרה עד חצות. ואם נימא שזה אסור, אז אשה הראשון יעבוד בעצמה מעשר עד חצות, וא"כ מה עדיף היא מחברתה. האם מסתכלים על כל אשה בנפרד, או על הסעודה שמחייבת הכנה של שעתיים, וזה מה שקורה. פסקו אא"מ והר"ר פאלק" והר"ר זיממערמאן שמותר.

(כה) חבירו צריך חפץ והוא בתערובות, האם הוא יכול לברור עכשיו בטענה שמצות חסד הוא שימוש לאלתר. רש"ז מתיר אם זה האפשרות האחרונה לעשות חסד זו, אבל אם יש פנאי לעשותו ממש, אסור. הבנתו הוא, דאם יכול לעשות מאוחר יותר, אז עכשיו אינו זמן המצוה, ויכול לעשות המצוה מאוחר יותר, משא"כ אם חבירו יוצא עכשיו, אה"נ מצוה הוא שימוש, ומותר.

(כו) ואם אביו או אמו אמר לו לברור, בזה גם רש"ז מסכים דאין אומרים שמצות כאו"א הוא מצוה ומקרי לאלתר, וא"כ תמוהה מאי שנא מצות חסד, ע"כ אנו צריכים שימוש מידי מהחפץ, ולא מהמצוה. ולהלכה, ודאי אין להקל בשום א' מהאופנים הנ"ל.

(כז) צריך שכל הבורר יהיה לאלתר, ולכן מי שבורר לעשות סלט לסעודת היום, סמוך לסעודה, אינו מותר לברור יותר בכדי שישתיירו לסעודה שלישית.

(כח) אבל מותר לברור ברווחות אם כולו באמת לסעודה הזו, ומה שנשתייר נשתייר.

(כט) וגם אם יודע שודאי לא יאכלו את זה, אבל רוצה לברור הרבה כדי שיהיה בעין יפה או שיהא נראה יפה, מותר, שגם זה נקרא השתמשות של אוכל'. חולצה, למעלה **אות י"ז**, אין אומרים שכדי שלא יקמט הוא השימוש, שזה אינו אלא טפל לשימוש ה'סופית' שלו והוא ההלבשה, משא"כ אוכל זה יכול להיות שלעולם לא יאכלו אותו, ומשתמש בו לשימוש זו שאינו טפל לכלום. וברור.

(ל) נמצא, שצריך תמיד לשער מהו ההכנה וזמנו, ומהו הסעודה ותחילתו.

(לא) שאלה: הכנות הסעודה הם 45 דקות, ואשה רוצה להתחיל שעה לפני בכדי שיכולה לינוק התינוק שלה, האם מותר. תשובה: תלוי על כוונתה. אם היא עושה ככה כדי לינוק במנוחת הנפש, אסור. אם הוא בכדי שרוצה סעודה שקטה, מותר שגם זה חלק מהכנות הסעודה. ואם עושה כיון שגם הוא 'מהמסובין', י"ל מותר שזה סמוך לסעודה".

(לב) אמרנו לעיל אות כ"ב שאם בירר לסעודה זו ונשתייר, מותר. והטעם פשוט, שבשעת עשייה היה הכוונה לאלתר, ומה שקרה אח"כ אין בכוחו לשנות העבר.

(לג) אמנם זה רק בנשתייר ממילא, אבל אם נמלך מלאוכלו, כ' השעה"צ שחיוב חטאת אין בזה, אך 'לא אריך למעבד הכי'". דהיינו אם היה החלטה שלא להשתמש בו, ולא היה רק נשתייר ממילא, אינו הגון לעשות כן, אלא ישתמש בו.

^ה וכן אמר לנו להדיא בסוכות תשע"ט, שכל זמן שאין ההכנות נגמרות וממתינות, אינו בורר אלאחר זמן.

^י שש"כ ג' ר"ו.

^י כ"כ בן איש חי, ופשוט וברור כן מסברא. ויביע אומר חולק להתיר מסברא לחוד.

^ה סברא אחרונה זו ק"ק, דלא מעריכין שולחן ובורר אוכלין כדי לינוק לתינוק, הוא לא קשור לסעודה זו!

^ט אריך לשן הגון, רש"י סוכה מד:

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (לד) אשה שהכינה מאכל לבעלה, ע"י בורר לאלתר, והוא נמלך ואמר שאינו רוצה, היא בעצמה הוא רק נשתייר ולא נמלך, והוא יכול להחליט מה שהוא רוצה.
- (לה) אם היא הכינה סעודה לשעה אחד עשרה כי זה זמן הגעת בעלה בדרך כלל, והא נתעכב בדרך והיגיע שעה מאוחר, זה נשתייר ממילא. אבל אם היא החליטה ללכת לקידוש לפני הסעודה, זה נמלך, ולא אריך למעבד הכי.
- (לו) אם היא חושבת שיתחילו בשעה 11, והוא יודע שיהיה מאוחר, כגון בר"ח, חייב להודיע אותה, כי זה לא שייך לשאלה הנ"ל אלא זה כוונה לאלתר בטעות. ועד כמה צריך לטרוח, לחזור מביהכנ"ס?
- (לז) בורר לצורך בורר, דהיינו אינו בורר לשימוש עתידית, כגון משחק שהוא תערובות וצריך לברור האוכל מהפסולת, כגון Rummikub, לכאן זה גופא מקרי לאלתר. דהיינו, כל זמן שאינו בורר עבור שלב עתידי, אין לאסור מצד שאין שימוש אמיתי לאלתר, שהרי כיון שאינו בורר אלאחר זמן אינו נקרא בורר לאוצר. ושמעתי מהרה"ג ר' פאלק, שגם אין בעיה מצד פסולת מתוך אוכל, שהרי אם לא היה מעורב, לא היה שום משחק, וא"כ אינו תיקון. ומסברא זו הוא היתיר לאלתר, אבל לאחר זמן, כגון להכין למשחק אחרי בסעודה, אסר. וצ"ל, דכל שמתקן אלאחר זמן, נקרא תיקון.
- (לח) עבר ובייר, לכאן דינו כשאר מלאכה דאורייתא שדינו נתבאר בסי' שי"ח סעי' א'. וכ' הביה"ל שאין להחמיר כיון שיש לסמוך על הגר"א שפוסק כר"מ דבשוגג מותר אפ' לו מיד. ואע"פ שבס' שי"ח רק סמך עליו במקום הצורך, כאן יש מעלה שלא היה שנוי בהחפצא, משא"כ בישול וכדו', ובזה החיי"א מובא בביה"ל ריש סי' שי"ח יש לו סברא להקל, ובצירוף זה כ' הביה"ל שאין להחמיר. וע' בביה"ל ותרעה שמדוייק כזה. ועוד סניף להתיר הוא הקצות השולחן שכ' שא"א לגזור ולקנוס בבורר שהרי בכל מקרה יש אופן המותרת אם יקיים תנאי בורר, ולכן א"א לגזור שוגג אטו מזיד'.
- (לט) אם עבר ובייר, האם יכול לחזור ולערבו ולברור כדין. לא יתקן האיסור והעונש, אבל האם יועיל לנהנה ממעשה שבת. לכאן כן, כיון שלא אסרו החפץ אלא ההנאה, וההנאה בטל, אבל ע' פמ"ג.
- (מ) הרוצה לאכול חצי תפוז, האם מותר לקלוף כולו או רק חציו. ור' פאלק היתיר לי כולו.
- (מא) ע"פ כל מה שדיברנו עד לכאן, אסור לברור עכשיו אפ' אם זה האפשרות האחרונה שיש לו, דהולכים בתר החפצא ולא הגברא. אבל יש לדון היכא שהחפצא מצריך בורר לפני זמן. כגון הוצאת חלה מהמקפיא היכא שהיה בתערובות, או לברור בקבוק שתייה לתנו במקרר וכו', שצריכין לעשותם זמן רב לפני האכילה.
- (מב) החו"ש מחמיר בכל זה, כיון שאינו לאלתר. ור' אלישיב היקל בכל זה, כיון שהכנה זו נטפלה להשימוש ואינו בכלל לאוצר.
- (מג) ורש"ז^א יש לו שיטה אמצעי בזה, והוא, אם מעשה זו צריך לעשותו דווקא בזמן זה, ולא רק לא מאוחר יותר אלא גם לא מוקדם יותר, אזי י"ל דנטפל להשימוש הבאה, משא"כ אם מצד החפצא היה אפשר לעשותו גם מבע"י, שוב מעשה זו אינו נחשב כטפלה להשימוש.

^א אולי י"ל בנוסח שונה, והוא דכיון שהיה יכול לקבל אותו הנאה בלי לעבור על איסור בורר, נמצא שאינו נהנה מהאיסור.

^א שש"כ ג' רכ"ב.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (מד) דהיינו, שתייה להמקרה, אפשר לעשותו גם מבע"י, ואינו מעלה ואינו מוריד, ולכן אסור לעשותו בשבת, משא"כ אם נותן לתוך מקפיא אם נותן מוקדם יותר יהיה קרח, וא"כ חייב לעשותו רק עכשיו, ולכן מותר. וכן בחלה מהמקפיא, מוקדם מדי לא יהיה טרי, וכן לענין בורר כדי להניח על הפלטה שא"א להניח מוקדם מדי, וכו' וכו'.
- (מה) ע"כ דיברנו לגבי לאלתר, מה נקרא הכנה ומה נקרא אכילה. ועכשיו נשתדל לבאר דיני אוכל מתוך פסולת, שהרי פסולת מתוך אוכל אסורה אפ' לאלתר.
- (מו) אוכל הוא מה שהוא רוצה, ופסולת הוא מה שאינו רוצה עכשיו. ולכן אף בב' מיני אוכלין יש דיני בורר.
- (מז) ואם הוא רוצה לאכול שניהם, אבל בנפרד, זה נקרא מיון, ולכאן כל א' הוא פסולת לגבי השני. דהיינו, יכול לקחת איזה מהם שרוצה, ובלבד שיהיה לאלתר, כ"כ ביה"ל סעי' ג'.
- (מח) ואם רוצה לאכול מין א' עכשיו ומין השני דווקא אחריו באותו סעודה, כגון מרק עוף עם עוף, בתערובות, ורוצה מרק עכשיו, ואח"כ העוף. אם בורר הראשון קודם, המרק, ודאי מותר, אבל האם יכול לברור השנייה, העוף, כדי לאכול מין הראשון בנפרד קודם. רש"ז ור' אלישיב מקילים, כיון ששניהם אוכל ושניהם לאלתר.
- (מט) אבל ר' איידר בשם ר' משה ס"ל חייב. וצ"ל הבנתו הוא, דאם עכשיו בשעת אכילה הראשונה אינו רוצה במין השני, זה משוי להשני כ'פסולת עראי', אפ' אם יאכלו בחמש דקות. ולהלכה מה לעשות?
- (נ) אבל באופן שמין השני חביב עליו ביותר, ורוצה ההכי טוב ל'אפיקומן', בזה יש מקום לומר שגם ר' משה מסכים דא"א לקרוא לזה תערובת, דאדרבא, הוא בורר מחמת חביבותו. ומכאן רואים איך שנוי דקה שבדקה בהציור יכול להפוך חייב למותר.
- (נא) יש לו תערובות על צלחת שלו, וא' מהמינים אינו רוצה, הבורר עבור אשתו שרוצה אותו, מותר.
- (נב) אך אם ביררו כיון שאינו רוצה, ואח"כ אשתו אמרה שתאוכלו, ודאי אסורה, כיון שבשעת ברירה היה פסולת, משא"כ באופן הקודמת, מעשה הברירה היה לאכילה וא"כ לא נח עליו שם פסולת אלא שם שליחות.
- (נג) דהיינו, ב' אותיות הנ"ל היה אפשר שיהיו מעשה בורר פסולת ותיקון האוכל, או אפשר שיהיו מעשה ברירת אוכל לחברו, ועשינו חילוקים קטנים. אבל היכא שברור כוונתו הוא לא' מהם, הדין ישתנה, כגון מי ששונא מין השני ואינו סובלם כלל, ואינו אוכל עד שיסירם מצלחתו, הרי זה כ"כ מעשה ברירה, ואינו מועיל אם יודע שחבירו יקח אותם. ולהיפך, מי שלא איכפת ליה אם ישארו שם, אבל זה בל תשחית וחבל שמי שאוהב אותם לא יאכלם, ובוררם ומוצא משהו לקחת אותם, זה יכול להיות מותר.
- (נד) קליפת פרי, מותר פסולת מתוך אוכל, סו"ס שכ"א, ונחזור לזה.
- (נה) לברור תוך התערובות, דהיינו שאינו מוציא משטח התערובות, אינו בורר, שהרי עדיין לא ברר כלום. ולכן יכול לחפש אחרי זה שרוצה, ואז לקחת האוכל מתוך פסולת.
- (נו) ואם חשב שמוציא האוכל מהפסולת, וטעה ומצא הפסולת בידו, השביתת שבת מביא מראשונים, שעבר על בורר בשוגג.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (נז) וממשיך ומחדש, שאם מחזירו מיד להתערבות, מותר. והטעם, שלא כיוון ליפות ולתקן ע"י ברירת פסולת, וגם באמת לא נתקן כיון שהיחזירו, אין זה מלאכת מחשבת של בורר. וכמובן זה חידוש גדול.
- (נח) ומחדש ר' אלישיב יותר מזה, דאפ' אם לא היחזירו להתערבות, ורק מוציאו דרך חיפוש כדי להגיע להאוכל, ועל כל א' חשב אולי והלואי שיהיה האוכל, אין על זה שם ברירת פסולת מאוכל, ומותר אם הוא לאלתר. וזהו חידוש אדיר ונורא.
- (נט) או"ש מחדש דאין איסור בורר אלא באוכל, אבל לא בכלים ובגדים, אבל אנן לא קיי"ל כן.
- (ס) מהרש"ג מחדש שאין בורר אלא אם בוררו מהתערבות אחד ולתמיד, אבל אם בהמשך הזמן יתערב עוד הפעם באותו תערובות, אין על זה שם בורר. ולא קיי"ל כן.
- (סא) סכו"ם המעורבין שרוצה לבררם לאחר זמן, ה'ביע אומר"ב מתיר בצירוף ב' שיטות הנ"ל, עיי"ש.
- (סב) ולדידן שא"א לסמוך על זה, אסור לסגור עיניו, ולקחת א' מהערימה וליתנו במקומו, שאין זה אלא בורר בעינים סגורות, בכוונה לברור ומעשה בורר, וחייב.
- (סג) אך מותר לקחת א', ולשוטפו, ואז כשהוא נמצא בידו לסיבת היתר שלא ע"י איסור בורר – שהרי לא איכפת ליה איזה מהם ישטוף – אי"צ לחזור וליתנו בתערובת, אלא מותר ליתנו במקומו.
- (סד) וכן אותו היתר יש ביבישת כלים, אם מייבש כדי שיהיה נקיים מכסמי ייבוש. אבל אם מייבש כדי לאפשר להחזירו למקומו, אין הייבוש נחשב כמעשה בפנ"ע אלא כטפול להחזרתו למקומו, ואסור.
- (סה) ויש לדון בקיפול בגדים נקיים, האם זה תכלית בפנ"ע כעין שיטוף כלים, או"ד זה טפול לאיכסון הבגדים. ודעתי נוטה להחמיר.
- (סו) מבואר ששטיפת כלים הוא שימוש, וייבוש למקצת בנ"א, וקיפול הוא שאלה. וכל זה רק כיון שמשתמש ועושה משהו עם/ע"י כלי הנברר, אבל אם בורר כדי לעשות בורר אין זה שימוש. דהיינו, הרוצה לברור כדי להראות למישהו שיכול לעזור, כגון כלה לחמותה שרוצה לערוך שולחן לא מפני מראהו היפה אלא משום שרוצה להראות שהיא 'געשיקט' או משום שבורר כדי לעבור זמן, או כדי ללמד שזהו בורר פסולת מתוך אוכל, אין זה נחשב כשימוש של הכלי או הנאה מהנברר אלא הנאה מעשיית בורר, וזה לא מצינו היתר. ואינו סתירה למה שאמרנו לגבי Rummikub שאי"צ שלב עתידית, שהרי התם העכשיו הוא שימוש, משא"כ עכשיו אינו עושה שימוש, וצ"ע, וכן צ"ע לגבי משחקים אחרים שהמשחק יהיה רק לברור.
- (סז) ערימה של ספרים שרוצה לסדרם ויש שאלה של בורר ולכן רוצה ללמוד קצת מכל א', יל"ע כמה חשוב לימוד ושימוש, [דהיינו בהמשך לגבי עצמות דג מציצה הוא אכילה ומותר לברור אפ' אם מטרתו הוא הסרתו מהאוכל, ולכן יש לדון מהו שימוש של שאר דברים]. דהיינו לפתחו לידע מספר עמ' הספר כו"ע אין זה כלום שהרי אינו ידע כלל אם אינו יודע מה כתיב ביה, משא"כ לדעת המחבר או מקום מגוריו לכאו' הוא כן ידע, ויש לדון לגבי תאריך הדפסה.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (סח) היתר גדול יש בבורר, והוא מר' משה^י, ומקורו הוא רש"י שמתיר אם הוא נפרש 'מאיליו'. דהיינו, אם לוקח ערימה של סכו"ם, וממשליכם ומפריזם, ואז כולם נמצאים כל א' על מקומו, הרי 'פירק' תערובות בלי לעשות בורר.
- (סט) אבל דע, שזה רק במעשה של 'פירו' שהוא בלי שום דייקנות וסדר ותכנון, אבל לפרק תערובות ביד ממש אסור.
- (ע) ולקחת תערובות בידו ולשחרר מידו א' א', לכאו' אינו כלול בהיתר זו. ור' פאלק מתיר.
- (עא) ואם הישליכם, אבל רק נתפזר מקצתם שבסוף, אבל אלו שבאמצע עדיין מעורבים, לכאו' יכול לקחת אותן תערובות ולהשליכו עוד הפעם, וכן הלאה והלאה.
- (עב) וכן מי שיש לו תערובות גדולה, ולוקח מקצתו ומפריזו, ואח"כ עוד מקצת וכו' וכו' יהיה מותר. אבל יש ליזהר, שלא יקח כ"כ מעט שיהיה שי' דס"ל דמה שבידו אינו תערובות, דא"כ זה לבד הוא מעשה בורר^י.
- (עג) ועפי"ז מי שיש לו ערימה של ספרים זה ע"ג זה שהוא תערובת, ואם הם יהיו בעמידה לא יהיה תערובת, כ' ר' פאלק שמותר להעמידם בבת אחת, שהרי גם זה הוא אינו מעשה בורר אפ' אם מתקן תערובת.
- (עד) וכן, ערימה של ספרים שהוא תערובות, כמעט תמיד ספר העליון אינו תערובות, ולכן מותר לקחתו אפ' אלאחר זמן. ועכשיו נמצא שספר השנייה אינו מעורב בלי שיעשה מעשה ברירה כיון שהוא העליון, ולכן מותר לקחתו ולהחזירו ג"כ, וכן בשלישית וכן ברביעית וכו'. ואע"פ שבחו"ש עמ' ע"ו אסר את זה, עדיין יש להקל, כיון ששם עמ' ע' דן לגבי פיזור תערובות, ואוסר, ואח"כ מביא רש"י שמבואר שמותר, וסיים 'וצ"ע למעשה', וברור שאין רצונו להקל כלל, אלא שא"א לחלוק על רש"י. ולכן, בערימה של ספרים הוא מחמיר ע"פ סברתו שלסדר תערובות בלי שיעשה בורר אסורה. נמצא, לדידן שמתירין פיזור ע"פ רש"י ור' משה, ס"ל שאין איסור בסידור תערובות בלי שיעשה בורר, ולכן כאן מותר שג"כ אינו בורר א' מהשני, כנ"ל ברור.
- (עה) אולם, אאמו"ר שליט"א שאל לר' פאלק, והשיב בחידוש נפלאה, והוא, ספר העליון אע"פ שהוא עצמו אינו מעורב, מ"מ עדיין הוא חלק מהתערובות כיון שהוא עושה התערובות, וא"כ לענין בורר תלוי מהו מטרתו. אם מבררו 'לצורך גופו', שרוצה להשתמש בו לאחר זמן, בזה י"ל אינו תערובות ומותר, אבל אם בוררו כדי להגיע לספר שלמטה ממנו, נמצא עכשיו מטרתו הוא עבור התערובות וא"כ נחשביה כמועורב, ואסור אם לא יהיה לו היתר אחרת. וכן אם בורר כדי לנקות כולם, כיון שאינו עושה לצורך זה הספר, אסור.
- (עו) לגבי מה נקרא תערובת, הוא תלוי על גודלם, כמותם, מצבם, מיקומם וכו' וכו', וקשה, וכמעט בילתי אפשרי לתת גדר ברורה. האם תלוי על התאורה שנמצא שם, מי שיש לו עינים טובות לא יהיה בורר ומי שלא זכה עבר על בורר? על הסביבה? לכאו' רק אם מחמת התערובות אינו ברור כל א' בפנ"ע?
- (עז) אבל מה עושה תערובות, בזה מצינו ד' מדריגות. הראשון הוא היכא שאין שום חילוק בין זה לחברו, כעין חתיכות חלה במגש, שאין מעלה בא' מחברו, בזה לכו"ע אינו בורר לקחת א', כיון שאינו מברר א' מחברו.

^י ד' ע"ד.

^י לכאו' יהיה תלוי על האופן, אם הוא עושה כן לכל התערובות, נמצא שלא איכפת ליה מה לוקח וא"כ הוא 'כל הבא לידו', ומותר בכל אופן.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (עח) דרגא שנייה הוא היכא שיש חילוק קטנה, כמו גודל, או זה מבושל טיפה יותר מחבירו, כגון הרבה חתיכות עוף על מגש, בזה תרוה"ד התיר.
- (עט) דרגא שלישית הוא שיש חילוק בין זה לזה, ומקפיד עליו, אבל ראוי לאכול ע"י הדחק, כגון עלי חסה שרוצה הטרי ולא הכמוש, אבל אם אין טרי יקח הכמוש, זה אסור מדרבנן.
- (פ) דרגא הרביעית הוא היכא שאפ' ע"י הדחק אינו לוקח חבירו, דהיינו עלי חסה כמושים לגמרי, או שני מינים נפרדים לגמרי כגון עוף ודג, עוף והודו, דג סלומון ודג טונה, עוף אפוי ועוף מבושל, וכו' וכו'.
- (פא) דהיינו, אינו תלוי על הקפדתו האישית, אלא מה שהעולם מחשיבין כב' מינים. ואם הוא באמת ב' מינים, כמו הדוגמאות הנ"ל, ודאי הוא ב' מינים, אלא אפ' אם בעקרון הם אותו דבר, אלא שיש חילוק ביניהם, והדרך העולם הוא להקפיד על חילוק זה, נקרא ב' מינים. [וגם צריך שיהיה הקפדה בעצם ולא הקפדה צדדית].
- (פב) דרגא השניה של בורר מדרבנן, לא מצינו אלא באופן שראוי לתשמיש ע"י הדחק, ואין לו תשמיש אמיתי, ואם לא נשתמש בו לזה, ילך לפח, כגון הא דעלי חסה. אבל אם יש לו תשמיש מיוחד שלו, תמיד יהיה ב' מינים.
- (פג) וחשוב לציין, שתמיד הולכין בתר דרך העולם בזה, חוץ מאיסטניס שיכול לחייב עצמו אפ' אם לכל העולם הוא מין אחד. ויש לדון באופן הפוך, אם כל העולם מקפידים, והוא עצמו לא איכפת ליה כלל, האם אמרי' בטלה דעתו. האם אפ' אם התערובות שלו, כגון אם בבית שלו לא מקפידים על סכינים רגילים ושל דגים, האם זה נקרא ב' מינים. ונראה פשוט, דאם הוא לא איכפ"ל, נמצא שעכשיו לא בירר כלל, והוי ממש כל הבא לידו. ואם עכשיו מעדיף א' על השני, נמצא שהוא נדון כמו כל העולם. ופשוט.
- (פד) ולכן עלינו לברר מהו הקפדה שאינו גמורה, Preference, שהתיר התרה"ד, ומהו הקפדה בעיני בנ"א שיחייב עליה משום בורר.
- (פה) המ"ב כ' בשר צלי ומבושל הוא ב' מינים. וכן של עופות חלוקים כגון עוף והודו. ותפוחים חמוצים ומתוקים מביא מהפמ"ג שהוא ספק. ומדבריו משמע שכאן אין אנו דנים בתפוחים ירוק ותפוחים אדום, אלא כולם מאותו 'זן' רק יש שהם חמוצים יותר מחבירו, והספק הוא אם חילוק קטנטן כזה משוי ליה ב' מינים. ואפ' אם לא תסכים לזה, צ"ל שבעיני המ"ב חילוק בין ירוק לאדום הוא כ"כ קטן שמסופק אם העולם מקפידים על זה. אגב, הערוה"ש מיקל בתפוחים חמוצים ומתוקים.
- (פו) וצ"ל, דהא דכ' המ"ב שאם קצתם נקדחו מכח הבישול, ודג מדג חי ודג מת, הו"ל ב' מינים, ע"כ מיירי באופן שדרך העולם הוא להקפיד על זה.
- (פז) ועל פי ביאור זו, חלק העוף השחור וחלק הלבן, נקרא ב' מינים.
- (פח) צלחות גדולים וקטנים, לכאן של חול אינו הדרך להקפיד, אבל של שבת הדרך להקפיד. וכן במזלגות א' גדול מהשני קצת, י"ל כהנ"ל, אבל אינו ברור. חולצות, קצתם עם שרוול ארוך וקצתם בקצר, איני יודע. 'פולקא' וחלק המשולש של עוף, מין אחד.
- (פט) חולצות שבת וחולצות חול, שני מינים. וכן קערה וצלחת. כף ומזלג. מזלג עם ד' ראשים ומזלג עם ג'. וכן עוף בטעם קטשופ ועוף בטעם ברביקו. וכן בדגים בטעמים שונים.
- (צ) סידורי אשכנז וספרד, בשר מס' 5 עם בשר מס' 6, חולצות בצבעים שונים, עניבות [אותו צבע], איני יודע.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (צא) כפות וכפיות, ב' מינים, וכן כוסות וכוסיות. יל"ע בזה, שהרי זה רק מחמת שאינו רוצה למלאותו מאה פעמים, ואולי זה משוי ליה חפצא אחרת, שהרי עכ"פ מקפידים על זה, ובגלל זה יצרו מידות שונות. ויש לדון בכוסות גדולות בצורות שונות, כגון בחתונות, א' לשתייה, א' ליינ, וא' ליין אחרת, לכאן' הדרך במצבים האלו הוא להקפיד ע"ז, ואלו שמשתמשים בהם יודעים מה מיועד למה.
- (צב) כפות בצורה מעורבים בכפות בצורה לא מצאתי מי שיסביר לי החילוק.
- (צג) צבע, היכא שהחילוק הוא רק צבע, אינו עושה ב' מינים, כגון בסוכריות. אבל אם הצבעים שונים הם טעמים שונים, הוא ב' מינים. ואם אינם בטעמים שונים, אך הוא צריך צבע מיוחד להתאים Colour Scheme, לכאן' הוא ב' מינים, שבמצב כזה דרך העולם להקפיד ע"ז, ועדיין צ"ע.
- (צד) בגדי אשה בצבעים שונים, הם חפצא אחרת לגמרי.
- (צה) אתרוג פסול מעורב עם כשרות, ה"ל תשמישים אחרים, א' פרי וא' מצוה!
- (צו) כשרות ומהודרות, י"ל שדרך העולם [לכה"פ פה בארה"ק] להקפיד על חילוקים אלו.
- (צז) ומי שאם האתרוג שלו אין לו 'פטום' או 'גרטל' אינו אתרוג בעיניו, לכאן' אתרוג 'רגילה' ומהודרת בעיניו הוא פסולת גמור ומין אחר בעצם.
- (צח) בשר צלוי כ"צ עם בשר Rare, לכאן' דמי לאופן של המ"ב לגבי קצתם נקדחו מחמת הבישול, ותלוי אם הדרך להקפיד על זה.
- (צט) תערובות מצות שבורות ושלמות, ורצה לברור הפסולת. רש"ז אסר כיון שהוא ב' מינים עם ב' תשמישים. אך הסטייפלר מחלק, דאם בוררם דווקא לסיבה כגון שצריך שלמה ללחם משנה [לאחר זמן] עכשיו נעשית חפצא אחרת, משא"כ אם סתם רוצה שלמות לחוד ושבורות לחוד, אין על זה שם שני מינים בעצם. הציץ אליעזר מוכיח שבכל אופן אינו חילוק בהחפצא, שהרי בימי חול אינו מקפיד על שלם או שבורה, וע"כ כל הקפדתו הוא מסיבה צדדית, ולכן אינו ב' מינים.
- (ק) היכא שיש ב' חלקים בחפצא אחת, כגון חלק האחרון של החלה, או של 'קוכען', י"ל שהכל נחשב כאותו אוכל, ואין החילוק בין זה לזה. וסמך לזה הוא ר' משה שמתיר לקלוף עור של עוף ואפ' אם אינו רוצה לאוכלו, וכ' בזה"ל "בעור של העוף שראוי לאכילה הוא דבר אחד ממש עם הבשר והוא כחותך קצת מחתיכה גדולה של בשר שלא שייך בורר ואף להניח אין לאסור".
- (קא) אך, היתר זו הוא רק כשיש איזה אנשים שאוכלים אותו ככה, וגם אוכלים אותה כהמשך מאכילה הראשונה, משא"כ בתפוחים, אין הקליפות נחשבות כחלק מהפרי בגלל שאף א' אוכל אותם לבדם. וע' ביה"ל סעי' ד' ד"ה חייב, לגבי עצמות הדג, ויל"ע אם זה סתירה ליסוד הנ"ל.
- (קב) ביה"ל סעי' ג' ד"ה לאכול, בקיצור. הק' למה בורר אינו מלשאצל"ג. יישב שהמלאכה הוא התיקון האוכל [מצריך גרירת בהאוכל ולא בהפסולת]. הק', בשלמא בתערובות של אוכל ופסולת, משא"כ באוכל מאוכל אין שייך לומר שאינו מתוקן, ויישב, דכן יכול לומר ככה. וממשיך דזה אינו אלא כשהוא תערובות גמורה משני אוכלים, אבל כשמין א' מונח על מין שלמטה הימנו, אין זה מעורב כדי לומר שתיקנו, אלא כסילוק מה שמעכב. ולכן, פסולת מתוך אוכל היכא שהוא ב' מיני אוכלים זה ע"ג זה, אינו מלאכה דאורייתא אם הוא לאלתר.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

היכא שהוא אלאחר זמן, אז מובן לומר שיש תיקון במה שהוא מוכן ללקיחה במשך הזמן. ולפי דעת הרמב"ם בצד, כאן מותר לגמרי, ולפי שאר הראשונים הוא מלשאצל"ג, וכאן הוא מותר, שהרי התרוה"ד בעצם מיקל בכלזה שאינו תערובות אמיתי, אלא שלא היקל כשהוא מדאורייתא, ועכשיו שהוא רק מדרבנן, יש לנו היתר התרוה"ד. ע"כ בקיצור.

(קג) מבואר, היתר זו הוא רק לאלתר, אינו תערובת אמיתי, ובב' מיני אוכלים.

(קד) מבואר, שא"צ לדעת איפוא מונח האוכל. דלא כשביתת שבת.

(קה) אופן הביה"ל היה אוכל מונח ע"ג אוכל, או כמה בגדים תלויים על הכותל.

(קו) מצוי שיש הרבה בגדים מושלכים זה ע"ג זה על אחורי הכסא, ולפי הנ"ל יהיה מותר.

(קז) תמונות, יל"ע אם שייך בזה צירוף התרה"ד כיון שכל א' ממש צמוד לחברו, וא"כ אולי הוא תערובות דאורייתא. ואוח"ש בשם רש"ז מתיר בזה.

(קח) שאלה: חבילת טישו, א' צבוע וא' לבן, בסירוגין שנשלפים א' א', ואשה שרוצה דווקא הצבוע ולא הלבן, האם זה מותר ע"פ הנ"ל. תשובה: לכאן בזה אין שייך לצרף התרה"ד, כיון שזה תערובות אמיתי, ואין כל א' ניכר בפנ"ע, ולכן א"א להקל.

(קט) דע, היתר זו של הביה"ל הוא אך ורק לענין פסולת מתוך אוכל, אבל לגבי לאלתר וכלי, ודאי דיני בורר נוהגים.

(קי) **בורר בכלי.** בורר בכלי אסור, ולא משנה אם הוא לאלתר או אוכל מתוך פסולת, שהרי זהו דרך בוררין. וצריך לברורי, מהו 'כלי' שאוסר בורר.

(קיא) מ"ב סקס"ו מבואר דלהפריד בכף לאו שמיה בורר. אולם, בסקס"ב מבואר שנקרא בורר בכלי. מה קורה?

(קיב) ר' אלישיב יישב, דבעצם כל כלי שאינו מיוחד לבורר, כגון מה שמונח על שולחנות שלנו, אינו נקרא בורר בכלי, ולכן מותר סכינים מזלגות וכפות. והא דסקס"ב, מיירי בכף המיוחד להסרת סמטענ"ע, ומיוצר בצורה מיוחדת לזה, ולכן הוא נקרא בורר בכלי. וכעין זה ביאר רש"ז, לקמן.

(קיג) ר' משה^{טו} ביאר באופן אחר, שאם הכלי אינו מסייע בהברירה, רק מסייע שלא יתלכלך ידו או להגיע למרחק שבידו אי אפשר, אין זה בורר בכלי, אבל אם הכלי מסייע בעצם הברירה, נקרא בורר בכלי, ולא משנה איזה כלי הוא. ובזה מיישב מ"ב ס"ב, ששם מיירי שעוזר בהברירה, משא"כ בס"ו.

(קיד) נפק"מ, האם יכול לקחת סלט על צלחתו עם מזלג באופן שיטוף ממנו כל הרוטב דרך נקבי המזלג. לפי ר' אלישיב אינו כלי בורר, אולם לפי ר' משה המזלג עושה הבורר ואסור.

(קטו) ויוצא, לפי ר' אלישיב, מובן היטיב איך מותר לקלוף תפוח בסכין בשבת, שהרי אינו כלי בורר. אולם לפי ר' משה ק' איך מותר לעשות כן, הא הסכין עושה הבורר. ומחדש ר' משה, שבקליפת פרי יש ב' חלקים, הראשון הוא מה שמחתך הקליפה מהפרי, וב' מה שמפריד הקליפה מהפרי ומסירו. ואחרי שלב הראשון, עדיין נחשב כתערובות, ומעשה הבורר הוא

^{טו} א' קכ"ד.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

רק בשלב השנייה^{טו}. ולכן הסכין עזר במעשה חיתוך ולא במעשה בורר, והמעשה בורר שקרה שנייה אחרי החיתוך, אפשר בקלות לעשותו ע"י ידו, ולא נעשית יותר נוח במה שעשה ע"י סכין, ולכן אינו נקרא בורר בכלי.

קטז) ועפי"ז יוצא עוד נפק"מ, שהרי לפי ר' משה גם 'מקלף' Peeler, יהיה מותר, אך לפי ר' אלישיב זה כלי בורר, ואסור. ושש"כ" בשם רש"ז מבואר שלמד כר' אלישיב, ואוסר מקלף.

קיז) והיות שזה מח' באיסורי דאורייתא בין גדולי עולם, לא נוכל להכריע בזה לקולא, ובפרט שזה חידוש גדול. לכאו' הבנת ר' משה הוא הפשטות, והתירו של קליפה הוא חידוש.

קיח) אולם, אולי בצירוף כמה צירופים, יש מקום לראות צד היתר למעשה. שהרי בקליפת פרי יש שיטות שאינן אסור בכלל [רמב"ם מובא בביה"ל סו"ס שכ"א, וערוה"ש], ואפ' לדין שמחמירין, דעת האגלי טל שזהו רק בקליפות שאינן הדרך לאוכלם, כגון גזר, מנגו, אבקדו, וכו', אבל פירות שהדרך לאוכלם עם קליפותיהם, כגון מלפפונים ותפוחים, א"א לומר שזה תערובות, אלא הוא מין א' ומותר גם אלאחר זמן. [ע' שעה"צ שכ"א צ"ז שמביא דברים דומים מהפמ"ג, ואינו פוסק כן להלכה.]

קיט) ועפי"ז, בצירוף הרמב"ם ואגלי טל, יש מקום לסמוך על ר' משה בעת הצורך, עכ"פ בפירות וירקות שנאכלים עם קליפותיהם, לקלוף עם מקלף, לאלתר. א"ה, אין להתיר ברבים, מפני שאינו היתר ברור, וגם יש מקום לטעות גם למינים אחרים, וגם אלאחר זמן, ולכן צריך זהירות.

קכ) Corer, והוא כלי שנוקב באמצע התפוח להוציא כל הגרעינים, ודאי לפי ר' משה יש להקל, שאין הכלי עושה הבורר אלא החיתוך, אלא גם לפי שאר הפוסקים [דס"ל שהחיתוך הוא הבורר] יש יותר מקום להקל^{יח}, שהרי הוא בורר כמות די חשוב של אוכל יחד עם הפסולת, ואינו כמו האוכל שבצד השני של קליפת התפוח, אלא כמות שבעצם ניתן לאוכלו^{יט}.

קכא) מי שיש לו מאכל תוך קדירה יחד עם הרבה מים, ורוצה לשפוך המים ממנו וישמור האוכל בפנים ע"י שיאחוז המכסה צמוד להקדירה, אפ' באופן שרוצה המים [אוכל מתוך פסולת], מ"מ הוא בורר בכלי [עכ"פ מדרבנן] לכו"ע. לר' משה, הרי עוזר בהבורר, ולר' אלישיב אין זה כלי של אכילה^כ. וה"ה כשעושה כן במצקת.

קכב) וכן מי שרוצה לברור דבר מתוך דבר ע"י שיכוון אצבעותיו להיות כעין נפה וכברה, ר' אלישיב אסר. ק"ל, הרי למה זה גרע מלעשות אותו דבר ע"י מזלג אות קכ"ה?! ויש לדון אם ר' משה יאסור בזה, ולכאו' כן.

קכג) כל הפוסקים דנו לענין 'תיון' והוא כמין Jug שיש על המכסה 'שינים' לשמור העלי טה מלצאת, וכן השאלה לענין Jug רגילה עם מכסה כזה ששומר קוביות קרח מלצאת, האם זה נקרא בורר בכלי.

קכד) וע' חיי"א^{כא}, שכ' דאסור ואולי חייב, ואינו ברור אי קאי על ציור כזה.

^{טו} דברים אלו מר' משה מבואר שהא דתפוח הוא תערובות עם הקליפה אינו מחמת שהוא דבוק להפרי אלא בגלל שזה צמוד ומכסה לכל הפרי, ועיין.

^{יז} צ"ז וק"מ.

^{יח} אולי יש לצרף סברא אחרת, דרק בקליפה החיתוך הוא הבורר כיון שאינו תערובות אלא בגלל שדבוק, משא"כ זה הוא בתערובות גמורה, ולכן אף שחתך עדיין מעורב, ומה שבורר היינו ביד!

^{יט} ע' שש"כ ג' נ"ט, וסתירה למה שכ' לעיל.

^כ ע' שש"כ מש"כ בזה בשם ר' שמואל אוירבעך.

^{כא} ט"ז ט'.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

קכה) וחזו"א כ' דאפשר שמותר, וכן היה עובדא ששימשו בזה לפניו ולא מיחה, וכ"כ רש"ז בשש"כ, וכ' הטעם שהוא כבורר מיד/ביד. ולכאו' כוונתו דאין ע"ז החשיבות של בורר בכלי.

קכו) ומוסיף המנח"י^{כב}, דכיון דמשתמש בכלי כזה גם אם אין שמה פסולת לשמרם מלצאת, מוכח שאין לו החשיבות של בורר בכלי.

קכז) ולכאו' ע"פ המח' הנ"ל בין ר' אלישיב ורש"ז נגד ר' משה, נוכל לדון כאן, שהרי הוא כלי שמשתמשים בו בשעת האכילה, ולכן ר' אלישיב ורש"ז יתירו, אבל ר' משה יאסר כיון שהוא מסייע בהבורר. וגם יש מקום לצרף סברת השביתת שבת לקמן לגבי יבש במים.

קכח) וכן לענין מלחיה שיש בתוכו אורז לייבש הלחלוחית, ר' משה יאסר^{כג}, ורש"ז היתיר.

קכט) וכן מי שמשתמש במזלג כמו משמרת כגון לסנן הטירות מן המרק, יהיה תלוי על המח' הנ"ל.

קל) היוצא מהמח' הזו, Slotted Spoon, שהוא הדוגמא וסמל של בורר בכלי, אם הוא מסוג שמביאים אותו להשולחן, לר' אלישיב ורש"ז יהיה מותר!

קלא) להוציא Teabag מכוס טה [שנתבשל לפני שבת], לכאו' לכו"ע הוא בורר הטיפות שבתוכו ע"י הרשת, שדינו כבורר בכלי. אך המוציאו בכף, מותר לכו"ע שאינו בורר הטיפות. ויש לדון מצד שזה גופא פסולת מתוך האוכל, ועיין. וכן יש לדון לגבי הסרת שקית Mesh שיש בו עופות וירקות מתוך המרק.

קלב) ובעיקר דינא דקליפות פירות, סו"ס שכ"א, יש לעיין למה הוא בכלל נחשב כתערובת, הא זה עומד לחוד וזה עומד לחוד. וביה"ל מביא דעת הרמב"ם שאכן סובר דאינו אסור, וכן ס"ל הערוה"ש. אך לדידן דלא קיי"ל כן, באמת ק' למה הוא תערובת. ועדיין אינני יודע התשובה לזה. וצ"ל, כיון שהוא כ"כ צמוד זה לזה, ואינו ניכר ברור איפוא סוף הקליפה ואיפוא תחילת הפרי, מקרי תערובות.

קלג) אחר שנקבל שזה תערובות, צריך לדעת מהו ההיתר לברור הפסולת מתוך האוכל.

קלד) הים של שלמה מובא בביה"ל סעי' ד', מבאר טעם ההיתר הוא שכיון שהם בחיבור אחד [נבראים ביחד] אז אין זה בורר אלא תיקון אוכל בעלמא – דרך אכילה. ועפי"ז מתיר גם ברירת עצמות מן הדג. ואינו מתיר אלא אם הוא לאלתר, אבל אלאחר זמן, כן הוא מעשה בורר.

קלה) והביה"ל עצמו אינו סומך על זה, ואינו מביאו אלא כלימוד זכות על המיקילין. והוא עצמו סו"ס שכ"א מבאר ההיתר הוא משום 'אי אפשר בענין אחר'. ואין הכוונה שבשעת הדחק היתירו בורר, אלא כיון שאין שום אפשרות רגילה לא לעשות בורר, ע"כ פסולת מתוך אוכל הוא דרך אכילה, ולא בורר. ויתבאר בהמשך.

קלו) ועפי"ד, בשר מהשומן, שאפשר להזיז השומן ולא הבשר, אינו מותר, שהרי אפשר בענין אחר. לפי יש"ש ג"ז הוא תיקון אוכל.

קלז) אלא קשה לדעת המ"ב, למה אינו מותר לברור העצמות מהדג, הא א"א בענין אחר וזהו דרך אכילה. וצ"ע, והתשובה הוא בכיוון שכיון שהוא מעורב ממש אין שום היתר, וצ"ע.

^{כב} ז' כ"ז.

^{כג} וכן הוא להלכה בספרו של ר' איידר הל' מרקד הע' 103.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

קלח) קליפת ביצה הוא בכלל קליפת פרי. אולם נייר אפיה עם הקוגל, לכאן אינו אף תערובות, כיון שבולט מצדדים, וכל א' הוא נראית בנפרד. וכעין זה כ' החו"ש לגבי נייר מתחת עוגה.

קלט) ולענין Cupcake, לכאן יש מקום לומר שהוא כקליפת פרי, ואינו מותר אלא לאלתר.

קמ) עטיפת סוכריות, שש"כ^{כד} מתיר רק לאלתר. ור' שרגא שליט"א הביא בערך עשרים סוגים לפני ר' אלישיב, ואמר שאינן מעורבים בכלל, ואינו אלא ככיסוי בעלמא, ומה שמדביק אין זה בעצם אלא בטעות.

קמא) מדבקה ע"ג תפוח, יש לעיין אם הוא תערובות.

קמב) להפריד דבר גוש מתוך לח. כ' השביתת שבתכה, דבר יבש כגון ביצה, בתוך מים, אינו מקרי תערובות, דזה קאי לחוד וזה לחוד.

קמג) וצריך לברורי כמה גדול צריך היבש להיות כדי שנימא הכי. ר' אלישיב אמר שמלפפונים חמוצים תוך המים שלהם אינו מקרי מעורב. ועפי"ז, מותר לשפוך מימיהם שהוא הפסולת ואפ' אלאחר זמן, כיון שאינו בכלל מעורב. וזיתים, לא שאלתי אותו, אבל מסברא יש להתיר, שהרי הוא דבר ברור וחלק, וניכר לגמרי תוך המים.

קמד) עצמות דג. ביה"ל סעי' ד' מביא מאמר מרדכי שכ' דחייב להקפיד לברור הבשר מהעצמות ולא להיפך, דאל"ה הוא מברר פסולת מאוכל דקיי"ל שאסורה. ומה שמותר לעשות הוא לקחת עצם עם בשר, ולאכול ממנו הבשר ואז יזרוק העצם שנשאר בידו.

קמה) וכ' הביה"ל שאין העולם נזהרים בזה כלל^כ, ולכן יצא לחפש עליהם זכות.

קמו) וכ' דאם הוא בורר בשעת אכילה ממש, דהיינו כמש"כ בביה"ל הקודם, דבעת אכילה גופא, מיד לפה, יש ראשונים שמתירים אפ' פסולת מתוך אוכל, לא נוכל למחות דיש עליהם על מי לסמוך.

קמז) אגב, בביה"ל מביא ראיה לדבריו מרמב"ן, וחזו"א דוחה ראייתו, שאולי כוונת הרמב"ן הוא להתיר בפיו ממש. וביה"ל מביא ראיה משו"ע סעי' ט"ז לגבי שתייה ע"י סודר, דגם בשעת אכילה ממש אסור, ולכן אינו מתיר למעשה. והמעין בשו"ע שם יראה שאינו ראיה לנגד שי' זו, דאולי זהו כוונתו. ועוד קשה טובא, וכה"ק באבן ישראל, דאולי הטעם שהתם אסורה הוא משום שהוא ע"י כלי, משא"כ כאן כשאינו כלי יש היתר כזה.

קמח) וממשיך דאם העצמות ראויים לאכילה, ומצוי דלאחר שמפרידם חוזר ואוכלם, ודאי אין שם פסולת עליהם, ומותר. היתר זה הוא באמת רק אם מצוי שבנ"א חוזרים ואוכלם, כדלקמיה, אבל בזמננו, לא יהיה כן.

קמט) ואין להוכיח מזה, דשני מיני אוכלים מעורבים, ובוררם ומניח השני לאוכלו אח"כ דאין ע"ז שם בורר, ויהיה ראיה לרש"ז דהתיר אופן כזה ודלא כר' משה שאסר, לעיל אות מ"ח ומ"ט, די"ל שאין כוונת הביה"ל אלא לומר כמו שר' משה אמר שעור העוף הוא כחלק מהעוף כיון שיש אנשים שאוכלים אותו, מובא לעיל אות צ"ו. וכן מדויק מהביה"ל שכ' 'מצוי', ואם כוונתו לאופן של ב' מיני אוכל, גם המקילים לא התירו אא"כ אוכלו.

^{כד} ג' קב"ח.

^{כה} י"א כ"ה.

^כ אומרים, שהבית הלוי אמר שמקור המנהג לאכול געפילטע פיש הוא משום שקשה לדקדק בבורר בשאר דגים.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (קנ) וחזו"א אינו מסכים גם להיתר זו, שהרי סוף סוף הוא עושה מעשה ברירת פסולת.
- (קנא) וממשיך הביה"ל, אפ' אם העצמות אינם ראויים לאכילה כלל, ואינו יד לפה ממש אלא בשעת אכילה, יש היתר של היש"ש, מבא לעיל, דהיכא שהוא בחיבור א', וכך הוא בריאתו, אינו מקרי ברירת פסולת אלא כתיקון אוכל של מעשה אכילה, בתנאי שהוא לאלתר.
- (קנב) ומסיק, דבעת אכילה ממש, ודאי לא נוכל למחות. ואפ' אם הוא לאלתר רגיל, מ"מ לא נוכל למחות כיון שיש סברת היש"ש, וגם יש שי' בראשונים שאפ' פסולת מתוך אוכל מותרת אם הוא לאלתר, ובצירוף זה אף דלא קיי" כן, אין למחות.
- (קנג) ומזהיר, דאם הוא לאחר זמן, יש ליזהר מאוד. וכן אם כבר מופרדים מהדג, שוב אין ההיתר של היש"ש.
- (קנד) ולסיום, מביא שאם קשה לו לדקדק בזה, ימצוץ בפיו מעט מכל עצם, ואז אין על זה שם פסולת. דהיינו, אם אוכלו, אע"פ שמטרתו הוא לתקן הנשאר, א"א שיהיה עליו שם פסולת. לדוגמא, סלט, ונפל לתוכו צימוקים שמקלקלים אותו, ורוצה לקחת אותם לאוכלם, ע"פ הנ"ל מותר.
- (קנה) אגב, קשה מכאן לסוגיית תורמסין, שהרי גם שם אוכלם^כ ועדיין שם פסולת עליהו. ואינו יודע אם זה קושיא על ביה"ל או קושיא על תורמסין.
- (קנו) החזו"א חולק על היתר זו שנתן הביה"ל בפשיטות, וס"ל דיש על זה שם פסולת מתוך אוכל^כ.
- (קנז) כאן המקום להזכיר הקושיא שהבאנו לעיל אות קל"ד, והוא שהמ"ב כ' בסי' שכ"א דבקליפות יש היתר של א"א בענין אחר, וא"כ למה לא אמרי' אותו דבר כאן לגבי דג, ולמה טרח כ"כ למצוא צד זכות. והתשובה הוא בדרך שהיתר זו הוא רק כשאינו מעורב ממש, וגם שיהיה שומר, משא"כ כאן.
- (קנח) ע"כ ביארנו שי' המ"ב, אבל ר' משה^{כט} מוסיף, דאם הוא מאכיל הדג לילד, דא"א לעשות ע"פ דרכי ההיתר, יש להקל לכתחילה כהלימוד זכות של הביה"ל, דהיינו לאלתר ממש כשמחובר^ל.
- (קנט) וה"ה לגבי אבטיח שיש לו גרעינים שחורים^{לא}, כ' ר' משה שדינו כמו עצמות דג. וכ' דגם לגדולים, אם אי אפשר לזורקם מפיו או שקשה עבורו, יש היתר להפריד הפסולת. וכן יש אותו היתר לגבי עוף שנשאר עליו הנוצות, שאם א"א לו לזרוק מפיו, יפרידם לפני כן.
- (קס) לגבי גרעיני פרי, כמו של אפרסקים, נקטרינים, שזיפים, ע' מ"ב סו"ס שכ"א שמתיר מיד לפה, ומצדד להתיר גם לאלתר רגיל, כמו קליפות. וכ"ת, האיך התיר גרעינים מטעם קליפות שההיתר הוא א"א בענין אחר, ואילו לגבי דג לא, י"ל שזה אינו מעורב ממש, כמש"כ לעיל אות קנ"ב.

^כ מי אמר ששם אוכלם?

^{כב} דהיינו, מחשבה כללי של המעשה עדיף ממה שעושה בפועל. וכ"ת דיש מזה ראייה שהערמה לא מהני בבורר, יש לדחות, שכאן לא מהני לעשות פסולת לתוך אוכל, אבל לענין לאלתר, לומר שאכן הוא משתמש בו עכשיו, גם החזו"א יסכים להתיר, ומובן.

^{כט} ד' ע"ד ז'.

^ל כבר ביארנו לעיל, דא"א בענין אחר אינו היתר על איסור בורר, אלא גלוי מהו דרך אכילה, וא"כ קשה טובא על ר' משה. ועוד, מקור היתר זו הוא הביה"ל, והוא עצמו לא כתבו כאן? ^{לא} לבנים אנשים אוכלים אותם, ודמי לעצמות רקים.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

קסא) ולפי"ז, גם לפי דעת המ"ב, גרעיני אבטיחים דינם יהיו כעצמות דג ולא כגרעיני פרי.

קסב) ובאמת החזו"א חולק על היתר המ"ב לגבי גרעינים, וס"ל דבאלו שייך בענין אחר, ויקח הפרי מהגרעין ולא להיפך.

קסג) Rubik Cube הרבה דנו אם יש בו משום בורר. ופוסקים החליטו שאינו תערובות בכלל, ועוד שאינו מסיר פסולת שעדיין הוא בתערובות^ל, ועוד שאין כאן פסולת שהרי זהו המשחק [ר' פאלק].

קסד) ע"כ, דיברנו בקיצור כל הכללים המצויים בסעי' א' – ד', שלא כפי סדר הסעי' בדיוק, אלא לפי ההלכות כפי שנאמרו. ומחמת קושי הענין, לא הבאנו כל סעי' בפנ"ע, עם פרטי הדינים המצויים במ"ב וביה"ל, רק הדינים העולים נכללו במה שהבאנו.

סעי' ה' – תורמסין

א) סוגיא דתורמסין, הוא קשה, בין מצד עצם הפשט, ובין מצד ההבנה. וגם אינו נוגע למעשה כלל, ולכן לא נאריך בזה.

ב) תורמסין היה אוכל, ולפני שסיימו הבישול שלו, האוכל היה פסולת והקליפה היה האוכל. ולכן הבורר בשלב זה האוכל מתוך הפסולת, למעשה הוא בורר פסולת מתוך אוכל, ואסור.

ג) והבורר הפסולת שלהם, האם אמרי' בזה שהוא בורר האוכל מהפסולת, ומותר?

ד) ע' סעי' הקודם אות קנ"א מה שהק' שם.

סעי' ו' – ז' – דש, מולל מלילות

א) סעי' אלו אינם של סוגיא שלנו אלא של דש, ולכן לא נכנס להפרטים אלא נזכיר הכללים בקיצור.

ב) מלאכת דש הוא פירוק האוכל מהקליפה שלו, וכלליו שונה ממלאכת בורר, ויש לו כללים אחרים לגמרי. בבורר יש היתר לאלתר, משא"כ דש. בורר יש מין א' משא"כ דש. דש הוא רק בגידולי קרקע משא"כ בורר. בורר הוא גם בב' מיני אוכלים, משא"כ דש הוא רק בפסולת גמור.

ג) אלא קשה, למה בקליפת פרי יש רק דיני בורר ולא אוסרים משום דש. ע' שעה"צ ט"ו.

ד) יש בזה ב' מהלכים. האגלי טל ביאר, שדש הוא א' מהעבודות שעושים מלפני זמן, דהיינו קודם שיגיע לביתו ולשולחנו, אלא בהשדה. ומצאתי, שאג"מ א' קכ"ה משמע כזה ג"כ.

ה) אולם, רעק"א ופמ"ג ביארו, שקליפה הבטלה להפרי אינו דש אלא בורר, אבל אם אינו בטלה להפרי, יש בו משום דש. ונעשה בטול או ע"י שיהיה דבוק עליו, או ע"י שישמור אותו עד שעת האכילה, כגון ששומר טריותו.

ו) ולפי ב' מהלכים אלו מובן למה בקליפת פרי אין בו משום דש.

ז) שקדים, בזמננו הדרך שהם מגיעים בלי קליפתו, אבל אם נזדמן לו עם הקליפה, לכאנ' יהיה דש לכו"ע.

^ל סברא זו לא הבנתי, שהרי בצד הזה שיש רק כחול חוץ מצהוב א', הוא מסיר הפסולת?

סימן שי"ט – מלאכת בורר

(ח) שום, ה'ראש' יש לו קליפה כללית, וכל א' מה'שינים' יש לו קליפה פרטית. קליפה הפרטית לכו"ע אין בו משום דש, אולם קליפה הכללית יהיה תלוי על מח' הנ"ל. לפי אגל"ט, הרי זה מעבודות הבית, ואינו דש, משא"כ לרעק"א הרי זה אינו דבוק להפרי [יש קליפה מפסקת] וגם אינו שומר, ולכן יהיה בו משום דש.

(ט) בוטנים, שיש מהם מגיעים תוך קליפתם הגדולה, Monkey Nuts, יש לעיין לפי המציאות אם יש מספיק לומר שהדרך לקבלו עם קליפה. ועוד סניף להקל בזה הוא שכו"ע מודים דבעי קליפה לשמירה, רק שאם מוציאו מקליפה הראשונה, נותן לו אחרת במקומה, וא"כ לפי רעק"א יהיה בורר ולא דש.

(י) אגוזים, מבואר ברמ"א שבקליפתם הירוקה אפשר לאוכלם. ושמעתי, דהמציאות הוא דכל עוד שהקליפה החיצונה היא ירוק, אפשר לאכלו כך שלם, אבל אם כבר אינו ירוק, אה"נ צריך לפרקו.

סעי' ח' – שורין כרשינים

- (א) כרשינים, שהוא מין מאכל בהמה, אסור לשרותו במים כדי להסיר הפסולת מעליהם.
- (ב) וכן לא שפין אותם ביד להסיר הפסולת.
- (ג) כ"כ המחבר, והוסיף המ"ב, דה"ה כל שאר תערובות של אוכל ופסולת אסור לשרותו במים, בין אם הפסולת יורד ובין אם הוא צף למעלה.
- (ד) עוד כ' המ"ב, דה"ה תפו"א וכל כה"ג, לא יתן עליהם מים כדי להסיר האבק.
- (ה) המחבר כ' 'הוי ליה כבורר', והביה"ל כ' שמראשונים מבואר שהוא בורר ממש, וחייב. המפרשים לא ביארו מדוע לדעת המחבר אינו בורר מדאורייתא.
- (ו) הרי מבואר, דעת המ"ב הוא שלהדיח פירות וירקות מהעפר שעליהם, הוא בורר מדאורייתא.
- (ז) ונשאלת השאלה, הרי אנו יודעים שמותר לקלוף פירות וירקות, וא"כ למה גרוע להסיר העפר מעליהם^{לג}.
- (ח) ור' משה^{לד} כ', דאה"נ, ומותר דומיא דקליפת פרי, אלא שכאן מיירי בלאחר זמן.
- (ט) וכמובן, קשה מאוד לומר כן בדעת המ"ב, ולכן לכאו' יש לנו מח' מ"ב ואג"מ.
- (י) חו"ש ביאר דעת המ"ב, שכשמדיח או שורה במים, הרי הבורר נעשית יותר קל בגלל המים, ולכן נחשב כבורר בכלי.
- (יא) וזה מסביר יפה כששורה במים, וכן מדויק שהמ"ב אסר בין אם הפסולת עולה או יורד, אבל לגבי המחבר שכ' ולא שפין אותם ביד, עדיין ק' לפי החו"ש, ולכן דכי היכי דנשאר לנו ליישב יד, נשאר גם ליישב מדיח במים.
- (יב) ר' משה כ' דלשרות, הוא גרוע טפי, וכן אלאחר זמן גרוע טפי, ועכ"פ הדחה בעלמא לאלתר ודאי היתיר.

^{לג} וקצות השולחן קכ"ה ט"ז כ' דאה"נ מותרת דומיא דקליפת פרי, וכאן אינו אסורה אלא כששורה ולא כשמדיח. וממ"ב מבואר דלא כזה, ועוד, שהמחבר כ' ולא שפין אותם ביד. וצ"ע.

^{לד} א' קכ"ה.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (יג) ומוסיף ר' משה, דאם הוא לכלוך שרוב בנ"א אוכל בלי לשטוף, לאו שמיה פסולת דומיא דסעי' י' עיי"ש. והיתיר זו הוא לכו"ע, וכן יש לנהוג. וכאן אנו מיירי רק בפסולת שהדרך להקפיד עליה.
- (יד) נמצא, הדחת ירקות לאלתר, ר' משה מתיר, והמ"ב יאסר, וכן נהג החזו"א, וכ"כ החו"ש.
- (טו) ויש ראיות להתיר וראיות לאסור, ונפרטם א' א' עם תשובותיהם.
- (טז) ראייה להתיר הראשון הוא מקליפת פירות דמותר, ומ"ש כאן. והבאנו לעיל כמה יישובים, אבל לא יישבו כל האופנים. ונתנו לזה כמה תירוצים, וכולם עולים לקנה אחד, שבקליפת פרי אינו תערובות ותיקון אמיתי, משא"כ כאן: או משום שזה נגדל עמו, וזה בא אח"כ, או משום שזה שומר וזה לא, או משום דזה יותר 'מין' א' מהשני, או שזה דרך אכילה וזה לא, זה תמיד ככה וצורתו, משא"כ זה, או שזה דווקא כאן משא"כ השני, וכו' וכו'. עכ"פ, ראייה זו ניתן לדחות.
- (יז) ר' משה מוכיח להתיר מהדחת כלים שאינו אסורה אלא מטעם הכנה, אבל מצד בורר אינו אסור, אלמא הדחה בעלמא לאו שמיה בורר. וזה י"ל, דגם לר' משה ק', דהתם גם אחר זמן מותר, ור' מסכים דכאן לאחר זמן אינו פשוט. ועוד, התם מותר אפ' לשרות, וכאן ר' משה היסכים דלשרות חמיר טפי. וע' מ"ב רנ"ג סק"ק, שמבואר התם שלשרות ג"כ מותר, ור' משה אינו חולק שם.
- (יח) ומהו היישוב? ע' שש"כ^{לה} שדן בזה, ומדחה, שכלים זהו שימושם להתלכלך ולנקות, וא"כ לא שמיה תיקון, ועוד שהם 'דבר יציב' ואינו נקרא תערובות^{לז}. ועוד, שונה הלכות^{לז} מחלק בין פסולת שהוא שמה מתחילת ברייתו, דהפרדתו הוא תיקון, משא"כ אם רק בא עכשיו, אינו נקרא תיקון אלא הסרה, עיי"ש. עכ"פ, ראייה זו אפשר, לדחות, וצריך לדחות לכו"ע ממנ"פ.
- (יט) עוד ראייה להתיר הוא שבסי' תרי"א סעי' ב', היתירו קניבת ירק ביו"כ אחרי מנחה קטנה, שלא יהא אגמת נפש, עיי"ש. ונחלקו הראשונים בפירושו, י"א שהוא לחתוכו, וי"א להדיחו. ולפי דעת זו, לכאן יש ראייה שמותר להדיח ירקות.
- (כ) וראיה זו יש לדחות בקל, דמנ"ל שהיה מלוכלך בכלל, אפשר הדיחו לצורך טעם, ואפ' תימא היה לכלוך, אולי הוא לכלוך שבנ"א אוכלים אותו, ועוד אולי כמש"כ שונה הלכות שהוא לכלוך הבא אח"כ. ולכן מכאן אין ראייה.
- (כא) עוד ראייה להתיר הוא מהא דמותר להדיח בשר מהדם שעליו, ולא אמרי' שהוא בורר. וזה דחו האחרונים, והביאו כמה מהטעמים שהבאנו לעיל לענין קליפות פרי.
- (כב) ע"כ הראיות להתיר, וראיה להחמיר הוא הסעי' שלנו, שבמאור דגם הדחה לאלתר אסור, וכל ההתירים ניתן לדחות.
- (כג) לכן, להלכה, להתיר אין ראייה ברורה, ונוגע לאיסור דאורייתא, ולכן ידיח לפני שבת. ואם לא עשה כן, אם הוא פסולת שרוב בנ"א אוכלים אותו, מותר. ואפ' אם רוב בנ"א מקפידים אך אינו נראה לעינים, כגון ריסוס או 'חולי', מותר, שזה לא נקרא פסולת כיון שאינו בעין. ואם ניכר,

^{לה} ג' ז' ונ"ב, עיי"ש באריכות בהגדרת מלאכת בורר.

^{לז} נפק"מ, צלחות חד פעמי, אינו שימושם ללכלך ולנקות, אך הוא דבר יציב.

^{לז} י"ז.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

ורוב בנ"א מקפידים, לאחר זמן ודאי אסור, לשרות ודאי אסור. לאלתר להדיח, ר' משה היקל. ואם הוא לכלוך הבא אח"כ, יש עוד סברא להתיר, אבל צריך לברור המציאות.

(כד) ולענין חסה, אלו שמגיעים כבר משוטף ומחותך [עם הכשר נאמנת], מותר לשרות, כיון שאין כאן פסולת. אבל השלמים, אפ' עם השגחה, יש עליהם פסולת ותולעים וחייב לשרותם ולהדיחם.

(כה) ואם נשרה מבעו"י ובא עכשיו להדיחם, אה"נ יש ר' משה להתיר, אבל כאן גרע טפי מחמת נטילת נשמה של התולעים. ואין לומר שכבר מתו, ואפ' אם חיים, מ"מ הוא גרמא ופסיק רישא דלא ניחא ליה, דאין זה נכון, דאפשר שהם חיים, ורוצה להמית אותם כדי שלא יתפסו בהעלים. ולכן אסורה.

(כו) בסוף הסעי', כ' המחבר דאפ' אם אסור לברור הפסולת מעל הכרשינים, מ"מ מותר לתנם בכברה, אע"פ שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה. וביאר המ"ב וביה"ל דמיירי שאינו פסיק רישא, ואינו מתכוון לכך.

סעי' ט' – משמרת

- (א) משמרת, לפרוסו לכתחילה בשבת יהיה בעיא מצד אוהל, ע' סי' שט"ו.
- (ב) לקחת שמרים וליתנם תוך משמרת תלויה, אסורה, כיון שע"ז נברר האוכל ע"י כלי. ומע"ש מותר.
- (ג) אבל אם השמרים מונחים כבר במשמרת שהפסיקו לזוב, ויש בהם עדיין טיפות יין בתוכם, מותר לקחת מים שמותר לסננם בשבת [סעי' הבאה], ולשפוכו לתוכו, ובזה יצא מים בטעם יין, ע"י הקצת יין שהיה טמון בהשמרים.
- (ד) וקשה, למה אין בורר במה בהוציא טיפות יין אלו מתערובת ע"י כלי. כה"ק פמ"ג ורש"ז. ותי' החו"ש^ל, דכשהיה מעורב עם השמרים לא היה לו תואר בפני עצמו והיה בטול להשמרים, וגם הבורר שלו לא אהני לעשותו דבר בפנ"ע, אלא הלך מלהיות בטול לשמרים להיות בטול למים, ואין זה בורר אלא אם בוררו ונעשה דבר בפנ"ע. היתר זו הוא היכא שלא היה ניכר לרגע אחת, אבל אם היה ניכר ונתערב תיכף, אסורה. כגון שלקח שמרים אלו, ועירבם בכף ונטפו לתוך כוס למטה, כיון שהיה ניכר, בורר ואסור.
- (ה) ועוד קשה, אה"נ מים אלו היו ראויים לפני כן, אבל מ"מ בשלב האמצעי כשהמים התערב עם השמרים, ה"ל תערובות של מים ושמרים שאינו ראוי לשתייה כלל ומסננו ע"י משמרת, למה אין זה בורר.
- (ו) ולא מצאנו אף א' שיקשה קושיא זו, וע"כ צ"ל דתערובות בMotion לאו שמיה תערובות, ומתחילה היה מים ולבסוף היה מים, ולא רואים מה שהיה באמצע אם היה שלא בקביעות ובלי שום חשיבות, ועומד לצאת, דהיינו, "מים עייל, מים נפק".

סימן שי"ט – מלאכת בורר

(ז) דוגמא לזה הוא לקחת מים ולערוותו לתוך מסנן קפה, והוא כעין Cone מנייר ונותנים לתוכו גרעיני קפה טחון [יזהר מבישול], ושופך לתוכו מים ויוצא קפה. נתינת הקפה אינו בורר, ושפיכת המים למדנו מכאן ג"כ אינו בורר^{לט}.

(ח) ולפי"ז, מערכת טיהור וסינון מים, היכא שהמים מותר לסננו ע"פ סעי' הבאה, האם מותר להשתמש בו בשבת, יהיה תלוי על זה. המים שבתוך המערכת אינו ראוי לשתייה. וא"כ, אם המים עומדים שמה בלי זרם, Stagnant, אז אינו דומה לסעי' שלנו, וא"כ אין להתירו, אבל אם היה מערכת שהמערכת פנוי ממים, וכשהוא פותח הברז המים נכנסים ויוצאים בלי שום עצירה, מותר. ואפ' יש עיכוב שאין הכל יוצא בפעם אחת, כל שלא עצר דומה לסעי' שלנו.

(ט) וא"כ מסנן Brita, היכא שהכד רק, מותר לשפוך מים ראויים לשתייה מהברז לתוכו כיון שיוצא בלי שום עצירה. אולם, אם הוא מלאה, ויש מים עכשיו תוך המסנן, כששופך מים מהכד להכוס נמצא פסיק רישא ברר המים שהיה עומד בהמסנן שאינו ראוי ועכשיו נעשה ראוי. ולכן צריך לוודא שהמים תמיד יהיו מתחת המסנן.

(י) צריך לברורי, מערכת טיהור שיש עליהם השגחה נאמנת, תמי 4, איך עובד הסינון?

(יא) ומסנן Carbon Block Filter, היתירו הפוסקים^מ כיון שאינו מעורב בכלל. ואפ' אחרי הרבה זמן שיש שמה כל הפסולת שהוציא מהמים, בטול הוא אגב ה'בלוק'.

(יב) אולם, המציאות הוא שאחרי מספיק זמן מתחיל חלקים מהבלוק ליפרד מהבלוק וא"כ הרשת שע"ג המערכת מסנן המים מתוך חתיכות קטנות אלו, ויהיה בעיה של בורר.

(יג) ומו"ר הגרפ"א פאלק הורה לנו, שבמערת סינון שהמים עומדים באמצע, עדיין יש להתיר אם המים שבורר הולך לאיבוד, ואז יש להתיר מצד פס"ר דלא ניהא ליה שמותר אצל בורר. [חידוש נפלא, שהרי אינו בורר לאיבוד אלא בורר אוכל מפסולת ע"י כלי ואח"כ משליכו לפח!!] ולפי"ז צריך לשער לפני שבת כמה זמן צריך שהברז יהיה פתוח כדי שיתרוקן כל מה שהוא במערכת, ועוד שצריך לעשות את זה כל פעם שפותח הברז.

(יד) וצריך ליזהר שיהיה לאיבוד, לאפוקי Brita, ושכל המים יהיו לאיבוד, ובכל פעם שפותח הברז יעשה כן.

(טו) ע"כ ביררנו מצד המערכת סינון, אם זה יהיה בעיה של בורר, ובסעי' הבאה נברר איזה מים מותר לערות לתוך המסננים המותרים.

סעי' י' – מין ויין עם קיסמין דקין

(א) יין או מים צלולים מותרים לסננם, אפ' אם משביחם ע"י הסינון.

(ב) ומה נקרא צלולים. מ"ב מביא שהיינו ראוי לרוב בנ"א, וי"א לכל בנ"א. ואח"כ סתם להקל שרוב מספיק. וכ' ר' משה^{מא} דמבואר מכאן שדעתו להקל ברוב.

(ג) נמצא, אפ' אם הוא מסננו להשביחו, מ"מ מותר אם רוב בנ"א שותין בלא"ה. ואפ' אם הרוב גם מסננים, אך הם מסכימים שראוי, נקרא ראוי לרוב בנ"א.

^{לט} מיירי בלי בעיות של בישול. ואולי יש לערער על היתר זה, דהיתה רק המים שהיה מים ויצא מים, הגם עם טעם, אבל כאן לבסוף אינו מים עם טעם, אלא קפה והוא דבר אחרת לגמרי, וצ"ע. ולמעשה, הר"ר פאלק היסכים להתיר.
^מ הר"ר פאלק.
^{מא} א' קב"ה.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

- (ד) והטעם שמותר ולא אסרינן מחמת בורר, ביאר האג"ט, כיון דרוב בנ"א מוכנים לשתותו ככה, אין אנו רואים כאן תערובות שאין העולם מקפידים על זה, אלא אינו תערובות, אלא מים לבד, ומה שמסננו אינו בורר אלא דומה להוספת טעם מבחוץ, כי אין כאן ב' דברים. לא מההיתר של ב' מינים, אלא כאן הוא גוף אחד לגמרי. דוגמא לזה הוא מלפפון חמוץ שרוצה לסוחט המים שבו [בלי שאלות של סחיטה], אין כאן תערובות שאין העולם מקפידים על זה, אלא אין כאן תערובות, והוא בורר חלק מהמלפפון, או כגון חסה שנשאר עליו קצת מים שאין העולם מקפיד על זה^{מב}, והוא רוצה לspin כדי שלא ירקבו אינו בורר כיון שאין כאן רק חסה. איסטניס שאני, כדלקמיה. משא"כ שאר סלט, יש כאן תערובות שהדרך העולם הוא לא להקפיד, והבן.
- (ה) איסטניס, הביה"ל כ' אפשר לדידיה אסור [מדרבנן]. דהיינו נתחדש כאן, דאה"נ מצד החפצא אין כאן אלא גוף א', מ"מ הוא הוא מקפיד גמור, כיון שלדידה נחשב כתיקון ה"ל בורר.
- (ו) ומי הוא איסטניס. אם כשחם מאוד בחוץ, ויש לו כאב ראש, ויש בקבוק מים, או כוס נקי עם מים רגילים קר מאוד, ישתה בשעת הדחק, אין זה איסטניס. השותה כשהוא קר מאוד, אינו איסטניס. מי כן? מי שיש לו חולי בטן, שאפ' אם אינו יודע מה שתה, ירגיש חולה, או תינוק קטן, זהו איסטניס.
- (ז) האם איסטניס יכול לסנן עבור משהו אחר או משהו אחר להאיסטניס, רש"ז הסתפק. ונראה, דכשהאיסטניס מסנן עבור משהו אחר, על זה אינו איסטניס, שהרי אינו מקפיד מה ישתה חברו, כיון שחברו אינו מקפיד, וא"כ מסברא אין לו בכלל דין איסטניס לציור זה. אבל באופן השני, חמור יותר.
- (ח) חידש החו"ש, פסולת שאינו ניכר, אפ' אם הוא מקפיד גמור, ואוסטניס, ואפ' דרך העולם להקפיד, כיון שאינו נראה אינו נקרא תערובות, ומותר לבררו, אפ' בכלי, ואפ' אלאחר זמן. הוא דיבר רק באופן שהוא לכה"פ מים, אבל אם במערכת הוא נהפך לרעל, בזה ודאי לא היתיר^{מג}.
- (ט) עכורים קצת, כ' מ"ב טוב לחוש להרמב"ם, ואסור. ואג"מ^{מד} משמע להתיר גם בזה.
- (י) עכור לגמרי, אסור לכו"ע, שזה ודאי תיקון בהחפצא.
- (יא) מי שמסנן מיץ תפוזים מהחתיכות פרי הקטנים שבתוכו, תלוי על הכוונה. אם סתם מעדיף בלעד, מותר. ואם עושה לתינוק שלא יחנק, בזה ה"ל איסטניס, ואסורמה. ואפ' עושה כן בכדי שלא יתעכבו הפיטמה של הבקבוק, מותר, שאינו מקפיד כלל, אלא הוא לסיבה צדדית לגמרי^{מו}.
- (יב) הלכה למעשה נמצא אנו למדים, מערכת טיהור 'כשרה', והוא Brita שאינו מלא, מותר ליתן לתוכו מים שלנו. כיון שרוב העולם שותין אותו. ואפ' אם לא אם מי שחושב שהוא איסטניס, הלא הוא פסולת שאינו ניכר, שהחו"ש היתיר.
- (יג) ולענין תולעים במים, ע' ר' בעלסקי, וע' מנח"י ז' כ"ז. וע' מש"כ בשם ר' פאלק למעלה לגבי בורר לאיבוד.

^{מב} אם הוא כמות שהדרך לעולם להסירו או ע"י מבשיר כזה או ע"י שיטוף או ע"י מגבת, ה"ל בורר.

^{מג} באמת? אולי כ"ז שאין התיקון נראה לעינים אלא להפה, אינו בורר?

^{מד} ד' ע"ג ג'.

^{מה} אולי, באופן שיש חשש חנק, כל העולם יקפידו, אך לדידם אין חשש חנק ואה"נ אם הם היה להם תינוק כזה יהיו מקפידים, וצ"ע.

^{מו} אג"מ וחו"ש.

סעי' י"ד – ניצוצות, מקצת התערובות

- (א) תערובות של אוכל ופסולת, וברר מקצת הפסולת, הירושלמי אסר מדרבנן, ואנן קיי"ל שהוא מדאורייתא, כ"כ האגלי טל.
- (ב) ואם בירר מקצת האוכל והשאר תערובות, זהו סעי' שלנו שכ' "מותר לערות בנחת מכלי לחבירו ובלבד שיזהר שכשיפסוק הקילוח ומתחילים לירד ניצוצות קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת, יפסיק ויניחם עם השמרים; שאם לא יעשה כן, הני ניצוצות מוכחי שהוא בורר" עב"ל.
- (ג) דוגמא לזה בזמננו הוא קדירה מלאה מרק, ולמטה יש ירקות, ורצה לשפוך מרק ולהשאיר ירקות.
- (ד) והטעם שכאן מותרת, הוא מח' גדולה באחרונים. החזו"א ביאר שאין באמת היתר של בורר מקצת תערובות, וכאן מותר משום שחלק העליון אינו נקרא מעורב בכלל עם השאר, וא"כ הוא רק לוקח מה שאינו תערובות ומשאיר תערובות שלמה איך שהיה.
- (ה) מאידך, הדעת תורה מחדש שכאן יש יסוד להיתר חדשה, דכל זמן שהשאיר מקצת אוכל מעורב עם הפסולת, אפ' אם בירר קצת אוכל מהתערובות, אינו בורר, דבורר היינו שלא נשאר שום אוכל עם הפסולת. דהיינו הירושלמי כ' פטור אבל אסור כשלוקח מקצת הפסולת, והוא מתיר כשלוקח מקצת האוכל.
- (ו) ולשון השו"ע נוטה קצת להדעת תורה. והמ"ב כ' דעד הניצוצות אין הפסולת ניכר, לאו בורר הוא, ואיני יודע פירוש מילים אלו, והם דלא כחזו"א ודלא כדעת תורה.
- (ז) נמצא לפי מח' זו, אם רוצה לשפוך מרק מהירקות, החזו"א יתיר המרק שאינו קרוב כלל להירקות, והדע"ת יתיר כ"ז שמשאיר מרק בהקדירה [גם הוא מסכים דטיפה או שתיים בטל להירקות, ורק היתיר שיש כמות חשובה שיהא עליו שם אוכל]. ואם רוצה לקחת המכסה למנוע הירקות מלצאת, החזו"א יאסר, דעכשיו בדרכו לחוץ הוא תערובות, ואינו מותר אם אינו תערובות, מאידך הדע"ת יתיר אם משאיר כמות של מרק עם הירקות, ומתיר גם אלאחר זמן, כיון שאין כאן בורר!
- (ח) היתר אחרת יש בעניננו שחידש ר' משה^מ, והוא חידש מסברא ולא שזהו כוונת סעי' שלנו, דכל היכא שיש תערובות, ורוצה ב' המינים, אך יש יותר מדי מא' מהמינים, מותר לקחת מה שמיותר, Excess, כיון דאז אינו בורר מין ממין. והביאור, דבב' מיני אוכלים קיי"ל דמין שאינו רוצה הוא פסולת, וזה אפשר לומר ורק היכא שאינו רוצה, אבל אם רוצה, אך לא כ"כ הרבה, אז שוב אין כאן פסולת.
- (ט) דוגמא לזה ע"פ הנ"ל הוא היכא שרוצה מרק עם ירקות, אבל יש במצקת יותר מדי מרק, ע"פ ר' משה מותר לשפוך קצת המרק כיון שאין ע"ז שם פסולת. וכן אם שופך מהקדירה, מותר, ומותר גם להשתמש במכסה לשמור הירקות בפנים.
- (י) ופשוט, דאם אינו רוצה מרק, אך לא איכפת ליה עם יהיה קצת מרק עם הירקות, זה לא נקרא שרוצה השני מינים, ור' משה יאסר, ואינו מתיר אלא אם רוצה מין השני באמת.
- (יא) ואין זה כוונת החזו"א, דהחזו"א רק היתיר כשאינו מעורב, ור' משה יתיר אפ' מעורב, ובורר, מ"מ משאיר קצת שמה בדווקא ואינו מסיר אלא הרבוי.

^מ ד' ע"ד בורר א'.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

(יב) להלכה, קשה לסמוך על הדעת תורה לחוד, ואפשר לסמוך על החזו"א ואף א' חולק, ור' משה שכתב דברי טעם מסברא, ג"כ אפשר לסמוך עליהו.

(יג) ע"פ הנ"ל, טונה שרוצה לשפוך המים או השמן וללחוץ עליו; לפי החזו"א ודאי אסור שזה מעורב או קרוב למעורב. לפי הדע"ת ודאי אינו מותר ללחוץ עליו דזהו ניצוצות, ולשפוך ולהשאיר קצת בפנים, די"ל שיהיה מותר, אין זה נכון, דהוא היקל רק בהסרת מקצת אוכל, וכאן הוא הסרת מקצת פסולת, וזה הרושלמי דאנן קיי"ל חייב!

(יד) ולפי ר' משה, היה מקום לומר דכאן הוא משאיר קצת מים ושמן בפנים, וא"כ לא בירר רק הסיר הרבוי, אך למעשה אין להקל, שהרי ר' משה רק היקל כשיש אוכל ורוצה קצתו ולא רובו, וכאן אין הרבוי נחשב כרבוי אוכל, אלא הרבוי נעשית פסולת, ועוד, מה שצף למעלה אינו קשור למה שבפנים, ומה שבפנים רוצה ומה שלמעלה אינו רוצה, וא"כ שפיר יש עליו שם פסולת, ואסור.

(טו) טשולנט שיש בו יותר מדי 'מרק', ורוצה לפשוך קצתו כדי שיהיה טשולנט ולא מרק, החזו"א יקל אם הוא ממש הרבה ואינו בכלל מעורב עם שאר הטשולנט. הדע"ת יאסר כיון שכאן מסיר פסולת. ואם רוצה להסיר האוכל עם קצת מרק, מותר, אך לא ישתמש בכף שיש בו נקבים דאז הוא ניצוצות. ור' משה יקל כ"ז שאינו נשאר עם טשולנט יבש מאוד. ולפי המ"ב, אין אנו יודעים כיון שאין אנו יודעים כוונתו.

(טז) ע"כ סעי' הזו, שעסק בהסרת האוכל/פסולת מהתערובות של פסולת ואוכל. ולענין הסרת התערובות ולהשאיר אוכל או פסולת, כבר נתבאר למעלה, לגבי לקיחת עצם הדג עם בשר שעליו, וסמעטנע, שמותר אם לוקח קצת אוכל עם הפסולת. וחזו"א אוסר כ"ז שמטרתו הוא הסרת פסולת. אך הוא יסכים שאם לוקח כל התערובות, דהיינו העצם עם כל הבשר שסביבו מכל הצדדים, דמותר, דומיא דכיון שאינו בורר, מותר. נפק"מ, החותך שומן מבשר, ואינו רוצה השומן, המ"ב מתיר אם יש עליו קצת אוכל, וחזו"א מתיר רק אם לאורך כל השומן יש עליו בשר.

בורר ביו"ט – קיצור כללים

- (א) בורר הוא מהמלאכות שהותרו לצורך אוכל נפש ביו"ט.
- (ב) ולא רק באוכל ממש מותר, אלא גן בשאר דברים כגון בגדים וכלים.
- (ג) והטעם, מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה שלא לצורך.
- (ד) והיתר זו של אוכל נפש הוא מוגבל, ואינו מותר אלא אם אינו טוב כ"כ לעשותו מבעו"י, כ"כ קליפת תפוחים, משא"כ בדברים שמבעו"י אינו נפסד טרייתו כגון בגדים, לא הותרה.
- (ה) אך, אם האפשרות לעשותו לא היה מבעו"י כגון שלא היה כאן, או שעדיין לא היה בתערובות, מותר.
- (ו) היה אפשר מבעו"י ולא עשאו, מותר לברור בשנוי. ואולי אוכל מתוך פסולת הוא שנוי.
- (ז) ביו"ט צריך למעט בטירחא, ולכן אם יותר קל לברור הפסולת, חייב לעשות כן.
- (ח) ולכן, בקליפת פירות וירקות, לכו"ע חייב להשתמש במקלף.
- (ט) הכנה ביו"ט אסורה, ולכן לא יברור כלום מיום א' לחבירו, ואפ' בר"ה אסור מיום א' לחבירו, דחיישינן שמא שני קדושות הם.

סימן שי"ט – מלאכת בורר

(י) בורר בכלי מותר, ואדרבה ימעט בטירחא.

(יא) בורר שהדרך לעשותו לאורך זמן, אסור משום עובדין דחול.

(יב) כלי שהדרך להשתמש בו לאורך זמן, אסור משום עובדא דחול, אפ' אם הוא רוצה ללאתר.

(יג) להדיח ירקות מותר, וכן לכאו' לשרותם. אך החיי"א כ' דאסור לשרותם מצד עובדין דחול.

(יד) וחסה, האם מותר להדיחו או שיש בעיה של נטילת נשמה. ונטילת נשמה הוא מהמלאכות של אוכל נפש, ולכן כאן אפ' אם הוא שלא לצורך מ"מ יש מתוך. אלא שלפי"ז יוצא דמותר להרוג ייתושים ביו"ט, ומצאנו דנחלקו בזה ואינו פשוט כ"כ.

מלאכת דש/מפרק

--- סי' ש"כ – מלאכת דש, סחיטה, וגזירותיו ---

ביאור מלאכת דש/מפרק, וריש הסימן

- (א) אב מלאכת דש הוא להוציא הפרי מתוך הקליפה שסובבו, וכמו שמצינו בסי' שי"ט סעי' ו' לגבי מלילות והקליפה הירוקה של שקדים, דאסור להוציאה משום מפרק. נבאר בהמשך למה אין איסור דש בקליפת כל פירות.
- (ב) מלאכת דש הוא מיוחד שרוב עניינה הוא מחמת תולדותה, ולא משום האב.
- (ג) ותולדותיה הם שנים, סחיטה [פירות ובגדים], וחליבה [בהמה, ואשה]. וקשור לענין של סחיטה הוא מלאכת ליבון, שגם זה סחיטת בגד שיש בו מים. והחילוק ביניהם פשוט, שא' הוא סחיטה למען המים, כדי לקבל המים, והשני הוא סחיטה לסלק המים, ורוצה רק בתיקון הבגד, וכ"כ תוס' כתובות דף ו', וראשונים בשבת קי"א. וע' בהמשך מש"נ בזה.
- (ד) שאלנו, למה כל קליפת פרי אינו דש, ולמה דנו רק מצד בורר, והיתיר אם הוא לאלתר, הא מסיר הקליפה, ובדש אין היתר של לאלתר.
- (ה) וביאר האג"ט, שדש הוא מלאכה של הפרדה שעושים בתהליך הייצור, ואילו בורר הוא מלאכה שעושים גם בבית, וזה על שומר לפרי, משא"כ דש הוא על חלק מה'אילן'.
- (ו) וביאר אחרת, והוא רעק"א ופמ"ג^א, שדש הוא בקליפה העומדת בפנ"ע, ואילו דש הוא בקליפה שהוא טפל לפרי.
- (ז) ויש נפק"מ טובא בין המהלכים, כגון קליפת ראש של שום, שאינו בטל להפרי, אבל נעשה בבית ולא בשדה. משא"כ קליפת כל 'שן' בפנ"ע, הוא טפל להפרי, ולכו"ע אינו דש.
- (ח) ואין להקל כהרעק"א ופמ"ג^א, שהרי ר' משה^ב מבואר שלמד כהאג"ט^ט, וכן הוא בחו"ש, ויש לסמוך עליהו גם לקולא.
- (ט) כ' שבט הלוי, דאפ' לפי האג"ט^ט, בוטנים בזמננו יהיה אסור, שהרי הדרך להגיע בלי קליפה, וא"כ הקליפה עכשיו נחשבת כעבודת השדה. ויש לעורר על זה, שהרי ודאי הבוטנים צריכים קליפה, אלא שהחברה היחליף הקליפה הטבעי עם קליפה פלסטיק, אבל ודאי הקליפה הוא שומר לפרי, ועוד דעדיין מצוי בחנויות בוטנים עם הקליפה, ולכן יש להקל, וכ"כ חו"ש.
- (י) מבואר מרש"י^ג דדש אינו דווקא כשסובב הפרי, אלא כל שמחובר אליו הוא דש. והפמ"ג בפתיחה מוכיח מכמה מקומות שמפרק הוא רק כשסובב כל הפרי. אבל כ' האגלי טל, דצריכין ליזהר כשי' רש"י. ולפי"ז בננה המגיע עם ענף, שהוא אינו רגיל, הוא דש מה"ת להפרידו. משא"כ להפריד ענבים מהאשכול, או עגבניות שרי מהאשכול, אין זה עבודת

^א א"א ש"כ ה'.

^ב א' קב"ה.

^ג ע"ג: לגבי תמרים, וכן ביאר האג"ט.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

השדה אלא בבית, ואינו דש אלא ברור. ולימונים, להפריד ה'ענף' מהם הוא דש, שאינו מעבודת הבית.

(יא) ועפי"ז, יש להסתפק, אם בננה או לימון היגיעו כזה, האם מותר לחתוך על הפרי עצמו קרוב לסוף הפרי. האם הוא חותך פרי, וממילא אינו מחובר לענף, או"ד עדיין מסלק חלק של ה'שדה' ואסורה.

(יב) וכ"ז היה לפני שלמדנו סי' של"ו, אבל עכשיו שהגענו לרמ"א שם בסעי' ח', לגבי יחור של אילן, מבואר שאין בזה משום דש, ואכן הוכיח מכאן הפמ"ג כדבריו. והאגל"ט שם מק' לפי ביאורו מכאן, ויישבו, ואינו ברור מהו כוונתו. ונראה דכוונתו לומר, דדש ממחובר [לאפוקי מקליפה] אינו אלא כשהוא עדיין מחובר להאילן, ואה"נ יחייב שנים, וכ"ה סוגיית הגמ' שם, או כשהדרך הוא לקצור ענף, ואח"כ לתלוש ממנו פירות. צ"ע, דא"כ כל קצירת תבואה יחייב משום שניים. וצ"ע.

(יג) ונמצא, שכמעט אין לנו אופן של דש ממחובר לפי האג"ט, ולכן הכל מותר לך.

(יד) ואופן אחת נשאת נפק"מ, בענבים המיוחדים לעשות יין, דאולי הפרדת הענבים מהאשכול הוא עבודת השדה, שהרי להבית מביאים רק בבקבוקים, או"ד ענבים כולא חדא מילתא.

(טו) חליבה. התולדה של חליבה שייכת גם בנשים המניקות, וגם לבהמות. הדברים המובאים כאן הם הכללים, וכל אחד ישאל שאלת חכם לברר מהו הצורך והצער שלו, ומה מותר באופן ידידיה.

(טז) [בצוואת ר"י החסיד, אשה שמניקה את התינוק שלה בפעם הראשון, תתחיל עם צד שמאל].

(יז) אי' שבת צ"ה. החולב חייב משום מפרק. ועיי"ש ברש"י שהוכיח שמפרק הוא משום דש^ד, ודלא כירושלמי דכ' משום דעוקר דבר מגידולו, ודלא כמהלכים אחרים^ה. וכ"כ מ"ב שכ"ח ק"ז שהוא משום דש.

(יח) ואע"פ שבגמ' ע"ה. אי' דלרבנן אין דישה אלא לגדולי קרקע, צ"ל דבהמה נקראת גידו"ק הואיל וינוקו הוא מן הקרקע, וה"ה אשה. ואע"פ שבטוחן לא אמרי' כן, ומ"ב שכ"א ל"א שמביא שהוא מח', ולא מקילין בטוחן אלא בצירופים אחרים.

(יט) כתובות דף ס. תניא, רבי מרינוס אומר גונח [מי שצועק מחמת כאב לבו, מ"ב שכ"ח ק"ו] יונק חלב [מבהמה] בשבת. מאי טעמא? יונק מפרק כלאחר יד, ובמקום צערא לא גזרו רבנן. אמר רב יוסף הלכה כרבי מרינוס.

(כ) דהיינו, מפרק דאורייתא, כלאחר יד^ז, היתירו במקום צערא. וכן נפסק בשו"ע שכ"ח סעי' ל"ג.

(כא) וחליבת אשה, מבואר שם בסעי' שלאחריה, דאסור לאשה לחלוב לתוך כלי, משום שהוא מפרק.

^ד דאל"כ לא היה היתר של סחיטה לאוכל, שההיתר של משקה הבא לאוכל כאוכל הוא רק בדש.

^ה ע' תוס' ע"ג:

^י ע' מ"ב ש"כ סק"י, דאינו שנוי גמור.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(כב) וא"כ נשאלת השאלה, איך מותרת לאשה להניק בנה, הרי הוא מלאכת דש, כה"ק האו"ש ושביבת שבת וחלקת יואב. ואין לומר שהמלאכה נעשית ע"י התינוק, והיא אינו עושה כלום, ומסייע אין בו ממש, דזה אינו, שהרי יש איסור 'ספינן', ועוד יותר מזה, הרי היא נותנת בנה שמה, ודומה למניח שרץ על העור להוציא דם, שהמ"ב שכ"ח קמ"ז כ' דחייב.

(כג) וע"כ היא מותרת, מדלא אסר הגמ' ראשונים ואחרונים והפוסקים. ואולי זה היה מפני סכנת נפשות, משא"כ בזמננו שיש פורמולה¹, אינו סכנה, ויאסר. אך גם זה אינו, דלא מצינו שאמרו שיינקו דווקא לפני שבת, ולקראת סוף השבת ימתינו עד מוצ"ש, וכשהתינוק יותר מבוגר, יאכילו אוכל ולא חלב האם.

(כד) וי"א, שיש לו דין משקה הבא לאוכל, שדינו כאוכל. וזה ק"ק, שהרי יש שי' שמחמיר במשקה הבא לאוכל. ועו"ק, דא"כ גונח יהיה מותר.

(כה) אלא ע"כ צ"ל דכל הקושיא מעיקרא ליתא, דידעינן דכל מלאכה צריך שיהיה עליו שם 'עמל וטירחא', כלשון החזו"א, ותיקון ותועלת, - וזה היה הטעם שבורר לאלתר מותר כיון שאינו מלאכה אלא אכילה, וכן טוחן לאלתר, וכן לש בפיו דרך אכילה, וכן בישול בפיו מותרת ומותר לשותות מים מכלי ראשון² - כיון שאין עליהם שם מלאכה כלל אלא אכילה בעלמא, וה"ה בנידו"ד, אין זה דישא אלא אכילה בעלמא, ומותר אפ' כשאינו פיקו"נ.³

(כו) וע' שעה"צ שכ"ח סקפ"א, שדן על השו"ע שמתיר לקלח חלב כדי שיאחזו התינוק וינוק, ומק' למה מותר, הא ה"ל מפרק. ודן על שבלי הלקט, ועל הפמ"ג, ולמסק' כ' דאולי משום דהוא בכלל סכנה אם לא יניק, ועם כל זה צ"ע, עכ"ל. ומשמע שמותר רק כשהוא ספק סכנת נפשות, ומהשו"ע אינו משמע כן, ועוד, דא"כ היה לו להגביל ההיתר להמקום שצריך לכך, וכו' וכו'. ואולי כוונתו לומר, שיניקה בעלמא אינו בכלל המלאכה, כיון שאין לו תיקון וחשיבות מלאכה, וזה לא אסרה תורה, כדביארנו. ובא לומר הטעם שלא אסרתו התורה, והוא משום שהוא בכלל סכנה אם לא יניק, דהיינו התורה היתיר אכילה וכל מה שברוך עמו, אפ' קילוח, משום דאל"כ הוא בכלל סכנה, וזהו הטעם שכל יניקה מותר. ועכשיו שיודעים למה התורה התירתו, ודאי מותר אפ' אינו בכלל סכנה. סכנה הוא הטעם, ואכילה הוא הגדר. ומכאן ההכרח צ"ל סברא כזו, ועדיין צ"ע.⁴

(כז) נמצא, שמותר לכתחילה לאשה להניק בנה, אבל לשאוב [Pump, Express] חלב, אינו מעשה אכילה, ולכן הוא ממש מלאכת דש, וכ"מ שכ"ח סעי' ל"ד שלתוך קערה או כוס אסור.

(כח) ולענין לחלוב לתוך אוכל ולהתיר מחמת משקה הבא לתוך אוכל, יתבאר בהמשך לגבי סחיטת פירות, שר"ח מחמיר, והמחמיר תבא עליו ברכה. וכאן גרע טפי מאשכול ענבים לתוך אוכל, אלא דומה יותר לבוסר לתוך תבשיל, סעי' ה', שר"ת אוסר כיון שאין הבוסר ראוי לאכילה - ע' בהמשך מש"נ בזה, ואינו מוכח - , וא"כ ה"ה בנידו"ד, והמ"ב שם כ' דיחמיר כר"ת. וגם צריך ליזהר שיבלע לגמרי תוך האוכל, ולא יתבטל האוכל.

(כט) ויש לדון בכמה אופנים שונים: כשהיא בצער, כשהתינוק צריך החלב וא"א לינוק, כשיש מעליותא אם התינוק יקח חלב האם, כשעושה כן כדי שלא תפסיק מליצור חלב.

¹ וכחמישים אחוז מתינוקות אוכלות פורמולה...

² וכן מצינו בשבט הלוי לגבי הילוך ברחוב כשיש מצלמות, נלמד ממלאכת צד.

³ כלל זו נכון ואמת, וע"כ צ"ל כן [או סברא דומה], אבל אין לומר סברא זו מעצמו כל מקום שרוצה...

⁴ ואם לוקחים סברא זו עד הסוף, היה מקום לדון שגם שאיבה במשאבה יהיה מותר, דגם זה כרוך באכילה.....[רחפ"ש].

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (ל) אם מיירי בתינוק שצריך לחלב האם משום ספק סכנת נפשות, ודאי מותר לשאוב. וכשיש אפשרות בין משאבה חשמלית או ידנית, האוח"ש כ' שידנית עדיפה כיון שאין בו שאלות של חשמל. וזה טעות גמורה, שהרי בידנית, כל שאיבה הוא מעשה דישה חדשה, משא"כ בחשמלית, אפ' ת"ל שהדלקת חשמל הוא איסור מה"ת, מ"מ הוא עושה איסור אחת בהדלקתו, ואיסור אחת בחיבורו עליה, ואז הכל ממילא וגרמא, וזה ודאי עדיפה מהרבה מעשי דישה מה"ת. וישתדל לעשות הכל בשנוי, ככל דיני פיקו"נ בשבת.
- (לא) ומה נקרא פיקוח נפש? כל זמן שלא ידעין שהתינוק אוכל פורמולה, דנינן חלב האם כאילו זה אוכל היחיד שיש להתינוק, אבל אם יודעים שלוקח פורמולה, כגון דלפעמים נותנים לו, או שבין כך היחליטו עכשיו להתחיל ליתן אוכל אחרת או פורמולה, יעשו כן גם עכשיו. ואם ניסו פעם אחת ולא הלך, אי"צ לנסות עוד הפעם. - כן מבואר מרש"ז^א, וכן אומרים בשם ר' אלישיב, וכן אומרים בשם החזו"א, אך מהחזו"א אין ראייה, דבזמנו לא היה פורמולה טוב כמו היום.
- (לב) א.ה. מעשה שהיה באשה שבועיים וחצי אחרי הלידה, שלא היתה אצל התינוקת, ורצה לחלוב בידים בגלל הצער, ורצה לשמור החלב להתינוקת. ותינוקת היתה רגיל לקחת בקבוק אחת של פורמולה כל יום, וינקה מאמה שאר הפעמים, והורו שמותר לה לעשות כן, כיון שלא יודעים שהתינוקת יקח רק פורמולה לכמה ימים, ועדיין חלב האם נחשבת כהאוכל היחיד שיש לה, ואם לא תשמור את זה אולי לא תינוק שוב, ולכן היתירו.
- (לג) וכ"ז מיירי שלא ידעה מבעו"י שצריך לשאוב בשבת, אבל אם ידעה מבעו"י, פשוט שודאי חייב להעמיד מבעו"י משאבה חשמלית בשעון שבת שידלק בשעה שהיא רוצה, ואז יחבר עצמה^ב לפני שידליק, ונמצא שהכל גרמא, ולא היה איסור דאורייתא כלל.
- (לד) ואם אין לה משאבה ערוכה, לכה"פ תשאוב לפני שתקבל שבת, ובסוף השבת תמתין עד מוצ"ש ואח"כ תשאוב.
- (לה) כשאינו פיקו"נ, ע' סי' ש"ל סעי' ח' אשה שהיא בצער מחמת רבוי חלב, מותר להוציא בידה. ומ"ב סקל"ב ביאר^ג, שהולך לאיבוד, ועוד, הוא מלשאצל"ג, ועוד, הוא צער.
- (לו) ומבואר שלאיבוד אינו אותו היתר של מלשאצל"ג. ואין לומר שכאן יהיה היתר של לגופן, דהיכא שא"צ למים היוצאין היה קיל טפי, דהתם אמרו כן רק כשהוא תיקון אוכל, שעכשיו הכבשים ושלקות הם יותר טובים לאכילה, וכן בחיתוך פירות נתיר בהמשך, שזה תיקון לאכילה, ואינו דש, ולכן באשה, א"א לומר שזה תיקון אשה, רק הסרתה מצער, ופשוט.
- (לז) ומפני זה, המ"ב הביא עוד טעם של מלשאצל"ג. ונמצא יש ב' טעמים למה הוא רק מדרבנן - אינו המלאכה כלל, ועוד שאצל"ג, ובמקום צער היתירו, דומיא לגונח שהיתירו במקום צער.
- (לח) ופשוט, דצער אינו מתיר איסור מדאורייתא, ולכן אסור לחבר משאבה לחשמל, ואסור להשתמש במשאבה ידני כדרכה; ואינו מותר חליבה אלא כשהוא בג' תנאים הנתבארים, לאיבוד, מלשאצל"ג, וצער. וצריך לחשבן אם עכשיו אין צער כ"כ הרבה, האם אפשר להמתין עד מוצ"ש וכו'.

^א שש"כ ל"ו ס"ז.

^ב יחבר במצב שלא יפול מעליה, ולא תאחוזנה במקום. ישנם בגדי תחתונים שעושים את זה.

^ג ולא ביאר למה הנקה רגילה מותרת, וע"כ כנ"ל.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (לט) וכיון שנתבאר דזה היתר וקולא, ואינו מותר מעיקר הדין, ודאי תיערך מלפני שבת משאבה חשמלית על שעון שבת, וכנ"ל, או תשתמש במשאבה ידנית עם תנאי לאיבוד, כדלקמיה.
- (מ) ואיך עושה חליבה לאיבוד? לחלוב כרגיל על דעת לזרקו, אינו מקרי לאיבוד, אלא חליבה דאורייתא וזורק לפח". אלא יתן דבר הפוגם כגון סבון לתוך הבקבוק לפני סגירתו למשאבה, ואז כל החלב שנשאב נפגם ואינו ראוי.
- (מא) ומחדש החו"ש, דאם מישהו תמיד Sterilize הבקבוק לפני שימושה, ואינו עושה כן עכשיו, י"ל שזה ג"כ מקרי לאיבוד. וזה חידוש. קצוהש"ח כ' שישאב חצי שיעור ויזרק, חצי שיעור ויזרק, וכו' וכו'. וזה צ"ע, וחידוש, ועדיף ויותר קל כמו שביארנו.
- (מב) ואם נותן לתוך הבקבוק קצת מיץ תפוזים או שאר משקה שאינו ראוי לתינוק, יש לדון אם מהני, דהרי התינוק א"א לאכלו, ושאר בנ"א ג"כ לא יאכלו אותו.
- (מג) החלב שנשאב הוא נולד, ומוקצה^ט. וכ' בארטסקרול דיניח כלי לתוך הבקבוק, ואז יהיה בסיס לאיסור ולהיתר. ויש לדון אם מועיל, הואיל ומיוחד לחלב, ודאי זה החשוב טפי. אך יזהר מאיסור בורר. ויש ג"כ התירי מוקצה בידו, טלטול בגופו. מצד ביטול כלי מהיכנו, יל"ע אם כאן מותר משום שמיוחד לכך.
- (מד) אם משתמשים במשאבה ידנית, ודאי צריך להקפיד בתנאי לאיבוד הנ"ל. אך, אם היא משתמשת במשאבה חשמלית ערוך מבעו"י על שעון שבת, ומחברת עצמה לפני הדלקתה, לכאן אי"צ תנאי איבוד, שהרי בין כך הוא כבר גרמא ומסייע, ולכן אי"צ לפגום. אך עדיין מוקצה הוא, ולא ישתמש בשבת [אם לא במקרים הצריכים לזה, וכנ"ל] אלא ישמור במקפיד עד למוצ"ש.
- (מה) כ' ביה"ל שהדרך להוציא חלב מדדי האשה הוא רק בהנקה, ושאר כל אופן הוא שנוי. וכבר כ' שבט הלוי^{טז}, דבומננו, לשאוב הוא רגיל, ואינו שנוי.
- (מו) **חליבת בע"ח.** בסי' ש"ה סעי' כ', היתירו אמירה לעכו"ם שיחלוב בהמתו, משום צעב"ח, והחלב אסור בו ביום. ומ"ב ע"ג כ' שעדיף שיחלוב לתוך האוכל, ובחליבה קיי"ל משקה הבא לאוכל כאוכל, ועדיין אסור מדרבנן [לאפוקי סחיטת פירות שהוא מותר לכתחילה], וא"כ הוא שבות דשבות במקום צעב"ח.
- (מז) וכשאינן גוי, כגון בא"י לפני שישים שנה, החזו"א" היתיר ע"י ישראל כשהוא לאיבוד. וזה חידוש יותר ממה שהמ"ב היתיר. וע"ע קצוהש"ח שצועק על מי שהיתירו להדיא.
- (מח) **סחיטת פירות.** סחיטת פירות הוא מפרק, ותולדה דדש. ודע, דיש ענין אחרת של סחיטה והוא אסורה מחמת מלבן. והחילוק ביניהם, מבואר מתוס' כתובות דף ו', דסחיטה לתועלת המים הוא מפרק ודש, משא"כ סחיטה 'לגופן' דהיינו לתועלת גוף החפץ ולתקן האוכל, ולא לצורך מימיהם, אינו מפרק כלל אלא מלבן. מפרק, המלאכה על שם המשקה, מלבן, המלאכה ע"ש הבגד. וכעת נעסוק בסחיטה דדש, ובהמשך הסימן נגיע לסחיטה דמלבן.

^ט ואבנ"ז, היתיר, וצ"ע.

^{טז} וחלב הרגיל שיונק, שהקיא?

^{טז} ו' ל'.

^{יז} נ"ו ד'.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(מט) ויש ג' דרגות בענין סחיטת פירות. הא', הוא זיתים וענבים, וסחיטתן הוא מה"ת. דרגא ב', תותים ורימונים, והם פירות שרגילים לסוחטם לשתות מימיהם, וזה אסור מדרבנן. ודרגא ג', שאר פירות, שאינו הדרך לסוחטם כלל, ואלו מותר לסחטם אפ' למימיהם.

(נ) ויש גם איסור 'משקין שזבו', והוא משקה היצא מהפירות מעצמן בלי שום סחיטה, או שנסחטו באיסור^{יח}. ואיסור זה משתנה לפי דרגת הפירות. אם זבו מדרגא א', אסור, ולא משנה אם עמדו לאכילה או לסחיטה. ואם זבו מדרגא ב', אם עמדו לסחיטה, אסור, עמדו לאכילה, מותר. ושאר פירות מותר בכל אופן.

(נא) מה נכלל בזיתים וענבים. קודם כל צריך לברר למה אלו מה"ת. ומבואר מרש"י בסוגיא, וכ"ה בשאר ראשונים, הני אורחיהו לסחוט, ויש כתבו בלשון דומה, שעומדים לסחיטה, רובם לסחיטה, וכו' וכו'. דהיינו אם זהו הדרך, המשקה יש עליו שם משקה, משא"כ אם אינו הדרך כלל, הוא זעה בעלמא, וכמפריד חלק הפרי מהפרי, ואין עליו שם משקה כדי שיהיה בכלל סחיטה.

(נב) וע' בחו"ש דמדמה נידו"ד לשמיטה, דשם כתב קרא 'לאכלה', ורק מה שדרכו מותר, ואינו כדרכו אסור. והתם ג"כ קובעים לפי הדרך העולם.

(נג) אולם, הר"ן כתב דשאר פירות מותר לסחטן כיון ש'אין שם משקה עליהו'. והפמ"ג הבין כוונתו, דאינו נקרא משקה לענין סחיטה אלא אא"כ יש לו שם משקה אמיתית, והיינו ז' משקין, אבל שאר מיצים אינם ז' משקין, ומותר לסחטן.

(נד) ומהר"ן גופיה אין ראיה, דאולי כוונתו לרש"י ושאר ראשונים, דאם אינו הדרך, הוא זעה בעלמא, וכמפריד אוכל מאוכל, משא"כ אם הוא הדרך, אז שם משקה עליהו.

(נה) כל הראשונים מבואר כרש"י, וגם הר"ן אפשר ללמוד כן, וכן משמע ממ"ב בכמה מקומות, וכן מבואר בערוה"ש, וכן החזו"א, וכן אגל"ט, והחיי"א, וכן במו"ק, ט', והכי קי"ל, ודלא כפמ"ג^י.

(נו) ויש כמה נפק"מ בין ב' מהלכים אלו. כגון שסחט בוסר, הוא ז' משקין, אבל אינו אורחיהו. ועוד, דלהפמ"ג, ענבים שלנו ודאי אסורים, כיון שמה שיוצא מהם הוא יין, משא"כ לשאר המפרשים, ענבים שאנו מביאים להבית אינם עומדים לסחיטה, וא"כ היה מקום לדון – אך למעשה אסור, דשם 'ענבים' עליהו.

(נז) עוד נפק"מ גדולה הוא תפוזים. להפמ"ג אינו ז' משקין, משא"כ לדידן, הרי תולה על אורחיהו, ותפוזים, בארה"ב^{כא} כ-81% מהם עומדים לסחיטה [לעומת ענבים הוא כ-73%], ולכן סחיטתם יהיה סחיטה מה"ת. והכי קי"ל, וכן אמר ר' אלישיב.

(נח) והמעייין באחרונים יראה, שאין מי שחולק על זה. חו"ש בשביעית חשב תפוזים לדאורייתא, אבל בשבת היתיר משקין שזבו, סתירה, וצ"ע. רח"ק בספר עם מקדשי שביעי אמר שהוא דאורייתא, וכן ר' אלישיב בספר בל' שבת בשבת. הר"ר נבנצהל אמר שלכאו' יהיה

^{יח} היה מקום לומר שמשקין שזבו הוא רק כשיצא בלי שום מעשה סחיטה, אבל למעשה מבואר מסי' ש"ה מ"ב ע"ב לגבי פרה שהחלב אסור מחמת מקשקין שזבו – אלמא, יש איסור משקין שזבו גם אם נסחטו בידים.

^{יט} ומשמע מהתחלת לשון הגר"ז כהפמ"ג, אך מהמשך דבריו מבואר כדברינו, וכן מוכח ממש"כ אודות לימונים בסעי' י"א שס"ל כמש"כ.

^כ וריביאט אמר שמסתבר כהמ"ג, ואנן אומרים מסתבר דלא כפמ"ג.

^{כא} נבאר בהמשך, דתולה על מקום אחת, דאילו לכל העולם היה רבוי כמותם היו סוחטים.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

דאורייתא, וצ"ע. החלקת יעקב שהיתיר ע"כ מיירי במציאות אחרת לחלוטין מדחייב באשכולית ולא בתפוזים. אז נדברו כ' שהוא מה"ת. ושבה"ל א' פ"ו ד' כ' אסור – ומהמשך התשו' יראה שע"כ אסור לאו דווקא, ואפשר כוונתו לומר חייב.

(נט) תפוחים ואשכולית הם כ-50%, וא"כ תלוי אם הולכים בתר רוב או אורחיהו, ולכאו' הם ספק דאורייתא.

(ס) ומהו דרבנן. השו"ע כ' תותים ורימונים, שדרך לסחוט לצמא ולתענוג. ומה נכלל בזה.

(סא) ויש לדון אם ריסוק פירות נקרא סחיטה. ודאי ריסוק שמוציאים אח"כ הפסולת הוא סחיטה, וזה הדרך לסחוט ענבים, ורק מספקין כשהחתיכות נשארות בפנים. ושש"כ"ב כ' שמלבד טוחן הוא גם סחיטה^כ. ומיץ גזר, אינו תלוי בזה, אלא מוציאים הפסולת ונשאר רק המיץ שנסחט מבפנים.

(סב) עוד יש לדון, מה נקרא מצוי – וכי כל מה שמוציאים בחנות מיץ הוא מצוי. לכאו' כל מה שמוציאים בסופרמרקט הוא מצוי, כגון מנגו וכו', אבל דברים מוזרים שרק בחנויות מיוחדים מוכרין אותם, יש לעיין אם זה נקרא מצוי. ודאי ישנם רכיבים שהם מכניסים שהוא ודאי אינו מצוי, כגון ג'ינג'ר, חסה, פלפל, חזרת, וכו'.

(סג) ועוד יש לדון, אפ' הטעמים המופיעים בסופרמרקט, כגון 'בטעם מלון', למעשה בדרך כלל יש לו אחוזים בודדים של פרי והשאר הוא שאר דברים [בדרך כלל תפוח], ולכן האם יכול לקבוע ע"פ מה שמופיע שם.

(סד) ונראה לחדש, דלא ברכיבים תליא מילתא, אלא כל שמצוי שאנשים רוצים טעם הזו, כגון פירות יער, אלמא שלסחוט פרי כזו אינו מוזר, ורק אינם עושים כן מפרי אמיתי בגלל היוקר, אבל ודאי הטעם הוא מצוי ורצוי, וודאי מי שעושה כן הוא סוחט פרי ואינו 'משוגגע', משא"כ הסוחט חסה וכדו'.

(סה) ועפ"י הנ"ל לכאו' יש לאסור רוב דברים, כגון גזר, רימון, תות, בננה, עגבניה, אגס, אננס, מנגו, פירות יער, Kiwi, Berries, אפרסק, אשכולית, פמלו, תפוח, וכדו'.

(סו) ודרגא שלישית, של דברים שלא סוחטים כלל, לכאו' אינו נוגע כ"כ, דאם אין הדרך לסחוט, מסתמא גם הוא לא יסחוט. אך, כ' הרמ"א שמה שעושים לרפואה, ולא לתענוג, אינו נקרא דרכו לסחוט. ולכן מיץ שזיפים, אינו דרך לסחוט, ומותר לסחטם בשבת, וה"ה מיץ בצל ושום וכדו'.

(סז) ודע, דרפואה כאן אינו תלוי באיסור רפואה של סי' שכ"ח, אלא כל שאינו עושה מחמת תענוג אלא מחמת תועלת בריאותי הוא בכלל זה. ויש להסתפק במי שמתהנה כששותה דבר בריא, כגון Kale Smoothie, שיש בתוכו peas Broccoli ושאר דברים כאלו, האם זה נקרא לתענוג או לרפואה.

(סח) אפ' מה דמותר מדינא לסחוט, אסור להשתמש בכלי המיוחד לסחיטה, דומיא דטוחן. ויש לדון בכלי במיוחד לסחוט דבר המותר כגון ללימונים [לפי הצד דמותרת, כדלקמיה], האם מותר, שהרי בטוחן היתירנו כלי המיוחד לגבינה. ונראה דהיינו משום דאם ראוי לגבינה אינו ראוי לשאר דברים, וא"כ

^{כב} ה' ב' ח'.

^{כג} ומביא ראיה מריסוק שלג וקרח, דאסרי' אטו סחיטה, והתם הוא ריסוק!!

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

א"א לאסרו משום עובדין דחול, כיון שאינו שייך בכלל, משא"כ Lemon Squeezer, שייך להשתמש בו לתפוזים, ולא ודאי יש בו משום עובדין דחול.

(סט) פרי, שדרכו לסחטו באיזה מקום, ומקום אחרת אינו הדרך, ודאי במקום הראשון אסור לסחוט, שהרי א"א לומר דבטלה דעתו [ביה"ל^כ], אלא דבמקום השני, כ' מ"ב סק"ח, דלהרמ"א אפ' סוחטין רק במקום אחת, אם הדרך להוליך ממקום למקום, Export, אסור בכל העולם. וממשיך המ"ב בשם המג"א, דהיינו רק אם סוחטים במקום ההוא מחמת רבוי פירות, דאז יש לנו לומר דאילו היה למקום השני ג"כ שפע של פירות אפשר שהיו סוחטים, ולכן אינו בטלה דעתו, אבל אם אין למקום הראשון שפע יותר מהשני, אז במקום השני אמרי' בטלה דעתו אצל כל בנ"א.

(ע) ולפי"ז, כל שאנו יודעים המציאות באיזה מדינה, כגון בארה"ב, אז יש לנו לומר דאילו בא"י היה שפע כמותם היו סוחטים, ולאסור מחמת מדינה ההוא.

(עא) בגמ', יש שי' של ר' חסדא דס"ל ד'אחשביה', דהיינו כל מה שסוחט למימהם, אסור, ולא היתירו שאר פירות אלא כשאנו עושה למימהם – כך למד רש"י, וכן פסק הב"ח, חיי"א, קיצשו"ע, ובן איש חי. וכ' מ"ב^{כב}, דמדינא אין לחוש לשי' זו, אלא שאם הוא במקום שמחמירים בזה ואינם סוחטים דבר שאינו דרכו לסחוט כלל, [ועושים זה מחמת חומרא ולא מחמת שאינו מצוי^{כג}] אז יש להחמיר כמותם. וגם זה רק כשהוא סוחט לשתות המים, אבל כשסוחט לטבול בו האוכל, מותר אף באופן זה.

(עב) ושש"כ^{כד} כ' דלט יסחט שום פרי בשבת. ויש שטענו עליו דהיפריז על המדה, דודאי יש דברים המותרים. ונראה דאה"נ מצד הלכה השש"כ אינו מדוקדק, למעשה הוא צודק, שהרי כל פרי שבן אדם בא לסחוט יהיה אסור, דהרי אינו שכיח כלל שיבא לסחוט דבר שמותר, שמותר רק משום שאינו שכיח, ולכן לא חש להאריך בפרטים שאינו שכיחים כלל. ואולי, סחיטת פרי לרפואה, כגון שזיפים הל"ל, שזה שכיח, ומותר. אלא שנראה בהמשך, דלכאו' יש להם דין מי שלקות למימיהם.

(עג) אבטיח, ריביאט כ' שהוא דרגא ג', ושש"כ אסר משקין שזבו. ולכאו', מצוי בחנויות שתייה בטעם אבטיח, ולכן לכאו' הוא דינו כדרגא ב', אך משקין היוצאים יהיו מותרים אם קנאו לאכילה.

(עד) משמש, לכאו' הוא ג'.

(עה) ר' פאלק כ' שרוב ירקות הם ג'. ולכאו' אין כוונתו לעגבניה, גזר, ובננה, דאלו לכאו' ב', אלא כוונתו לכרוב, מלפפון, קישואים, דלעת, סלרי, Peas, Beans, חסה, וכו'.

(עו) הערה: לכאו', ישנם פירות שדרכם לסחוט בחניות או מפעלים, ולא לסחוט בבית, כגון בזמננו, אינו הדרך לסחוט ענבים או זיתים בבית, אלא קונים אותו נסחט כבר, ואלו שהיגיעו לביתו שלמים, אינן עומדים לסחיטה כלל. וכן הרבה פירות, כגון מלון, ורימון, אה"נ מצוי לקנות מימיהם, אבל אינו הדרך לאנשים בבתייהם לעשות את זה. ולכן, האם יש מקום לחלק ולומר שפרי X בשדה עומד לסחיטה, בבית עומד לאכילה.

^{כד} וחזו"א ס"ל דאם במקום אחת סוחטים ולא במקום השני, ולהמקום השני יש רבוי כמותם, מותר אפ' במקום הראשון, ובטלה דעתו אצל כל העולם. ומ"ב היחמיר במקום שנהגו, אפ' אם כל העולם לא נהגו.

^{כה} וערוה"ש ג"כ דחה שי' הב"ח.

^{כו} וקשה, איך יודעים את זה, הא אינו מצוי. וי"ל בכגון רפואה.

^{כז} ב' ב'.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (עז) ועכשיו שנתבאר מהו דרגת כל פרי, ומהו ספק, יש לעיין בכמה נפק"מ לדינא.
- (עח) משקין שזבו מדרגא א', אסור לאכול ולשתות, ולכאו' הוא מוקצה.
- (עט) זבו מדרגא ב', תלוי אם עומדים לאכילה [מותר] או לסחיטה [אסור]. דהיינו, תלוי למה קנאם והביאם לביתו. ומ"ב כ' דסתמא אסור. ולכאו' פשוט דהיינו רק במי ששייך אצלו לסחוט פירות אלו, דאז י"ל שיש חשש שיתרצה בהא שזבו ושמא יבא לסחוט, משא"כ מי שאף פעם סוחט תותים, וקנה תותים סתם, אין לחוש ולאסור משקין שזבו.
- (פ) נמצא, מי שלפעמים סוחט עגבניה לשתייה, וקנה עגבניות סתם, וחתכם לסלט, משקין שזבו מהם יהיה בעיה. ועיין בהמשל מש"כ לענין חתיכה לסלט.
- (פא) עוד נפק"מ, הוא מציצה. במ"ב סקי"ב, על הרמ"א שכ' מותר למצוץ והביא אח"כ מחמירין, כ' המ"ב, שאם המציצה הוא מחוץ לפיו לגמרי, כגון שסוחט באויר ונוטף לפיו, אסור בכל אופן. ואם משימים אותו לתוך פיו ומוצץ המשקה ומשליך החרצנים, מותר בכל אופן, כיון שהוא דרך מאכל. אבל אם יונק ומוצץ, ואינו בתוך פיו ממש, ומחלק שבפיו סוחט החלק שאינו בפיו, אז יש להחמיר בדרגא א', ולהקל בדרגא ב'.
- (פב) **אכילת אשכוליות, חתיכת ענבים ותפוזים.** בהשקפה ראשונה, לאכול אשכולית בשבת יהיה בעיה, שהרי כשמכניס הכף שלו, הוא סוחט צידי הפרי, ויורד משקה, ואח"כ שותה אותו. וזה סחיטה בדבר שהוא לכה"פ דרגא ב', ואולי ג', וסחיטה בידים, ולכה"פ משקין שזבו, ואח"כ אוכלו.
- (פג) ואכן, החו"ש אוסר אכילתם מחמת זה. וכן באז נדברו. [דווקא כשאוכל כדרכו, אבל האוכל חתיכות, כגון תפוז, מותר לכו"ע ואין שום שאלה].
- (פד) ולכאו', פוק חזי מאי עמא דבר, הרי כולם אוכלים אשכוליות. ועו"ק, לדבריהם, איך חותך ענבים בשבת, הא יש ענבים שאינם קשים כ"כ, עם סכין שאינו חד כ"כ, וסוחט קצת כשחותכו, ואין מי שאמר שאסור לחתוך ענבים בשבת. ולדידן, ה"ה קשה איך חותכים תפוז בשבת.
- (פה) ויעויין שש"כ^כ שכ' דמותר אכילת אשכולית, ובלבד שלא יסחוט להדיא. ונימוקו, שהוא איסור דרבנן, פס"ר, כלאחר יד; ופס"ר בתרי דרבנן מותר.
- (פו) וכמובן, זה צ"ע, שהרי פס"ר על תרי דרבנן אינו מותר בכל אופן, וכבר הורה החזו"א שאין לנו רשות לומר זאת בכל מקום שרוצים, ואין לנו אלא מה שהיתירו הפוסקים. ועוד, שאין זה כלאחר יד, זהו דרך אכילת אשכולית. ועוד, שאינו פשוט שהוא סחיטה מדרבנן. ועוד, איך יתיר חתיכת ענבים [ותפוזים]. ועוד, שלא מצינו שפס"ר בתרי דרבנן מותר אלא באופן של חד-פעמי, אבל לסמוך על היתר זו לכתחילה, מדי שבת בשבתו, אין זה נכון. ועוד, דאולי יש לזה דין משקין שזבו, ועומדים לסחיטה כזה.
- (פז) ובספר 'יבקש תורה' כ' דכיון שהוא לאכילה מידי מותר, דדש לאלתר מותר כמש"כ בתשו' הרשב"א. וע' ביה"ל סעי' ה' שדחה צד כזו בשתי ידיים, ותמוהה על היבקש תורה שיאמר דבר כזה.

^כ ה' מ"ט.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(פח) ויש שהיתירו מחמת ההיתר של משקה הבא לאוכל כאוכל [בעז"ה בהמשך]. דהיינו כשסוחט, המיץ נכנס לתוך בשר הפרי עצמו, ועושהו לח יותר, ואינו סוחט מיץ שעומד בפנ"ע.

(פט) ולכאנ' כדי לסמוך על היתר של משקה הבא לתוך אוכל, כ' שש"כ, וכן מסתבר, צריך שיבלע לתוך האוכל, ואז לא משנה אם בא למתק האוכל או לא, אבל אם רק מונח ע"ג, אז אם בא למתק האוכל, מותר, ואם לאו, אסור. וא"כ בנידו"ד, אם היה נכנס ממש, אה"נ, אבל למעשה המציאות הוא שרק צף עליו ואינו נבלע, ואחר אכילת הפרי נשאר Puddle של מיץ למטה, וזה לא היה נבלע בהפרי. ולכאנ' אין זה מוכח, דאולי המיץ באמת ממתק הפרי ועושהו לח, ועוד אולי הוא באמת נבלע, ורק יצא מצד השני אחר זמן, ועדיין צ"ע, ועוד, דעדיין יהיה תע"ב, כמו שנכתוב בהמשך, דעל משקה הבא לאוכל, המחמיר כר"ח שאוסר, תע"ב.

(צ) ובשש"כ ממשיך לבאר טעם היתר אשכולית, בשם רש"ז, דאינו מפריד המיץ אלא נשאר בהפרי, ואינו סחיטה. ולכאנ', אם כוונתו לומר משקה הבא לתוך אוכל, הל"ל כן.

(צא) אלא נראה כוונתו, דיתבאר בהמשך בעז"ה שיש היתר של 'לגופן', דהיינו הסוחט פרי ממים שבו, לא לצורך המים היוצאים אלא לצורך גוף הפרי שנשאר שיהיה יבש ולתקנו לאכילה, מותר לכתחילה. והטעם, כ' רש"י וכ"ה במ"ב ש'אין זה מפרק', ולא כ' רק שהוא מלשאצל"ג, אלא איננו בכלל המלאכה, שהרי המלאכה הוא קניית משקה, וזה אינו אלא סילוק משקה, ולכן אינו מלאכה, ואינו אלא אוכל הוא דאיפרית [לשון תוס כתובות ו.], ותיקון אוכל בעלמא הוא. ועיי"ש בסעי' ז', ומבואר שר"ח סמך ע"ז גם כשאילו היה מכוון היה דאורייתא, אבל סתם שו"ע כ' מ"ב שלא מהני בסחיטה דאורייתא [ומבואר שאינו מדין מלשאצל"ג אלא איסור דרבנן בעלמא. אגב, זהו הטעם שלא היתירו שאיבת חלב לאשה מחמת זו, כיון שהוא מדאורייתא]. וא"כ, א"א לסמוך על זו לבד באכילת אשכולית שהרי הוא ספק דאורייתא, ועוד דמה נעשה עם חתיכת ענבים.

(צב) אלא צ"ל יותר מזה, שהא דאסרו בדאורייתא, היינו היכא שהיה סחיטה אמיתית, לכוונה אחרת, אבל היכא שלא היה על המעשה הזו שם סחיטה בכלל, ואינו נראה כסחיטה בכלל, בזה עדיף טפי מסחיטה לגופן, וזה אוכל הוא דאיפרית בכל אופן, ובזה שפיר שייך למימר תיקון אוכל בעלמא הוא ואינו צורת מלאכה כלל. והמ"ב שכ' דבזיתים וענבים לא מהני סחיטה לגופן, כ' משום דרוב העולם סוחטין למימיהן – דהיינו אם בעיני כל העולם זה היה סחיטת משקין, אין בכח כוונתו לעקור את זה, עכ"פ מדרבנן. ולכן אפשר לומר שהיינו רק אם רוב העולם היו מחשבים את זה לסחיטה, אבל אם אין זה צורת סחיטה אלא צורת אכילה, בזה אפ' בזיתים וענבים י"ל שאוכל הוא דאיפרית, ותיקון אוכל בעלמא, ומותר בכל אופן. ואם זה נכון, זה מיישב אכילת אשכולית, חתיכת ענבים ותפוזים, וגם שתיית המיץ אשכולית אחר אכילתו, כדמבואר בסעי' ז', אך לא יתיר לסחטו להדיא. ואינו ברור לומר שזהו כוונת רש"ז, אבל אמת ודאי יש כאן, ובצירוף שאר הסברות, ובצירוף מנהג העולם להקל, יש להקל.

(צג) משל למה הדבר דומה, לגלגל תפוז שלם על השולחן כדי לרכבו, פשוט שאין זה סחיטה, כיון שהכל נשאר על מקומו, ולא סחט מים מפרי. והנמשל הוא כאן, שחצי אשכולית הוא כמו תפוז שלם, שאינו מוציא שום מיץ, אלא אחר האכילה נשאר מעצמו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (צד) ולכאו' יש להקשות, אה"נ אין על זה שם סחיטה, אבל מ"מ יאסר משום משקין שזבו, שהרי אם כשלא עשה כלום יש איסור משקין שזבו, כ"ש שנימא כן כשסחט להדיא, הגם בהיתר. וי"ל, שאיסור משקין שזבו הוא שאם מותר לשתות המשקין שיצאו, יש לחשוש שיראה שהוא טוב ויבא לסחוט הפירות שיצא מהם. וא"כ, היכא שהוא אסור לסחוט, אה"נ משקין אסורין, אבל אם המעשה שלו הוא מעשה היתר, ומשקין יצאו מחמת מעשה זה, אין לחשוש שיבא לעשות סחיטה האסורה. וע"כ צ"ל איזה סברא כזו, שהרי משקין היוצאים משלקות שנסחטו לגופן מותרת, וע"כ מה שיצא מהיתר עדיף טפי משיצא מעצמו.
- (צה) נמצא לדברנו, מותר לחתוך פירות לסלט, כולל תפוזים וענבים ואשכולית. והמשקין שיצאו בשעת החיתוך, מותר, כיון שיצאו ממעשה היתר.
- (צו) ואם זבו קצת אח"כ קודם שהיכניסם לקערת הסלט, ג"ז יש להתיר. והטעם, כ' חזו"א וכן אמר ר' אלישיב, ומובא בהל' שבת בשבת, דמיעוט משקה הנמצא על הפרי עצמו, הוא מיעוטא דמיעוטא ובטלה אגב הפרי, ואין לו שם משקה כלל.
- (צז) ואם הישאירם במקומם לזמן מה עד שיהיה כמות יותר גדולה של משקין שזבו, כגון שמצוי אם משאירים אותם במקום חתיכתם, אה"נ יהיה לו דיני משקין שזבו.
- (צח) ואם לפני שזבו ממש היכניסם לקערה, ואח"כ כשסיים הסלט נשאר הרבה משקה למטה, יותר ממה שהיכניס כיון שזבו בקערה, אם יש שמה גם שאר מיצים, כגון מפירות שמשקין שזבו מותרת, אזי י"ל שכל טיפה בפנ"ע של פירות האסורין ע"ג הפירות אינו כלום, כמש"כ בשם חזו"א ור' אלישיב, ורק היכא שבא לתוך המיץ של שאר פירות נעשה דבר חשוב, ואז י"ל שאה"נ דבר שיש לו מתירין אפ' באלף לא בטיל, היינו רק כשהיה ניכר, אבל כאן שלא היה ניכר כלל עד שהיה בתערובות, יש לתיר. ולכן מותר לשתותם, ואפ' שפכם לתוך כוס, מותר.
- (צט) אולם, אם היה סלט של ענבים ותפוזים, לכאו' א"א להתיר המשקין שזבו מטעם זה, שהרי לא נתערבו בהיתר לפני שהיו ניכר, ואה"נ יהיה משקין שזבו.
- (ק) היוצא מדברנו, חתיכת הפרי מותר בכל אופן. מיץ היוצא ע"י החתיכה, מותר. הזב אח"כ אסורה, ויש לו היתר אם נתערב בהיתר לפני שניכר. והמיץ שיצא בשעת חתיכה הוא ג"כ מיקרי היתר לענין זה.
- (קא) **סחיטת לימונים.** סוגיא זו יש לו כמה וכמה חידושים ומחלוקות, ולכן ודאי מן הראוי שיקנה בקבוק של מיץ לימון לצורך שבת [יותר קל ויותר זול ויותר טעם!], ולא ליכנס לסוגיא זו כלל.
- (קב) פסק הב"י בסעי' ו', מותר לסחוט לימון. ובשביתת השבת כותב שאינו מספיק ללמוד שו"ע לבד, כי אז יחסר לו מש"כ המחבר בספרו ב"י, ולכן יקפיד ללמוד שניהם, ודוגמתו לזה הוא סעי' שלנו. שהרי בב"י מביא תשו' הרא"ש שמתיר לימון כיון שאינו אלא תבלין בעלמא. והק' הב"י, הא במצרים סוחטים לימונים הרבה.
- (קג) והב"י לימד זכות על המתירים. תי' הראשון הוא שאע"פ שסוחטים הרבה, מ"מ אינם שותים מיץ לימון לבדו, אלא בתערובות או כתבלין, ולכן אין לו חשיבות משקה בפנ"ע, דמשקה הוא רק דבר ששותין אותו בפנ"ע, ולא כשהוא נטפל לדבר אחר.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (קד) ועוד תי', שאינם סוחטים הלימונים לתוך חביות, אלא ישר לתוך אוכל או משקה, ואף פעם הוא לבדו, ולכן אינו מקבל על עצמו שם משקה בפנ"ע.
- (קה) ולכן, כ' מ"ב בשם החיי"א, צע"ג אם יש להתיר לימונים בזמננו, שהרי ממלאין חביות מהם, אבל לא שותים אותם לבד, וא"כ יהיו כתותים ורימונים^{כט}. ותי' הראשון יתירו, ואילו תי' השני יאסרו.
- (קו) וממשיך, דמטעם זה לא יסחטם בעצמם, אלא יסחטם לתוך סוכר או שאר אוכל, וזה מותר משום משקה הבא לאוכל כאוכל.
- (קז) ואע"פ שר"ח חולק על היתר זו, והמ"ב כ' דהמחמיר כדבריו תבא עליו ברכה, כ' ביה"ל דבלימונים כיון שלפי טעם הראשון מותר לכתחילה, אין להחמיר כר"ח.
- (קח) אגב, מבואר מדבריו אלו, שהתע"ב אינו דווקא בסחיטה דאורייתא של זיתים וענבים אלא גם בפירות דרבנן, ולימונים מותר מטעם אחר – ולא כ' משום שלימונים הוא מקסימום דרבנן. וכן מבואר ממ"ב סק"ל שהביא תע"ב על שלקות שהוא דרבנן. וזה דלא כשש"כ שכ' רק בדאורייתא.
- (קט) גר"ז וערוה"ש פסקו שמותר לסחוט לימונים. דהיינו, סמכו על תי' ראשון של הב"י לבד.
- (קי) לענין משקין שזבו מלימונים, לפי המ"ב וחיי"א אסורה. אבל כיון שיש פוסקים המתירים סחיטתם לכתחילה, אפשר להקל במקום הצורך לענין המשקין שזבו.
- (קיא) חתיכתם, מותר^ל כמש"כ לעיל לענין ענבים, אפ' אם כאן טיפה של מיץ לימון חשוב טפי מטיפה מיץ ענבים. אם השאירו חתוך, וזב מיצו, הרי זה משקין שזבו, ועומדים לסחיטה, ודמי לתותים ורימונים העומדים לסחיטה, אם לא שקנאם להדיא לאכילה.
- (קיב) ואם שפך מיץ זו לתוך כוס טה, לכתחילה לא ישתה מטעם משקין שזבו, אבל במקום הצורך אפשר להקל, כנ"ל.
- (קיג) ליתן חתיכת לימון שלם לתוך כוס טה, מותר, [יזהר מאיסור בישול], אבל עדיין אסור לסחטו כשהוא במים. אבל משקין הללו, יתבטלו לפני שניכרים, ולכן אין לו חומרות דבר שיש לו מתירין.
- (קיד) [אם עבר וסחט להדיא, לכאו' חוץ ממשקין שזבו יש גם איסורי מעשה שבת].
- (קטו) הנותנים חתיכת לימון על צד כוס קוקה קולה, יזהר ממשקין שזבו.
- (קטז) אמרנו לעיל, שהמ"ב כ' דכשסוחט לימונים יעשה כן לתוך משקה, ובזה אין שאלות. ולסחוט לתוך כלי ריקן, ואח"כ לשפוך לתוך אוכל, ע' מ"ב סקי"ח שמביא שאסורה, ודרישה כ' שחיובא נמי איכא. וע' שעה"צ כ"ג שמבואר שהעיקר הוא שאסורה, אבל חיובא אין.
- (קיז) אמנם החזו"א^{לא} כ' שאם אינו הולך ישר לתוך אוכל אלא לכלי, ומשם לאוכל, אסור מדאורייתא.

^{כט} ולא כ' שהוא כזיתים וענבים, ואפ' החיי"א ונשמ"א מכסכים לזה בסופו, וע"כ הטעם משום שהוא תמיד לטיבול.
^ל וכ"כ ר' פאלק.
^{לא} נ"ה ו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(קיא) ולא עוד אלא שאפ' אם הולך ישר לסוכר, אבל אם דעתו ליתן הסוכר הבלוע בלימון לתוך כוס טה, והסוכר הוא רק Stopover, אין זה נקרא משקה הבא לתוך אוכל. והמ"ב סק"ב חולק על זה, וס"ל שזה נקרא משקה הבא לתוך אוכל, והכי קי"ל. זה עוד סיבה לקנות בקבוק של מיץ ולא לסחוט לימונים.

(קיט) כשסוחט על סוכר, יזהר שבאמת יבלע לתוך הסוכר, אבל כשסוחט הרבה, מצוי שטיפות האחרונות לא יכנסו לסוכר אלא למיץ....

(קכ) לסחוט לימון לתוך סלט ירקות, מותר אפ' אינו נבלע לתוך הירקות, כיון שבא למתק האוכל, כמש"כ אות פ"ח בשם שש"כ. וכ"ש שמותר לסחוט לתוך חומוס.

(קכא) אבל יש לדון לענין לסחוט פירות לתוך תבשילים שיש להם הרבה רוטב, כמו ספרדים שסוחטים לימונים לתוך חמין שיש בו הרבה רוטב, או סלט תפו"א שיש לו הרבה רוטב, או לתוך טחינה, או Salad Dressing, או למיונז או לאבקדו. ומבואר מהסוגיא, דמשקה הבא לתוך אוכל תלוי מה נקרא אוכל לענין טהרות, וא"כ יש להקל בכל הנ"ל חוץ מ Salad Dressing שעדיין לבי נוקפי.

(קכב) לסחוט לתוך דבש, ר' וואזנר אמר שיש שם משקה עליו, ולכן אסורה.

(קכג) ר' משה באג"מ^{לב} בענין סחיטת אשכולית על סוכר, כ' שאסור, ואינו דומה ללימונים. ואין כוונתו לומר שאשכולית שלמה לתוך כפית סוכר יהיה בעיה של אות קי"ג, דאפ' אם זה נכון, מבואר מתשובה השנייה שאין זה כוונתו. וכ' שם וז"ל הזהב: אבל איזה דמיון הוא לימוניש לאשכולית. דלימוניש הוא רק תבלין, ואין הדרך לשתות אותו למשקה, אלא שסוחט מעט כדי ליתן טעם בכוס של חמין, שהוא מעט מזער. לכן כשהוא נסחט לצוקער נבטל מיץ הלימון מחשיבות המשקה שבו, מחמת חשיבות אוכל שאיבא על הצוקער, ושייך שיאכלו חתיכת צוקער זה בעצמו, למי שרוצה באכילת צוקער שיהא מוטעם לא רק במה שהוא מתוק כתינוקות, שהרבה אינשי מהגדולים לא ניחא להו. לכן הוא בשם אוכל, שהרי המשקה נסחט להצוקער שהוא אוכל, דלכן אין לאסור זה בשבת, דהא אוכלא דאיפרת הוא. אבל כשסוחט האשכולית, כל הסחיטה הוא משום שרוצה לשתות, דאין במשקה הנסחט מן האשכולית שייכות לתבל בו דבר אחר, אלא ששותין אותו לשתייה בעלמא כרוב שתיית מי פירות. ולא שייך שיתחשבו אוכל כשסחטו על צוקער, אף לחתיכת צוקער, וכ"ש כשסחטו לעפרורית דצוקער, מאחר דסוחטו לכוונת שתיית מי האשכולית שנסחטו. ולכן דינו כסחיטת כל פירות העומדין לסוחטן למשקה, ואסור בשבת כדן פירות העומדין לסחיטה. ואין הסחיטה שעושה ע"ג צוקער משנה את מעשיו ואת כוונתו, שהוא סוחט לחשיבות משקה, ול"ק כלום והוא ברור ופשוט לע"ד עכ"ל, וכל המוסיף גורע. לא אסר אלא כשכוונתו לשתות, אבל כשבא לאכלו ודאי מתיר. בל"א, מסכים לחזו"א שהבאנו באות קט"ז, לענין אשכולית.

(קכד) ואפ' אם דברי ר' משה מחודשים, עדיין יש בהם סברא מובנת לכל, ועוד שחזו"א היסכים לזה, ועוד, שגם להמ"ב יש בזה תע"ב, כיון שהוא אשכולית, ולכן אינו כדאי להקל.

(קכה) לגלגל פירות שלמים על השולחן דכדי שכשיחתכו יהיה יותר מיץ, לכאו' מותרת, כמש"כ באות צ"ב, אך כיון שלבי נוקפי יחמיר בפירות שהוא מדאורייתא כגון תפוזים וענבים.

(קכו) בכל ענינא של לימונים, הטעם שהיה קיל טפי היה משום שאינו נאכל לבד. וא"כ, נשאלת השאלה, הלא לסחוט זיתים הוא דאורייתא, ושמן זית אינו נאכל לבד אלא בתערובות, וא"כ, מאי שנא.

^{לב} ד' ט"ז, וה' כ"ד א'.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

קכז) ויש ליישב ולומר, ששמן זית אפשר להדליק ולבעור עמו נירות, לבד, וא"כ חשוב טפי. ואפ' אם תירוצ' זו הוא יישוב, עדיין בהמשך בעז"ה נביא תי' אחרת.

קכח) בסעי' ה' מבואר, שבוסר שי' ר"ת הוא שלא מהני לסחטו לתוך אוכל. וממ"ב וביה"ל [כאן, ובסי' שי"ט סעי' ג'] מבואר, שס"ל לר"ת דהיכא שהדבר המפרק אינו ראוי כלל, כגון בוסר שלנו, זה 'אב מלאכת דש' [ולא בורר], ולא מהני ביה היתר של משקה הבא לתוך אוכל, דבסחיטתו הוא משוי ליה ראוי לאכילה, ולכן אין היתר הנ"ל.

קכט) וא"כ נשאלת השאלה, הרי לימונים ג"כ אינו ראוי לאכילה כשהוא פרי, דהוא מר מדי, ורק כשסוחטו לתוך משקה או אוכל נעשה ראוי לאכילה, וא"כ גם בזה נימא שסחיטתו משוי ליה אוכל, ולא יהני ביה היתר של לתוך אוכל. [יש שישבול^ג שלימון ראוי לאכילה, אבל לכאן לא כל לימונים ראויים, דא"כ, ה"ל לשו"ע לבפרט.]

קל) ועוד קשה, הרי בוסר הוא ג"כ אין שותין אותו לבד, אלא בתערבות בשאר מינים, וא"כ כי היכי דלימונים אנו מקילין בו דהוא רק תבלין, ה"ה בבוסר נימא כן ולא יהיה דינו אלא כלימונים.

קלא) והיישוב לשני שאלות אלו, ע"פ קצוהש"ח, שיש חילוק יסודי בין בוסר ללימון, דבוסר הוא פסולת, וההמ"ץ שסוחט ממנו ראוי למשהו, משא"כ לימון, הוא פרי מר, וגם מיצו הוא מיץ מר, ולא שינה כלום במהותו ע"י הסחיטה, רק צורתו. בבוסר הוא שוויה אוכל, ושינה המהות, ובלימון שוויה ללח. לימון יש שימושים כשהוא בחתיכות, כגון על דג וכו', אבל בוסר כל שימוש הוא רק מיץ.

קלב) ועפי"ז לק"מ משאלות הנ"ל. בוסר שוויה אוכל, וא"כ הוא אב מלאכה ולא מהני לתוך אוכל, משא"כ בלימון לא עשהו לכום, אלא שינה הצורה. לימון, סחיטתו הוא תבלין, ואינו חשובה, משא"כ בוסר הוא תיקון חשוב, ולא מועיל מה שהוא תבלין.

קלג) ותי' זו מיישב גם השאלה שהבאנו באות ק"כ, שהרי זית ושמן זית הינם שני דברים שונים לחלוטין, ולכן לא מהני להתירו מה שהוא תבלין, משא"כ לימון.

קלד) סחיטה משום בורר. על כל סוגיא דסחיטת פירות ניתן להקשות, למה כל סחיטה אינו בורר, שהרי בורר המיץ מהפרי.

קלה) והיישוב, דמיץ הוא חלק מהפרי, ואינו מפריד שני דברים שונים, אלא מפריד ב' חלקים ממין א', ודומה לחותך פרי באמצע.

קלו) ואין לומר שההיתר כאן הוא משום רבוי, Excess, שאינו בורר, כמש"כ בסי' שי"ט, שהרי המ"ב ס"ק כ"ה כ' שאותו היתר יש בלאקשין שיש בהם הרבה שומן וא"א לאוכלן כך. והנה, אם ההיתר היה מחמת רבוי, נבאר בהמשך דסברא זו הוא רק כשאנו מפריע לטעם, אבל כשמפריע להטעם לא שייך היתר זה, ולכן מוכח מכאן שהוא חלק מהאוכל גופיה, וכמו שר' משה היתיר קליפת העוף משום שזה אוכל וחלק מהחתיכה, כ"ש כאן. ואינו דומה לעלין מעופשין עם עלין טובים, דהתם יש חלק כזה, וחלק כזה, אבל כאן כל החפצא הוא אחת, ומוציא חציו כדי שיהיה טעים, ודאי מותרת. [כל ההיתר של רבוי היינו כשרוצה ב' המינים, אך כמות פחות מזה, ואינו מקפיד על המינים אלא על כמות, שאינו רוצה כ"כ הרבה, אבל היכא שהרבוי מפריע להטעם, שוב אין לזה שם רבוי, אלא נעשית פסולת, ונכון. ודן לכאן אם מותר לסחוט טונה ממימיו]

^ג אול"צ ב' ל"ב.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

קלז) ועוד, דאילו ההיתר היה משום רבוי, היה אסור לסחוט עד הסוף, ולא מצינו כן [חוץ מפירות שיש להם קליפה, ולזה סמך על סו"ס שב"א].

קלח) אולם, הערה חשובה העיר הקצוהש"ח, דמצינו בבורר, שלקלוף פרי הוא בורר, ומותר מטעמים שביארנו שמה, ומותר רק סמוך לאכילה. ולכא' כי היכי דהפרדת הקליפה מהפרי הוא בורר, ה"ה להפריד פרי מקליפה יהיה בורר, וא"כ הסוחט כל מיץ הפרי ונשאר רק עם קליפה, לא יהיה מותר אלא לאלתר. ולכא' דבריו נכונים, ולכן אין לסחוט פירות [המותרים מצד סחיטה] שיש בהם קליפה [לאפוקי שלקות, וחסה וכדו'] עד שלא ישאר בהם כמות חשובה של פרי, אא"כ הוא עושה את זה לאלתר.

קלט) להשתמש בכלי המיוחד לסחיטה, כגון Lemon Squeezer, אסור אפ' באופן המותרת מצד סחיטה, משום עובדין דחול, כמו שמצינו במלאכת טוחן.

סעי' ז' – כבשים ושלקות

א) כבר ביארנו למעלה, שיש היתר של לגופן, ומקורו הוא סעי' הזה.

ב) וסעי' הזה הוא המקור גם לשי' ר"ח שלא היתיר משום משקה הבא לתוך אוכל.

ג) שזיפים, ומיץ שזיפים שייך לסעי' הזו, שהרי אינם סוחטים הפרי כמות שהוא, אלא מבשלים אותם ואח"כ סוחטים.

סחיטת בגדים

א) בסחיטת משקה שלא גדל עם הפרי, הוא בעצם המשך של סוגיית כבשים ושלקות, שגם זה לא גדל עם הפרי. ונחלקו ר' יוחנן ושמואל, ושמואל ס"ל דכבשים ושלקות אינו חייב. ונחלקו הראשונים למה אינו חייב. רש"י ס"ל דכל שלא גדל עמו אינו סחיטה מה"ת. מאידך תוס' למד, שאינו דאורייתא כיון שאינו שכיח כמו זיתים וענבים.

ב) נמצא, לפי רש"י, א"א שיהיה מה"ת, משא"כ לתוס', אילו היה רגיל היה חייב מדאורייתא.

ג) וא"כ כל הסעי' בסוף הסימן [ט"ו-י"ח] של סחיטת בגדים, לרש"י א"א לחייב משום דש, ולתוס' אפשר לחייב משום דש. ולרש"י, כל הסוגיא הוא גזירות אטו מלבן [א"א לגזור על סחיטה מדרבנן], משא"כ לתוס', אפשר להיות שניהם.

ד) שי' הרמב"ם הוא כרש"י, ופסק כשמואל, וא"כ כל סחיטת בגדים אינו משום דש אלא משום מלבן.

ה) מאידך, שאר הראשונים למדו כתוס', וכן משמע משו"ע, ומבואר כן ממ"ב כמה פעמים.

ו) ולפי הרמב"ם, כל סעיפים אלו מדברים רק על מים שהוא מלבן, אבל לא ביינ [אדום], משא"כ לשאר המפרשים במים חייב שתיים, ויין חייב אחת.

ז) בסחיטת בגדים, שי' הרשב"א, מובא בבית"ל סעי' י"ח, שאם הוא לאיבוד, מותרת, משא"כ שאר ראשונים ס"ל שאסור מדרבנן.

ח) מגבונים לחים, Baby Wipes, לפי הרמב"ם הוא מקסימום דרבנן, כיון שלא גדל עמו [מרש"י א"א להוכיח כלום, דאולי פסק כר"י דחייב אף בזה], ואילו לפי שאר הפוסקים הוא יכול להיות איסור מה"ת של דש, מפרק. דע, כמעט כל מה שאנו נדון כאן לענין מגבונים לחים, אינו מוגבל דווקא לאלו המיוחד לנקיית התינוק בחילוף הטיטול, אלא גם שייך לאלו המיוחדים למגוברים, ואלו המיועדים לנקיון כללי, ואלו המיוחדים להסרת

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

איפור, וגם לאלו הבלועים עם אלכוהול לנקיית העור לפני בדיקת דם, וכן אפ' למקלות אוזניים הבלועים עם מים או שאר חומרים, וכהנה וכהנה.

(ט) ומלבן פשוט שאין במגבונים, כיון שאינו מנקו, אדרבא מלכלכו.

(י) [אזהרה מגמ' שבת לב: תנו רבנן: על שלש עבירות נשים מתות יולדות, וכו', רבי אחא אומר: בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת.]

(יא) ומי הם השאר פוסקים שלא למדו כרמב"ם. תוס', רא"ש, רי"ף, טור, שו"ע, מ"ב, גר"ז, ערוה"ש, חיי"א.

(יב) והסוחט בפס"ר, כ' שו"ע ששי' הערוך הוא דפס"ר דלניח"ל מותר, אבל חלקו עליו ואמרו שהוא איסור דרבנן, והכי קיי"ל וכ"כ המ"ב. [מצטרפים כשיש שאר סניפים.]

(יג) וא"כ, להשתמש בMop בשבת, לא מיבעיא לדידן אסורה כיון שהוא פס"ר של סחיטה, אלא גם הערוך יסכים לזה, כיון שניחא ליה ברבוי המים [עם גבול].

(יד) בשו"ת הר צביל' כ' שסחיטת טישו העשוי מנייר הבלוע במים, לא יהא איסור דרבנן אפ' לדידן דלא קיי"ל כהרמב"ם, כיון שאינו הדרך לסחוט נייר, כיון שאינו סובל מים, ומתפרק וכו'.

(טו) ומוכיח מכאן בשו"ת מחזה אליהו, שמגבונים יהיו אסור מה"ת, שהרי א"א לומר אינו הדרך אם מייצרים מליונים כל יום בכל רחבי העולם.

(טז) וההר צבי, אפ' לדידה שס"ל שהוא דרבנן לא היתיר שימוש, אלא מתיר דכשהוא יבש מותרת לשמש בו. דהיינו, מצינו בהל' יו"כ סי' תרי"ג שאסור להתשמש במגבת ששימשו בו מעריו"כ, גזירה שמא יסחוט בו. וכ' ההר צבי, דהאי גזירה הוא רק אם היה אסור מה"ת, אבל אם מקסימום הוא דרבנן, ע"ז לא גזרו, ולכן מתיר לייבש טישו מבעו"י להשתמש בו בשבת.

(יז) וא"כ, יוצא לנו חומרא גדולה מההר צבי, שאם היניח מגבון רגיל לייבש מבעו"י, יהיה אסור להשתמש בו, כיון שסחיטתו הוא מה"ת. אך בעז"ה בהמשך נבאר אי יש להקל על זה.

(יח) בסי' תרי"ג מ"ב ס"ק כ"ה, מתיר להעביר על עיניו ביו"כ במגבת שהשתמש מבעו"י לנגב ידיו ורגליו, אבל לא אם ניגב כל גופו, גזירה שמא יסחוט, וכן רק להעביר ולא ללחוץ. ומכאן רואים דעת המ"ב, שאפ' דבר שהוא כ"כ יבש היתיר רק לעבור ולא ללחוץ, ולא היתיר אם ניגב כל גופו, אפ' למחרת, ואפ' העברה בעלמא! ולכן ודאי רואים מכאן שלא היה מתיר מגבונים שלנו.

(יט) המנחת שבת דן לענין מוהלים שמשתמשים בצמר גפן ואלכוהול לנקות התינוק, שלכאנ' יהיה אסור מצד סחיטה. ומלמד עליהם זכות, שאינם צריכים האלכוהול הבלוע בפנים, שיש מספיק על החוץ, ורק משתמש בו כדי שיהיה רק ועדין על גוף התינוק, ושיגיע לכל המקומות, לאפוקי ידיו או שאר דבר קשה שיהיה צער לתינוק, וא"כ הוא פס"ר דלנח"ל, במקום צער התינוק, במקום חולה, וכלימוד זכות.

(כ) ומביא דבריו בקובץ בית הוראה הר"ר יחזקאל רוט, וכ' שדיינו אם נאמר את זה שם, אבל לענין מגבונים, אין זה פס"ר דלא ניחא ליה, אדרבה הוא מכוון לזה, ואינו מקום צער, ואינו צורך התינוק אלא צורך האם, ואפ' שם לא היה היתר אלא לימוד זכות.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(כא) הציץ אליעזר יש לו משא ומתן עם רש"ז, ויוצא שאין להתיר כאן משום סחיטה לאיבוד, שאינו לאיבוד אלא כך הוא שימוש, ורק דנו להתיר באופן דומה להמנחת שבת בבית חולים.

(כב) ידועים דברי ר' משה באג"מ^{לה}, אחרי שהכריע שאין בזה משום מלבן, כ' אבל מסתבר דבנייר אין להחשיב זה לסחיטה דלא נבלע בתוך הנייר ואף שעכ"פ יש לאסור מדרבנן דהא גם בשער שודאי לא נבלע אסור מדרבנן כדאיתא במ"מ פ"ט משבת הי"א, מ"מ כיון דאינו בתוך כלי וגם אין דרך לסחוט מים מנייר כלל לא לצורך המים ולא למלבן ואינו מתכוין לזה יש להתיר כדאיתא סי' ש"כ בסעיף י"ח שמתירין בתרתי לטיבותא, וה"נ איכא תרתי לטיבותא. וגם אפשר ליכא פ"ר בנייר שאין מחזיקין בחזקה אלא לפי מה שמזדמן שודאי אין לאסור בלא מתכוין לסחוט. עכ"ל.

(כג) ואי ר' משה מדבר על מגבונים שלנו, דבריו יהיו תמוהים עד לשמים, שהרי אצלנו הוא בלוע, וגם הוא הדרך, ומתכוון לזה, והוא פס"ר, וא"כ למה יהא מותרת? והאמת הוא כמש"כ בנו הג"ר ראובן שליט"א, בספר Children In Halacha שכוונת אביו זצ"ל אינו למגבונים שלנו, אלא לנייר אחרת שרוצה להשתמש בו לאסוף פירורים מהשולחן [כפי שהוא כותרת התשובה], ורק משתמש במים שיהיה 'דבק' לכל הפירורים, ואינו לוחץ כלל, אלא אוסף כל הפירורים על השו"ע. ועכשיו מובן דברי ר' משה, אינו פס"ר, אינו הדרך, אינו דווקא בלוע, ולכן מותר.

(כד) בספר ילקוט יוסף מהדורא ישנה הביא דברי ר' משה האלו להתיר מגבונים, וכדברנו זה קשה מאוד.

(כה) ונתפרסם שמועה שהר' שיינברג היקיל, ולכן הוא עצמו כ' תשובה לאסור, ואוסר אפ' בנחת, ע"פ שעה"צ מ"ט, והיתיר אם ייבשם מבעו"י כל דף בנפרד, ובשבת ישתמש בשמן וכדו'.

(כו) ונשאל לו למה מותר ביבש, הא בסי' תרי"ג אסרו גם יבש, והשיב דהתם היה ממש רטוב, משא"כ אלו אינם רטובים כ"כ, ולכן יש להקל אם הם יבשים. [ועוד, מתייבשים מהר, משא"כ מגבת רגילה].

(כז) וא"כ, לא מיבעיא שאין לנו מי שיתיר להדיא, אלא גם בנחת לא מצינו מאן דמיקל. וכן מנח"י^{לו} מחמיר. וכן ר' אלישיב באלביא דהילכתא^{לו} שלהשתמש כדרכו הוא איסור דאורייתא. שבת הלוי"ח אוסר. וכן יש במכתב סוף ספר או"ח ש. חו"ש^{לט} כ' אסור מה"ת. ר"מ שטרנבוך. ר"ע אוירבעך. מחזה אליהו^מ. נשמת שבת. או"ח ש. קיצור הלכות שבת. ר' בעלסקי. ר' ברקוביץ. הר צבי. ר"ש איידר^{מא} אוסר אם הוא פס"ר, ושאל ר' משה, והיסכים עמו. פסק"ת. ספר הארטסקרול. ריביאט.

^{לה} ב' ע'.

^{לו} י' כ"ה.

^{לו} ס"ג נ"ה.

^{לח} ח' נ"ט, וכן בחלק י'.

^{לט} ב' עמ' ר"ט.

^מ ב' י"ד וט"ו.

^{מא} דש הע' 196.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(כח) שש"כ כ' שאם הוא מנייר ולא מבד, יש מקום להקל אם הוא בנחת^{מב}. וכ"כ ילקוט יוסף מהדורה חדשה. וכוונתם אינו לבד של בגד, אלא אפ' חד פעמי הוא בד. ובדקנו, וכל המגבונים הם מבד ולא מנייר.

(כט) ובשש"כ לגבי צמר גפן, בשם רש"ז משמע שאוסר, אפ' אם נתבאר למעלה שבזה יש הרבה יותר מקום להקל. וכן בשו"ש^{מג} כ' שרש"ז היחמיר בעורב ימיו, וכן הביאו באוה"ש^{מד}.

(ל) ובעצם הסוגיא היתה מסתיימת כאן, אלא שנתפרסם הדבר להיתר, ולכן מוכרחים אנחנו להאריך בכל הטעניות שונות^{מה}.

(לא) יש שאמרו, שסחיטה דאורייתא הוא רק בז' משקין, ומים היוצאים מאלו הוא כ"כ מלא סבון שאינו אפ' מים. ועוד, שאינו פס"ר.

(לב) וע"ז י"ל, דכבר הוכחנו שאי"צ ז' משקין, ועוד, דעל סבון הזו שם משקין עליה, ועוד, דהוא כן פס"ר, עכ"פ אחרי נקוי כל התינוק.

(לג) יש אמרו, שאינו נבלע, רק מונח על שיכבה העליונה. ובדקנו, וייבשנו כל המגבון ע"י טישו עד שהטישו לא נרטב מהמגבון, ועדיין יצא מים אחרי סחיטתו.

(לד) יש שאמרו שאינו גידו"ק. והמציאות, ש[כמעט] כולם יש להם עכ"פ קצת גידו"ק.

(לה) יש שאמרו, אה"נ הוא מובלע, אבל למעשה אינו משתמש אלא במים שעל שכבה העליונה. והבודק יראה, שאם גורר מגבון על שולחן, השולחן נרטב מעט דמעט, ואם לוחץ קצת, יוצר יותר, וכן אם לוחץ הרבה, יוצא הרבה. אלמא, כ"ז שלוחץ, יוצא מים מבפנים.

(לו) וטענו, דע"כ לא יוצא מים מבפנים, דא"כ היינו צריך לנגב התינוק אח"כ, ולא שמענט דבר כזה, ואדרבה, היה עור התינוק פורח וכו'. וכמובן, גם זה אינו טענה, שיש קצת מים שיוצא, וכסיים תחליתו לוקחו ושואבו עם המגבון, והנשאר מייבש מהר, ופוק חזי דכן הוא המציאות.

(לז) יש שהיקילו מחמת שי' הרמב"ם שס"ל שאין מלאכת דש אם לא גדל המים עם הפרי. וזה אינו טענה, כי לכה"פ הוא דרבנן, כמו שער, ועוד, הלא לא פסקי' כהרמב"ם כמו שנתבאר. וכן אין להתיר מחמת רש"י שס"ל ג"כ כהרמב"ם, מטעמי הנ"ל, ועוד, דמי אמר שרש"י פוסק כשמואל, אולי פסק כר"י וחייב בכל אופן.

(לח) יש שאמרו, שהוא רק חצי שיעור. ואנן דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת, אין זו טענה.

(לט) יש שטענו, שהוא דבר שאינו מתכוון. וזה אינו, דקודם כל, הלא הוא מכוון, ובגלל זה הוא משתמש במגבון. ואפ' בלי זה, הרי הוא פס"ר. ואפ' אם לא, הרי פס"ר, מבואר ממ"ב סי' של"ו

^{מב} והק' על זה האוה"ש, הא איך נותן הדין ביד כל א'וא', ועוד דיש חשש שכל א' רק ישתמש כדרכו הרגיל, ועוד שבשעת החילוץ ודאי ישכח ויעשה כפי הרגלו בחול וכו'. ולכאנ' הישמיט עיקר הטענה, שמבואר משעה"צ כאן דבנחת אסור גזירה שמא יסחוט! ועוד, שבסוף סי' ש"א מצינו כ"כ הרבה גזירות שמא יבא לידי סחיטה, וכ"ש כאן.

^{מג} ש"כ כ"ב.

^{מד} הע' ז'.

^{מה} ע"ע תוס כתובות סט. מכאן רגיל ר"ת וכו', ונוד"ב אה"ע ע"ד ע"ה ע"ו ע"ז. בהישמע אזני כל שמועות ודיבורים של טענות שאין בהם ממש, ליבי אומר לי שאין אנו דנין כאן במלחמתו של תורה עם רצון להוציא דין אמת לאמיתו של תורה, אלא במלחמתו של יצר של אלו שהירגילו עצמם להשתמש בהם, וקשה עליהם פרידתם, ולכן מחמת נגיעת עצמם בודאים דברי הבאי ודוברים שקרות לעצמם ומגלים פנים בתורה שלא כהלכה, ואומרים דברים שלא היו אומרים אם לא היה נוגע לעצמם, ורוצים רק להצדיק את דרכיהם. בעז"ה נזכה לס"ד ללמוד הסוגיא עד בוריה כדי שנדע הדרך האמת אשר ילכו בה.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

לגבי ריצה בעשבים, שאינו נמדד כפי כל מעשה בנפרד, אלא כפי הפעולה הכללית, וא"כ ה"ה בנידו"ד, הרי אחר כל הנקיון והשימוש, הוא פס"ר שיסחוט. ועוד, דקרוב לפס"ר המ"ב גם אסר, ואסר אפ' בנחת!

(מ) יש שטענו שהולך לאיבוד, וזה אינו, שהרי משתמש בו ואח"כ מאבדו, אבל עשה שימוש.

(מא) יש שאמרו, שמה שסוחט אינו טופח ע"מ להטפח. ושיעור זו היתה מה נקרא רטוב כדי שיהיה חשש סחיטה ויאסר בטילטול, אבל איסור סחיטה עצמו אסור אפ' במשהו.

(מב) יש חזו"א^מ שהיתיר פס"ר דלא ניחא ליה כשעושה רק מיעוטא דמיעוטא. וכאן זה לא יועיל לנו, כיון שהוא ניחא ליה.

(מג) יש שאמרו, שיש מספיק מים בחוץ, עד שהמים שבפנים שהוא סוחט אי"צ להם, וא"כ הוא פס"ר דלא איכפת ליה. וזה יש לדחות, שהרי קודם כל, פס"ר דלנח"ל אנן קיי"ל שאסורה, דלא כהערוך, ועוד, שהרי כאן אה"נ אולי יסתדר בלעדיו, אבל למעשה כל המרבה הרי זה משובח, ומועיל לו, ועושה מלאכתו יותר קל, וא"כ הוא מתכוון.

(מד) יש שהיקילו משום משקה הבא לתוך אוכל כאוכל. וכמובן שאין זו טענה, שאין על הצואה שם אוכל מדיני טומאת אוכלין, ובזה תליא.

(מה) אינו צורך קטן, אלא צורך האם.

(מו) אפ' אם ימצא סוג בד שאינו באמת נבלע, מ"מ יאסר לכה"פ כמו שער שיש בו סחיטה מדרבנן.

(מז) יש שאמרו, אין כל הבד מגידולי קרקע, ויש חלקים ממנו שהם סינטטי. ולכאנ"ל, כל חוט של גידו"ק הוא חיוב בפנ"ע. ואפ' אם הוא רוב סנטטי, מ"מ פשוט שבזה אין הולכים בתר רוב, אלא כל שיש בו חוט של דגידו"ק, אסור מה"ת וכן אמר הר"א אלישיב. ועוד, דסנטטי הוא לכה"פ כשער שאסור מדרבנן.

(מח) יש מי שטען, דאין על מים אלו שם משקה, כיון ד'פנים חדשות באו לכאן'. ולכאנ"ל, מהכ"ת, ועוד, דא"כ סחיטת בגדים איך משכחת לה.

(מט) יש מי שהיקיל מחמת שי' רש"י בזבחים לגבי טיפת גדולות וקטנות ע"ג המזבח, ופס"ר, וש"ג שם, אך כמובן זה שי' יחידאה שאינו מובאת להלכה כלל.

(נ) יש שהביאו ראייה להתיר משו"ע ש"ב סעי' ט', דמקנח בגד בסמרטוט 'בקל ולא בדוחק פן יסחוט' – אלמא ע"כ יש אופן המותרת לנקות במגבונים. והמעין המ"ב שם סקי"א יראה שאין ראייה, שביאר השו"ע כאן לומר שהבגד שלובש ומנקה, הוא הלח, ולא הסמרטוט.

(נא) ועכשיו שנתבאר שאין שום סמך להקל למעשה, מוכרחים אנו לבאר איך יתנהג למעשה בשבת.

(נב) להשתמש בטישו רגיל עם הרבה מים או שמן או Lotion [שאינו בו שאלה של ממרח], מדינא מותרת אם הוא משתמש בהרבה מים, כיון דאז אה"נ יבלע, אבל אינו פס"ר שיסחוט, ואפ' אם כן, הוא לא איכפת ליה, דיש לו כ"כ הרבה, ואדרבה, מה שיוצא הוא כבר מלוכלך ואינו רוצה להשתמש בו, ומקפיד שלא יצא, ולכן בין כך הוא זהיר לא לסחוט. ובאמת, ר' משה שהבאנו לעיל, כך היה סברתו, דכשבא להבליע, זהיר לא לסחוט, ולכן אינו פס"ר. אך, יזהר שלא להספיק

^מ נ"ו ה'.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

אם הרבה שפריץ בהתחלה, אלא תמיד בעת החילוף, יוסיף ויוסיף כפי הצורך, שיהיה מספיק מים שמה שלא יצרך ללחוץ.

(ג) אך, למעשה אינו נוח להשתמש בטישו, כי הוא מתפרק כשנוגע במים, ולכן מותר גם להשתמש במגבון שייבשו מבעו"י, או אם קנה יבשים. ואפ' אם הביה"ל ש"כ סעי' י"ז מסתפק בספוג יבש, מ"מ כאן יש להקל, כיון די"ל ששאני ספוג ששייך ביה לא פלוג מחמת דאתי לאחלופי, אבל כאן, מגבונים ייבשים הוא מוצר ממש לא רגילה, ועוד, שהוא ספק אם אומרים לא פלוג, על דבר שהיקילו בו רבים, דיינו אם ננהוג כן.

(נד) א"ת, הא רואים מסי' תרי"ג שיש איסור אפ' במגבונים שיבשו, כה"ק מחזה אליהו^מ ואוח"ש, יישב ר' שיינברג ששאני מגבונים שלנו שמייבשים כ"כ מהר, לעומת המגבת שלהם שיש חשש שעדיין הוא לח מבעו"י.

(נה) ונראה, דאם שכח לייבש מגבונים מבעו"י, יש להקל לייבש בשבת עצמו. דהנה, המגבונים עכשיו הם מוקצה, וכלי שמלאכתו לאיסור, וידעי' שכשמל"א כשאין לו כלי היתר מותר להשתמש בו לצורך גופו, ולכן בשבת מותרת לטלטלם, ולייבשם, ולהשתמש בהם. וא"ת, הא מבואר ממ"ב ש"ח ס"ג, דהוא מוקצה לגמרי, ומגו דאיתקצאי לבשיהשמ"ש איתקצאי לכולא יותא, וא"כ נאסור כאן, י"ל התם מבואר דמיירי בטופח ע"מ להטפיה, וכאן מגבונים אינם רטובים כ"כ.

(נו) להשתמש במגבון לח רגיל, יחד עם הרבה שפריץ, לכאו' עדיין אסורה משום שהוא פס"ר, אפ' אם לא ניחא ליה. ועוד, אם השפריץ הוא מים, והמגבון יש לו סבון, ניחא ליה בסבון שיוצא.

(נז) ואם לא הכין מבעו"י, וצריך עכשיו, מה יעשה. לכאו' במגבון לח יחד עם שפריץ שיש בו סבון, יחד עם סברת החזו"א המובא לעיל אות מ"ב, בצירוף סברת ר' משה שחצי שיעור אסור רק משום אחשביה, ואם הוא לא ניחא ליה לא שייך לומר אחשביה [הגם שהוא לא אמר סברא זו רק היכא שהיה מותר מעיקר הדין, בלח שנצטנן], היה מקום שלא למחות במי שמיקל.

(נח) ועוד, שאם משתמש במקל, מתיר הציץ אליעזר מכח סעי' י"ז, דברזא ארוכה מהני. הא דברזא אריכה מהני, כ' הרמב"ם הוא משום שאינו פס"ר, ולכן כאן לא יהני. אולם הראב"ד כ' שטעם שמותר הוא משום שהוא כצלוחית מלאה מים שמריק ממנה. והחזו"א ביאר הראב"ד, שכיון שיש לו בית אחיזה, הוא כעשוי לכך, ואין שם מלאכה עליו. ולפי"ז יש לדון אי שייך להתיר כאן, כיון די"ל כן רק בדבר העשוי לבלוע ולסחוט לבלוע ולסחוט וכו' וכו', אבל מגבון שמשתמש בו פעם א' לכאו' לא שייך למימר הכי. ועוד, אולי הראב"ד רק אמר כן כשיש בית אחיזה על כל שטח הספוג, ואז כאילו 'רויאם' הכלי ולא הספוג, אבל מקל מי היתיר, רק בית אחיזה היתירו, וצ"ע.

(נט) ישנם ציורים ששימוש במגבונים אינו איסור דאורייתא. כגון על תינוק Newborn, שכל הצואה שלו הוא רק ולח מאוד, ומקפיד לא ללחוץ כדי שלו לצער התינוק, אולי כאן אינו פס"ר שיסחט. ועוד, שאם הוא 100% סנטטי, הוא רק דרבנן כמו שער. ועוד, דבתינוק כזה, עם מגבון כזה, וישתמש בהרבה שפריץ, לכאו' אינו פס"ר על כל העברה, ואולי אפ' לא בכל החילוף. ובצירוף שי' החזו"א ור' משה שהבאנו, ועוד, אולי הוא לאיבוד, לכאו' זה מספיק לא למחות במי שעושה כן, ואולי גם להתיר בשעת הדחק, אם נתקיים כל התנאים הנ"ל. ואולי זה הלימוד זכות בהמקילין.

(ס) באנטוורפן, יש סוג מגבונים, שכשנוגע בו הוא יבש, ומרגיש יבש, וכשסוחט בכח אינו נוטף כלל, אך כשמעביר אותו על עורו, נמצא על עורו שכבה של שמן, והוא כאילו 'יש מאין'.

^מ ואכן אסר, והיתיר רק ביבשים מעיקרא.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

והשאלה, מה הדין בשימוש עם אלו בשבת. ויראה, שאין כאן 'כישוף', ואינו 'בורא' שמן מכלום. וע"כ מה שקורה הוא שיש ממש קצת שמן בפנים, ולא על שכבה העליונה, והוא כ"כ מעט שאם סוחט בכח אינו נוטף, אך יש מספיק שאם יעבור על עורו ישאר רושם. ורק בשמן אפשר לייצר דבר כזה, כי כ"כ מעט מים לא היה נותן רושם, משא"כ שמן אפ' כמות קטנה ניכרת, ועובדת לנקות, ולכן משתמשים בשמן. וא"כ אינו יותר קל ממגבונים רגילים, כן נראה לי.

סחיטת שערות^{מח}

(א) גמ' שבת קכח: עוסק בענייני יולדת בשבת, וקתני שאם היא צריכה לשמן, ואין שמן אלא ברשות אחרת, חברה יבליע השמן בשערה, ותעבירה למקום שהיולדת נמצאת, דאז אינו אלא הוצאה מדרבנן. ופריך הגמ', ותיפוק ליה משום סחיטה, ולמה תעבור על איסור דאורייתא של סחיטה כדי לא לעבור על הוצאה מה"ת, ומשני, רבה ור' יוסף דאמרי תרוייהו, אין סחיטה בשער, ופירש"י, כיון שהוא קשה ואינו בולע. רב אשי אמר אפ' תימא יש סחיטה בשער, וכוונת הברייתא הוא רק שתביא בכלי התלוי בשערה.

(ב) נמצא, שיש לנו מח' אמוראים אי סחיטת שער הוא מדאורייתא או לא^{מט}.

(ג) שי' הראב"ד והכל בו, אשה שנפל ליל טבילתה בשב"ק, לא תטבול, גזירה שמא תיסחט שערה. מוכח מכאן, שפסקו כרב אשי, ויש סחיטה בשער מה"ת.

(ד) מאידך, דעת הב"י ריש סי' ש"ל, וכ"ה בשו"ע שם סעי' א', ומ"ב סק"ז, שאנן קיי"ל כדבה ור' יוסף שאין סחיטה בשער מה"ת, אך עדיין אסור מדרבנן.

(ה) והטעם שאינו דאורייתא הוא כמש"כ רש"י, שאינו בולע. וא"כ נשאלת השאלה, למה אסורה בכלל, אם אינו בולע הוא אינו סוחט, וא"כ אינו מפרק. וצ"ל, דכיון שנראית כבלוע, כיון שהוא Trapped שמה, וכשסוחט, המים יוצאים מהTrapping, זה נראה דומה לסוחט, ולכן אסורה חכמים.

(ו) וזה היה אפ' בסחיטת שער לצורך מימיהן, דהיינו השמן הבלוע תוך השער, אבל סחיטה לאיבוד ולצורך ניגוב בעלמא, בזה לא עסק הגמ'.

(ז) אבל שי' המ"ב הוא להחמיר גם בזה, כדמבואר מ"ב ש"כ סוס"ק נ"ה, "ולכן הטובל בשבת יזהר שלא יסחוט שערו לנגבם", וכן בסי' שכ"ו ס"ק כ"א, כ"ד, וכ"ה.

(ח) אולם, זה קשה מאוד, שהרי בסחיטת בגדים ופירות, היכא שהיה סחיטה דרבנן כגון תותים ורימונים, היה היתר אם הוא לגופן, וכ"ש היכא שהוא לאיבוד, וכ"ש כשהוא רק פס"ר, כדמבואר ש"כ סעי' י"ח; וא"כ ה"ה נימא כן בנידו"ד, שסחיטת שערות הוא דרבנן, כמו שהוכחנו, וניגוב הוא פס"ר של סחיטה, ועוד שהוא 'לגופן', ועוד שהוא לאיבוד, וא"כ למה נאסור.

(ט) ויישב החזו"א^א, דע"כ צ"ל דהיכא שהדרך להקפיד שלא יהא בלוע במים, חז"ל החימירו אפ' אם יש כל הקולות שאמרנו, ושאני כבשים ושלקות שאין בנ"א דווקא מקפידים לסחוט, רק

^{מח} סחיטת שערות הוא שאלה של מפרק ודש, ולא משום ליבון, דאין ליבון בגוף האדם, כמו שמצינו דמעיקר הדין מותר לטבול ולרחוץ וכו', וכ"כ להדיא אבנ"ז, עיי"ש.

^{מט} ואפ' אם יש מקום לומר שגם רב אשי בעצם מסכים לדעה הראשונה, לא נקטו כן המפרשים.
^נ נ"ה ה.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

בשערות ולכן היחמירו בו. דהיינו, סחיטת שערות לנגבם הוא חומרא מיוחדת. התו"ש^כ כ' שאין למחות במי שמיקל בזה.

(י) ואם אינו סוחט שערותיו, אלא מנגבם במגבת, דהיינו שהמים הנבלעים הולכים ישר לתוך המגבת, ואינו נראית כלל, היה מסתברא להקל, שהרי כל הטעם שהיה אסור הוא משום שנראית כבלוע מהא דיצא מים ע"י סחיטתו, משא"כ כאן כשלא היה נראה וניכר המים כלל, היה מסתבר לומר שאינו אסור כלל, בפרט כשיש לצרף כל מה שהבאנו באות ח'. ועוד סברא להקל, שכאן הרי היה 'בלוע' מדרבנן בשער, ועכשיו בולעו במגבת 'בליעה' מדאורייתא, וא"כ אין זה סחיטה, אלא הפיכת סחיטה! סברא זו לבד אינו מספיק כלל, שהרי מי שסוחט תפוז ישר לתוך מגבת, ג"כ נימא שאינו סוחט אלא בולע, וזה ודאי אינו, אלא הכוונה שעכשיו נבלע יותר, ועוד שאינו ניכר, יחד עם כל אות ח', מסברא היינו מקילים.

(יא) וכן משמע באמת מכמה מקומות. כגון משו"ע ש"א סעי' מ"ח מסתפג אדם את עצמו בשבת, ולא היזהיר שלא יסתפג שער וזקנו וכו', אלא סתם להקל, וכן מסתימת ממ"ב שם שכ' 'אפ' כל גופו' משמע שמיקל, ולא היחמיר אלא כשסוחט שער והמים יוצאים ונוטפים, ואינם נבלעים תכף, משא"כ במגבת.

(יב) וכן משמע מסי' שכ"ו סעי' ז', כשרוחץ בנהר יזהר לנגב עצמו משום הצאת המים שעליו, ולכן מזהיר מ"ב כסקכ"ב שהמגבת יהיה סמוך לנהר. ולא כ' שיקפיד לא לנגב שער, [ואכן, הפמ"ג ותהל"ד כן מזהירים על זה, והמ"ב הישמיטו], ועוד שאם לא ינגב יהיה בעיה מצד הוצאה – משמע שלנגב שער אינו בעיה כלל! וכ"ת, אולי מה שבלוע בשער אינו בעיה של הוצאה כיון שבלוע, ולכן אי"צ לנגב, הלא היה מוטל על המ"ב לבאר את זה.

(יג) וכן משמע מהערוה"ש כשמזהיר נגד רחיצה בשבת כ' שיזהר מסחיטת שערותיו, וז"ל: ודבר זה מצוי מאד כשמשקיע ראשו תחת המים ועולה משים ידיו על ראשו ומבלי הרגשה סוחט את השיער כידוע וכמושג בחוש, עכ"ל. ולכא'ו, הא ה"ל לצעוק שהניגוב עצמו הוא בעיה!

(יד) נמצא, מסברא וחשבון היה נראה להתיר, וכן משמע משו"ע מ"ב וערוה"ש, אבל מה נעשה אם כ' בשו"ת באר משה שחלילה להקל נגד המנהג, וכן בעמק תשובה ח"ו להקל', ושהוא מדברים שנוהגים בהם איסור וכו', וכן המנחת שבת אוסר, וא"א [בוטשאטש] אוסר ג"כ.

(טו) ושש"כ פסק שמותר לנגב שער בשבת, עיי"ש. ואם הוא צודק או לא אינו כ"כ הענין, אלא העיקר הוא שעכשיו אחרי שנתקבל השש"כ בכל תפוצות ישראל, המנהג אינו להחמיר כ"כ בזה.

(טז) והפוסקים^{כב} נקטו, שלהניח מגבת על השער, וPat Dry הוא מותרת.

(יז) ולענין הלכה, אחרי שביארנו שהאיסור לסחוט שער הוא קשה להבין, והניגוב מסברא היתה מותרת, וכן משמע מסתימת הפוסקים, ואין מנהג נגד הנחת מגבת, הלכה למעשה מותר ל Pat Dry. ואם הוא שעת הצורך, כגון אשה הטובלת, וחוששת שתחלה, או שלא תטבול אם לא תתנגב, מותר לנגב כדרכה. כך פסק ר' אלישיב. וע' אז נדברו שהיחמיר יותר מדי בענין.

(יח) ולכא'ו, כל אשה הטובלת בשבת, הרי בין כך היא קושרת שיערה ב^{כג}elastic, וכן לובשת פאה על שיערה, ואם היא לא מנגבת שיערה, הרי היא סוחטת שיערה להדיא^{כד}, וודאי זה גרוע טפי

^{כא} סו"ס ש"כ.

^{כב} מי זה? כך מרגליה דפומיה דאנשים.

^{כג} אם היא עושה כן מתחת המים, אה"נ יהיה מותר כדלהלן.

^{כד} וכ"ת הלא יש ראייה מכאן דאשה תגלח שיערה, י"ל דאיפכא, יש ראייה מהראב"ד שגזר טבילה אטו סחיטה שהיה להם שער, ועוד, שהראשונים לא פליג עליה מחמת שאין להם שער, אלא משום שטבילה הוא מצוה וכו'..

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

מניגוב ו^{pat}. ולכן, ראוי לכל אשה הטובלת ל^{pat} שעה עד שלא יהא פס"ר דסחיטה כשקושרת שעה, ולובשת פאה.

(ט) אם כנים אנחנו שלנגב במגבת אינו סחיטה, למה אסר הראב"ד והכל בו טבילת נשים בשבת גזירה משום סחיטה, ישתמשו במגבת, וכן על הגר"א שאסר טבילת אנשים, קשה, ישתמשו במגבת. ועל הראב"ד י"ל דמגבת אינו עדיפא אלא כשהוא סחיטה מדרבנן, אבל לשיטתו שהוא מה"ת אין היתר. אך על הגר"א עדיין קשה.

(כ) ועכשיו שביארנו מהו דין ניגוב שערות בשבת, יל"ע, מה נקרא שער לענין זה. וקצוהש"ח כ' שיש מקומות בגוף שצפופים בשער, ויש מקומות שהשער הוא בנפרד. וכ' ש^{eyebrows} בדרך כלל הוא צפוף, לאפוקי מ^{eyelashes} שבדרך"כ אינם צפופים.

(כא) שער הראש, זקן, שפם, בית השחי, בית הערוה, בדרך כלל הם צפופים בשער. וזרוע ורגלים, בדרך כלל אינם. וחזה, תולה לפי שהוא אדם.

(כב) באג"מ^ה שאלו אם מותר לרחוץ זקנו או"ד יש לחשוש לסחיטה כשרוחץ, והשיב שמותר, הוא פס"ר באיסור דרבנן, לאיבוד, ואינו מתכוון, ולכן אינו מחוייב ליזהר. וק', אם זהו ההיתר, נמצא דלפי ר' אשי דס"ל שסחיטת שערות הוא איסור דאורייתא, יהיה אסור לרחוץ פניו, והלא יש משניות שמבואר שמותר.

(כג) ות' רש"ז יסוד גדול, שהיכא שבא ליתן מים לתוך זקנו, אין חשש שיסחוט, שהרי אדרבה, כוונתו עכשיו הוא להכניס המים ולא להוציא מים, וא"כ אינו פס"ר כלל שיסחוט. דהיינו, הכיח שעושה היפוכו של סחיטה, אין חשש שיסחוט. ועפי"ז מובן למה לר' אשי מותר לרחוץ פניו וזקנו, שבא ליתן מים ולא להוציא. ועפי"ז מובן גם למה מותר לנגב תינוק עם מגבון שיש בו שמן שנבלע מהתינוק, כיון שעכשיו בא לנגב התינוק ולהבליע, ולכן לא יסחוט.

(כד) מי ששערותיו רטובים, האם מותר לנענע ראשו לנגבם. לכאו', רואים מניעור בגד שהוא דאורייתא, וא"כ הסברא נותנת שבשער יהיה אסור מדרבנן^י. אך הוא לאיבוד וכו'.

(כה) לגלגל פאות כשהם רטובות, יל"ע מה דינו, שהרי לכאו' זה סחיטה רגילה של שערות, ואין לו קולי מגבת שהבאנו. [פאות 'ליטאים' שמרטיב כדי שידבקו מאחורי אזנו, אינו שאלה שהרי הוא מכניס את המים ואינו מוציאם]. ואם משאירם בחוץ, ואינו מגלגלם אלא מכניסם תחת הכיפה וכדו', ודאי אין בעיה. ואפ' אם גוללם 'ארוך', יש לדון להתיר, דאולי אינו פס"ר. אבל כשעושה 'ביסלי', לכאו' זה פס"ר של סחיטה, ומה נעשה.

(כו) ואם רוצה שיהיו רטובים, כדי שישאירו בצורתם, הוא פס"ר דלא ניח"ל בשערות, ולאיבוד וכו'^י, אבל אם הוא ניח"ל במה שינגבו, הלא זה פס"ר דניחא ליה. ועוד, אפ' אם רוצה אותם רטובים כדי שישאירו בצורתם, עדיין הוא ניח"ל שאינו רטוב לגמרי ושמקצת המים יצאו, וא"כ צ"ע למעשה.

^י קל"ג.

^י הגם, שבבגד אסור משום ליבון ולא משום סחיטה, וא"כ הייתי אומר ששער מותר לעשות כן.

^י ואפ' אם אנו מזכירים תמיד, דיש דברים שהם התירים, ואינם מהלך החיים לכל שבת ושבת, וא"כ איך נתיר כאן ע"פ הנ"ל, י"ל שכאו כל סוגיית שערות ה"ה חומרא כ"כ, ועוד, כל היכא שהוא לאיבוד הרשב"א היקל לכתחילה, וא"כ כדאי לסמוך עליהם בצירוף התירי הנ"ל מדי שבת בשבתו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (כז) עד כאן הוא סחיטה של שער ממש, אבל נמצינו למדין מכאן, דבר שבולע לגמרי, שייך ביה סחיטה מדאורייתא, אם אינו בולע אך הוא מחזיק מים עד שהוא נראה כבלוע, אסור מדרבנן כמו שערות, ואם אינו בולע מים כלל, מותר לגמרי.
- (כח) וא"כ עלינו מוטל עכשיו לבאר ע"פ הנ"ל הענין של ספוגים, מה דאורייתא, מה אסור מדרבנן, ומה מותר לכתחילה.
- (כט) הרמב"ם, מובא במ"ב נ"ה, כ' דעור דינו שוה לשער. וזה חידוש, שהרי עור בולע אחר זמן מה, והוא ראייה, נעלותיו אחר הגשם בלועים במים, ואעפ"כ מדאורייתא נקרא אינו בולע, ואסור רק מדרבנן.
- (ל) ספוג רגיל, הוא בגד הבולע, והסוחטו חייב, וכן רוב שמעטע"ס Shmattes ומגבות בזמננו.
- (לא) בגד של Polyester, אע"פ שאינו בולע בעצם, אבל זה ממש דומה לשערות, ונראה כנבלע, ולכן אסור מדרבנן לסוחטו.
- (לב) וקצוהש"ח^נ כ' לענין חוטי ברזל הנסבכים זה עם זה עד שנראה כגוש שערות, דינם כשערות ואסור מדרבנן לסחטו. וכ"כ שש"כ, וכן אומרים בשם ר' אלישיב.
- (לג) יש ב' סוגי Steelwool, צמר פלדה: א' הוא מחוטים רחבים קצת, וכל חוט ניכר בפנ"ע, והוא מגולגל גילגולים הרבה. והשני הוא נראה ממש כמו שער, וקורעים אותו למידה שהוא צריך, והוא חד פעמי. ואיני יודע באיזה מהם דיברו הפוסקים. ונראה בהמשך אם יש נפק"מ.
- (לד) וע"פ הנ"ל, נהגו העולם לא להשתמש בצמר פלדה בשבת, משום סחיטה מדרבנן.
- (לה) וכן לענין מברשת שניים, נקטו שיש שאלה של סחיטה, וכ"כ ר' משה^ט, ורש"י י"ב ל"ח.
- (לו) ובאוח"ש^פ מביא בשם רש"י דכל מברשות אסורות, שהתורה לא יהיה ביד כל א' וא'.
- (לז) ולפי"ז יל"ע, במה ישתמש בשבת. להשתמש בשקית פלסיק, או בשכבה אחת של צמר פלדה הפלסטיק, אינו שאלה בכלל, שאינו בולע ונראה כבולע כלל וכלל. השאלה הוא האם מותר להשתמש ב'ספוגים של שבת' או בצמר פלדה הפלסטיקים.
- (לח) וכשבדקנו, ראינו שגם אלו אחר שהיכניסם למים והוציאם, כשלוחץ יוצא מהם טיפות קטנות של מים, וא"כ בהשקפה ראשונה היינו אוסרים.
- (לט) אך, הרב רובין [מח"ס אוח"ש] במכתב הוכיח, שהצמר פלדה מפלסטיק מותרת. ונימוקו הוא, שאם מכניסים שקית פלסטיק במים ומוציאו, כשסוחט, יוצא כמה טיפות, וע"כ אין זה נבלע, אלא מונח שם בעין, וע"י לחיצה הוא יורד. ולכן טוען, היכא שהמים הוא בעין, ורואים המים והוא ניכר, בזה אין בעיה של לסחוט, דשוב אינו נראה כבלוע אלא כיושב שם. וכן הוא המציאות, דכשבודקים אותו רואים שיש עיגולים קטנים מלאים מים, וכלוחץ או מנער, נוטף מים אלו למטה, ולכן אין בזה משום נראה כסוחט.
- (מ) וכיון שהוא מילתא דרבנן, ודבריו דברי טעם, ויש לו ראיות, וכן נוהגים העולם, יש לסמוך עליו לכתחילה.

^נ קמ"ו ל"ג.

^ט כ' טוב לא להרטיב, ולא אסר להדיא.

^פ י"ג צ"ח.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(מא) כל שאר מיני מברשות, כגון Bristles וכדו', יש לבדקם, ואם כשסוחט מים נוטף אסורה בשימוש, ואם לא יוצא – כמו שמצוי באלו שהם עבים וגדולים יותר – מותר. וגם אלו הנוטפים מותרים אם נראת המים, אבל אין זו המציאות. יש מקילים לגמרי בristles, כגון חשב האפוד^{סא}, וכ' שהיסקים עמו חברי הבד"ץ.

(מב) אולם, סברא מחודשת יש, ולכא' יש מקום לומר סברא זו [ע' שש"כ^{כב}], והוא, שכל סחיטת שערות אסורה משום דנראה כסחיטה, ולכן היכא שאין המים יוצאים, מותר לסחוט. דהיינו, כשסוחט כל סוגי מברשות אלו [האסורים משום דדומים לשער], מתחת לדרגת המים ושקוע במים, ואז אינו נראה מים יוצאים כלל, אין בזה שום איסור.

(מג) ולפי"ז, יש הרבה ספוגים המורים, כגון Bottle Brush שרק משתמש בו כשהוא מלאה מים, יהיה מותר – מלבד פס"ר דלא איכפת ליה, לאיבוד, ברזא ארוכה, וכו', וכן מברשת לאסלה יהיה מותר.

(מד) ועפי"ז יוצא גם, שאם מכניס מים או שאר חומר לתוך פיו, ואח"כ מכניס מברשת שניים לשם, לא יהיה בעיה משום סחיטה, שכל מה שקורה הוא תוך המים. אך יזהר משאר איסורים כגון שיוציא דם, או ליבון אחרי השימוש, והכנה וכו'.

(מה) וכשיש סברות אחרות להתיר, כגון שאינו ברור אם הוא אפ' כשער, ועוד הוא פס"ר דלנח"ל, והוא גם לאיבוד, וגם יש סברת ברזא ארוכה, יש לסמוך על זה, וכן כשהוא מbristles. אבל כשהוא ניח"ל, בזה קשה טפי להקל, כגון ספוג שהוא כשערות, ה'בלוע' עם סבון, בזה ניח"ל במה שיוצא, וא"כ אינו כדאי להקל בזה, אלא ישתמש בספוג 'קיל' יותר, וסבון שלא בתוך הספוג אלא על הכלים, מתחת למים כל הזמן, כנ"ל.

גזירות סחיטה

(א) בענין סחיטה מצינו כמה גזירות שגזרו חז"ל, משום מראית העין, ומשום שלא יבא לסחוט. הגזירה של מראית העין אינו מחמת סחיטה, אלא מראית העין של ליבון כדיבואר בהמשך, ואעפ"כ כללנו אותו כאן, משום שמובא בשו"ע עם שאר הגזירות.

(ב) והמקורות הינם: ש"כ סעי' ט"ו, י"ז. סי' ש"א סעי' מ"ה, מ"ו, מ"ז, מ"ח. ש"ב סעי' ט' ברמ"א ומ"ב נ"א.

(ג) **בסי' ש"כ סעי' ט"ו** אסרו חז"ל לפרוס סודר [שאינו מיוחד לזה] ע"ג חבית מלאה מים, או ליתן עליה כלי לח, שמא ירטב ויבא לסוחטו. ועפי"ז, לכסות הנעגע"ל וואסע"ר עם מגבת שאינו מיוחד להיות שרוי במים, אסור.

(ד) **בסי' ש"א סעי' ג'** אסרו לאדם לעבור בנהר, כדי שלא יבא לידי סחיטה, ויש היתירם ותנאים לצורך מצוה וכו'. וא"כ קשה, איך מותר לילך בגשם בשבת, הא הולך במים. ואם רוצה ללכת ללמוד או להתפלל, אה"נ זה נחשב מצוה, אבל בלא זה מאי איכא למימר.

(ה) ור' פאלק כ' דאסור לילך בגשם חזק אם לא לצורך מצוה, מטעם סעי' זו. ותמוהה הרבה, הלא היה גשם גם בזמן חז"ל, ולא אסרו את זה. וע"כ הביאור הוא ע"פ הגר"ז בסי' שכ"ו לגבי הא שאסרו רחיצה בנהר מפני חשש הוצאה על המים שעליו, והק' הא גשם מאי איכא למימר.

^{סא} ב' קמ"ט.

^{סב} ע' פי"ב, סעי' י"א וי"ב וט"ו, והע' ל"ט, ומ"ה, שמצורף כשהוא תוך המים, ולא ביאר למה. ואינו רק משום דאז יש הרבה מים, דא"כ ה"ה כשהברז פתוח, ולכן נראה דזהו כוונתו, אך מלשונו אינו משמע כן. והיתיר רק בצירוף שהוא ברזא ארוכה, עיי"ש שמחבב סברא זו אפ' אם אין אנו מיבינים אותו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

ויישב, דחז"ל לא גזרו על אופן שאי אפשר ליזהר, ואי אפשר ליזהר שלא ירד גשם עליו. ומק' הא לכה"פ לא יצא לכתחילה כשיורד גשם, ותל', כיון שהותרו, הותרו, ולא גזרו גזירות לחצאין. וא"כ כמו שאומרים כן התם, נימא ג"כ כאן. וצ"ע על ר' פאלק.

(ו) **גזירת מראית העין**^ט. בסי' ש"א סעי' מ"ה, אסרו לשטוח בגדיו הרטובים לנגבם, מפני מראית העין, שיחשדוהו שכבסן בשבת. גזירה זו הוא מחמת ליבון, ולא מחמת סחיטה, וכנ"ל. אבל אם שטחם מבעו"י, מותר, ואי"צ להסירם. ובב"ב מחמירים בזה מחמת חומרת החזו"א שהיקפיד על זה אפ' אם מדינא אי"צ, למיגדר מילתא מפני החילונים שקבעו יום כביסה בשבת, והיו כל מרפסות חילוניות מלאים בגדים רטובים מכביסה, ולכן היחמיר, כדי להבחין בין חרדים לחילונים.

(ז) מהא דאי"צ להסירם אם תלאם מבעו"י, חזינן שהחשש הוא רק בעת התלייה ולא בהיותן שם. ולכן אם מישוהו תלה באיסור, אי"צ להורידם.

(ח) ואינו אסור רק בפרהסיא, אלא גם בחדרי חדרים אסרו. וכ' המ"ב דכל היכא שהחשש של חשד הוא איסור דאורייתא, מקפידים גם בחדרי חדרים, משא"כ אם כל החשד הוא על איסור דרבנן, מותר בחדרי חדרים, ואסרו רק בפרהסיא. וא"כ כאן שהחשד הוא שכבסו בשבת שהוא איסור דאורייתא, אסור גם בחדרי חדרים.^ט

(ט) ישנו שי' הרמ"א ביו"ד, שאין איסור מראית העין על איסורי דרבנן כלל, ואנן לא קיי"ל כן. וא' מהקושיות על הרמ"א הוא מסעי' שלנו. ותל' זו יישב ר' משה, דאין להשוות איסורי שבת לשאר איסורים, שאיסורי שבת הינם חמירים מאוד, והעובר עליהם נקרא 'מחלל' את השבת, שעושהו חול לעצמו ולאחרים, וכו', עיי"ש.

(י) יש מקשים, למה גזרו חז"ל גזירה חדשה, תיפוק ליה שיש כאן איסור סחיטה, דבמה שמניחו לייבש, ע"כ המים יוצאים, אפ' בגרמא, וא"כ יאסר מחמת זה, משום סחיטה מדרבנן^ט. ואיך שיתרץ קושיא זו, עדיין גזרו חז"ל, ובמקומה עומדת.

(יא) אין נפק"מ איך נרטבו הבגדים, בין אם יורד גשם, בין נפל לבריכה, בין אם התלקח עם בגדיו, כולם אסורים.

(יב) וכ"ת, הא כשיורד גשם אין חשש שיחשדוהו, כי כולם רואים שיש גשם בחוץ, ולא יחשדוהו שכבסם, אלא יתלהו על הגשם, ואטו ברשעי עסקינן שכ"כ קשה להם לדון לכף זכות? י"ל, חז"ל גזרו על כל בגדים רטובים, ולא חילקו באופנים שונים, וכיון שיש צד, אפ' אם הוא רחוק, שעבר על איסור, גזרו. ואה"נ אם אין צד שיכולים לחשדו, כגון שיש הוכחה מיניה וביה שלא כיבס, יתבאר בהמשך שאין איסור שטיחה^ט.

^ט בחשיבות ענין מראית העין, ע' חת"ס תשו' נ"ט.

^ט ולפי"ז לכאן, בן א"י בחז"ל ביו"ט שני, יהיה מותר לעשות איסורי דרבנן בחדרי חדרים, כיון שמקסימום יחשדוהו על איסור דרבנן. ועוד, הלא כל יו"ט שני הוא דרבנן, ואפ' אם הוא דרבנן חמורה, עדיין אינו אלא מדרבנן, וא"כ נימא שכל מלאכות יהיו מותרים בחדרי חדרים. ואולי יש לחלק, ואיני יודע אם זה חילוק או לא, דאינו דומה מראית העין דכאן, לשם. שהרי כאן חוששים אותו שעשה פעולה מסוימת, ובאמת לא עשה כן אלא משהו אחרת, ובזה מקילינן בדרבנן בחדרי חדרים, משא"כ ביו"ט שני, אם יראו יחשדוהו על פעולה מסוימת שהוא אסורה, ובאמת עשה אותו פעולה שחשדוהו עליה, ולכן אפ' אם לדידה מותר, עדיין אסרו בחדרי חדרים. וצ"ע.

^ט לא היבנתי קושיא זו, דאם אין לו מים בעין, אין כאן סחיטה, עכ"פ מחמת מפרק. ואי משום ליבון, אולי יש מקום לקושיא זו.

^ט התפא"י בכלכלת השבת חידש, דאין חוששין למראית העין אא"כ הוא ספק השקול, אבל אם נוטה יותר להיתר, אין לחשוש, והמשנה דמייירי שנרטב בגשם צ"ל שהוא באופן שמחוץ לעיר יורד גשם, ולא בעיר, דאז יש חשש, אבל אם הוא בעיר, ליכא למיחש. ואנן לא קיי"ל כדבריו, כדמבאר במ"ב, אבל עכ"פ רואים שהירגיש בקושיא.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(יג) מ"ב ס"ק קס"ד, לגבי טיטולים שמכבסים אותם [ווינדלין], אם התינוק הישתין בו ורוצה לתלותו לייבש, אסור והיתיר רק אם יש עליו צואה, דאז ליכא חשדא. וכ' דאפשר יש להקל אם נרטב רק מקצת מהבגד, דהכל יודעים שדרך התינוק הוא להשתין. דהיינו בצירוף ב' הסברות. ורואים מכאן עד כמה צריך 'חזותו מוכיח עליו' כדי להתיר השטיחה, ובעינן ראייה 'מיניה וביה' שלא כיבסו בשבת. וכן מבואר ממ"ב קס"ו, ואין אנו סומכין על ה'דן לכף זכות' של הרואים, אלא צריך ראייה מניה וביה.

(יד) חידוש רש"ז בשש"כ^ט, בגד שמוכח מצורתו שאין הדרך לכבסו, וא"כ כשהוא נרטב ע"כ הוא מחמת גשם וכדו', ולא מחמת כביסה, יש מקום להקל לתלותו בשבת.

(טו) ונכלל בהיתר זו הוא מעיל פלסטיק או גומי, 'שיינע קאוט', שאינם כובסים אותו כלל, אלא ע"כ הוא נרטב מגשם, ולכן מותר לתלותו. וכן לכאו' מעיל צמר שלא כובסים אותו בבית כלל. וה"ה כל מיני Furs וכו'. והיה מקום לומר דגם חליפה נימא כן, אבל כיון שיש חליפות שמכבסים במכונה, אזל ההיתר הזו. ועניבה, הוא כמו חליפה. וטלית, ג"כ כחליפה.

(טז) בעקעש"ע, תלוי על המציאות, וכן גרטל. אבל כובע^ט ושטריימל, ודאי מותר לשטחו, דלא יחשדוהו שכבסו אלא שהיה מהגשם. כיפה אינו בכלל היתר זו, שיש שמכבסים אותם.

(יז) יש מי שטען, דבארה"ב אינו הדרך כלל לשטוח בגדי תחתונים לייבש, כיון שלכל א' יש מכונת יבישה. ומצד המציאות אינו נכון, שהרבה פעמים נתקלקל, וגם יש אנשים שחוסכים חשמל, וגם יש עניים ותלמידים וכו'. ויש לדון היכא שמציאות הזו קיימת [במדינה שלמה], מה היה הדין.

(יח) מ"ב ס"ק ק"ע מבואר, דכל האיסור והחשש הוא רק כשמניחו 'דרך שטיחה', דאז אתי למחשדיה, אבל אם אינו 'דרך שטיחה', לא יחשוד בו, ומותר.

(יט) וא"כ מוטל עלינו לבאר מהוא דרך שטיחה, כדי שנתיר למעשה. והיה מקום לומר, דכל שלפעמים תולה עליו בגדים אחרי כביסה, מקרי שטיחה, דאז יכולים לחשוד בו, אבל מקום שאין הדרך לתלות שם בכלל אחרי כביסה, יהיה מותר. ולפי"ז הגדר היה חמור מאוד, ואינו מותר אלא תוך ארונו, או ביתד בהכותל.

(כ) אולם, האיר לנו הדרך הגרפ"א פאלק, וכ' דכל היכא שהוא רגיל לתלות שם גם בגדים יבשים, מותר, ואינו אסור אלא במקום שהוא יותר רגיל לתלות בגדים רטובים.

(כא) ולפי"ז יוצא, כל כסאות, שולחנות, מיתלים, יתדות, ידיעות, יהיה מותר, ואינו אסור אלא מתלה המיוחד לבגדים רטובים, או בתוך ארון של הבוילר, וכדו'. ולשטוח מגבת רטובה על כמה מיתלים ביחד, כדי שתתייבש אחר שימושו, ג"כ יהיה מותר, מפני שזה הדרך גם בבגדים שלא יצאו מכביסה.

(כב) וא"כ, מי שנרטבו בגדיו בגשם, מותר לתלותם על כל מתלות הרגילות בבית או מאחורי כסאות, אבל לא ישטחם על Drying Rack, או על מתלה מע"ג המקלחת, וכדו'.

(כג) דרשו מביאים בשם בן איש חי, דאסור לשטוח בגדים יבשים במקום שרגיל לשטוח בגדים אחר הכביסה, שהרי אינו ניכר לכל אם הוא רטוב או לא. וכמובן זה חידוש נורא, ואם היה קיים גזירה גם בזו, היה לחז"ל לאמר את זה, או ככה"פ א' מהראשונים או אחרונים – אלא ע"כ הגזירה היתה על בגדים רטובים בלבד ולא כששטח בגדים יבשים.

^ט ט"ו ל"ח והע' קכ"ז.

^ט אפ' אם אנשים Steam כובעים, מ"מ אין זה דבר מצוי מספיק שיחשדוהו עליו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(כד) לתלות בגדים רטובים בביהשם"ש, היה מקום לומר שמותר, שהרי החשש הוא שבכסו אותם לפני שתלאם, ובביהשם"ש הרי קודם התלייה הוא יום שישי ולא שבת, וא"כ יחשדוהו שלא עבר איסור, ועכ"פ בתחילת ביהשם"ש נימא כן. אולם, המ"ב בקס"ו מבואר שלא עשה חשבון כזו, ואם הוא שבת מספק, שייך בו גזירת חז"ל, והיתיר רק אם צריך ללבשו בשבת, [מטעמי שבות ביהשם"ש^ט, וא"כ רק לפני קבלת ציבור].

(כה) בגד רטוב שנפל מהשטיחה מבעו"י, לא מיבעיא בשבת אסור לתלותם, אלא גם ביהשם"ש אסורה, אם לא שצריך ללבשו מחר. אולי היה מקום להתיר הגבהה בעלמא, אבל לא מצינו מי שיקיל בזה, והטעם מובן.

(כו) שו"ע כ' שאה"נ בגדים רטובים אסור לשטחם, אבל מותר לילך בהם, ואינו חושש שיבא לסחטם. ומסביר המ"ב, שלא אסרו על האדם בגדים שלבוש בהם. וממשיך, דאפ' מותר ללבשון לכתחילה אם אין לו אחרים, וע' בשעה"צ שצלוי על ב' מהלכים שמה.

(כז) ופשטות הסעי' הוא שלא חוששין שיבא לסחיטה, אבל אם הוא ודאי שיבא לסחיטה אסורה. וא"כ נשאלת השאלה, כשיורד גשם וגרביים שלו נרטבו, האם מותר להמשיך ללכת בהם. ולכא' כל היכא ששואל שאלה זו הוא מקום צורך, פס"ר דלנח"ל, כלאחר יד, לאיבוד ולגופן [זה לא יעזור אם הבעיה משום מלבן], ויותר מזה, הרי תכך נבלע כשיוצא, וא"כ יש מקום לומר שאין על שם שם מלאכת סחיטה. וע"ז סומכים העולם, אבל יש סיפורים על צדיקים שזיהרו בזה.

(כח) השו"ע בסעי' מ"ו מזהיר, דהיכא שמניחו לייבש [באופן המותר], יזהר מלהניחם סמוך לאש, דאם המים שבהם יגיעו ליס"ב, יעבור על איסור בישול מה"ת, וגם מלבן. ואם מכון לחמם, הוא פס"ר, כ"כ שעה"צ ר"י.

(כט) וכמובן, יש גם גזירת הפשר, ע' שי"ח סעי' י"ד וי"ז.

(ל) וכיון דכאן הוא חשש בישול מה"ת, יש להחמיר מהו דרגת יס"ב.

(לא) ודבר זה מצוי מאוד, שאנשים מניחים מגבת רטוב ע"ג הפלטה, או כפפות רטובות על ידיית של תנור וכדו', ויש בזה איסור גמור.

(לב) ומוסיף המ"ב, דאפ' אם הוא לבוש בהם, אסור לעמוד נגד האור. ויש דלון אם גם בזה שייך גזירת הפשר, דאולי אינו מצוי שיעמוד שם מספיק זמן. אולם, אם עומד ליד רדיאטור או Blow Heater עם מעיל רטוב ארוך, אינו לוקח הרבה זמן עד שהמים יתאדמו, שהוא לכה"פ יס"ב, וא"כ לכא' שייך הגזירה, ואסורה. ואה"נ, אם בשופו"א לא יגיע ליס"ב, מותר לעמוד שם.

(לג) שטיחת בגדים עשויים מחוטים סנטטים, אין להתיר מחמת שאין להם איסור כיבוס, דזה אינו, שמבואר מביה"ל ש"ב סעי' ט', דהיכא שהוא ארוג כבגד, שייך ביה כיבוס דאורייתא. ואין להתיר אלא בבגד העשוי משכבה אחת של פלסטיק כגון שיינע קאוט. ויש לדון לענין בגד עור, שאין איסור שרייה אבל יש איסור שפשוף, וע שש"כ.

(לד) כשמסיר בגדים שתלאם לייבש, לא מצינו איסור בהסרתו [אם הוא יבש, ומסתמא הוא כן, דאל"כ למה מסירו], אך יזהר מאיסורי משתמש באילן, הכנה וכו'.

^ט יל"ע אם שייך היתירי שבות ביהשם"ש על מראית העין.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (לה) איסור טילטול בגדים רטובים. הרמ"א בסעי' הזה [מ"ו] כ' אסור לטלטל בגד רטוב, שמא יבא לידי סחיטה. והוא שמקפיד עליו אם הוא רטוב. ונבארו בהמשך.
- (לו) וע' מ"ב קס"ב שמתיר אם הוא עדיין לבוש בהן. ועיי"ש בשעה"צ ר"ג, ותלוי על ב' התירוצים שם אם מותר ללבשו לכתחילה אם אין לו בגד אחר^ט, ופשטות לשון מ"ב להקל.
- (לז) דוגמא לזה, הוא כיפה שנפל לתוך Puddle, שיהיה מותר ללבשו אם אין לו אחרת, הגם שיש לו כובע.
- (לח) מג"א מביא קולא, ומקורו הוא גמ', שאם י' בנ"א נושאים ביחד, יהיה מותר בטילטול, דמידכרי אהרדי. ותוס' שם כ' לאו דווקא י', אפ' שתיים מספיק. ורש"י^{טז} מתמיהה על הא"ר שהביא כן מעצמו. ולמעשה יש לסמוך על היתר זה, אפ' אם המ"ב לא הביאו. ובאמת מצוי מאוד, כגון נשפך שתייה על המפה, וכו'. ויש לדון, האם בעינן דווקא שניים נושאים, או מספיק אם א' נושא, וחבירו שומר. עוד יש לדון, מה הדין אם שניהם עמי הארץ ואינם יודעים האיסור.
- (לט) הבאנו לעיל, שאם אינו מקפיד עליו, אינו מוקצה. ומ"ב כאן ס"ק קע"ב כ' שהיינו מטלניות, שמעטע"ס שלנו. ובסי' ש"ב ס"ק מ"ז כ' שהוא דבר שאין מקפיד, 'ומניחו כמה זמן עם המים'. וכ"ה בסי' שי"ט סעי' במ"ב שם. וכ"ה בסי' ש"כ. אגב, מטלניות שלנו המיוחדים לספונג'ה, הם כשמל"א.
- (מ) יש לדון, הקפדה, בדידיה משערינן, או בדעלמא. ולכאו' לחומרא בכל אופן.
- (מא) וע' מ"ב ש"ח ס"ק ס"ג, שאם הבגדים היו טופח ע"מ להטפוח כל ביהשמ"ש, אסורים בטילטול כל השבת, דמגו דאיתקצאי וכו'. וקשה, הא יש לו היתר ע"י ב' בנ"א כמו שהבאנו לעיל. ועוד, הלא יש כלל דגמרו בידי אדם, מותר – דהיינו אם יודע שודאי יתייבש בשבת אינו מוקצה, וא"כ למה אסר המ"ב.
- (מב) וקושיא הראשונה קשה בכל אופן, וקושיא השנייה יישב ר' משה והרח"פ שיינברג, דמיירי שלא שטחו לייבש, משא"כ אם שטחו לייבש, אה"נ יהיה מותר. ואע"פ שאינו מדייק כזה במ"ב, מ"מ דברי המ"ב תמוהים ממנ"פ, וא"כ אפשר לסמוך ע"ז.
- (מג) יל"ע, מה נקרא רטוב לענין זה. וע' מ"ב ש"ב נ"א, שכ' מים מרובים אסור, ולא מים מועטים. ואינו ברור מהו גדר הזה. וכ' מסתפק האוח"ש^{טז}. ולכאו' יש להביא ראייה ממ"ב הנ"ל בסי' ש"ח, שכ' דטופח ע"מ להטפוח אסור, ופחות מזה מותרת.
- (מד) וא"כ, רוב בגדים היוצאים ממכונת כביסה טובה, אינם טופח ע"מ להטפוח, ויהיו מותרים בטילטול. [עדיין יהיו אסורים לשטחם].
- (מה) אמרנו, מטלניות אנו מקפיד עליהם אם הם רטובים. ויש לדון בבגדי-ים, האם אדם מקפיד עליהם.
- (מו) מלבד איסור טילטול בגדים רטובים, ומלבד איסור ליבון וכיבוס עצמו, ישנו גזירה חדשה, שאסור להרטיב שום בגד, גזירה שמא יבא לסחטו. ומקורו הא הרמ"א בש"ב סעי' ט', ומ"ב שם ס"ק נ"א. וגם בזה מותר אם הוא בגד שאינו מקפיד עליו, וכלליו כהנ"ל.

^ט אחר, לכאו' כל שאין לו אחר של שבת, כדמבואר שעה"צ ש"ב י"ז.

^{טז} שש"כ ט"ו נ"ג.

^{עב} י"ג ס"ו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

- (מז) ויש היתר לאיסור זה, אם הוא מקצת הבגד, כדמבואר במ"ב סי' שי"ט סק"ס, דאם הוא רק כדי הנחת פיו, מותרת. וביאר ר' פאלק, שהיינו כשתי אינצ' [Inches] רבוע.
- (מח) והמ"ב שם כ' דלא יסמוך על זה כשהוא בית יד של חולצתו, שבוה מצטער בלבישתו, וא"כ יש לחשוש טפי שיבא לסחטו.
- (מט) ועפי"ז, כשנוטל ידיו לנט"י, יזהר לא להרטיב בגדו, רק ידיו. ואם לא היצליח, ונרטב בגדו, האם מותר להמשיך ללבשו, או"ד צריך להחליף. ע' מ"ב ש"א קס"ב, ושעה"צ שם, ולכאו' אי"צ להסיר. ולטלטלו, מותר ע"י ב' בנ"א. ולשטחו, יל"ע, שהרי לא נראה רטיבתו כלל, וצ"ע.
- (נ) עוד היתר, הבאנו למעלה אות ד', שבסי' ש"א סעי' ג' היתירו במקום מצוה.
- (נא) עוד היתר הוא במקום חולי, כדמבואר ביה"ל לגבי רחיצת תינוק בערבה עם וינדלין.
- (נב) עוד היתר הוא בדליקה היתירו, ולכאו' ה"ה שאר הפסד הבאה פתאום, ואולי גם שאר הפסד ככלי. המקור לזה הוא המ"ב בהקדמה שהיתר השרייה במפה, ולא אסר גזירה שמא יסחוט.
- (נג) מגבת, הגר"ז כ' שע"כ אין איסור להרטיב אותו, דאל"כ איך מנגב ידו בשבת וממ"ב מבואר דלא כזה, שביאר בסי' ש"ב ס"ק נ"א, דמותר לנגב ידיו משום שהוא מים מועטים, ואה"נ מרובים יהיה אסור.
- (נד) ומבואר גם ממ"ב הזו, דמותר ליתן מים מועטים על כל בגד.
- (נה) להרטיב עור, כיון שסחיטתו הוא רק מדרבנן, כמו שער, אין איסור, דחז"ל רק גזרו על איסור דאורייתא. מיירי כשאין עליו תפירה של חוטים.
- (נו) ונכלל בהיתר זה הוא כל ספוגים האסורים בשבת מדרבנן, כגון שער פלדה שסחיטתן מחמת שהם כשערו, בזה אין איסור שרייה, ולכן אין גזירה שמא יסחוט. ואא"כ, אם נמצא בכיור בשבת, אי"צ להסירו.
- (נז) אם אינו טופח ע"מ להטפוח, אין איסור בשרייתו משום גזירה שמא יסחוט.
- (נח) עכשיו שנתבאר כל כללי האיסורים, יל"ע, נשפך מים או שאר משקים על הרצפה, איך מנגב אותו בשבת.
- (נט) ומצד ליבון אין בעיה כמו שיבאר, דליבון דרך לכלוך מותרת. אך יהיה בעיה מצד איסור רטיבה גזירה שמא יסחוט.
- (ס) ולהשתמש במטלונות יהיה מותר מצד זה, אבל לכאו' הם כשמל"א, ומותר לצורך גופו אם אין משהו אחרת. ויש לדון אם יש אפשרויות נוספות. אם אפשר לנקות עם טישו ונפקין חד פעמי, ודאי יעשה כן, ונדון רק היכא שאין לו.
- (סא) נפקין מבד אמיתי, ואינו חד פעמי, לכאו' מלבד ההקפדה שודאי יש על זה, יש גם שאלה של צובע.
- (סב) להשתמש בבגדיו הרגילים הנמצאים בסל הכביסה, לכאו' ודאי אסורים מחמת איסור הזו, שמקפיד עליהם ויש גזירה שמא יסחוט.
- (סג) ומגבת, לכאו' מקפיד עליו, ואינו רוצה שיהיה שרוי במים לזמן ארוך, וא"כ לא ישתמש בזה. ולכאו', מגבת המיוחד לניגוב כלים מקפיד פחות ממגבת המיוחד לניגוב גופו.

סימן ש"כ – מלאכת דש, מפרק, והגזירות

(סד) והיתר גדולה יש בסוגיין, ומקורו הוא מ"ב סי' שי"ט סקל"ט, דרך חיישינן לסחיטה היכא שהוא מים, משא"כ היכא שהוא יין או שאר משקין, בזה לא חיישינן לסחיטה, דממנ"פ אינו מתלבן ע"י הסחיטה, דהריחא וחזותא נשארין גם אחר סחיטה, וגם אין חוששין שיסחוט למימיהם.

(סה) ולפיכך, אין איסור לשרותו בשאר משקין, ואין איסור טילטולו כשנרטב בהן.

(סו) אלא יש לדון מה נכלל במים. לכאו' מים מוגזים נכללים, אבל לא ספרייט, דזה יש לו ריח, sticky, ועדיין צ"ע. יין לבן, נחלקו הפוסקים אם הוא כמים או לא.

(סז) עכ"פ, כל השאלה של נקיון וניגוב משקין שנשפכו, הוא רק במים וכדו', משא"כ שאר משקין מותר להבליעו בכל בגד שירצה [ויזהר מביטול כלי מהיכנו], ואינו אסור בטלטול. ופשוט, שסחיטה עצמה אסורה, ולא היקילו אלא בגזירה שבו.

(סח) להרטיב בגד כדי לכרוך בו לולבו, לכאו', מדעושה כן, ע"כ אינו מקפיד, ולכן אינו אסור בטלטול. אבל לענין לעשות כן לכתחילה, לכאו' זה שרייה בבגד נקי, שאין בו מעלה ביתר נקיון, עם כל הסברות שיתבאר במלבן.

סי' שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

סימן זו אינו ענין אחת אלא כמה ענינים שונים, ולכן נבאר הסעיפים הנוגעים אלינו.

--- מליחת אוכלין, ומלאכת מעבד – סעי' ב' עד ו' ---

סוגיא זו הוא ענין בפנ"א, ושייכת בעיקר למלאכת מעבד וכובש, והוא ענין שאינו מוכרת לבנ"א.

סעי' ב' – מי מלח ומלאכת מעבד

- (א) במשנה עג: ברשימת הל"ט מלאכות אי' 'והמלחו והמעבד את עורו'. וגמ' עה: פריך היינו מולח היינו מעבד, ומשני אפיק חד מנייהו ועייל המשרטט. וע' ערוה"ש^א ליתר ביאור הגמ'.
- (ב) ומעבד, כ' מ"ב שכ"ז י"ב שהוא ה"מולח את העור או שמעבדו בשאר דברים שדרך לעבדו, וכן אם דורס העור ברגלו עד שיתקשה או שמרככו בידו ומושכו ומשוה אותו כדרך שהרצענין עושין חייב דהוא תולדת מעבד. וכן אם מרכך העור בשמן ג"כ מענין עיבוד הוא וחייב".
- (ג) וממשיך, "צריך ליזהר מטעם זה שלא למשוך מנעל חדש בשמן [ובחיי"א כתב דחיובא נמי יש בזה] ויש אוסרין גם במנעל ישן".
- (ד) וחץ מהקדמה בהירה על מלאכת מעבד, גם חזינן מכאן כמה נקודות. קודם כל רואים שעבוד אינו דווקא בחומר חיצוני, אלא גם יד ורגל הוא עיבוד.
- (ה) גם מבואר, קשוי וגם ריכוך, שניהם מעבד.
- (ו) עוד מבואר, שעבוד אינו רק כשהוא שלב בתהליך יצירה, אלא גם אם נגמר יצירתו, וכבר יש עליו שם מנעל, יש מעבד, ואפ' אם הוא ישן.
- (ז) אולם, אינו מוכח מכאן לרכך נעל חדש ביד הוא מעבד, שהוא לא כ"כ אלא לגבי עור, אבל מנעל רק היזכיר שמן. וחז"ש אוסר בכל גווני, ואוסר אפ' אם לובשו אם כוונתו הוא לרככו.
- (ח) דוגמא לזה הוא Baseball Glove חדשה, שצריך למשוך אותו בשמן כדי שיהא ראוי להשתמש בו. ויהיה תלוי על אות הנ"ל אם מותר להניחו מתחת למזרון שלו ולישון עליה, לרככו.
- (ט) עדשות מגע שנתייבשו, ומניחו תוך מים לרככו, חוץ מאיסור מכה בפטיש, ר' פאלק אסר משום מעבד.
- (י) Shoe Tree, אם אינו מכה בפטיש, כגון שרק שומר הצורה הקיימת, מותר גם מצד מעבד, ואם מתקן הצורה, בין כך אסור משום מכה בפטיש.
- (יא) עכ"פ, עיבוד הוא מלאכה דאורייתא, ועיבוד אוכלין, אנן קיי"ל שהוא איסור דרבנן. וחז"ל אסרו עשיית מי מלח - כדתנן קח:: אין עושין הילמי בשבת - משום דדמי לעיבוד; דהיינו שנראה כמו שהולך לעבד עכשיו אוכל. כך למד רש"י המשנה. ורמב"ם מפרש באופ"א, שנראה כאילו כובש כבשים שאסור משום בישול.^ב ונרחיב על שי' זו בסעי' הבאה. ושו"ע פסק כאן כרש"י.

^א רמ"ב י"א.

^ב יש עוד מהלך, והוא מהירושלמי שעושה גמר מלאכה להאוכלין. והוכיח מזה האג"מ שיש מכה בפטיש באוכלין, דלא כביה"ל שי"ח סעי' ד.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (יב) מבואר בגמ' שיש ב' איסורי עשיית מי מלח. עשיית מים מרובים; ועשיית אפ' מועטים אם הוא עזין.
- (יג) **מועטים:** מה נקרא מים מועטים. מבואר מהפמ"ג שאינו הration, אלא הכמות שישאר בו לבסוף¹. וכמה מותר. כ' המג"א חיי"א גר"ז ערוה"ש, מותר לעשות רק מה שצריך לטיבול פתו או דג ועוף לאותה סעודה. ופמ"ג מוסיף שגם צריך להיות לאלתר כמו בורר. אולם המ"ב סקי"א כ' כל מה שצריך לאותה שבת, מותר².
- (יד) י"א" שהיתר זו של המ"ב הוא רק לענין זמן, שאינו נחשב כלאחר זמן, אבל ודאי הכמות הוא מותר רק כסעודה אחת. ומסברא אין לומר כן, וכן מסתימת המ"ב משמע שמתיר לעשות בב"א כל מה שצריך לכל השבת. וכן מבואר מא"ר והר"ן שהוא המקור, מובא בשעה"צ.
- (טו) מ"ב סק"ט בשם מאירי אוסר לעשות מי מלח הרבה שאינו ניכר שעושה להיום ויסברו שעושה לצורך חול. וק', ממנ"פ, אם עושה להיום, מותר כמש"כ, ואם לא, אסור מדינא ולא מפני שיסברו. וע' תורת המלאכות' שהביא בשם רנ"ק ליישב, שחוץ מאיסור עשיית המי מלח, יש גם איסור נוספת לעשותו בצורה שנראה כעושה לחול, דהיינו כדי שיהיה מותר, בעינין כמות מותרת, וגם לעשותו באופן שנראה כעושה להיום ולא לחול. ולכן אוסר לעשותו בכלי גדול, אבל בכלי קטן, מותר. ואינו ברור מהו כלי קטן וכמות קטנה המותרת, ולשני בנ"א ודאי אינו מרובה.
- (טז) סי' תע"ג ס"ק כ"א בענין עשיית המי מלח לכרפס בליל סדר, כ' המ"ב, וז"ל: אם חל בשבת, יעשה המי מלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמו שכתוב בסימן שכ"א ס"א – במהדורות חדשות כתוב סעי' ב' – ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט כמו שכ' שם.
- (יז) וקשה, הרי ביארנו דדעת המ"ב שמותרת לעשות כמה שהוא צריך, וא"כ מה הבעיא, יעשה מה שצריך, כמש"כ בסוף שיעשה מעט.
- (יח) ובהל' שבת בשבת תי' בשם הגר"ז דאסרינן משום שא"א לצמצם. וכ"ז הוא לפי הגר"ז שלא היתיר אלא לצורך אותה סעודה, אבל להמ"ב שמותר כל מה שצריך לאותה שבת, מה איכא למימר. ועוד, דע"ז א"א לומר כדמבואר בסי' שכ"א.
- (יט) ומחומר הקושיא צ"ל, דדרך עשיית מי מלח בליל הסדר הוא באופן של מלכות ושל 'כל דיכפין', ויותר ממה שצריך בעצם. וא"כ זה א"א לעשות בשבת עצמו שהרי זה מרובים. ואם לא עשה מבעו"י יקח רווחות של חומץ, ואם אין לו, יעשה מי מלח כפי שצריך, וזהו המעט שהזכיר.
- (כ) ואין לומר שכיון שמשתמש בו לרווחות זה נקרא שימוש, דאינו שימוש אמיתי. ואין לומר שיעשה כמה פעמים בכלי קטן, כמש"כ בשם ר' ניסים, דזה רק כשעושה כמה שצריך, אבל כאן הוא יותר ממה שבאמת צריך.
- (כא) אגב, נמצינו למדים, שישתדל שיהיה לו הרבה מי מלח בליל הסדר, וגם נתבאר שדעת המ"ב שמותר לעשות מי מלח ביו"ט, מדהיתחיל וכ' שאם חל בשבת.

¹ וכמה מלח עושה מי מלח, למעשה. גרגר א' למאה ליטר? טעם? צ"ע.

² האם יש איסור מיוחד של מי מלח מרובים, או שזה איסור הישן של הכנה.

³ אוח"ש ז' י"ב.

⁴ מעבד, עמ' ק"כ, אות ע"ב.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (כב) איסור עשיית מי מלח הוא לא רק במים אלא גם ביין, חומץ, ושאר משקין. וע' מה שנכתוב בעז"ה בסעי' הבאה אודות חומץ.
- (כג) איסור עשיית מי מלח, הוא אפ' אם אין דעתו ליתן לתוך הכבשין. כן הוכיח המ"ב דלא כהתוספות שבת.
- (כד) מ"ב סי' ש"כ סקל"ח מתיר ליתן מלח לתוך מים אפ' הרבה בלבד שלא יהא עזין. וק' הא עושה מי מלח מרובין.
- (כה) וצ"ל דאע"פ שכאן חולק על התוספות שבת לגבי היכא שינו נותן לתוך הכבשין, מ"מ אינו אסור אא"כ הוא נותן לאיזה אוכל, אבל היכא שאינו קשור לאוכל כלל, בזה מסכים להתיר – והתם מיירי כשרוצה ליטול ידיו, ולכן מותר. וע' בפמ"ג שהוא מקור להמ"ב שם, ויראה כמש"כ¹.
- (כו) ועפי"ז העושה מי מלח עבור כאבים בפיו, בלי שאלות של רפואה, יהיה מותר אם אינו עזין², כיון שאינו אכילה.
- (כז) מ"ב מביא יש מקילין לעשות אפ' מי מלח מרובים אם נותן שמן לפני שהמלח והמים יפגשו, כיון שהשמן מחליש כח המלח, אבל אם יש כבר מים ומלח, אין נתינת שמן בא עכשיו ומתירו. [דלא כבסעי' הבאה, בעז"ה.]
- (כח) והא דשמן מתיר, הוא חידוש, שהרי הגמ' לא כ"כ אלא לשי' ר"י, ואנן לא קיי"ל כן. והשו"ע לא הביא היתר זו. גם הגר"ז היחמיר. ומ"ב הביאו בשם יש מקילין. ערוה"ש כ' שמנהג להקל בזה.
- (כט) פמ"ג כ' שהיתר שמן אינו אלא במי מלח רגילין, אפ' מרובים, אבל לא במי מלח עזין.
- (ל) יל"ע, האם מיונו נקרא שמן לענינו. והפוסקים נקטו לקולא.
- (לא) אגב, מה נקרא שמן לענין זו – שמן זית? קנולה? שקדים?
- (לב) וצל"ע, כמה שמן מתיר המי מלח. טיפה?
- (לג) עזין: בגמ' כ' עזין אסור, מהו עזין, ומשני עד שיצוף ביצה, וכמה, שני שלישי מלח ושליש מים.
- (לד) הק' שו"ש הא כ"כ מלח אינו נמס כלל במים, ורק עד 36% נמס במים. ועו"ק, דהגמ' ק' מיניה וביה, שהרי כדי לצוף ביצה הוא הרבה פחות משיעור שני שלישי מלח. וצ"ע.
- (לה) רמ"א יו"ד קל"ה כ' שעזין הוא שלישי מלח. ואפ' אם זה יותר מתאים למציאות, מ"מ הגמ' מפורש דלא כזה. והמ"ב ש"כ ל"ח סותם שני שלישי מלח.
- (לו) עכ"פ, מי מלח עזין אסור לעשות אפ' מעט. והטעם, כ' המ"ב הוא משום שנראה כאילו עושה מורייס לכבוש בו דגים. דהיינו, אם אינו עזין ומועטים אינו נראה ככובש או מעבד כיון שהוא רק מעט, אלא לטבול בו פתו וכו', משא"כ עזין אינו עושה אלא בשביל זה, וא"כ גם מעט אסורה.
- (לז) וממשיך בשם א"ר, דאם עשה מורייס מבעו"י, אם נתייבשה, מותר להוסיף בה חומץ. וע' בא"ר בפנים, ותראה שכ' "... התיר להוסיף חומץ במורייס שכמעט לגמרי נתייבשה". ותמוהה, איך כ' המ"ב בשם א"ר מה שלא כתב, ועוד, למה מותרת, הא עושה מי מלח עזין. וצ"ע. בשלמא

¹ עיי"ש שכ' דכאן אסור כיון שנותן לתוך הכבשים. והמ"ב שאוסר בכל גווני, עדיין הביא פמ"ז הזו, אלא ע"כ זה כשלב יותר גרוע מלתבשיל, דהיינו התו"ש היתיר כשהוא לתבשיל, ואנן ניקיל כשאינו לאוכל. כן צריך לומר.
² ובלי זה, הוא מועטין.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

הא"ר, מובן היטיב, אינו עושה מי מלח, אלא יש כבר ורק מוסיף כדי שיהיה יותר, ולא אסרו אלא נתינת מים ומלח יחד, אבל היכא שנתון כבר מותר להוסיף מים, מותר, אבל מ"ב צע"ג.

(לח) למעשה רואים, כ"ז שיש כבר מי מלח, מותר להוסיף מים לתוכו.

(לט) העושה מי מלח בפיו, אינו נכלל באיסור זו, ולכן Tequila, מותרת.

(מ) ע"פ כל הנ"ל, יש לדון איך מותרת לעשות Dressing לסלט ממים או שאר משקין, ומלח.

(מא) יעשה כמות הצריכה לשבת זו בלבד, וגם לא יעשה בכלי גדול, כמש"כ בשם ר' ניסים.

(מב) ואם יש בו שמן, מותר אם נותנו לפני ה'שידוך' של מים ומלח, ומותר גם מרובים, אך יזהר מאיסור הכנה.

(מג) ע' מה שנכתוב בסעי' הבאה לגבי רוטב של חומץ.

(מד) מי סוכר, לא מצינו שיהיה בכלל איסור זו, חוץ ממנחת שבת^ט שחשש לזה.

(מה) לא מצינו ששאר רכיבים יבשים כגון סוכר או תבלינים, יחלוש כח המלח עם המשקה, אלא בכל אופן אסור.

(מו) מי שטובל ירקות במלח, כדיתבאר בסעי' הבאה, ונעשה המלח רטוב, אין לחוש שזה יהא נחשב כמי מלח עזין או אפ' רגיל. והטעם, שגזירה כזו שחששו משום דנראה כמעבד, לא שייך אלא כשעושה פעולה שנראה כן, אבל היכא שאינו עושה אלא ע"י פס"ר, שוב אינו נראה כמלאכה, ואינו בכלל הגזירה. כלל זה שמע ר' שרגא מר' ניסים. וזה דלא כדמובא בשמו בתורת המלאכות.

(מז) השאלה היא, איך מוסיפין מלח למרק וטשולנט, הא עושה מי מלח. מרק עוף יש לו שמן?

סע' ג' – מליחת ירקות^א, וסעי' ד' וה'

(א) מגמ' מבואר שאסור למלוח^ב ירקות^ג הרבה יחד. ונחלקו בזה הראשונים. רש"י ס"ל דזה איסור של דמי לעיבוד, דאע"ג שאין עיבוד באוכלין, היינו מדאורייתא, אבל מדרבנן יש, וא"כ אסור למלוח אפ' כשרוצה לאכול [פרטים בהמשך], דכיון שאם ישאר ככה יהיה מעבד, עכשיו נראה כמעבד. והרמב"ם חולק, וס"ל דאין עיבוד באוכלין כלל, וכאן אסור משום דנראה ככובש בבשים. עיין בהערה^ד.

(ב) ופשוט, דמח' זו הוא לשיטתם איך למדו סעי' הקודם, אות י"א.

^ט פ' צ'.

^י סמוך למראה מקום הנ"ל שם.

^א בספר קצות השולחן קכ"ה ה', מביא בשם ר' שמואל חיים חבאלקין שאמר להמחבר שפעם אחת סעד אצל מרן הח"ח בשב"ק, ומלח כמה חתיכות צנון, ואח"כ תפס מה שעשה, ודחה החתיכות ולא אכלם. ומביא סיפור זה לדון לגבי מעשה שבת דרבנן בשוגג. וסיפור זה תמוה מאוד, וקשה להאמין שקרה באמת, שהרי הח"ח יעבור על איסור דרבנן בשוגג! ועוד למה לא הוסיף עליו שמן וחומץ, ולמה לא אכלם כדי שלכה"פ לא יכבשו ממנו. רצ"ע.

^ב בספר קיצור הלכות שבת מתיר מליחה אם הוא לטעם בעלמא, וסוגיא זו הוא כנגדו.

^ג בספר שבות יעקב אוסר מליחה רק כשמוציא המרירות של הירקות, אבל שאר ירקות לא. ומ"ב מבואר דלא נקט כן.

^ד סוגיא זו מדבר לגבי מליחת אוכלים במלח. ולכאן הוא הדין לגבי שפיכת מי מלח עליהם, המוכן מבעו"י או כסעי' הקודם.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (ג) נמצא, דקשה הלכתא אהלכתא, שהרי בסעי' הקודם פסקי' כרש"י, דדמי לעיבוד, ואילו כאן המחבר כ' דאסור למלוח חתיכות צנון משום דנראה ככובש כבשים. היתחיל ברש"י וסיים ברמב"ם. כה"ק פמ"ג.
- (ד) ויישב, דבעצם ס"ל השו"ע כרש"י, אלא כאן כיון שאוכלו מיד, ס"ל דנעקר הדמיון לעיבוד, ולכן אוסר כהרמב"ם משום כובש. ולא היבנתי ממש יישוב זה, ומ"מ ההלכה כן הוא.
- (ה) מג"א וב"ח ושאר אחרונים למדו סעי' זה כרש"י וחלקו על השו"ע, ואסור משום דדמי למעבד. גר"ז חושש לשני הדיעות. והמ"ב ס"ק ט"ו הביא גם דעת רש"י.
- (ו) נפק"מ בין רש"י לרמב"ם הוא דבר שאינו דרכו לכבוש אך נשתנה ע"י המלח, להרמב"ם אינו נראה ככובש, ואילו לרש"י עדיין דמי לעיבוד.
- (ז) וא"כ, תמוהה המ"ב, שהרי מביא דעת רש"י, ואעפ"כ בס"ק י"ג כ' דדבר שאינו דרכו לכבוש, מותר למלוח. וק', הא עדיין דמי לעיבוד?! וע' פמ"ג שהוא מקור המ"ב, וכ' שגם לרמב"ם דבר שאינו דרכו מותר – מה קרה?
- (ח) וע"כ צ"ל דדבר שאינו דרכו לכבוש, ג"כ אינו דומה לעיבוד, אע"פ שנשתנה מחמת המלח^{טו}. ולכן, להלכה, כדי שנאסור, בעינן שיהא דרכו לכבוש, שהרי גם רש"י מסכים לתנאי זה. ואם נשתנה מחמת המלח, זה לבד לא יאסר. אולם, יש לכא' מקום להחמיר בדבר שאינו דרכו לכבוש אך נשתנה מחמת המליחה.
- (ט) והשתא דאתית להכי שלכו"ע בעינן דרך לכבוש, כדאי לבאר קצת ענין כבישה.
- (י) השו"ע כ' דהאיסור למלוח הוא משום דנראה ככובש כבשים, והכובש אסור מפני שהוא כמבשל. וזה המקור לאיסור כבישה בשבת.
- (יא) הפרישה, כרתי ופלתי, מור וקציעה, נוד"ב, היסכימו דהכובש בשבת חייב כמו מבשל. וכן מצדד ערוה"ש. אולם המ"ב כ' בפשיטות דודאי אין בו חיוב כיון שאינו תולדת האור^{טז}, אלא אסור מדרבנן. וכדבריו כ' גר"ז וחכמת אדם, וכן נקטינן להלכה.
- (יב) ולכו"ע יש איסור בישול אחר כבישה, כגון חמוצים ליד הירושלמי קוגל, וכ"כ פמ"ג.
- (יג) ולענין כבישה אחר כבישה, אם לא נכבשו כל צרכן, אסור להחזירו. ויל"ע מה הגדר של כבוש 'כמאב"ד', כבוש כ"צ, מצטמק ורע לו, מצטמק ויפה לו.
- (יד) לרש"י, דאסור משום דדמי לעיבוד, כמה צריך שיכול להשתנות מחמת המלח. מבואר מסוף הסעי' דמותר למלוח ביצה [אם אינו להניחו, ע' סעי' ה'], וכ' מ"ב דאין מועיל להם המלח כ"כ. וצריך לברר גדר זה ותדון לגבי מינים אחרים.
- (טו) עכ"פ, דבר שאינו דרכו לכבוש, אמרנו שמותר [יש מקום להחמיר]. ומה דרכו לכבוש ומה לא.
- (טז) מלפפונים, הדרך לכבוש, ונשתנה.
- (יז) עגבניות, הירקות, ישנם מקומות שמוכרים אותם כבושים, ויש לדון אם זה קובע הדרך. שש"כ והל' שבת בשבת כ' שאינו הדרך.

^{טו} צריך לחדד ההבנה, אבל עדיין הדין כן הוא.

^{טז} לכא' מכאן יש ראייה לגבי בישול במיקרוגל נגד ר' משה, שי"ח ג', עיי"ש.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (יח) ואדומים, יש אנשים שכובשים אותו, ויש לדון אם זה מספיק. אך, יש לאסור, כיון שאנשים Marinate אותם, וא"כ זה די לנו לאסור.
- (יט) בצל, דרך לכבוש. בצל מבושל מותר.
- (כ) שום ג"כ הדרך ואסור. ואפ' אם אינו כובש לבד אלא יחד עם שאר מינים, עדיין אסור, וכ"כ חו"ש.
- (כא) גזר, דרכו לכבוש. ודלא כהל' שבת בשבת.
- (כב) אבקדו, אינו הדרך לכבוש, אך נשתנה מעט מחמת המלח, ולכאו' זה פחות מביצה, וכן בחו"ש היקיל. ונבאר בהמשך לגבי מה ששופכים עליו מיץ לימון.
- (כג) דברים מבושלים כגון הירקות המגיעים בשימורים כגון ארבע"ס, אין הדרך לכבושם, ואינו נשתנה מחמת המלח. מה שהוא 'שימור' אינו מחמת המי מלח אלא מחמת סיבות שונות, ואינו שם אלא להטעם.
- (כד) סלט ביצים, שיש בתוכו בצלים, אם הם מבושלים, בסדר. אולם אם הם חיים, אם יש שמן, בסדר, מיונז, יש לדון אם הוא כשמן. ואפ' אם ניקל בזה, צריך ליזהר דכל מקום שמפור מלח יהיה שם מיונז או שמן. וע' בהמשך מה שיש לימוד זכות.
- (כה) כרוב, הדרך לכבוש, Sauerkraut, ולכן אסור.
- (כו) פלפל, הדרך לכבוש, ולא משנה הצבע או הסוג.
- (כז) צנון, Radish, הדרך לכבוש, וכן קולורבי.
- (כח) חסה, מבואר ממ"ב שהיו כובשין שלאטין. וק' וכי באמת עשו כן בעבר? וראינו ממקורות שונות, שאכן הדרך בזמניהם היה לכבוש חסה. וא"כ יש לדון, בזמננו שממש אינו הדרך בכלל, האם יהיה מותר, או"ד האיסור במקומו עומדת.
- (כט) פטריות, האם זה הדרך לכבוש?
- (ל) כ' רש"ז בשש"כ, דאינו הדרך לכבוש אלא פירות וירקות שלמים, אבל חתיכות אינו הדרך, ולכן אינו נראה כמעבד או ככובש כבשים. וקשה לסמוך על זה, שהרי ענינו רואות בכל אריזה של מלפפונים חמוצים יש חציים, וגם מגיע חתיכות, ואפ' אם לא היה כן, מ"מ ק"ק לסמוך על סברא זו לבד.
- (לא) מקולף, לא מצינו מי שיחלק בזה.
- (לב) ע"פ כל מה שלמדנו עד כה, נשאלת השאלה, איך מכינים סלט בבית ולפזר עליו מלח, הא יש כאן הרבה יותר מד' וה' שהיתיר השו"ע.
- (לג) בשלמא אם יש שמה שמן או חומץ [נבאר בהמשך], אבל אם יש רק שאר תבלינים, מה איכא למימר.
- (לד) והאוח"ש היתיר אם רוב הסלט הוא הסוגים המותרים. וק' וכי שייך כאן ביטול ברוב? אלא נראה שיש ללמד זכות על המקילין מטעם אחר, והוא, שביארנו שהחשש הוא שנראה ככובש,

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

וא"כ היכא שמעורב בשאר מינים שאינו הדרך לכבוש, אין זה מצב שנראה ככובש^י, דאינו הדרך לכבוש כשמעורב בדברים 'רעים'. ובפרט אין למחות היכא שהם חתוכים שרש"ז היקל. ואין זה היתר אלא לימוד זכות.

(לה) וסלט של חסה, לכאן יש לסמוך על הצד שהבאנו למעלה להתיר ללמד זכות על המולחים.

(לו) ועפי"ז, סלט ביצים שיש בתוכו בצלים אין למחות על המולחים אותו, מטעם שכתבנו למעלה וכאן.

(לז) אם יש בתוכו מיונז, יש לחשבו כשמן ולהתיר, בצירוף סברא זו.

(לח) וסוכר, האם הוא כלול באיסור זו, שהרי ככה הם משמרים אוכלים. וכן בחומרי שימורים עצמם, האם מותר להשתמש בהם בשבת. וע' בשש"כ שביאר שמלח מושך הלחות של האוכל ומייבשו ולכן משמרו, וזהו כיבוש שאסרו חז"ל, משא"כ סוכר וחומרי שימורים אינם פועלים בהאוכל, אלא מעכבים bacterial מלבא ולהרקיב האוכל.

(לט) ליתן שן לתוך חלב לשמור טריותו, חו"ש בתורת המלאכות מתיר, דאינו כובש אלא שומר מצב הקיים.

(מ) ולפי"ז, ה"ה סוכר, וכן דבש שרק שומר מצב הקיים.

(מא) כ' בספר בהל' שבת בשבת, דאח"כ מותר לפזר דברים אלו על אוכלו בשבת, מ"מ היכא שבכוונה הולך ומשמרו להעתיד, מלבד האיסור של הכנה, לכאן זה עצמו כלול באיסור כובש ומעבד בשבת, אפ' אם חז"ל לא גזרו על עשיית כן לאכילה.

(מב) ולכאן מבואר מחו"ש דלא כדבריו, ומתיר גם לקיים.

(מג) ור' ניסים הנ"ל ממשיך ומסתפק אם מיץ לימון על אבקדו, האם הוא פועל בגוף הפרי לקיימו וכובש או רק מעכב דברים חיצוניים. וכן יש לעיין כששופך ע"ג תפוחים וכדו'.

(מד) ועל הצד שהוא כובש ממש, יוצא שאבקדו הדרך לכבשו, וא"כ ה"ה למלחו יהיה אסור. ונמצא סתירה בדברי ר' ניסים שהיתיר מליחת אבקדו, וכאן מסתפק אם הוא כבישה. ויש לחלק ולומר, שאפ' אי מיץ לימון כובשו, מ"מ המלח לגבי אבקדו אינו כלום, רק מיץ, ולכן מותר למלחו. אלא שלפי"ז, יהיה אסור ליתן מיץ לימון לאבקדו לטעם, שאולי הדרך לכבשו ככה.

(מה) להחזיר הגרעין לפרי כדי שלא ירקב מותר לכו"ע, שאין זה משמר, אלא מחזיר למצבו הטבעי. וכן מותר ליתן דברים למקפיא לשמור טרייתם.

(מו) למלוח דג ובשר חי ומבושל, יתבאר בסעי' ה'.

(מז) עכשיו שנתבאר על מהו האסור למלוח, צריך לבאר מה מותר ומה אסור.

(מח) כ' שו"ע דאסור למלוח חתיכות צנון [וה"ה כל הנ"ל] ד' או ה"י ביחד, אלא אחת אחת לבדה ואוכלה. ומבאר המ"ב דכשעושה כמה יחד, אע"פ שאינם נכבשים או מעובדים אלא אוכלם תכף, מ"מ נראה ככובש וכמעבד. משא"כ כשכל אחת מונחת לבדה, אינו ככובש ואינו נראה כמעבד.

^י יש לחלק לכאן בין היכא שיש מעט שאינו הדרך או הרבה או הרוב.
^י ד' או ה'? תלוי על הגודל?

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

(מט) ואם מולח אפ' אחת, ומניחה להזיע, אסור מדינא, דזהו כיבוש ועיבוד. ומביא מהמג"א שהמנהג הוא שלא למלוח כלל, אלא מטבל אחת ואוכל מטבל אחת ואוכל.

(נ) הקצוהש"ח מיקל לפזר מלח על הירקות שעל הכף או מזלג שלו, ודמי לטיבול בזמניהם. דהנה, מבואר מפמ"ג דבזמניהם, כשהיו רוצים לאכול מיד היו טובלים, ואם היו רוצים לכבוש, היו מפזרים [אולי בגלל שלא היה Saltshaker בזמניהם]. ועפי"ז בזמננו זה להיפך, שבשעת אכילה מפזר ב-Saltshaker, משא"כ כשכובש. ולכן היקל הקצוהש"ח. וע' סעי' ד' ומה שנכתוב בשם הערוה"ש.

(נא) ובספרו של Ribiat כ' שחתיכה אחת המותרת כולל גם מלפפון שלם. וזה אינו, דאם אינו מכניס לפיו בבת אחת אינו חתיכה אחת, ואדרבה אין זה דרך אכילה.

(נב) מ"ב מביא מנהג שחותכין צנון דק דק, ואח"כ מפזרין עליו מלח, ומקשה, הלא זה חתיכות הרבה שאסור השו"ע, ויישב, וז"ל: ונראה דכיון דאין מניחין אותו כלל להזיע אלא שופכין שם החומץ וגם מינים אחרים לא דמי לעיבוד וכ"ש אם שופכין שם שמן תיכף שהשמן מחליש כח המלח, עכ"ל.

(נג) ומבואר מכאן, דנתינת שמן על המלח מהני להתיירו, אפ' אם מינחו אחר המלח. וזה חידוש, שהרי בסעי' הקודם לגבי עשיית מי מלח לא היתיר אם נתן השמן אח"כ. וא"כ, באמת צ"ע למה כאן מותר. ונראה לומר, דהתם האיסור היה העשייה, דנראה כהולך לכבוש ולעבד, וא"כ אם בשעת עשייה עבר, לא מהני מה שתיקן אח"כ, משא"כ כאן, אינו העשייה שאסור, אלא שהייתו כן, ולכן אם קודם ששהה היחליש כח המלח, מותר. ולפי הנ"ל צריך לחלק בין נתינת שמן תכף שמהני, ואכילתם תכף שלא מהני. והביאור הוא, שאם הוא צורת כבישה, ורק חסר בזמן, זה אסרו חז"ל, משא"כ כשאינו עושה צורת כבישה כלל, אלא אוחו באמצע מעשה אריכתא של נתינת תבלין, בזה מותר, ולא מחלקינן המעשה שלו לחצאין. ולפי"ז יוצא, אם שכח או שגג ומלח ירקות, לא יהני נתינת שמן או חומץ עליו אח"כ, אלא רק באופן שכוונתו מתחילה היה ליתן שמן וחומץ מותר^{יט}.

(נד) גם מבואר מכאן, שלא רק שמן מהני לתקן, אלא גם חומץ. וזה תמוהה, שהרי בסעי' הקודם, איסור עשיית מי מלח היה גם במלח וחומץ כדמבואר התם במ"ב להדיא, וא"כ איך יכול להיות שכאן בה החומץ ומתירו.

(נה) והנראה לומר בזה, דרך כבישה בירקות הוא או ע"י מלח או ע"י חומץ. אך כשכובש ע"י חומץ, הוא שורה אותו כולו לגמרי תוך החומץ. וזהו טעם איסור עשיית מי מלח בחומץ, דאח"כ החומץ מחליש כח המלח, מ"מ החומץ גופיה הוא אסורה, ולכן אסור להכינו משום דנראה כמתקן חומץ לכבישה. ומועטים מותרים, כיון שאינו הדרך לכבוש במעט. משא"כ כשכובש ע"י מלח או מי מלח, עדיין הוא הדרך לכבוש להתחיל עם מועטים, ובמשך הזמן להוסיף, לאפוקי חומץ שמיד מתחיל עם שרייה גמורה. ולכן בנידו"ד, אם יש קצת מלח עליו, הוא נראה ככובש, ומדשפך על המלח קצת חומץ, אז החומץ החליש כח המלח, ומצד החומץ גופיה אינו בעיה כיון שהוא רק מעט ולא שרייה.

^{יט} ואולי זה יישוב קצת להסיפור שהבאנו בהערה ריש הסימן בהח"ח, שלא נתן עליהם שמן, כיון שכבר מלחן שלא על דעת ליתן שמן.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (נו) ואפ' את"ל שאינו מוכח לומר כן בדברי המ"ב, מ"מ בהקיצשו"ע^כ מוכח לומר כן, וא"כ ה"ה כאן.
- (נז) ולפי"ז, כשמכין סלט, ורצה לתת מלח ואח"כ חומץ, מותר לכתחילה. ודלא כח"ש דמשמע שהוא רק לימוד זכות.
- (נח) ולפי"ז, הרוצה להכין סלט שיש לו רוטב חמוץ ול Marinate, יהיה בעיה של כובש בחומץ, כגון סלט מלפפונים או קאולסלו. אך זה אינו, שהרי איסור עשיית כובשים בחומץ לא מצינו כאן גדרים בזה, ולכן נחזור להכללים שאנו יודעים כבר, שכבוס כמבושל רק אחר כ"ד שעות, ולכן כאן מותר לכתחילה.
- (נט) ולא נשאר לנו אלא שאלה אחת בלבד, אם יש איסור כובש במלח, ואסרי' כאן אפ' בלי שיכבשו, מפני שנראה, ה"ה כאן אם אמרי' שלכבוס ממש בחומץ אסור, נאסר גם ליתן לחומץ לזמן מועט לפני שיכבשו.
- (ס) צריך לברורי, כמה שמן וכמה חומץ מחליש כח המלח. ומים על המלח אינו מתיר, שהרי זה מי מלח. אך אם יש הרבה הרבה מים, שהלך כל המלח, מותר. וכמה?
- (סא) מ"ב אוסר לשפוך יין לתוך החומץ אם מכוון שיחמיץ, שזה כובש כבשים. ולהוסיף מים, שש"כ מיקל שאינו נכבש אלא מחליש כח החומץ. ועורוה"ש חולק על המ"ב ומתיר אפ' יין. ומשמע מדבריו שהמחמירים היו אוסרים גם במים. ולמעשה יש להחמיר ביין כיון שזה נתהפך לחומץ ממש, ולא במים שהוא רק Diluting.
- (סב) וקשה, למה המ"ב רק אסר אם מכוון לזה, הא אפ' אינו מכוון הא כובש כבשים, ומאי שנא מכל הסעי'.
- (סג) כל מה שאסרנו בסעי' הזה, הוא אסור גם ע"י עכו"ם, ומותר רק בכללי שבות דשבות.
- (סד) שו"ע סעי' ד' בשם יש מי שאומר, מותר לטבול כמה חתיכות ולא רק אחת אחת, ולהניחם לפניו כדי לאכלם מיד זה אחר זה.
- (סה) וכ' המ"ב דכבר מבואר למעלה שמנהגנו הוא לטבול אחת אחת, ולא לעשות כמה. הערוה"ש כ' דהעושה כן יש לו על מי לסמוך^{כא}, והמנהג כהנ"ל. ויש אנשים שמפזרים מלח על כמה חתיכות ואח"כ אוכלים כולם. ולפי הערוה"ש הזה, בצירוף מש"כ לעיל אות נ', יש להם על מי לסמוך, אבל אין לעשות כן לכתחילה.
- (סו) סעי' ה', בשר מבושל וביצה מבושלת אסור למלוח אם הוא להניחה, אבל לאלתר כבר היתרנו בסעי' ג'.
- (סז) ומ"ב מביא מח' מה נקרא להניח, ולבסוף מיקל כל זמן שהוא לאכילה בשבת זו, וכ"כ בבית"ל, ולהניחו היינו אלאחר שבת.
- (סח) בשר חי ודג חי, אסור למלוח כמו ירקות, דדמי לעיבוד וכבישה. ולכן אסור למלוח Carpaccio.

^כ פ' כ"ד.

^{כא} ממ"ב אינו מבואר כן, שהוא כ' רק שהמנהג אינו כן, ולא כ' שיש להם על מי לסמוך.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (סט) מתיר המ"ב להדיח בשר חי לאכלו. ואם עושה כן כדי שלא יאסר, אסור, ואינו מותר ע"י גוי אלא במקום הפסד. ואח"כ מביא א"ר ונוד"ב שמתירין גם ע"י ישראל. ואינו יודע למה.
- (ע) מבואר ממ"ב הזו, הכנה ע"י גוי שמיה הכנה. הדחת דם אינו בורר. יש אופנים שגם מניעת היזק שמיה הכנה.
- (עא) סעי' ו', מליחה שייכת גם בדברים מבושלים אפ' אינו להניחה, כגון בפולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן. ודינם כמו ירקות בסעי' ג'.
- (עב) וכבר כתבו האחרונים, שבזמננו אין לנו מציאות כזה, וכל התבשילים שלנו לא שייך בהם כבישה ועיבוד.
- (עג) מליחת אוכלין ביו"ט, ע' מ"ב תק"י כ"ז שחושש לכתחילה. ולכאוף היה מקום לדון בזה, ותלוי אם משום כבישה או עיבוד, ואכ"מ.
- (עד) היוצא מדברנו לענין מליחת אוכלין: ירקות שאסור למלוח, יטבול אחת ויאכול, אחת ויאכול. ואם רוצה לפזר, ע' סק"נ שיש צד להתיר. ולמלוח כמה ולאכול מיד, יש מי שמתיר, אבל המנהג אינו כן. וגם המיקל לא היקיל אלא כשאיןם נוגעים, לאפוקי סלט, וכשאוכלם מידי. להכין סלט עם רוטב של חומץ, אם הוא רק רוטב, מותר. ואפ' יש בתוכו מלח, אם יש שמן או חומץ, מותר. ואם יש מיונו, ג"כ יש מקום להקל. אם הוא לא רק רוטב של חומץ אלא Marinade, זה חמור טפי, ואפ' לאוכלו מיד, צ"ע. חומץ, לא מצינו ששמן ומיונו יתירו, רק במלח, וגם סוכר לא מצינו שיתיר.
- (עה) הנה, עכשיו שמעתי שכל מלח רגיל לשולחן אינו מומלץ לכבוש איתו, כיון שיש בתוכו חומרים שמעכבים הכבישה, ואין להשתמש אלא במלח גס. – האם זאת אומרת שבמלח רגיל עכשיו יכול לעשות כל מה שרוצה? יל"ע בזה.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

--- מלאכת טוחן ---

מלאכת טוחן אין לו סימן מיוחד שלו, וגם אינו הולך לפי סדר הסעיפים.

סע' י"ב, ז', ח', ט', י' – דיני טוחן בשבת

- (א) כ' הרמב"ם שיסוד מלאכת טוחן הוא לקחת גוף א' ולחלקו לגופים הרבה.
- (ב) וע"כ הכוונה הוא לגלות לנו הגודל של טחינה, שהרי ודאי אם טחן חתיכה אחת דק דק אסור ואי"צ לטחון הרבה כדי לעבור, אלא שצריך לברורי, מהו שיעור זו.
- (ג) אם טוחן אותו עד שהוא אבק, ודאי זה טוחן, דומיא דקמח במשכן. וכמה גדול מותר? הביה"ל בשם היראים כ' דלא נודע לנו שיעור דקות כדי לחייב, ולכן יש לזהר בו מאוד.
- (ד) אך, עדיין צריך לברר, מהו הגודל שודאי אינו טוחן ומותר, שהרי לא כל חיתוך הוא טוחן. החו"ש נתן גדר שמוכן מאוד, דכל שאין לו חשיבות בפנ"ע, אלא דרך שימוש הוא ב'ציבור' ובכמות גדולה, שייך למלאכת טוחן. דהיינו, הלוקח תפוח וחותכו לריבועים, הרי אוכל כל א' בנפרד, וא"כ אינו בכלל טוחן, אבל החותך סלט שעל מזלג שלו יש כמה חתיכות ירקות ביחד, זהו טוחן. וגדר זו מובנת מאוד בדברי הרמב"ם שכ' גופים הרבה, דהיינו ששימוש הוא ע"י הרבה מהם. ואיני יודע אם יאסר החו"ש אם חותך לגודל שעל מזלג יהיה שתי חתיכות או שלוש, שהרי אין זה הרבה. ולכא' כיון שהביה"ל גילה לנו שצריך להחמיר כל היכא שיש ספק, ע"פ הנ"ל יזהר לא לעשות אפ' גודל שאוכלים שניים ביחד, אם לא בצירוף שאר ספקות.
- (ה) ובשש"כ ו' ו' כ' בשם רש"ז דכל שאי"צ ללועסו, זהו תיקון של טוחן, וגודל יותר מזה אינו טוחן. וזה קשה טובא, הרי כל אוכל הוא אוכל ואינו בולע בלי לעיסה, ואפ' אורז וכדו', ולפי"ד יהיה טוחן רק באבק! אלא ע"כ כוונתו שאי"צ בלעיסה, ואע"פ שלועס, מ"מ אפשר לבלוע. וגם זה צ"ע מצד הלומדות, ועו"ק הרי יכול לבלוע עגבניה שרי ולא למות, וא"כ נימא שגודל כזה הוא טוחן. אלא ע"כ הכוונה הוא שנוח לבלוע. וגדר לזה, הוא כל שיש כדורים בגודל כזה, כגון מלטיויטאמינים, מוכח שנוח לבלוע, וא"כ כל שחותך לגודל כזה הוא טוחן. אך עדיין אינו ברור כ"צ, שהרי אינו תלוי רק בגודל אלא בצורה, כגון רבוע בחצי הגודל קשה לבלוע, וגם תלוי מהו החומר, שקרקר קשה יותר לבלוע יותר מחתיכה של Kiwi, ועוד דאם הביה"ל והיראים נסתפקו מהו הגודל, הרי מבואר שלמדו דלא כזה. [על החו"ש אינו קשה, דרק מבאר מהו השאלה.] וצ"ע למעשה. עכ"פ מה שרואים מזה דאינו מוכח שיש הפרש גדול בין חו"ש לרש"ז.
- (ו) עכ"פ כדאי לדעת כל השי' והגדרים, שהרי ישנם אופנים שהפוסקים אמרו לעשות חתיכות גדולות קצת, והיינו לא דק דק, כדי להרויח כמה שיטות.
- (ז) יש Kitchen Gadget שלוקח מלפפון או גזר וחותכו לSpiral ארוך [כעין 'גרולט'ע פיאות]. וע"פ הנ"ל לכא' מותר גמור, שהרי אינו מחתכו לחתיכות הרבה, אלא עדיין הוא חתיכה אחת, הגם בצורה שונה מעיקרא.
- (ח) וכן אם לוקח בננה ומרסק קצתה [לפי המחמירים דלקמיה], ועדיין מחבור לשאר הבננה, לכא' לא יהיה טוחן כיוון שאינו חלקים הרבה מאחר שהוא עדיין מחובר. יל"ע בזה, הואיל ולהמחמירים נחשב כחתיכות נפרדות?

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (ט) נחלקו גדולי האחרונים, החזו"א ור' משה, האם ריסוק ומיעוך הוא בכלל טוחן. דהיינו ריסוק בננה, אבקדו, תפו"א מבושלים, וכו' וכו', שאינו טוחן לחלקים הרבה אלא לגוש אחד, האם זה טוחן.^א
- (י) חזו"א^ב טען דפשוט שזה טוחן. מאידך, ר' משה^ג כ' שאינו לחלקים הרבה, ולכן אינו טוחן. וכ' ר' משה דלכאו' קשה על שיטתו מהא דאין מרסקין גרוגרות וחרובים לפני זקנים, הרי מבואר שריסוק אסורה, ויישב, שגרוגרות, כשמרסקן נפרדין לחתיכות קטנות, ואח"כ נדבקין זה לזה, משא"כ בננה הכל תמיד גוש אחת. ר' משה כ' שבדק המציאות וכן הוא, אולם אנו בדקנו המציאות, ולא מצאנו חילוק ביניהם, וא"כ המציאות שלנו נוטה שיש ראייה להחזו"א מהא דאין מרסקין לפני הזקנים.
- (יא) וא"ת, איך אוסר החזו"א ריסוק, הא אינו לחלקים הרבה, וא"כ איך הוא טוחן. י"ל דס"ל שריסוק היינו הפרדה ומיד הדבקה בב"א, ולכן הוא מעשה טוחן, משא"כ ר' משה למד כיון דלבסוף הוא דבוק, לא מסתכלים על מה שקרה באמצע. א"נ י"ל, שענין טוחן הוא לשנות הform, הצורה, כגון מגוף אחד לאבק או חלקים הרבה, ואם משנה הצורה בלי שיחלק לחלקים הרבה כגון שעושה Mush, הבין החזו"א שגם זה כלול במלאכת טוחן. א"נ ר' משה למד שעדיין גוש א', וחזו"א למד שהוא חלקים הרבה דבוקים?
- (יב) לר' משה האם מותר עכשיו לקחת הבננה מרוסקת ולחלקו לחלקים קטנים. האם מותר לעשותו רך כמרק. לפי החזו"א, האם מותר לקחתו ולעשותו מרק. ואם היה כך מתחילת בריאתו כגון בננה ישנה?
- (יג) בבננה רכה מאוד, כגון השחורים, האם יסכים החזו"א שמותר לרסקו, הרי הוא כבר 'מרוסק', ואינו משנה כלום אלא מעיקרא בהקליפה ועכשיו בכוס. ורש"ז בשש"כ לגבי אבקדו, כ' שאם הוא רך מאוד, הוא כבר נטחן. אך למעשה, כדי להתיר מטעם זה לחוד, צריך להיות ברור יותר ממאה אחוז שהוא כבר רק ממש.
- (יד) וכן יש לדון בבננה ירוקה, שעדיין קשה, האם יסכים ר' משה לאסור, שבזה אינו כ"כ גוש אחת. ודעתי נוטה לומר שיסכים.
- (טו) כשאינו שוברו וטחנו כלל, אלא מרכך בעלמא, בזה גם החזו"א מסכים שאינו טוחן כלל.
- (טז) בענין טוחן מכיוון אחת, דהיינו שהוא ארוך ודק וצר, האם יש בזה משום טוחן, לכאו' מבואר בגמ' שהלוקח קנים וחותרם לאורכם כדי לעשות כלכלה אסור משום טוחן. ואכן יש שלמדו מכאן^ד שגם טחינה מצד א' ה"ל טוחן.
- (יז) אך ר' משה דחה הראיה, וסברתו הוא, בקנים אם היה טוחנם יותר, דהיינו מכיוון נוספת, היה נאבד כל שימושם של הקנים, שהרי א"א לעשות כלכלה עם ריבועים של קנים, וכיון שזהו ה'טוחן הסופית' שלהם, חייב, משא"כ באוכל, למשל גזר, אפ' אם עכשיו רוצה לעשות סלט בצורה ארוך וצר, מ"מ אם היו טוחנם יותר, לא ביטל ואיבד גזר הזו, שיש סלטים אחרים שעושים עם חתיכות יותר קטנות, וה"ה שאר אוכלים, כיון שלכל מה שטוחן מכיוון אחת שייך להשתמש גם אם טחן מכל הכיוונים, אפ' אם עכשיו אינו רוצה לעשות כן, מ"מ לא מקרי טוחן.

^א בעז"ה בהמשך הסוגיא נבאר אודות המסת שוקלד, האם זה בכלל סוגיתנו.

^ב נ"ז.

^ג ד' ע"ד טוחן ב'.

^ד צמח צדק.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

ורק בדבר שאינו אוכל, שאין לו שום שימוש אם היה טוחנם מכל הכיוונים, שייך בהם טוחן מכוון אחת, שהרי הטוחן יותר מזה, אינו טוחן אלא מאבד! והמעין בדברי ר' משה יראה שכ"כ להדיא!"

- (יח) למעשה, הכא הוא ספק דאורייתא, עם חידוש של ר' משה להתיר, ולכן לכאו' צריך להחמיר.
- (יט) אי' בגמ' עד: והטוחן: אמר רב פפא האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן אמר רב מנשה האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן אמר רב אשי אי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך.
- (כ) ונחלקו הראשונים בפירוש הגמ'. רש"י מבואר שכאן הוא אוכל שחותחו דק, וחייב משום טוחן. תוס' פי' שרק בסילקא שייך טוחן, אבל שאר אוכלין לא.
- (כא) ובפי' דברי תוס' מצינו ב' פירושים. התוס' הרא"ש ביאר שרק סילקא שדרכו בכך, שייך ביה טוחן, משא"כ שאר אוכלין. ויש לדון בכוונתו, האם הוא מיירי בדברים שצריכים טוחן, ואי לא טוחנם אי אפשר לאוכלם כלל, כגון חזרת, 'חריין' [וזה מובן התיקון של טוחן], או דילמא מיירי גם בדברים שאולי אפשר לאוכלם בלי טוחן אבל דרכם לטחון, כגון בצל ושום [גם בזה מובן תיקון של טוחן], או דילמא הוא מכוון למלפפונים וכדו' שבדרך כלל טוחנים אותם, אבל אי"צ לעשות כן, ומצוי גם להשתמש בלי טוחן [לפי"ז יל"ע מהו התיקון של טוחן]. ואינו משמע מדבריו כצד השלישית. מאידך, פי' החי' הר"ן בשם הרא"ה שטוחן הוא רק שעדיין מחוסר הכשר, כגון הטוחן לפני בישול, משא"כ שאר דברים. ויש לדון בכוונתו, מה הדין בדבר שהולך לבשל אך ניתן לאוכלו חי, ומה הדין בדבר שצריך טוחן ובשול אך כבר בישלו, והאם הוא אוסר רק בדבר שצריך טוחן ואח"כ בישול.
- (כב) ותוס' קיד: מבואר, שיש איסור טוחן גם בשאר ירקות, וזה סתירה למש"כ אצלנו. חזו"א כ' שחזר בו, וצ"ע.
- (כג) הרמב"ם כ' ב' פעמים 'הטוחן כדי לבשל', ומשמע שכוונתו הוא למש"כ הר"ן, ועיי"ש בכס"מ מה שהביא בשם רמ"ך, ובמקום השני מה שדן בשאלות הנ"ל. וישנם עוד פירושים בדברי הרמב"ם, כגון שכוונתו לאפוקי לאלתר, או שזהו שיעור הגודל, וכו'.
- (כד) הרא"ש פי' שאין טוחן בדבר הראוי לאכילה כלל, וגמ' שלנו אינו מיירי באוכל כלל. והא שיש טוחן בחטה ושעורה וכו', צ"ל שזה אפ' אחר הטוחן אינו אוכל, אלא מחוסר הרבה שלבים, ולכן הוא לומד שאפ' באופן של התוס' הרא"ש אינו טוחן. וצ"ע למה אינו סתירה מהרא"ש לתוס הרא"ש.
- (כה) הרי"ף, משמע שלמד כהרא"ש, אך אינו ברור.
- (כו) נמצינו למדים, הטוחן מלפפון או עגבניה, לרש"י – חייב, לתוס' – אצלנו, לפי התוס' הרא"ש פשטות אינו טוחן, להר"ן מותר, ולפי תוס' לקמן – חייב. להרמב"ם – פשטות אינו טוחן, אך אינו ברור. להרא"ש מותר, להרי"ף פשטות מותר.
- (כז) והטוחן בצל, אפשר שאיבד שי' התוס' הרא"ש ותוס'.
- (כח) המג"א כ' שאין טוחן אלא באופן שצריך לטחון [כגון בצל], דומיא להתוס' הרא"ש, אך הביה"ל דחה אותו, אך נראה בהמשך שעדיין הוא בחשבון של צירופים.

^ה ד' ע"ד טוחן ג'. וסוף דבריו מוקשים מאוד.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (כט) השיטות הנ"ל מובאים בב"י כאן. עכשיו נגיע לשו"ע כאן: המחית הירק דק דק, חייב משום טוחן, עכ"ל. וזה תמוהה, הרי רוב הראשונים, וביניהם הרא"ש רמב"ם ורי"ף שהם מורי הוראה להשו"ע היגבילו את זה, וא"כ למה לא כ' איזה ירקות או איזה אופנים, ורק אסר כולם בבת אחת.
- (ל) מ"ב כ' דמלשון השו"ע משמע שיש טוחן בכל ירקות אפ' נאכלים חיים. דהיינו, אע"פ שהביא הב"י הראשונים, מ"מ להלכה הולכים כמו שפסק בשו"ע. אולם, להלכה, יהיה יותר חמור בדברים שצריכים טוחן כגון בצלים, שומים, צנון, וחזרת.
- (לא) המ"ב ס"ק מ"ה כ' שהמחתך בצלים דק דק קרוב הדבר לומר שחייב חטאת ואסורים באכילה. וקשה, הרי לאסור בדיעבד צריך שיהא אסור לכו"ע, דאם יש ספק פלוגתא, מותר, ולכן אע"פ שכאן הוא בצלים שביארנו לעיל שהוא חמור יותר, מ"מ יהיה ספק פלוגתא. וע' ערוה"ש ט'.
- (לב) והיישוב לזה הוא שלא כ' שאסורים באכילה, אלא 'קרוב הדבר' וזה קאי גם על החיוב וגם על האיסור בדיעבד, אבל למעשה לא יהיה אסור; ורק מזהיר על מוחרת הענין. גם כאן מיירי בשוגג, מהא שחייב חטאת ולא חייב מיתה, ודלא כקצות השולחן.
- (לג) לאסור טוחן בדיעבד הוא כמעט בילתי אפשרי, מחמת רוב בשיטות, וגם יש הרבה סברות להקל כמו שביארנו לגבי בורר.
- (לד) עכשיו שביארנו מהו טוחן, ועל מה שייך טוחן, נבאר כללי היתרי טוחן שסימננו "גל שט", דהיינו, גידולי קרקע, ל'אלתר, ש'נוי, ואין ט'וחן אחר טוחן.
- (לה) 'אין טוחן אלא בגידולי קרקע'. כלל זה מובא בסעי' ט'. והיינו כל אוכל שאינו גידולי קרקע, כגון בשר, עוף, ביצה, גבינה, כבד, וכו' וכו' לא שייך ביה איסור טוחן כלל.
- (לו) אפ' מי שאינו יכול לאכול מאכל זה בלי שיטחנו, מותר לטחון עבורו, דאזלינן בתר רוב בנ"א.
- (לז) מבואר, דאם לרוב בנ"א צריך טוחן, אסור. ומקור לזה הוא תרוה"ד.
- (לח) לפי"ז, דג חי ל'Sushi, כיון שהוא חי אין רוב בנ"א יכולים לאוכלו אם לא יהיה בחתיכות דקות מאוד, שייך ביה טוחן, אפ' אם אינו גיד"ק.
- (לט) ע' מ"ב ל"ג, שאפ' אם רוב בנ"א לא אוכלו, עדיין יש היתר של לאלתר.
- (מ) מ"ב כ' שהיתר זה שייך גם בבשר, אע"פ שיש פוסקים שסוברים שהוא כגדו"ק כיון שניזונית מן הקרקע, מאחר שהא דיש טוחן באוכלין הוא מח', יש להקל בזה. [אגב מבואר מכאן שהמ"ב מצרף שיטות אלו שהבאנו לעיל]. עפי"ז, פטריות, שהוא מח' אם נחשב גידו"ק, יש להקל כמו שהמ"ב היקל בבשר שהוא מח'. דלא כאוח"ש שהיחמיר בזה.
- (מא) היתר זה של 'אינו גיד"ק', היינו רק באוכל, אבל דבר שאינו אוכל ואינו עומד לאכילה, שייך ביה טוחן, כגון מתכת לעפר, זכוכית לשברים, צרור לעפר, כמבואר במ"ב סקמ"ה. וכ"מ בחזו"א.
- (מב) ולא רק דברים שאינם עומדים לאכילה כלל, אלא אפ' דברים שעומדים לאכילה רק בתערובות, דהיינו תבלין ומלח מבואר בסעי' ח' שיש בו טוחן אע"פ שאינו גיד"ק. ואינו משמע

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

התם דמיירי בעומד לשימוש אחר, אלא משמע שעומד לאכילה. והטעם הוא מפני שאינו אוכל לבד אלא כתבלין, וא"כ דינו שונה, כמו שיתבאר בהמשך

(מג) לאלתר. כ' הרשב"א ח"ד תשו' ע"ה, ומובא בר"ן, דכל האיסור של טוחן היינו רק כשטוחן אלאחר זמן, אבל לאלתר מותר, דומיא דבורר שיש היתר של לאלתר.¹

(מד) כ' הרשב"א שסברתו הוא, שהרי לא אסר התורה לאכול דווקא חתיכות גדולות ולא קטנות. והביאור, שכשחותך מחתיכה המונח על צלחתו, מצוי שישאר חתיכה קטנה, והרי אם היה איסור גם לאלתר, הרי עבר על טוחן, ועוד, דאם היה אסור, אסור לחתוך קצת מאוכלו אלא חתיכה גדולה! ועוד, הרי איך יכול לאכול שום מאכל, הרי חותכו בפיו – ע"כ התשובה היא שאין ע"ז שם מלאכה כלל, דאין לו חשיבות מלאכה אלא מעשה אכילה, וכיון דע"כ צריך לומר בשלב מסויים סברא של 'אכילה' ולא 'מלאכה', מסתבר שיהיה אותם כללים שמצינו לגבי בורר דכל שהוא לאלתר מקרי אכילה ולא מלאכה.

(מה) כל הראשונים סתמו ולא היזכירו אף מילה של היתר זו. והב"י למד שסתימת הראשונים הוא שלא חלקו על הרשב"א, שהרי יש לו ראיות ברורות. מאידך החזו"א כ' שרשב"א זו הוא דעת יחיד, ואף א' מהראשונים כתבו כמותו, אלמא דפליגי עליו! ואפ' הר"ן שהביאו, הביא עוד טעמים להקל.²

(מו) אולם, למעשה השו"ע לא הביא היתר זו כלל³, אך הרמ"א כאן הביאו וכ' שלא לאלתר הכל שרי.

(מז) חזו"א הביא ראיה לדבריו מהא דהביא הרמ"א שאין מרסקין לפני הזקנים – הא הו"ל לאלתר ושרי. ולפי"ד המשך הרמ"א הוא סתירה להתחלתו, ודחק ליישב. וביאר ר' משה דברי הרמ"א, ש'לפני' פירושו 'עבור'.

(מח) מ"ב כ' על היתר זו, בסקמ"א כ' "טוב ונכון ליזהר לחתוך חתיכות גדולות קצת", ובסקמ"ה כ' "אין למחות בידם". וק"ק שינוי הלשון, דהראשון אינו משמע שחמור כ"כ, משא"כ השני.

(מט) ונראה לבאר, שמ"ב הראשון מיירי בשאר ירקות, משא"כ השני מדבר על בצל. וביארנו למעלה שבבצל יש יותר שיטות ששייך טוחן, משא"כ שאר ירקות יש יותר מקום להקל. וא"כ היכא שיש שאר צירופים, 'טוב ליזהר', משא"כ בבצל, רק 'אין למחות', אבל ודאי יש יותר מקום להחמיר. וע' בסי' זו סקל"ג ולקמן שכ"ד סקט"ו וכ"א, שסותם להקל כהרשב"א. וקשה, הרי מצד הסוגיא התם ע"כ מבואר שא"א לאכול בלי החיתוך, וא"כ ה"ל להחמיר ע"פ חשבון הנ"ל. אלא ע"כ צ"ל, שמעיקר הדין אפשר לסמוך על הרשב"א, ולכן הוא סותם כזה בשאר מקומות, אלא כיון שכאן הוא הסוגיא, דייק בלשונו להראות איך וכמה ראוי להחמיר. וכן משעה"צ ל' רואים שלא כ' שיעשה גדולות קצת, והטעם משום דהתם א"א לעשות גדולות קצת, וא"כ אין מקום להחמיר, ויסמוך על לאלתר לחוד, ואפ' אם התם א"א לאכול בלו טוחן.

(נ) עכ"פ, כ' המ"ב, ומקורו הב"י, שאה"נ מעיקר הדין אפשר לסמוך על הרשב"א מ"מ יזהר לחתוך חתיכות גדולות קצת. דהיינו, ביארנו בתחילת הסימן כמה גדרים וספקות מהו גודל של טוחן,

¹ ואין להקשות, א"כ יתיר בבורר פסולת מתוך אוכל לאלתר, די"ל דכיון שיכול לאכול אוכל מתוך פסולת, אינו מוכרח להתיר אופן זה כלל, משא"כ כאן, כדיבואר בהמשך, ע"כ צריך להתיר באיזה שלב.

² עיי"ש שיש לדחוק טענה זו.

³ ע' אות כ"ג, שגם שם הב"י הביא להקל וסתם להחמיר!!

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

בזה יזהר לעשות קצת יותר גדול, כדי שלא יסמך על הרשב"א לחוד. ואם הוא אוכל שא"א לאכול בלי טוחן, כגון בצל ושום חי, בודאי יש ליזהר בזה^י.

(נא) החזו"א, ע"פ ביאורו שכל הראשונים חלקו על הרשב"א, כ' שהרשב"א הוא דעת יחיד. ור' משה^{יא} כ' שהחזו"א שמחמיר הוא נגד הב"י, רמ"א, מג"א, פמ"ג גר"א, גר"ז, מ"ב וערוה"ש, וגם הוא נגד המנהג, ולכן אין לאסור. אלא שכ', דאולי ראוי לבעל נפש ליזהר לחתכם גדולים קצת, אבל במקום צורך, אין להחמיר כלל.

(נב) למעשה, יזהר בכל אופן לעשות חתיכות קצת, כמש"כ המ"ב.

(נג) החזו"א עצמו, מצדד להתיר כהרשב"א אם יכול לאכול בלא"ה, אך אינו ברור לי אם הוא הולך כזה או שהוא רק מבאר שי' המג"א, עיי"ש.

(נד) כ' החזו"א, אפ' אם תסמכו על היתר זו של הרשב"א, הרשב"א רק היתיר בחתיכה דק דק, שע"ז יש טענות של הרשב"א, אולם כשעושה אותו אבק, או שמרסק, שזה טוחן ממש שאין בו היתר של דרך אכילה, בזה הרשב"א מסכים לאסור.

(נה) ולכא' יש להביא ראיה לדבריו מהרמ"א, שכשהביא הא דאין מרסקין לפני הזקנים, ואח"כ הביא היתר של לאלתר, לא כ' כלשון הברייתא שאין 'מרסקין' אלא שינה וכ' שאין 'חותכין', וע"ז היתיר לאלתר.

(נו) מאידך, הערוה"ש סק"י כ' מה לי ריסוק מה לי חיתוך.

(נז) למעשה, בעיקר מח' בין ר' משה לחזו"א, כבר כתבנו שהמציאות נוטה לחזו"א, וא"כ לפי שיטתו לכו"ע אין כאן היתר של לאלתר, ואפ' את"ל שאולי כר' משה, ואולי כהערוה"ש שיש היתר של לאלתר בכל אופן, מ"מ עדיין חסר פסקו של המ"ב שיעשה חתיכות גדולות קצת, ועוד, דכשהוא לתינוק, הרי א"א לאכול בלי טוחן, ולכן אבד צירוף המג"א.

(נח) ועוד, שכשאינו ריסוק, אלא עושה אבק ממש, כגון הלוקח בצל ועושה ממנו אבק בצל, בזה ר' משה לא היתיר.

(נט) כדאי להבהיר, היתר זו של לאלתר הוא רק כשאינו טוחן בכלי, אבל בטוחן בכלי אפ' לאלתר, אם מיוחד לכך, חייב, ואם מיוחד קצת, פטור אבל אסור, וע' ביה"ל.

(ס) שנוי. מאיזה טעם שיהיה, בטוחן דאורייתא ע"י שנוי [פרטיו בהמשך] מותר לכתחילה, ושונה הוא משאר מלאכות ששנוי עדיין אסור מדרבנן. ולמעשה צ"ע למה, אבל כן הוא ההלכה. היתר זו הוא עצה רחב מאוד, ומהני בכמעט כל אופן. היתר זו מובא בסעי' ז', אבל אנו נכללו כאן, למען הסדר.

(סא) אי' בגמ' שמותר לדוך פלפלין בקתא דסכינא [פי', הידית של הסכין], ונחלקו אמוראים אי רק אחד אחד או אפ' הרבה יחד. ולהלכה, פסק השו"ע סעי' ז', שמותר לדוך הרבה פלפלין יחד בקתא דסכינא. והוסיף, 'ובקערה' – דהיינו לאפוקי מכתשת שהוא כלי שבדרך כלל עושים טוחן בתוכו.

^י ע"פ מש"כ, אינו מוכח שהמ"ב יחמיר יותר בזה, אבל למעשה יש פחות צירופים בזה.
^{יא} ד' ע"ד טוחן ב'.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (סב) ערוה"ש ביאר, שכוונת השו"ע הוא שצריך שנוי מצד הכותש, דהיינו מה שבידו, וגם שנוי מצד 'הנכתש', דהיינו השולחן. והביאור הוא, הרי טוחן אינו שייך אלא כשיש דבר הדוחק משני הצדדים, ואילו היה מחתך באויר לא היה מצליח, נמצא שיש ב' שותפים בהטחינה, וצריך שנוי בשניהם. ומביא שכן משמע ברש"י.
- (סג) והמג"א חלק על השו"ע, וכ' דאי"צ שנוי של קערה, ומותר גם במכתשת, כדמבואר בגמ'. והרמב"ם שהוא מקור השו"ע, כוונתו לומר 'או בקערה', ולעולם שנוי אחת מספיק.
- (סד) מאידך, הט"ז מבאר השו"ע, דאה"נ מצד טוחן היה מספיק שנוי אחת, כדאי' בגמ', אבל אם היה טוחן במכתשת היה עובדין דחול, ולכן צריך דווקא קערה.
- (סה) דעת המ"ב, מבואר מסקכ"ה שלמד כהט"ז, וכ"כ להדיא בשעה"צ. ומש"כ תרי שנויי, הכוונה הוא אחת לטוחן ואחת להתיר עובדין דחול.
- (סו) ולכן, הכותש עם חפץ של שנוי – נבאר בהמשך – ע"ג שולחן שאינו מיוחד לטוחן, מותר, כיון שמצד טוחן יש שנוי, וגם אינו עובדין דחול.
- (סז) עובדין דחול שייך רק בחפץ שהשימוש בו נראה כאילו עושה מעשה שאסור לעשות בשבת, אבל דבר שמשתמשים בו לאיסור וגם להיתר, שוב אינו מראה כאיסור בכלל, ואין בו עובדין דחול.
- (סח) ולכן, Cutting Board, שהדרך לעשות עליו טוחן וגם חתיכות בעלמא, מותר, וכ"כ הר' פאלק במהדו"ב.
- (סט) [אגב, צריך שיראה כעובדין דחול בזה המצב. כגון המרסק בננה תוך רחיים גדול של חיטים, לא יהא אפ' עובדין דחול!]
- (ע) בעיא של עובדין דחול הוא אפ' אם יש שאר התירים, כגון המחתך גדו"ק לאלתר במכתשת, עדיין אסורה.
- (עא) הטוחן בשנוי, י"א^ב שמותר רק מה שצריך לאותה סעודה, אך המ"ב כ' להדיא שמותר כל מה שצריך לאותה שבת, והכי קיי"ל^ג.
- (עב) מה נקרא שנוי בטוחן? נקדים הקדמה קצרה בענין שנוי בשאר מלאכות: הכותב ביד שמאל, פטור, ושאר מלאכות חייב, וכ"כ המ"ב סי' ש"מ בשם החי"א. ונשאלת השאלה מאי שנא כותב. וי"ל ע"פ הר"ן דף צ"ג שכ' דבכותב תמיד הוא כותב בימינו, משא"כ שאר מלאכות לפעמים מחליף היד^ד, כגון הוצאה או לש וכדו'. ולכן, הכותב בשמאלו הוי שנוי משא"כ שאר מלאכות אינו שנוי [אולי יוצא מן הכלל יהיה תופר]. ואצל טוחן, בריסוק, הרי פעמים מחליף, משא"כ בחותך דק דק. וא"כ לכאו', למה לא מצינו שאם מחתך בשמאלו יהיה מותר, הא בשנוי מותר. והפשט הוא דאפ' אם הטוחן בשנוי אחת מותר, וכנ"ל, היינו רק בשנוי גמור, אבל סתם שנוי לא מספיק.

^{יב} ערוה"ש.

^{יג} הטוחן יותר, האם אסור משום טוחן או משום הכנה. מראיית השעה"צ מוכח דהוא משום הכנה. וע"כ צ"ל משום דמרבה בטירחא. [מהדו"ב, אינו מוכח, אלא היכא שאינו לצורך שבת, יש בו משום טוחן. והא דשבת קמ"ה. איירי משום דש וסחיטה, שכשהוא עבד חול, יש בו משום מלאכה, ולא נתנו קולא זו של שנוי].

^{יד} הדרך לבחון הוא, כשעייף, האם יחליף ידו או יעצור – בכותב, אפ' אחרי כמה שעות לא יחליף יד, משא"כ שאר מלאכות יחליף.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (עג) ולכן, הטוחן בשמאלו, אינו מותר. וכן אם מרסק ע"י מזלג הפוך [לא הידית], אינו שנוי גמור. אולם, שני שנויים רגילים לכאן יכול להיות שנוי גמור; כגון המחתך גזר דק דק בסכין חד פעמי בשמאלו.
- (עד) ומה נקרא שנוי גמור? מבואר דשנוי תלוי על כל דבר לפי שהוא. כגון, לטחון מלח בידו מבואר במ"ב כ"ט שנחשב שנוי, מאידך, המפרר לחם לא היתירו מחמת שנוי אלא מחמת אין טוחן אחר טוחן. והביאור פשוט, שמלח דרכו לעשות בכלי, ולפיכך יד נחשב שנוי, משא"כ לחם הדרך לפרר הוא ביד, ולכן אינו שנוי.
- (עה) עכ"פ חזינן דבידו^{טו} יכול להיות שנוי. הסתפק החזו"א^{טז}, אם עושה בידיים, אך עם כפפות, האם הוא שנוי. וכן יל"ע לגבי העושה תוך שקית פלסטיק. ואולי למעשה תלוי, דכמות גדולה כן הוא הדרך לעשות ביד [אם או בלי כפפות], משא"כ כמות קטנה אין עושים ביד בשום מקום.
- (עו) ויל"ע, האם כשמרסק, שאסר החזו"א, ועושה בכפפות, האם מהני. דהיינו, האם אומרים שחזו"א אסר בזה ולא היקיל בזה וא"כ לא אהני מידי, או"ד לכה"פ חומרא הזה יצא, חומרא השנייה לא יצא.
- (עז) קתא, דהיינו הידית של סכין הוי שנוי.
- (עח) חזו"א כ' דה"ה ידית של מזלג וכף. ור' משה דן אם בזה, אך למעשה היסכים שידיית תמיד הוא שנוי.
- (עט) אולי במזלג חד פעמי [הזולים] כדרכו הוא שנוי, דכל העולם ישתמשו באמיתי, או"ד כשאין להם רק את זה ישתמשו בו.
- (פ) תחתית של כוס וקערה, כמעט תמיד יהיה שנוי.
- (פא) ברגליים, לכאן הוא שנוי, גם אם משתמש בכפפות.
- (פב) הטוחן כדורים בשבת, יל"ע מה יהא שנוי, הלא אפ' קתא דסכינא יהא רגיל.
- (פג) אין טוחן אחר טוחן. קיי"ל שאין טוחן אחר טוחן, כדמבואר ברמ"א ומ"ב סק"ל וסק"מ, ודלא כהרשב"א דלית ליה האי היתר, ודלא כדעת החי"א מובא בספר מחנה ישראל^י.
- (פד) י"א^{יח} שדבר שנטחן כבר אבל הוא גס, מותר לטחון אותו שוב לעשותו דק, כיון שהוא כבר טחון. וכ' רש"ז^{יט}, שתמוהה לומר כן, ולהלכה אין אנו פוסקים כן. ומהו פשט באין טוחן אחר טוחן, היינו שדבר שכבר נטחן וחזר ונדבק, אין איסור לחזור ולטחנו.
- (פה) דוגמא לזה, קורנפלקס 'ישראלים' כבר היו טחון ולכן ברכתם שהכל ומותר לטחנם בשבת, משא"כ קורנפלקס 'חוצניק' הם פתיתי תירוס שלמים, וברכתם האדמה ואסור לטחנם.
- (פו) לחם, מצה, ביסקוויט, קרקר, עוגיות, קוביות סוכר, כולם מותרים דאין טוחן אחר טוחן.

^{טו} המרסק בננה בידו הוא שנוי; ואפ' עדיין בקליפתה.

^{טז} נ"ח ח'.

^י התם רק הביא לשון החי"א, כאן פסק הלכה לפי דעתו.

^{יח} שביתת השבת בשם אגלי טל.

^{יט} מנח"ש ב' כ'.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (פז) כ' הרמב"ם, ומובא במ"ב שאסור לטחון מתכת. כ' שו"ע ש"ב סעי' ז' טיט יבש על חלוקו אסור לפררו משום טוחן. וקשה, הא אין טוחן אחר טוחן, וכולם היו טחונים כבר^כ, וא"כ למה אסור^{כא}.
- (פח) וכדי ליישב זה נקדים, מה פשט בהא דאין טוחן אחר טוחן, הא למעשה לוקח דבר שלם וטוחנו.
- (פט) ויש בזה ד' מהלכים^{כב}. א': היתר זו הוא רק באוכלים, אבל דבר שאינו אוכל אין היתר כזו^{כג}. וכן מצינו בערוה"ש^{כד} לגבי חמץ בפסח שאסור לפררו משום טוחן. והטעם משום שאינו אוכל. וכן מבואר ברמ"א סי' תק"ד סעי' ג' בשם המהרי"ל. ועפי"ז, גבינה חוץ מהיתר של אינו גידו"ק, גם מותר מצד אין טוחן אחר טוחן [איטאח"ט]. וזה מיישב מתכת וטיט, שאינו אוכל. וכמהלך הזו נקט האגל"ט.
- (צ) ב': ביאר השביתת שבת, דהא שאיטאח"ט הוא דומה לאין בישול אחר בישול, דהיינו כיון שלא היה יכול להגיע למצב כזו בלי טוחן, א"כ עדיין לא נתבטל טוחן הראשונה, וא"כ הטוחן עכשיו אינו עושה תיקון חשובה. ובזה מיישב מתכת וטיט, דשניהם יכול להיות במצב כזה בלי טוחן.
- (צא) ג': חזו"א ביאר שענין טוחן הוא הפרדת חיבור. וחיבור טבעי שמיה חיבור אבל ולא חיבור של בנ"א. ואפ' אם לא עבר מעשה טוחן מעולם אלא מתחילת בריאתו היה נפרד ועכשיו דבקו בנ"א, והיפרידו, לא היפריד חיבור אמיתי, ולכן מותר משום אין טוחן אחר טוחן.
- (צב) ודבריו מחוסרים הסבר, דאה"נ יישב טיט, אבל איך יישב מתכת, הא בנ"א חיבור? וביאר בספר אוח"ש, שגם החזו"א יסכים היכא שהיה חיבור בנ"א ונעשה גוש אחת ממש שיש בו טוחן. ולכן מתכת אסור, ולחם מותר כיון שאינו כגוש אחת ממש.
- (צג) ויש מכתב מהחזו"א להספר אז נדברו שכ' בביצה מבושלת אין טוחן אחר טוחן, כיון שהיה לח מקודם. ולפי אוח"ש הא הוא אחד ממש.
- (צד) ונראה ברור כוונת החזו"א, שחיבור בנ"א וחיבור טבעי הם ב' מיני חיבור, אבל הם רק הכללים. ואם יהיה איזה אופן שבנ"א עשו חיבור, אבל החיבור הוא דומה מאה אחוז לחיבור טבעי, ודאי אין לחלק בין זה לזה. ולכן, מתכת, אע"פ שעכשיו חיבור בנ"א, מ"מ החיבור הוא אותו חיבור, בין בחוזק בין בצורה בין במראה למתכת 'טרי' מהקרקע, ולכן שייך בו טוחן. משא"כ ביצה ושאר אוכלים, הוא חיבור בנ"א שאינו דומה לחיבור טבעי.
- (צה) ד': ואולי יש לומר קצת אחרת בדעת החזו"א. טוחן הוא מלאכת הפרדה של חיבור טבעי ולא של חיבור בנ"א. וכל דבר שהוא לח, פשוט וברור שאין בו משום טוחן^{כה}, ורק אחר שנתייבש ונתקשה שייך בו טוחן. וא"כ החזו"א ס"ל שרק אם התייבשות והתקשיות זו נעשה מעצמו נקרא חיבור, אבל אם היה צריך לעזרת בנ"א, אינו חיבור. ולכן, ביצה חיה שמניחו כך לכמה זמן לא יתקשה, אא"כ מבשלו. נמצא הבישול שבא מכח אדם, הוא המחבר, וא"כ אין בו טוחן. לחם ג"כ. משא"כ טיט ומתכת, אם מניחו כשהוא לח במקום רגיל^{כו}, יתייבש ויתקשה

^כ מתכת, ביצירתו הם Mine אותו מהקרקע, טוחנו, מרתיחו לאלפי מעלות עד שיהיה לח, ומניחו לייבש בצורה שהם רוצים.

^{כא} רעק"א הק' כן על שו"ע שם.

^{כב} יש שי' של האגלי טל, ואיני יודע אם זה מהלך חדש או א' מהמובאים.

^{כג} אין לי הבנה בזה, אך יש דמיון להיתר של אינו גידו"ק, ששייך רק באוכלים.

^{כד} סי' תמ"ו.

^{כה} אין לוקחים מרק מהקדירה, טוחן? אלא מאי.... והנחה זו הוא גם במהלך הקודמת. ובעז"ה נבאר יותר לגבי לח אינו טוחן.

^{כו} עדיין צע"ק, מהו מקום רגיל, Sahara? Alaska? צ"ל מקום שנוח לרוב בנ"א.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

מעצמו, וזהו חיבור טבעי, ולכן אסור לטוחנו. כן נראה בעז"ה. [אגב, מהלך הזו, מתאים הכי קל ללשונו וביארו של החזו"א, שמתכת החיבור הוא טבעי ממש!]

(צו) עכשיו ביארנו יפה איטאח"ט, ויישבנו כל הקושיות. וע"פ כ"ז יל"ע, האם שייך טוחן על שוקולד.

(צז) לפי מהלך א', הוי אוכל, ומותר. לפי מהלך ב', ניכר טוחן הראשונה, ומותר. לפי מהלך הג'; לפי אוח"ש עיי"ש שאוסר, אך כבר היכחנו לעיל שאין זה פשט, ולפי המהלך השני בדעת החזו"א, אינו חיבור טבעי, ומותר.

(צח) אך, לפי מהלך הד', הרי שוקלד נמס, נעשה קשה מעצמו – ואפ' אם הם מניחים אותו במקרר, מ"מ אם היו משאירים אותו על שולחן רגיל בבית רגיל היה מתקשה מאליו, וא"כ יהיה חיבור טבעי, ואסור! יתבאר בהמשך אם מקלף מותר או לא, לגבי עובדין דחול.

(צט) עפ"י הנ"ל, טחינת כדורים בשבת, האם מותר מצד איטאח"ט. לפי כל המהלכים יהיה מותר חוץ מהאג"ט, שהרי אינו אוכל. ולמעשה השש"כ ואוח"ש היקילו, וצ"ע למעשה. וע' לקמיה אות ק"א וק"ב וק"י.

(ק) ראינו מזה, דדבר לח, לאפוקי גוש, ולאפוקי מרוסק כבננה, לכו"ע אין בו משום טוחן. והביאור הוא שאינו גוש אחת אלא הרבה דברים נפרדים, שעכשיו ביחד מחמת שהם מונחים יחד בכלי, אבל בעצם נפרדים.

(קא) לח שנתייבש, הפמ"ג כ' דיש בו התיירי טוחן אחר טוחן. ולפי דברינו ניחא. וגם זה יהיה סמך למש"כ לענין שוקולד

(קב) לקח דבר גוש יבש ולעשותו לח, האם יש בזה משום טוחן?

(קג) אולם לקחת כדורים נמסים, Soluble, יש להתיר מטעם אחרת, והוא ע"מ"ב ע"ח, שהבין החזו"א מזה שאין טוחן על דבר שנטחן כ"כ בקלות?

(קד) לר' משה האם מותר עכשיו לקחת הבננה מרוסקת ולחלקו לחלקים קטנים. האם מותר לעשותו רך כמרק. לפי החזו"א, האם מותר לקחתו ולעשותו מרק. ואם היה כך מתחילת בריאתו כגון בננה ישנה?

(קה) מצינו אצל טוחן, שדבר שאינו אוכל שונה מדבר שהוא אוכל. ובאמת יש ג' דרגות, אוכל, תבלין^{כז}, ודבר שאינו אוכל. ונבאר עכשיו איזה התיירים שייכים לאיזה דברים.

(קו) גידולי קרקע. היתר זו מצינו רק באוכל, אבל לא בשאר דברים כדמבואר מהרמב"ם ומ"ב מ"ה שיש טוחן בדברים שאינם גידולי קרקע היכא שאינו אוכל, כמש"כ אות ל"ח. וגבי תבלינים, אינו נחשב כאוכל לענין זה, וראיה ממלח שאינו מותר סתם, אלא מטעמים מיוחדים.

(קז) לאלתר. הק' האגל"ט, דאם יש היתר של לאלתר אצל טוחן בדבר שאינו אוכל, א"כ למה אסרו רפואה בשבת אטו שחיקת סממנים, הא יעשה כן לאלתר. אלא ע"כ מוכיח דהיתר זה הוא רק באוכל ולא בשאר דברים.

^{כז} תבלין לא מקבל תמיד דיני אוכל, הואיל ואינו אוכל אותו לבדו אלא תמיד נטפל לאוכל אחרת. וכ"כ שו"ע הרב לגבי לאלתר.

^{כח} בצל ושמים, מבואר שאין דינו כתבלין. חריין, קצות השולחן קכ"ט י"ב חשוב כתבלין.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- (קח) וע' שעה"צ ל', שמביא דיון אם יש היתר של לאלתר אצל תבלינים, ומשמע שמסקנתו הוא שמוותר. והשו"ע הרב היחמיר. וא"כ לענין דבר שאינו אוכל ממש, ודאי שהשו"ע הרב יחמיר. ולדעת המ"ב, י"ל אם הסתפק לענין תבלינים, ודאי יאסור בשאר דברים. אך, אינו מוכח, דאולי הטעם שמתיר תבלינים אינו משום שהוא אוכל אלא משום שהיתר זו שייך בכל אופן, וא"כ ה"ה שאר דברים, וצ"ע.
- (קט) שנוי. משמע מסוף מ"ב ל"ו שהיתר זו אינו בדבר שאינו אוכל, אך הערוה"ש ס"ק מ"ג כ' ש"תמוה לומר כן ואינו מסתבר כלל", ומתיר בכל אופן. נפק"מ הוא כדורים^{כט}. וצ"ע למעשה.
- (קי) ותבלינים ומלח, מבואר להדיא שיש להם היתרי שנוי, ומקור של שנוי הוא בדברים אלו. נמצא, לענין שנוי יותר דברים נקרא אוכל.
- (קיא) טוחן אחר טוחן. למעלה אות פ"ה הבאנו בשם האג"ט וערוה"ש שהיתר זו הוא רק באוכלין ולא בשאר דברים. ושאר הפירושים שהבאנו שם חלקו על זה. וצ"ע למעשה. נפק"מ הוא כדורים. ושש"כ ואח"ש היקילו.
- (קיב) ולענין תבלינים יש להביא ראיה ממלח, שיש היתר.
- (קיג) כ' קצוהש"ח^ל, ש'טבק' ודאי דינו כאוכל ומותר לטחון אותו כיון שכבר נטחן. ואפ' אם מספקא לן אי יש היתר אצל כדורים, בזה ודאי יש להקל, כי זהו הנאתו, משא"כ כדורים זה פשוט היכי תמצי ליכנס לגוף
- (קיד) ויל"ע, אם טוחן כדורים בשנוי לאלתר, שיש ג' מהד' קולות, מה דינו. ולכאו' כל שהגיע לכאן הוא כבר מקום חולי, ויש התירים ממנ"פ. אולם ויטאמינים עדיין קשה.
- (קטו) טוחן בכלי. הטוחן דבר שיש בו דיני טוחן בעצם אך היה היתר צדדי, כגון לאלתר או שנוי, אם הוא טוחן בכלי המיוחד לזה, חייב, ואם מיוחד במקצת לטוחן, אסור מדרבנן. אבל אם ההיתרים היו מחמת שאינו טוחן בכלל, כגון שאינו גידו"ק או טוחן אחר טוחן, אינו חייב, אלא אסור משום עובדין דחול, שיתבאר בהמשך.
- (קטז) והטעם הוא דומיא למה שמצינו אצל בורר, שאם עושה בכלי המיוחד, נעשה בורר/טוחן כדרכו ואסור.
- (קיז) והביה"ל מסתפק לגבי 'האק מעסער' אם נקרא כלי המיוחד במקצת. ומשמע שנוטה להחמיר.
- (קיח) אולם הערוה"ש^{לא} כ' [עיי"ש שמסביר מהו האק מעסר] שודאי מותרת לגמרי.
- (קיט) וע"פ הנ"ל יל"ע לענין Sushi Knife שמיוחד לזה כיון שיכול לחתוך דק מאוד, האם יהיה אסורה, ואולי תולה על מח' הנ"ל לענין האק מעסער.
- (קכ) עכ"פ, לכאו' יש להביא מכאן לימוד גדול לענין מה נקרא כלי מיוחד או מיוחד במקצת. שהרי, אצל בורר בכלי נחלקו הפוסקים מהו פירוש 'כלי בורר', האם הוא כלי המיוחד לבורר, לאפוקי מאכילה, או שהוא כלי המסייע לבורר לאפוקי ממה שהוא ידא אריכתא. ולכאו' כאן, הרי א"א

^{כט} אגב, מה יהיה שנוי באופן כזה, כמעט הכל הוא הדרך.
^ל קכ"ט.
^{לא} ט'.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

לטחון ירקות ביד, ואעפ"כ בסכין מותרת. אלמא, שגדר הוא כלי המיוחד לזה, וכן משמע כאן ממ"ב וביה"ל, ודלא כהשי' שס"ל דבעינן מסייע בהבורר.

קכא) עובדין דחול. בסעי' י' מבואר, דאע"פ שיש אופנים שטוחן מותרת לכתחילה בעצם, כגון אוכל שאינו גידו"ק, מ"מ אסור להשתמש בכלי טוחן משום עובדין דחול. [מצד מוקצה יש להתיר מחמת כשמל"א לצורך גופו, ובתנאי מוקצה].

קכב) ובגדר עובדין דחול, ידועים דברי התפא"י בכלכלת השבת שכ' שעובדין דחול הוא תמיד נכלל בא' מג' כללים. א'. חשש שיבא לידי מלאכה, דהיינו יש חשש שימשיך לפעולה הבאה האסורה. ב'. נראה כמלאכה, ואתי לאחלופי. ג'. טירחא יתירה. ויש פעמים שהיתר ניתן באופן אחת של עובדין דחול ולא השני, וכמעט בילתי אפשרי להקשות או להשוות אופן א' אל השני^{לב},^{לג}.

קכג) אצלנו, לפי התפא"י הוא עובדין דחול מחמת טעם השני, דאתי לאחלופי.

קכד) ר' משה^{לד} טרח שיהיה גדר אחת לעובדין דחול, וחידש דמלאכות שהדרך לעשותם מזמן ושלא בשעת אכילה אלא בשלב ההכנה וייצור, ה"ל עובדין דחול, משא"כ מלאכות של אכילה ושימוש, מותרים. ובזה מיישב הרבה אופנים. ולמעשה, מהלך שלו לא נתקבל, וכל הפוסקים נקטו כהתפא"י.

קכה) להלכה, Potato Masher אסורה לשימוש גם על ביצים. ואפ' אם מוכרים אותו בשם Egg Masher, עדיין אתי לאחלופי, ואסור.

קכו) Sushi Knife, שהבאנו לעיל שהוא מח', על ירקות ודאי אסורה משום ספק טוחן בכלי, אבל על הדג שאינו גידו"ק, יש יתר מקום להקל, כיון שהוא מח' באיסור דרבנן של עובדין דחול.

קכז) מקלף, אינו קשור לטוחן כלל, וכל האחרונים רק דנו בזה לענין בורר בכלי, אבל לענין טוחן מאן דכר שמיה. והטעם, שענין טוחן הוא לקחת דבר אחת ולהפרידו לחלקים קטנים, אבל פרי עם קליפתו אינו דבר א', אלא ב' דברים דבוקים, ולכן הפרדתו יכול להיות בורר, שגם הפרדה הוא בורר, אבל טוחן אינו ענין להפרדה אלא לחיתוך ולחילוק. בשם אא"מ שליט"א. ואלי הוא כשמל"א, לאיסור בורר.

קכח) מקלף Julienne, שהוא חותך גוף הפרי לחלקים דקים וארוכים, על פירות וירקות לא יקל כיון שהוא ספק דאוייתא, אולם על דברים אחרים שאינו אלא מחמת איסור עובדין דחול, יש יותר מקום להקל.

קכט) Pepper Grinder, הוא כלי המיוחד לטוחן. ובספר 'כללים' הביא להתיר מחמת שהאינו מיוחד אלא לטוחן לאלתר שמותרת, וא"כ אינו בכלל עובדין דחול. ומקורו הוא השו"ש. ועיי"ש שמבואר שהיתר כזה הוא רק החיתוך ולא הטוחן דק דק, וא"כ אין להתיר^{לה}.

קל) Salt Grinder, אה"נ הוא מיוחד לאין טוחן אחר טוחן, אבל למעשה אתי לאחלופי, ואסור.

קלא) Garlic Press, הוא כלי מיוחד לטוחן, ואסור.

^{לב} כגון מצוה מתיר טירחא, וצורך שבת היתיר רדיית הפת, רנ"ד.

^{לג} וע' בשו"ת מחזה אליהו שמבאר ענינים אלו.

^{לד} ד' ע"ד שם.

^{לה} למעשה, מאי שנא חותך או טוחן, לדידן.

סימן שכ"א – מלאכות של תיקון אוכל

- קלב) Cheese Slicer, Bread Slicer, Meat Slicer, Egg Slicer, הפוסקים היתירו, כיון שאלו מיוחדים לדברים מותרים, ואין כאן אתי לאחלופי, כיון שניכר יחידותו. ועוד סניף להקל הוא שהוא רק טוחן מכיוון אחת שר' משה היתיר.
- קלג) טוחן ביו"ט. בסי' תצ"ה סעי' ב' נפסק, מלאכות אוכל נפש מותר ביו"ט, מש ואילך, אבל טוחן אסורה ביו"ט. ובסי' תק"ד אי' דכין תבלין ביו"ט. וק' האם הוא מותר או לא.
- קלד) והביאור, כמו במלאכות אחרים ביו"ט, לצורך ודרך אכילה, מותר, דרך מלאכה ועבודה, אסורה. ונבאר הגדרים.
- קלה) מאכל שהיה נתקלקל אם היו טוחנים מבעו"י, וצריך טחינה דווקא בו ביום, מותר לעשות כן ביו"ט, ואי"צ שנוי, ומותר בכלי, ובלבד שלא יעשה בכלי 'מלאכתי' כגון רחיים.
- קלו) ונכלל בזה, הוא ריסוק תפוז"א ובננה לתינוק, ירקות, בצלים, חסה, תפוחים. ע' מ"ב תק"ד סקי"ט.
- קלז) ואין לומר שבזמננו יש לנו מקרר, שהרי הדינים לא משתנים בגלל זה^ל.
- קלח) מאכל שאינו נתקלקל לגמרי אם היה נעשה מבעו"י, אך לא יהיה טוב כ"כ, אי"צ לעשות מבעו"י, אלא יעשה ביו"ט בשנוי.
- קלט) ושנוי כאן אינו שנוי של שבת, אלא היכר בעלמא כגון יד שמאל או על מפה במקום שולחן וכדו'.
- קמ) ונכלל בזה הוא גלגלי פלפל, ויטחון על טישו ואח"כ לזרוק לתוך אוכל, ולא ישר לתבשילו.
- קמא) והפוסקים אמרו [מ"ב] שגם חריין נכלל בגדר זו. ואיני יודע למה, כי ענינו ראות שאינו דומה טעמו של טרי למבעו"י.
- קמב) מאכל שלא משנה להאיכות אם היה נטחן מבעו"י, יעשה מבעו"י. ואם לא היספיק לעשות כן, יעשה כן ביו"ט עם שנוי הנ"ל.
- קמג) ונכלל בזה, הוא אגוזים שונים שטוחנים אותם. אולם לעשות קמח מזה, לכא' נכלל בטוחן בצורה מלאכה ועבודה, ואסורה בכל אופן.
- קמד) לטחון מצה ביו"ט, מותר, ומותר גם בכלי, אם אינו 'רחיים'.

^ל למה לא?

דיני הכנה בשבת

הלכות הכנה

- (א) ישנם ב' גמרות דאירי בענין הכנה, אחת בדף קיג. ואידך בדף קיח.
- (ב) המשנה בקי"ג אי' מציעין המיטות משבת לשבת אבל לא משבת למוצ"ש. ודין זה מובא במ"ב סי' ש"ב סקי"ט^א. וגמ' קי"ח אי' ת"ר מדיחין כלים אם צריך להם לסעודה אחרת, אבל אחר סעודה שלישית אסור, וכוסות, הואיל ואין קבע לשתייה מדיח כל היום כולו. ודין זה מובא בסי' שכ"ג סעי' ו'.
- (ג) וטעם האיסור הכנה, רש"י בדף קיד: מבואר משום דקטרח משבת לחול, ועיי"ש בתוס' דהקרא שמביא רש"י הוא אסמכתא בעלמא.
- (ד) עכ"פ מבואר, אינו איסור דרבנן גזירה אטו איזה מלאכה, איזה שבות בפנ"ע, כדי ששבת יהיה יום מנוחה.
- (ה) ונמצינו למדין, אין איסור הכנה איסור בעצם, אלא הוא איסור התלוי בכוונתו, ויתכן שיהיה ב' אנשים שעושים אותו פעולה באותו מקום ובאותו זמן, וזה אסור וזה מותר, כי זה מכוון להיום וזה מכוון למוצ"ש.
- (ו) המ"ב שם לגבי המיטות כ' לגבי עשיית המיטות משבת לשבת, דלכתחילה טוב שיציע המיטות מבעו"י. והיה מקום לטעות ולומר שהכוונה דטוב שלא יכין משבת לשבת, אך המעיין במג"א שהוא מקור הדברים יראה שהוא משום כבוד שבת.
- (ז) הקצוה ש"ח^ב כ' דמיטות שלנו שונים ממטות שלהם, דבזמננו הצעת המיטה הוא רק סידור סדינים בעלמא, משא"כ בזמניהם היה עמדת המיטה ממש. ויל"ע, מה החילוק הזו עושה.
- (ח) ועפ"י הנ"ל, מי שיש לו היי-רייסר, אין להוציא המיטות בשבת עבור מוצ"ש. ולהחזירם למקומם אחר גמר שימושם, כמעט תמיד הוא מותר, דהרי אם היה מכין עבור מוצ"ש, היה משאירם בחוץ, אלא ע"כ הוא עושה לצורך המקום או שיראה מסודר, או שהבית לא יהיה מגונה ובבזיון, וזה מותר כדמבואר במ"ב להדיא. ורק נאסור אם בעצם היה משאירם בחוץ עד מוצ"ש, אך מחזירם למקומם כיון שצריך המקום ההוא עבור מלווה מלכה וכדו', דזה באמת הכנה.
- (ט) ומי שמסדר מיטתו כדי שחדרו יראה יפה, אם הוא למוצ"ש לכאו' אסור, ואם הוא הרגלו לכאו' מותר [כדיתבאר בהמשך], ואם עושה כדי לשבת עליו, תלוי אם רוצה לשבת בשבת או במוצ"ש.
- (י) ואם עושה כן כדי שיכנס למיטה מוכנה, מליל שבת לשבת בצהריים, מותר, משבת בצהריים אסור דזה מכין עבור מוצ"ש.

^א מק' הערוה"ש, למה השו"ע אינו מביא דין זה.
^ב קי"ז ט'.

דיני הכנה בשבת

- (יא) ואם עושה כן משום ב' סיבות, אם היה עושה בגלל סיבת ההיתר לבד, ודאי מותר, ואם הוא רק בצירוף שניהם, צ"ע, ואולי אומרים א' עיקר וא' טפל, וצ"ע.
- (יב) מי שרוצה להדיח כלים בשבת, הבאנו למעלה דהשו"ע מגדיר מתי מותר ומתי לא. ודע, דאין זה 'חוק', אלא הכל תלוי אם ישתמשו בזה עוד בשבת. ולכן מי שאכל סעודה שלישית מוקדם, ויודע שבהמשך הצהריים ישתמש בכליו כדי לאכול משהו אחרת, מותר להדיח, כי זה מכין לשבת. וכן אחר סעודת היום מצוי שיהיה אסור להדיח, כגון אם בסעודה שלישית אינו אוכל בביתו או שמשתמש בכלים חלביים וכדו'.
- (יג) ואין צריך לדעת בבירור שישתמשו בו בשבת, אלא כל שיש אפשרות אמיתי, מותר, כדמבואר כאן לגבי כוסות, דמותר משום דאין קבע לשתייה – ואינו מוכרח שישתה, אלא מצוי.
- (יד) ואינו דומה למה שמצינו בסי' שכ"ד סקל"ח דספק אסור, דהתם אינו משום הכנה אלא משום טירחא, משא"כ כאן הוא משום הכנה, והכנה יש לו כללים בפנ"ע, אפ' אם טעמו הוא משום טירחא.
- (טו) ואם רוצה להדיח כוסות אחר ביהש"מ^א, אסור, דשוב לא ישתמש בהם כיון דאסור לשתות לפני הבדלה. וכן, מי ששתייה עראי הוא משתמש בחד פעמי, ולא בהיפים של סעודת שבת, אין לו היתר של כוסות.
- (טז) היכא שאין לו היתר של הדחת כלים מחמת הנ"ל, האם יש מקום להקל מטעם אחר.
- (יז) אם הכלים ממש מפריעים לה, והיא מטורדת עכשיו מחמת הכלים המלוכלכים הנמצאים כאן, והוא מגונה ובבזיון, לכאו' מותר להדיח דומיא דהצעת המיטות שהיתר המ"ב אם הם בבזיון. אם באמת מפריעים לה, האם חייבת לכסותם או"ד מותר להדיחם?
- (יח) אמנם, ברוב המקרים אינו באמת מפריע לה, ועיקר הכוונה הוא לחסוך ההדחה במוצ"ש, וזהו הכנה ממש. וכן אם עושים ל'מנוחת הנפש', הכוונה הוא שהיא רגועה שאי"צ להדיח במוצ"ש, ואיסור הכנה אומרת לא להיות במנוחה.
- (יט) ואם שואלים אותה, 'האם היית מדיח גם אם יגיע עוזרת במוצ"ש?', זה יגלה הרבה מהו עיקר כוונתה.
- (כ) ויש שהביאו מהרש"ג^ב להתיר, אך המעיין שם יראה שאין ראיה כלל, דאיירי שם באשה הרוצה להדיח כלי להחזיר הכלי כסף לה'ויטרינ'ה' לקישוט הבית; ופשוט שאין זה ראיה לעניננו.
- (כא) וכן אין להביא ראיה מציץ אליעזר^ג שהיתר, דהתם איירי בבי"ח הצריכים לעשות את זה מחמת היגיינה, דאם לא עושים מיד יהיו חיידקים, ולכן מותר, אבל בענין שלנו אין היתר.
- (כב) ואה"נ, אם הוא מדיח הכלים כדי שלא יבאו נמלים וכדו', מותר, דזה לתועלת עכשיו, וכ"כ בשו"ש^ה.

^א סי' ס"א.

^ב י"ג ל"ז ד'.

^ג ג', ועיי"ש מש"כ עוד, ואינו ברור.

דיני הכנה בשבת

- (כג) הנה, המ"ב בסי' תק"ג שעה"צ ד' איירי ברבוי בישול ביו"ט ראשון ליו"ט אחרון, ודן משום בישול ביו"ט בדברים האפשרים להכין מבעו"י בלי שיפיג טעמו, וכו', ולא אסר משום הכנה – משמע הכנה משבת לשבת מותר. ודין זו היה מסתבר ג"כ, דהא אינו מזלזל בשבת אם הוא לצורך שבת, ומה לי שבת זו ומה לי שבת אחרת.
- (כד) ואם זה נכון, יש לנו היתירא אלימתא להתיר הדחת כל כלים המיועדים לשבת, חוץ מהיכא שחל יו"ט באמצע השבוע. ושלמת חיים לרי"ח זוננפלד היתיר הכנה משבת לשבת.
- (כה) אמנם, יש תוספתא המבואר להדיא דהכנה משבת לשבת אסורה. ואין זו סותר ליסוד הנ"ל מאחר שהחזון יחזקאל משנה הגירסא של התוספתא.
- (כו) וכששאלו לרח"ק שליט"א האם יש ראייה ממ"ב הזו להתיר הכנה משבת לשבת, הישיב שאין ראייה, ושאני התם 'דכולא רגל אחת היא'. דהיינו, אין להביא ראייה מיו"ט ראשון ליו"ט שביעי דזה אותו חג, וכמכין מליל שבת ליום שבת, משא"כ שבת, כל שבת לחודיה קאי. ובאמת, דבריו מדויקים היטיב בדברי השעה"צ דנקט 'ליום השביעי' דמשמע רק פסח ולא סוכות שאינו 'יום שביעי' אלא שמיני עצרת, דזה יו"ט בפנ"ע.
- (כז) נמצא, שוב אין ראייה ממ"ב לגבי הכנה משבת לשבת, ויש תוספתא לאסור, ואי"צ לשנות הגירסא, ואבד לנו היתר הזאת. וכן אסר השש"כ' הכנה משבת לשבת.
- (כח) ואולי יש להתיר בנידו"ד מטעם אחר, דמבואר ממ"ב כ"ו, היכא דיש לו היתר לשטוף כוס אחת כיון שצריך לה או שיש צד שצריך אותה, מותר להדיח כולם, דהואיל וראוי כל אחד, היתירו כולן.
- (כט) דהיינו, כיון שכל אחת יש אפשרות דזהו זה שישתמשו בו, שוב אינו הכנה לחול, דאולי הוא הכנה לשבת. וכי תימא אחרי ששטף ב' קערות, שוב אינו צריך להשאר, וא"כ הוא מכין לחול, י"ל אה"נ אם לקח שניהם והיניחם על מקומם בשולחן, שוב אסור לשטוף השאר, כיון דעכשיו ודאי לא ישתמשו בו, זה ודאי הכנה, משא"כ כל זמן שהם מונחים יחד, ויש לכל אחת אפשרות וצד דאולי הוא יהיה הזה שיתשמשו בו, אינו מכין לחול כיון שיש צד שיתמשו בו בשבת, ונקרא טירחא לשבת ולא הכנה.
- (ל) וזהו היתר גדול, היכא שצריך מזלג וסכין וכף וכוס וקערה וצלחת אחת, מותר לשטוף כמה שרוצה ממנינים אלו, אבל אם צריך סכין אין לו היתר להדיח כל המזלגות רק כל הסכינים, וכו' וכו'. נמצא, מצינו היתר גדול לכמעט הכל [למעט כלים המיוחדים לדג, וכלי סלט וכדו'] אם צריך לא' מכל סוג.
- (לא) ואם צריך לב' צלחיות, ויש לו כבר שתיים בארון שלו, האם יש לו היתר בכלל להדיח שום כלי, השיב ר' משה להר"ש איידער' דמותר כל כמה דיש אפשרות להשתמש מאלה שהדיח. אמנם, הערוה"ש"כ' דאם יש לו כלים בריווח, אינו נכון להדיח בשבת.
- (לב) אך, הערוה"ש הזו אולי הולך בדעת התו"ש דלמד הא דהביא המ"ב טוב להציע המיטות בע"ש [שהמ"ב למד משום כבוד שבת], התו"ש הבין משום דיש ענין למעט בטירחא בשבת, וא"כ

^י כ"ח ע"ז קס"ג.

^י עמ' 15.

^ה שכ"ג ז'.

דיני הכנה בשבת

ה"ה בזה הוא יחמיר, ואולי מפני זה הערוה"ש אמר 'אינו נכון', ולדידן דהוא משום כבוד שבת אין ענין להחמיר, ומותר. והכי קיי"ל.

(לג) ולפי ר' משה הזו, אם היתחיל על סמך היתר זו להדיח כליו, והיפסיק באמצע להתפלל מנחה וכדו', כשחוזר מותר לומר שאני רוצה [באמת] אחת מאלו המלוכלכים, ולהדיח השאר, דלא גרע כלים נקיים על השולחן מכלים נקיים בארון. וע' מש"נ בעז"ה אות מ' ומ"א.

(לד) נמצא, היכי שיש צד שצריך הכלים בשבת, מותר להדיחם. ואפ' אם לא, מותר אם הוא בזיון ומגונה באמת. וכן, אם יש לה היתר להדיח אחת משום דצריך לה, מותר להדיח כל המין הזו. ואפ' אם יש לה כבר בארון, מותר.

(לה) ולכאנ', יל"ע האם יש לנו עוד היתר, והוא, האם הערמה מותרת. והנה, הערוה"ש בסי' תרס"ז^ט לגבי גלילת ס"ת מיו"ט ראשון ליו"ט שני, שהמג"א ומ"ב מביאים מהרי"ל שאסר משום הכנה, היתיר הערוה"ש אם קורא כמה פסוקים, ואז הוא לימוד עכשיו ואינו מכין.

(לו) והנה, מלבד דאינו מסתבר כ"כ לומר שעצה כ"כ פשוטה נתעלם מעיני כל הפוסקים מהמהרי"ל עד לערוה"ש, לכאנ' גם הערוה"ש לא היתיר אלא בלימוד תורה, דעל לימוד התורה א"א לומר שהוא טפל, אבל שאר הערמה מי יימר לן דיתיר. ועוד, דממ"ב לגבי הדחת הבשר בסי' שכ"א ס"ק כ"א משמע דאין היתר בעצם של הערמה, וכן מבואר ממ"ב סי' רנ"ד ס"ק מ"ג, וא"כ אין לנו ראיה להתיר את זה. ועוד, דמסברא אין להתיר הערמה, דהלא הכנה תולה על כוונתו ולא דווקא בפעולה שעושה, וא"כ אם כוונתו באמת הוא עבור מחר, מה יהני לו הערמה.

(לז) יל"ע, מי שיש לו כיור מלא כלים מכלים שונים, ורוצה מזלג, פשוט דמותר להדיח מזלג. וכבר הבאנו, דעל כל מזלגות הנמצאים שמה, ג"כ נקרא 'צריך להם', ומותר להדיח כולם. ברם, הלא אסור לו לברור כולם, דאינו בורר לאלתר. וא"כ, לכאנ' י"ל דמותר להדיח כל הסכו"ם המעורבים בהמזלגות, ואין לאסור מחמת הכנה, משום דמדיח כדי שיצא המזלגות הנמצאים שמה, ועד שנגמר כל המזלגות מותר לשטוף כולם, וא"כ בורר אין כאן כיון שאינו בורר, והכנה אין כאן הואיל וכלם נכללים בהיתר של מזלגות המותרים מחמת מזלג אחת. וחידוש הוא וצ"ע.

(לח) במ"ב סי' של"ו סקל"ג איירי לגבי זורע, ומתיר להשליך זרעונים לתרנגולים כיון שיאכלם לפני השרשה שהוא ג' ימים, ולכן מתיר להשליך אוכל של ב' ימים. ומזהיר המ"ב דאינו מותר אלא במשליך בפעם אחת, דאילו בשני פעמים אסור משום הכנה. וקשה, למה ב' פעמים אסור, וליהוי כי' כוסות דמותר להדיח כולם.

(לט) וע' אוח"ש^ט שהק' כן, ועיי"ש מש"כ לחלק בין כלים לאוכל, ודבריו אינם מובנים, ואדרבה, איפכא מסתברא.

(מ) והנראה לומר, כמו בהדחת כלים, ההיתר היה משום דעל כל א' אומרים אולי בזה ישתמשו, וא"כ על כל אחת אינו הכנה דאולי הוא עבור שבת. ובמאכל תרנגולים נראה דדינו שוה, ואם באמת יש אפשרות דיאכלו מהשנייה מותר גם בב' פעמים. והא דאסר המ"ב היינו רק כשלא יאכלו מהשנייה, ודומה להדחת כלים וצריך לשניים, וכבר לקח שניים וערך השולחן דשוב

^ט ב'.

^י מ"ב או מ"ג הע' ר"נ.

דיני הכנה בשבת

אסור להמשיך להדיח, דעכשיו יודעים בוודאות שלא ישתמשו בהם, וה"ה בתרנגולים, אחרי שהישליך פעם אחת, כבר 'ערך השולחן' עבור התרנגולים, ולכן אין היתר של 'כוסות' להשליך פעם שנית. ונמצא, מאכל תרנגולים והדחת כלים דינם ממש שוה לחלוטין, ואי"צ להחידושים של האוח"ש. וגם נמצא, שאין נפק"מ אם תרנגולים נמצאים שמה כבר או לא, אם היתחילו לאכול או לא, דכבר ערך עבורם השולחן, ולכן אין היתר לעשות עוד.

(מא) והנה, מש"כ דבכלים, אם כבר ערך השולחן שוב אסור להדיח עוד, לכאן' אם הוא ממש נמלך, והיחליט עכשיו לאכול בחדר אחרת, ומדיח עוד כלים כדי להשתמש בהם באמת, אי"צ להביא הכלים מחדר הסמוך, ומותר להדיח כל הכלים מאותו מין שצריך. וה"ה לכאן' בתרנגולים, יכול לומר שאינני רוצה עכשיו דיאכלו ממה שהינחתי לפניהם, אלא מזה, ולהניח לפניהם בפעם שנייה, ומותר [מצד הכנה].

(מב) אולם שמחות, דא' מתנאי השכירות הוא שינקה אותו מיד, ואם הבעל שמחה אינו מסכים לנקות מיד אלא רוצה להמתין עד מוצ"ש, לא יתנו לו האולם, יל"ע האם זה תנאי שיעבור על איסור הכנה, או הוא נכלל כחלק מהשימוש.

(מג) וכן יל"ע, מלצר, שעבודתו הוא לערוך השולחן, להגיש הסעודה ולנקות מיד, האם זה מותר.

(מד) וצריכין לחזור לזה, וצריכין ראייה להתיר. וע' לקמיה אות קל"ה.

(מה) ר' משה מחדש לן כמה חידושים בתשובה א' לגבי מברשת שניים, כשהיתיר עם מברשת מיוחדת בלי ממרח וכו', כ' דלא ירחץ המברשת שהוא הכנה לשימוש הבאה. והנה, מיניה וביה כ' ר' משה דאיירי במברשת מיוחדת, ואעפ"כ אוסר לרחוץ אחר שימוש, וא"כ זה ראייה שאסר הכנה משבת לשבת. והמעין יראה שאין זה ראייה מוכרחת, דהרי קודם כל ר' משה כ' ואין לרחוץ בשביל מחר" ולא כ' בשביל שימוש הבאה או שבת הבאה, אלא מחר, שהוא יום חול. וכ"ת הרי בעינן מברשת המיוחדת, י"ל חדא אינו מפורש בהדיא שם למה, ועוד, דאלי יחליט להשתמש בו ביום ראשון, וכו', ואכ"מ, ועכ"פ אין הכרח מכאן.

(מו) גם מבואר מכאן, דגם פעולות רגילות 'יומיומי' נקראים הכנה, דהו"א דכל שהוא מעשה כ"כ קטן שלא חושבין עליו כלל, ואינו יודע אפ' שעושה אותו, לא יהיה נכלל בהכנה, דאינו נקרא טירחא^א, קמ"ל דר' משה חולק. ונראה בהמשך, דגם לר' משה יש דברים שאינם נכללים בהכנה.

(מז) ועוד, דהיה מקום לומר דרחיצת המברשת הוא לצורך עכשיו שלא יסריח עכשיו ולא יגעיל עכשיו, קמ"ל.

(מח) **מתי אומרים הכנה.** [הכנה הוא בדבר שאין בו מלאכה או סרך מלאכה, רק משום טירחא בעלמא, דאילו יש בו משום מלאכה, אפ' אי מותרת מצד יו"ט, אם אינו לצורך יו"ט, שייך ביה איסור דאורייתא, ואכ"מ אלא בהל' יו"ט].

(מט) מבואר, דהכנה הוא משבת לחול, מיו"ט לחול, מיו"ט ראשון ליו"ט שני, מיו"ט שני לחול, משבת ליו"ט.

(נ) מיו"ט ראשון שביעי, ע' לעיל בשם רח"ק בביאור השעה"צ, אבל מימי ראשון של סוכות לשמ"ע, אסור.

^א דומיא להא דאין אומרים לבנ"א שהולכים לשירותים לפני סוף השבת, לא לשטוף האסלה....

דיני הכנה בשבת

- (נא) ר"ה מיום ראשון לשני, אסורה, דהוא יומא אריכתא רק לחומרא.
- (נב) שש"כ^{יב} דן אם יש הכנה מחוה"מ עבור מוצאי יו"ט.
- (נג) מיו"ט לשבת, יש ג' שיטות. י"א דאסור, אפ' אם עשה עירוב תבשילין. וי"א מותר אם עשה עירוב תבשילין. וי"א דמותר אפ' בלי ע"ת. ומ"ב סי' ש"ב ס"ק י"ז מביא א"ר דס"ל כדעה שנייה, דבע"ת מותר, ומביא דרעק"א הוכיח דשרי גם בלי ע"ת. והביא אותו שוב בשעה"צ כ"ג. והכי נקטינן.
- (נד) ובביאור דעה הראשונה, ע' רמ"א סי' תקכ"ח ומ"ב שם, דס"ל דע"ת מועיל רק לצרכי סעודה. ואין להקשות א"כ יש סתירה במ"ב, חדא, דהתן אולי מבאר הרמ"א והוא א"ס"ל, ועוד, דמ"ב במקומו^{יג} עדיף טפי, וכאן היקיל.
- (נה) להכין בביהשם"ש של שבת עבור חול, לכאן' אין סברא להקל, דעל הצד שהוא שבת הוא מכין לחול, וכ"פ הביה"ל ריש סי' תק"ג. וע"י גוי, ע' גר"ז ועי' סי' שמ"ב.
- (נו) להכין בתוספת שבת עבור חול גמור, ע' מ"ב רצ"ט סק"מ, דאיירי לגבי תוספת יו"ט ראשון להכין עבור יו"ט שני, ומתיר אפ' קודם שהתפלל, דכבר נתקדש היום. ויל"ע האם 'נתקדש' הוא דווקא, ומותר מכח קדושה השנייה שהיגיע כבר, או"ד כוונתו הוא לומר דבעצם יום השני הגיע, ואינו דווקא משום הקדושה. ונפק"מ לעניננו. וצ"ע.
- (נז) להכין משבת עבור ביהשם"ש, ע"פ הנ"ל היה מסתבר לאסור הואיל ועל הצד שהוא חול הוא מכין לחול, וכ"פ שש"כ^{יד}, אך אין לו מקור להדיא^{טו}. אמנם, לא מצינו מי שאוסר להכין סעודה שלישית סמוך לשקיעה אפ' אם מכין מאכלים שיאכל רק בביהשם"ש. ועוד, העולם נוהגים להכין גם עבור קינוח בסוף הסעודה, שהוא אחר סוף השבת ותוספת שבת בעלמא, ולא שמענו מי שמזהיר על זה.
- (נח) וע"כ צ"ל, דכל שיש עליו שם שבת, ונוהגין בו כשבת, אינו נקרא הכנה לחול, וא"א לומר בו שמבזה השבת במה שמכין לחול, כי זהו כבודו של שבת. ואולי יש להביא ראיה להתיר, מהא דכוסות מותר להדיח ואפ' עשר, כיון שיש צד שישתמשו בו בשבת, וה"ה ביהשם"ש י"ל דיש צד שהוא שבת וא"כ הוא ספק מכין לשבת וספק מכין לחול. אמנם יש לחלק. וסברות וראיות אינם מעכבין, והדין ברור מהא דכל העולם נוהגין כן, ולא שמענו מי שמזהיר על זה.
- (נט) ולדינא, לסעודה שלישית מותר, אפ' אם הוא רק לביהשם"ש, ולתוספות שבת צ"ע. מהו ביהשם"ש לענין זה?
- (ס) מביהשם"ש לביהשם"ש, אולי בשעה שהוא מכין הוא שבת ובשעה שנהנה הוא חול, נמצא שבת מכין לחול. ויש רעק"א הדן בזה, ושש"כ בשם רש"ז אמר דכל שהוא איסור דרבנן [מיו"ט ראשון לשני, לצורך אוכל נפש] מותר גם אליבא לרעק"א, וא"כ ה"ה זה שהוא הכנה בעלמא.
- (סא) ויל"ע אם זה ראיה או נגד מש"כ למעלה אות נ"ט לגבי סעודה שלישית.

^{יב} כ"ח ק"ס.

^{יג} למה כאן בהכנה הוא מ"ב במקומו, אולי התם לגבי הל' יו"ט הוא מקומו?

^{יד} פרק כ"ח.

^{טו} והא דסי' תק"ג אוסר הכנה בביהשם"ש ליו"ט שני, יש לחלק.

דיני הכנה בשבת

- (סב) אמירה לעכו"ם בהכנה, היה מקום לומר דהואיל וכל האיסור הוא משום טירחא, כל היכא שהוא אינו עושה כן בעצמו אלא ע"י משהו אחר אינו טורח, ולכן נתיר. אמנם, המ"ב בסי' ש"ט סק"ב ושכ"א סק"ב מבואר להדיא דדינו כשבות דשבות בעלמא, ומותר רק במקום הפסד וכדו'. ומ"ב רנ"ד סקמ"ג ג"כ יש ליישב כזה.
- (סג) אך, בהל' אמירה לעכו"ם מבואר דיכול לומר לגוי להדיח הכלים מתי שירצה, ואם ידיח בשבת זה לצרכו ולא לצורך ישראל. ועיי"ש ליתר כללים ופרטים בזה.
- (סד) מבואר, דלאו כל מילתא נכלל בהכנה שנאסרו, אפ' אם הוא באמת עבור מחר. דהיינו, היכא שאין איסור 'דבר דבר' כגון היכא שאומר דרך רמז וכדו', עדיין אינו אסור משום הכנה. לדוגמא, אסור לומר לחברו, 'אתקשר לך אחרי שבת', אבל מותר לומר 'נדבר ביום רביעי' אפ' אם הוא נוסע אחר שבת, ויצרכו לדבר בטלפון, ומותר בין מצד דבר דבר ובין מצד הכנה, דאין הכנה בדיבורים בעלמא. נראה בהמשך דאין זו כלל לגבי כל אמירות.
- (סה) וכן מצינו דהליכה בעלמא מותר, אפ' אם כוונתו הוא לחול, כמו דאי' בסי' ש"ז דמותר להחשיך על התחום, ואין בזה משום הכנה.
- (סו) וכן, מותר לישון כדי שיהיה לו כח למוצ"ש, כדמצינו בסי' ר"צ סק"ד, אבל אסור לומר נלך לישון כדי שיהיה לנו כח, כ"כ מ"ב בשם ספר חסידים. נבאר את זה יותר בהמשך.
- (סז) וביאר המחזה אליהו^{טו}, דאלו הם דברים יומיומי, ואין בהם שום חשיבות שיהיה נכלל בטורח לחול, ולכן לא גזרו בהם רבנן. ופשוט, דהגדר בזה א"א להכריע, וכל א' יהיה לו גדר משלו, כגון ר' משה לגבי מברשת חשב את זה להכנה, ע"ל אות מ"ה, ואעפ"כ מסכים באופנים הנ"ל.
- (סח) ומבאר גם הא דספר חסידים, דשינה לבד אינו הכנה, ודיבור לבד אינו הכנה, אבל שניהם יחד הוא הכנה; ומבאר ר' פאלק דבצירוף שניהם יש לו חשיבות ושם הכנה. ועוד ביאר באופ"א, דבעצם אינו הכנה, אפ' שניהם יחד, אלא אם אומר דמה שעושה הוא עבור מחר, הוא בזיון לשבת, ואין השינה נכלל בעונג שבת אלא היפוכו. והמעין במ"ב יראה שלא כ' הכנה בפירוש, ואולי מפני שכיוון למהלך השנייה.
- (סט) הנה, מצינו כמה אופנים שלא אסרו משום הכנה, ועלינו לברר מהו היסוד, כדי שנוכל להתיר אופנים אחרים.
- (ע) כגון, מצינו בסי' של"ח סעי' ז' דמותר לכסות פירות בגגו טרם יבא גשם כדי שלא יפסדו, ואין אנו אוסרים משום הכנה.
- (עא) וכן, שבת מ"ב, ביצה שנולדה בשבת, שהוא מוקצה, מותר לכפות עליה כלי כדי שלא תישבר, ואין אומרים 'אין נוטלין כלי בשביל דבר שאינו ניטל'. וק', למה לא אוסרים משום הכנה.
- (עב) וכן מצינו, כלי שמלאכתו להיתר מותר לטלטלו מחמה לצל – והא הוא מכינו לשימוש בימי חול.

^{טו} נ"ז, עיי"ש ביתר תשובותיו שם, ותמצא הרבה נחת.

דיני הכנה בשבת

- (עג) והיה מקום לומר, דמזה אנו רואים כלל, דהכנה מותר במקום הפסד. אך זה אינו, כדמבואר סי' שכ"א סקכ"א, ושאר מקומות שהבאנו לעיל אות ס"ב^י.
- (עד) והיה מקום לומר, דהכנה של שמירה ומניעת קילקול מותר, אבל אינו היתר כללי של הפסד. אמנם, ג"ז אינו, מהא דמ"ב שי"ט סקס"ב לגבי סמעטנ"ע, דאסור להוציאו כדי שהחלב לא יתקלקל משום הכנה, וכן המ"ב שהבאנו באות הקודם. וא"כ מ"ש זו מג' אופנים הנ"ל.
- (עה) ומהרש"ג^י חידש, דהכנה היינו דמחליף דבר שניתן לעשותו בחול ועושהו בשבת, ובזה מפסיד זמן של שבת, ואסור, משא"כ דברים שלא ניתן לעשותם בחול, אלא עכשיו או בכלל לא, אינו הכנה. ובזה מיישב החזרת הלולב למים וכו' וגם כל הנ"ל.
- (עו) אמנם, מלבד חידוש הגדול הזה שלא נקטו כן כל הפוסקים, הרי גם המ"ב בשי"ט ובשכ"א הנ"ל מבואר דלא כזה.
- (עז) ורש"י^י חידש, דפעולות אלו מותרים מחמת יסוד הישן שהבאנו למעלה באות ס"ד – ס"ז, דכל שעושים בלי לחשוב שהוא עבור שימוש העתיד, אלא 'כך עושים', אינו נכלל בטירחא שחז"ל אסרוה, ואדם הרואה אינו חושב על שימוש עתידי, אלא זהו כל שרגילים לעשות.
- (עח) והנה, מלבד דזה גדר הרבה יותר רחב ממה שהבאנו למעלה, ומלבד שר' משה ודאי חולק על זה, לכא' אין לרש"י^י ראיה ליסוד הזה, דהרי בשש"כ מביאים ההיתר של הפסד וההיתר של המהרש"ג^י, וא"כ שוב אין הכרח לדבריו. ונראה, דס"ל לרש"י^י דאין צריך הכרח או ראיה, דזה נכלל בכלל הישן דאינו בכלל הכנה.
- (עט) ועיי"ש כמה וכמה אופנים שהיתיר מחמת זה. וק', הא לדידיה, גם הדחת כלים הוא דבר שעושין בגמר שימוש, ואין חושבין עליו, וא"כ נתיר זה ג"כ. ועיי"ש מש"כ, והיתיר שרייה למנוע דיבוק הליכלוך, ואסר שריית ליכלוך המדובק כבר. וזה משמע שהוא מטעם מניעה ולכן תיקון אסורה^{כא}; וק', למה לא היתיר הדחה ג"כ, מטעם מעשה קל.
- (פ) והיה מקום לומר, דס"ל דהדחת הכלים אינו מעשה כ"כ 'פשוט', אלא שאם אומרים כן נמצא שזה מעשה חשוב, ואילו כסוי פירות הוא כן מעשה קל?
- (פא) ובמנח"ש היתיר באמת שטיפה גרידא אבל לא שיפשוף, וע"כ ס"ל דשטיפה גרידא הוא מעשה קל, משא"כ הדחה. וכ"ז באמת צ"ע. ועוד, לא תמיד עושים אפ' שטיפה גרידא, דמצוי שישאירו ככה זמן מה.
- (פב) ודע, מעשה קל לפי הנ"ל, אינו תלוי על הוא עצמו, אלא על דרך העולם.
- (פג) ועוד, דלמה הסרת סמעטנ"ע אינו נכלל במעשה קל. ולכא' משמע מכאן דהמ"ב לא ס"ל כזה.

^י ואע"פ שמביא שמה א"ר המתיר במקום הפסד, רואים שמה כמה צריך לדחוק כדי לקבל היתר זו וכמה לא ניח"ל לסמוך עליו, ואילו באופנים האלו מותרת בשופי. ועוד, דהפסד זו אינו סתם הפסד, אלא מניעת קילקול בעצם, ואולי הא"ר היקיל רק בזה, ולא סתם הפסד, כגון טיסה היוצאת.

^{יז} סי' ס"א.

^{יט} מנח"ש ב' ל"ו, שש"כ כ"ח סעי' פ"ט – צ', והע' ר"א ור"י.

^כ ו"ב ט'.

^{כא} ויל"ע, מהו אם הוא כבר דבוק במקצת ושורה כדי שלא יתדבר יותר, וצ"ע.

דיני הכנה בשבת

- (פד) נמצא, ליישב קושיא הנ"ל לדעת המ"ב, אינו משום הפסד, ואינו משום שמירה ומניעה, ואינו משום דאין אפשרות אחרת, ואינו משום שהוא מעשה קל, וא"כ עדיין קשה, למה מותרת באמת.
- (פה) ויש מקום לומר, דאח"כ הכנה כדי למנוע אסור, כדמבואר מסמעטנ"ע ומבשר לא מלוח, אמנם היינו רק להוציא המקלקל הנמצא שמה כבר ובעצם, משא"כ מניעה ממקלקל חיצוני מלבא, זהו ההיתר של אופנים האלו, כגון מחמה לצל, כגון ביצה מלישבר, וכגון פירות מגשם שיבא. וההבנה בזה, דכל שהוא שמירה מדבר חיצוני, אינו נחשב כהכשרתו לשימוש עתידי, אלא כאילו עושה החפצא הזה חזק שיעמוד בידי מקלקלים, משא"כ כשיש שמה כבר המקלקל.
- (פו) אלא שאם זה נכון, לא נישאר לנו היתר כ"כ גדול, והוא מוגבל לאופנים מסויימים.
- (פז) נחזור לענין הדחת כלים. ע"פ הנ"ל, אין לנו היתר טוב להדיח כלים אם אינו מפריע אותה בעצם, ואינה צריכה לא' מהן, וכנ"ל. אך, מותר להניחם בכל מקום שרוצה, כולל כיור מלא מים וסבון שמילא מבעו"י, כמו שראינו אצל תרנגולים, דכל שאינו מרבה בטירחא, אין בו משום הכנה.
- (פח) וכן לכאור' מותר לזרוק הפסולת מכל הצלחות לפח ואינו מחוייב להשאירם שם, דהוי גרף של רעי לכו"ע, ומאוס בעיני כל, [וגם הוא מעשה קל].
- (פט) וכן, מותר להניח כליו בכיור, ולשטוף ידיו המטונפות עליהם, ואם הדיחם, הדיחם. ולענין הערמה, עמש"כ למעלה.
- (צ) דע, כל מה שדיברנו עד כה לענין הדחת כלים, אינו ענין רק לכלים רגילים, אלא ה"ה לענין כוס של קידוש וכו', שאין היתר ברור להדיחו אחר קידוש של יום השבת.
- (צא) שאלה: אורח הרוצה להדיח הכלים בשבת אחר גמר הסעודה מתוך הכרת הטוב, האם זה הכנה או"ד נחשב כעושה עבור הכרת הטוב עכשיו.
- (צב) תשובה: הכרת הטוב שלו הוא טובה לבעה"ב שאי"צ לטרוח במוצ"ש, וא"כ הוא מכין עבור הבעה"ב ואסור. אמנם, לא כל אופנים שווין, דהנה מי שסועד אצל חברו עם אשתו ובניו, ואחר הסעודה כל החדר [שלא משתמשים בו בשבת] הוא 'בלגן', כשמסדרו, אינו עושה עבור שימוש עתידי אלא מפני שא"א לצאת מבית חבירו מלא 'בלגן' מחמת ילדים שלו, וא"כ הוי שפיר עבור עכשיו.
- (צג) יל"ע, האם ולמה מותר לקחת סידור מהארון לפני מעריב במוצ"ש, [לפני שאמר 'ברוך המבדיל'], הרי הוא מכין הסידור עבור שימוש של מוצ"ש. כה"ק שש"כ²². והנה, רש"ז יתיר כיון שזה מילי דהרגלות [שהיתיר אפ' הוא עבור שימוש עתידי, ולא דווקא היכא שהיה גמר שימוש], ומותר לכו"ע אם אומר ממנו מזמורי תהילים, כגון 'לדוד ברוך'.
- (צד) ואין להביא ראיה לאסור מהמ"ב דאסר הבאת מגילה משום הכנה, דמגילה אינו הרגלות משא"כ סידור.

²² כ"ח פ"ב הע' קפ"ב.

דיני הכנה בשבת

- (צה) לענין הנחת כלים מלוכלכים לתוך מדיח כלים, לכאן צריך להקדים הנחת בגדים במכונת כביסה, דמותר היכא שהוא מסריח הבית עכשיו, דאז אין בו משום הכנה, והוא טילטול כשמל"א לצורך גו"מ, אבל סתם הנחת בגדים לתוכו הוא הכנה רגילה.
- (צו) ומדיחי כלים, אינו ממש דומה למכונת כביסה, דדרך שימוש של מכונת כביסה הוא שממלאין ולוחצין וכו', משא"כ מדיחי כלים ממלאים במשך היום או הימים, וכשנתמלא, מדיחין. וא"כ הנחת הכלים שמה לכאן אין בו צורה של הכנה כמו מכונת כביסה אלא יש בו צורה של מקום לאכסן כלים מלוכלכים עד שיהיה מלא^כ.
- (צז) אמנם, היות וביארנו להכנה אינו תולה על מעשה אלא על כוונה, צריך שכוונתו יהיה באמת עבור האכסון של כלים מלוכלכים, ולא להרוויח הטירחא למוצ"ש. ואם מכוון כן באמת, מותר גם עבור מי שאינו דרכו לעשות כן, הואיל ודרך העולם לעשות כן, מותר.
- (צח) ולהדיחם 'קל' חפני הכנסתם, אולי לפי רש"ז יש להתיר ויהא נכלל במעשה קל, אבל למעשה לכאן כוונתו הוא שהמכונה יעשה עבודה טובה, וכליו יהיו נקיים לבסוף, וא"כ זה שלב הראשון של הדחת כלים, ואסור משום הכנה, משא"כ הנחתם שמה מותרת כיון שאין זו הכנה אלא איכסון.
- (צט) יל"ע, מי שלומד/קורא בשבת, ורוצה לשים Bookmark על מקומו, האם יש בזה משום הכנה. חו"ש אסר. ולמהרש"ג יש לדון, האם נקרא אפשר להניחם פתוח, מכוסה וכו'. ורש"ז יתיר משום מעשה קל, וכל שרגילין.
- (ק) וידוע שר' אלישיב נהג לעשות כן בשבת. ולכאן יש להביא ראיה ממ"ב סי' ש"מ סקי"ג דאסר ליתן שעה בספר לשמור מקומו עבור מחר משום ממרח – והלא הל"ל דכל דבר אסור משום הכנה – מוכח, דאין בזה משום הכנה. ולכאן ההבנה, דזהו מעשה כ"כ קל שמותר לכו"ע ולא רק לפי רש"ז, דומיה להליכה ודיבור וכדו'.
- (קא) ואוח"ש היתיר משום שהוא מעשה קטן בעלמא. והמעין שם יראה שאין כוונתו למש"כ. הפסק"ת היתיר משום דהוא צורך מצוה^כ. ויש מי שמתיר משום דאינו ניכר שהוא הכנה.
- (קב) אמנם, ע' מ"ב סי' תרס"ז סק"ה וו', לגבי הבאת יין ממרתף ביו"ט עבור קידוש ביו"ט שני, דא"א לעשות כן בלילה משום דאין אור שמה, והיתיר בשם החיי"א בשעה"ד בעוד היום גדול ואז אינו ניכר, וגם הוא הבאה בעלמא^כ ועוד שהוא צורך מצוה [ועוד בשנוי מטעם אחר עיי"ש]. אלמא, רק מטעמים האלו יחד הוא מותר, אבל לא בחד לבד, ודלא כהאחרונים שהבאנו באות הנ"ל.
- (קג) עכ"פ, Bookmark מותר מכל זה, וגם ממה שכתבנו למעלה. וספרי חול אבד צירוף של מצוה.
- (קד) ע"פ מ"ב הזו, ביו"ט ראשון, אם רוצה להוציא דברים ממקפא, באופן שאינו מוכח שהוא הכנה, דהיינו יש אפשרות שישתמשו בו ביו"ט ראשון, והוא העברה בעלמא, וגם עבור מצוות שמחת יו"ט, וקצת שעה"ד, מותר.

^כ יל"ע משום מוקצה.

^כ ספרי חול?

^כ דומיא למש"כ בסי' רנ"ד 'טילטול בעלמא'.

דיני הכנה בשבת

- (קה) אבל משבת ליו"ט, כיון דאסור לבשל בשבת, יש פחות דברים שאינם ניכרים, כגון מרק, דביו"ט אפשר לחממו, משא"כ בשבת, ולכן שבת אסור ויו"ט מותר.
- (קו) ולהכניס שתייה למקרר, תלוי כמה שעה"ד הוא בשבילו.
- (קז) שם, בסי' תרס"ז, הרמ"א אסר העמדת השולחן, והמ"ב בסק"ו כ' בשם אחרונים דהיינו רק העמדת הטבלא על הרגליים, משא"כ הבאה בעלמא מסוכה לבית מותר, וכן היתיר גם הערוה"ש. וקשה, מהכ"ת הבאתם יהיה מותר, למה אינו הכנה גמור. ואין לומר דהבאה ושנוי מקום אינו בכלל הכנה, דהא בס"ק הקודם אסר הבאת היין אלמלא ההיתירים האחרים שהביא.
- (קח) ואולי יש מקום לחדש ולומר, דס"ל להמ"ב וערוה"ש, דכל היכא שיש ב' שלבים כדי להכינו, ועושה רק מחצה, אינו הכנה, דהכנה פירושו שיהיה לגמרי מוכן, וכן שמכין מחצה ומניח מחצה אינו נקרא הכנה. וזה חידשו גדול.
- (קט) ואין להתיר מפני זה שטיפה גרידא של כלים, דהא כשמדיח אינו שוטף ואח"כ מדיח, אלא מדיח, ושטיפה עושים כשאינו רוצה/יכול להדיח, וא"כ אינו מחצה אלא 'תחליף'^{כז}. ועוד, אולי המ"ב רק היתיר 'מחצה' של הבאה בעלמא ולא של הכנה גמור. ועם כ"ז, צ"ע.
- (קי) לימוד עבור מבחן, השש"כ^{כח} היתיר משום דלומד עבור הידיעה, והרי הוא מקבלו כבר עכשיו. ורנצ"פ [בע"פ] זצ"ל אמר להתיר משום דתורה הוא 'עכשיו'. ונפק"מ, לימודי חול [של חכמה].
- (קיא) ועפ"י, הלומד עבור מבחן חול, השש"כ^{כח} היתיר. ומסתפק היכא דאינו לומד עבור עצם הידיעה אלא כדי לקבל ציון טוב במבחן, והיה שמח אם היה שוכח מיד אחר המבחן. וביאור הספק, דבשלמא היכא שלומד עבור הידיעה, אז הידיעה שרוצה יש לו עכשיו ואינו נקרא הכנה, משא"כ כשאינו לומד בכלל עבור הידיעה אלא עבור הציון, נמצא שלומד עבור ציון שהוא בחול וקיבל ידיעה עכשיו שלא מעניין אותו, וזה כעושה דבר א' עם ב' כוונות, וא' עיקר וא' טפל, דהולכין בתר העיקר, משא"כ כשלומד עבור ידיעה בלבד, הוא אותו ידיעה. ודו"ק.
- (קיב) ומלבד הספק, הוא ודאי שלא מ'רוח השבת'.
- (קיד) הלומד עם ספרים, ואחר לימודו רוצה להחזיר הספרים למקומם; אם יש צד שהוא או משהו אחר ישתמש בו בשבת, ודאי מותר. ואם לא, רש"ז יתיר משום הרגל וכל שרגילין. ואם מחזיר כדי שלא יקבל ה'קללות' על מי שאינו מחזיר, גם עושה עבור עכשיו. וכן אם עושה כן שביהמ"ד לא יהיה בבזיון. אבל אם לומד בביתו, או בביהמ"ד שאין קפידא, ואין בזיון, יל"ע אם מותר. ואולי הוא מעשה קל המותר לכו"ע. ור"ש איידער במלאכת מעמר אוסר אסיפת ספרים מחמת הכנה.
- (קיד) כל היכא שהיתרנו הכנה, לדוגמא מעשה קל, כגון שינה וכו' לכו"ע, או לדוגמא לימוד למבחן, לכא' אסור לומר שעושה כן עבור חול, כמו שמצינו מספר חסידים לגבי שינה^{כט}.

^{כז} אולם, במדיח כלים אה"נ הוא מחצה... אבל יש טעם שנייה שכתבתי, ודו"ק.

^{כח} כ"ח קע"ח.

^{כט} כ"ח ר"ב.

^{כט} אולי לימוד למבחן שאני, דאין ההיתר משום מעשה קל שנעשה חשוב ע"י האמירה, אלא הוא משום שמקבל הידע עכשיו, וא"כ מה זה משנה מה אמר... וצ"ל על הטעמים שהבאנו שם בשם המחזה אליהו.

דיני הכנה בשבת

קטו) יל"ע, מי שטעה/עבר ואמר שיושן כדי שיהיה לו כח למוצ"ש, האם עכשיו אסור ללכת לישון? והאם מהני אם חוזר באמירתו? וכן יל"ע, הא דאסור לומר שיושן עבור מוצ"ש, אם הוא מצוה, כגון לשבועות להיות ניעור כל הלילה, האם מותר. וכן יל"ע, האם אמירת האב נוגע לבן, דהיינו האם יש בעיה לאומרו. ועל הצד שאמירה אוסר השינה, האם האב אוסר על בנו. וראובן על חבירו?

קטז) וכן יל"ע, כמה קרוב הדיבור והעשייה צריך להיות כדי שיהיה בעיה, חמש דקות? חצי שעה? מע"ש לשבת?

קיז) והיה מקום לומר שתלוי על ב' מהלכים שהבאנו למעלה בשם מחזה אליהו, עיי"ש.

קיח) ושאלו לרח"ק, האם אב יכול להגיד לבנו לישון כדי שיהיה לו כח ללמוד בליל שבועות, ואסר. וחזינן מכאן, דלא רק לצורך מצוה אסור, אלא אפ' אב לבנו.

קיט) ואין ראיה מכאן לענין ראובן לחבירו, וגם אין ראיה לענין אם עכשיו השינה אסורה או לא, וכן אין ראיה אם חזרה מהני, וכן אין ראיה כמה קרוב צריכין להיות.

קכ) ובאמת, הערוה"ש, כשמביא הספר חסידים הוא איירי גם כשכוונתו ללמוד, ואסר משום הכנה^ל.

קכא) לימוד טעמי הנגינה, Trop, לקריאת התורה של שבת אחרת, יל"ע האם יש בזה משום הכנה. והקנה בושם אסר. אמנם לכאן נראה להתיר מכמה טעמים, הלא יש מצוה עכשיו, הידע הוא עכשיו, וגם הוא דיבור בעלמא. ואה"נ אסור לומר שמכין עבור מחר. וכן אסור לאבא או אמא להגיד לבנם להכין קריאה"ת להבר מצוה, כדלעיל בשם רח"ק.

קכב) והכנת הפשעטי"ל, לכאן כהנ"ל.

קכג) והכנה ל'Play או Show לכאן ג"כ הוא דיבור ומותר.

קכד) והנשמת שבת היתיר אלו משום שנהנה עכשיו. ומדלא היתיר משום דיבור בעלמא, אלמא שאין זו היתר, ויל"ע למה.

קכה) ולענין אמירת 'ותן ברכה' ק' פעמים, בשו"ש היתיר^{לא} משום דהרגלות באה לו עכשיו^{לב}, ורש"ז היתיר משום דיבור בעלמא.

קכו) ולכאן הפשט בב' טעמים או הו"א ומסק', הוא שאלה מה נכלל באמירה. דהיינו ודאי אמירה על דבר שרוצה לעשות בחול אינו הכנה, והשאלה הוא היכא שכל כולו של ההכנה הוא דיבור, כגון קריאה"ת או ותן ברכה, האם שייך בזה היתר של דיבור. ועפי"ז תדון לענין Play וכו' אם יש היתר של אמירה.

קכז) ואוח"ש היתיר אמירת ותן ברכה, והיתיר גם תליית השלט של ותן ברכה. ובאמת, השש"כ כשהיתיר האמירה, היתיר גם התלייה. וחשוב לדעת, כי אפ' אי קיים היתיר של כל שרגילים, זהו חידוש והרחבה גדולה ממה שראינו עד כה.

^ל ולא כ' משום זילזול שבת כמש"כ הא"ר, ע"פ החקירה הנ"ל.

^{לא} ר"צ א' ט'.

^{לב} סברא זו קשה, דבשלמא במבחן יש תועלת במה שיש לו דיע יתרה עכשיו, אבל מורגל בותן ברכה אינו מעלה כלל בשבת.

דיני הכנה בשבת

קכח) לומר בסעודה שלישית 'אין לאכול הרבה כדי שיהיה מקום לסעודה שלישית', לכאן מותר, כי אינו מכין כלום, ואין מה לאסור.

קכט) ובסעודה שלישית של ערב ת"ב, מותר לאכול הרבה, אבל ע"פ הנ"ל אסור לומר 'אכול הרבה כי וכו' או 'אני אוכל הרבה כי וכו'". ולכאן מותר לומר הלכה זו.

קל) ויל"ע, יו"ט שחל ביום ראשון, האם מותר לטבול בשבת בצהריים [לאלו הנוהגים כן] עבור היו"ט. ואין לומר הלא מקבל התוספת קדושה עכשיו, כי אינו עושה עבור זה, וכבר טבל בשבת בבוקר, ומי אמר שניתוסף כלום. וע' לקמיה.

קלא) אשה נדה, שבעלה חוזרת במוצ"ש מחו"ל, ולא יהיה לה פנאי במוצ"ש לטבול, ומוכנת לטבול בליל שבת, והיכא דמצד הל' נדה היא מותרת לטבול עכשיו, האם נאסור מצד הכנה, דטובלת בשבת עבור מוצ"ש^ל.

קלב) והנה, אשה הטובלת מנדתה, הרי היא טהורה עכשיו, וטהור יש לה כמה ענינים, כגון קדושה, הליכה לבית הקברות וכו', ולכן אפ' אי אינה עושה עבור זה, לכאן עדיין מותרת, ד'תכלית' היא טהורה בעצם.

קלג) ואין לומר הלא זה הערמה בעלמא, כי אינה עושה בשביל זה, והלא אסרנו הערמה. י"ל, הערמה היא שעושה פעולה מסויימת [פתיחת הברז], וכוונתו לתוצאה א' האסורה [הדחת הכלים למטה], ויוצא תוצאה שנייה המותרת [הדחת ידיו], וזהו הערמה האסורה, כיון שעיקר כוונתו הוא לאיסור [כלים]. אמנם, זה שאני, שהוא טובלת עבור טהרה, וזהו התוצאה היחידה שיש, אלא שטהרה עושה כמה דברים, ואגב היא מעוניינת בזה ולא בזה, אבל התוצאה שהיא רצה היא קיבלה עכשיו. ועוד, הערמה אסורה כשאין תועלת עכשיו, וכאן יש תועלת עכשיו הגם שאינה מעוניינת בו. ועפ"י יש לדון לענין טבילה בשבת ערב יו"ט.

קלד) מי שרוצה למדוד בגדים, כגון אשה לפני שמחה וכו', אם היא נהנית או בעלה נהנה, מותר, ואם לא, לא.

קלה) מי שיוצא מביתו ואין דעתו לחזור עוד לפני סוף השבת, האם מותר לו לקחת המפתח. ורש"ז במנח"ש^ל היתיר, דאם נאסור, לא יהיה יכול לצאת עכשיו, וא"כ הוא מאפשר היציאה עכשיו, ולכן אינו הכנה אלא לעכשיו. וסברא זו חידוש הוא, ותדון מכאן לאות מ"ב-מ"ד למעלה.

קלו) ויל"ע, האם מותר לקחת סוודר עמו כשיהיה קר למוצ"ש? וכי גם זה מאפשר היציאה עכשיו?

קלז) אבות ובנים, שמחלקים כרטיסים להגרלה וכו' שעושים הגרלה כל כמה שבועות, אינו הכנה דעושה כן כדי שלמדו עכשיו.

קלח) לענין הבאת מגילה בשבת עבור הקריאה במוצ"ש, האוח"ש^ל מביא דאפ' היכא שיש היתירים של הכנה, מ"מ מבואר משע"ת דיביאו בצנעה מפני מראית העין. ואף פוסק א' הביא שע"ת הזו, דלאו כל שע"ת הוא הלכה למעשה.

קלט) מי שיש לו סיר של אוכל, לכאן מותר לפנותו משולחנו שלא יהיה יושב שם כל השבת, וכיון דמפנה אותו מותר לפנה לכל מקום שרוצה, בין מקרר ובין מקפיא [מלבד איסור נולד]. ואפ'

^ל באהל שרה רש"ז היקיל בנידו"ד, משום חשש מהומה לביתה, ולא דן משום הכנה.

^{לד} ל"ו ט'.

^{לה} כ"ב קפ"ג.

דיני הכנה בשבת

היכא שאינו מפריעו לגמרי אם ישאר איפוא שהיא, כגון היותא מביתו, מ"מ הרי החום ואי קרירות יגרום לו הפסד, ודומה לטילטולו מחמה לצל ולא לסמעטנ"ע, כי אין המקלקל בפנים ומוציאו, אלא הוא בחוץ, ומונעו. וכין שמותר להחזירו למקרר, מותר גם להחזירו למקפיא, דחד טירחא הוא.

(קמ) שבת ליו"ט, ורוצה ללבוש בצהריים בגדי יו"ט עבור הלילה, מותר דנהנה עכשיו ממה שהוא לבוש, אפ' אם זה לא היה עיקר כוונתו [ע' למעלה סוף אות קל"ג].

(קמא) ולענין ללבוש הילדים בבגדי שינה כשילכו לישון רק במוצ"ש, ע' אג"מ ל' דכ' שאם עכשיו הוא זמן לבישה, אפ' אינו זמן שינה, או אם הילד נהנה במה שיכול להסתובב בבגדי שינה במקום ללכת לישון, מותר כיון שנהנה עכשיו, ואינו אסורה אלא א"כ אין שום הנאה עכשיו מלבד מה שמרוויח למוצ"ש. ואם הוא התחלת 'תהליך', ג"כ מותר.

(קמב) מותר למסור הזמנות בשבת, דהמקבל נהנה עכשיו. ואינו אסור אלא נתינתו בתיבת דואר כשאינ צד שיראה אותו בשבת. וכן הורה ר' אלישיב.

(קמג) לקיחת קלי צום, בסי' שכ"ח דננו מצד רפואה, ואם מותר שם, מותר כאן. [כדמדומני שהיה אסור משום חיזוק מזגו אליבא להמ"ב].

(קמד) לבדוק מתי הוא מעריב במוצ"ש, אינו מכין עבור מוצ"ש אלא מסדר עכשיו תוכנית הסעודה שלישית.

(קמה) שבת שובה, ללבוש חולצות כדי שיהיה לו מספיק בחול, אם הוא ניכר, כגון שהוא ניכר שהוא חולצת חול, אסור, ואם לא, אם לובשו באמת עכשיו מותר, כגון כשקם משינתו מותר ללבוש חולצה אחרת, אבל סתם ללבוש חדש כל כמה דקות הוא הערמה ניכרת ואסור. [אפ' אי נהנה עכשיו? סתירה למש"כ לעיל דאין הערמה כשהוא באמת נהנה במקצת?]

(קמו) ת"ב דחל להיות במוצ"ש, יביא כל מה דצריך במוצ"ש לביהכנ"ס מבעו"י. וכן מותר להביא קינות בשבת [כשיש עירוב] וללמוד ממנו ענינא דיומא. וכן הכל מותר אחר אמירת ברוך המבדיל.

(קמז) הערה: בהל' פסח סי' תמ"ד סעי' ד' ערב פסח שחל להיות בשבת, ובישל דייסא וא"א לקנחו, מדיחו מעט, וביאר מ"ב דבעצם הוא הכנה, אבל יש איסור חמץ, ולכן יעשה רק מה שהוא בהכרח. וק', הא מדיחו עכשיו כדי שלא יעבור על איסור חמץ עכשיו, וא"כ למה הוא בכלל הכנה. וצ"ע.

(קמח) ואולי י"ל, דמצד הל' חמץ אפשר להפקירו או לשברו וכדו', ומה שאינו עושה כן הוא מצד הפסד כלי, וא"כ הוא שפיר הכנה. אלא ק', דלפי"ז למה היתירו כלל, ישבור הכלי. ואולי, היכא דידועים שלא ישבור הכלי, נמצא יש צורך בהדחתו, ואינו משום איסור חמץ. ועיין.

(קמט) וע"ע מחזה אליהו שיש לו כמה תשובות מאירות עינים בענין של הכנה, הכל מבואר כמין חומר בטוב טעם ודעת.

מלאכת מחתך

מלאכת מחתך

דיני מחתך בשבת

- (א) מלאכת מחתך אין לו סימן בשו"ע, וגם אין לו סעי' בשו"ע, רק ס"ק אחת במ"ב שכ"ב סקי"ח, ומפוזר ומפורד במקומות שונות. ונשתדל לבארו ולקבצו למקום אחת.
- (ב) המלאכה אינו חיתוך, אלא חיתוך למדה, כמו שיתבאר וכ"כ רש"י עד:.
- (ג) ע"ע רש"י דכ' שמחתך כגון לחתוך עור לעשות רצועה לסנדל – וזו מקור שרש"י נותן דוגמאות למעשה ולא מה שהיה במשכן.
- (ד) ע' שש"כ^א לחתוך Dental Floss למדה מסויימת הוא מחתך. והחידוש, דגם בדברים שאין בהם משום קורע, כגון החוט שדרך חיבורין הוא בקשירה ולא בתפירה, היינו כלל בקורע, אבל מחתך לא שנא חוט, לא שנא נייר, לא שנא עור, מתכת, עץ, או נוצות. כך מבואר במ"ב שם, וכן בסי' שי"ד סקמ"א.
- (ה) היכא שאינו קורע [מטעם הנ"ל] ואינו מחתך כגון שאינו מקפיד על המידה, עדיין אינו מותרת, מדין תיקון מנא – לפעמים דאורייתא, אם עי"ז נעשה ראוי ולא היה ראוי קודם, ולפעמים דרבנן, כגון שהיה ראוי בדוחק, ועכשיו יותר קל וראוי ונוח לשימוש. כך מבואר בש"מ סעי' י"ג.
- (ו) מנ"ח כ' [וכבר הבאנו היסוד למעלה], דאין ההקפדה על המידה במלאכת מחתך חלק ממלאכת מחשבת, אלא זו היא תנאי הכרחי לכל צורת המלאכה. דהיינו, חורש הוא הכשר זריעה, וקוצר הוא עוקר דבר מגידולו, והעושה כן שלא במתכוון, עובר על איסור דרבנן, הואיל ועשה המלאכה בלי תנאי מלאכת מחשבת. משא"כ מחתך, המחתך ואינו מקפיד, אינו עובר על מחתך שלא במתכוון, דהלא אין זו המלאכה בכלל, ואם חסר ההקפדה, חסר כל המלאכה. ואינו אסור מדרבנן, אלא מותר לכתחילה. ולכן, כל מושג של 'פסיק רישא' הוא מושג בשאר מלאכות, ולא במלאכה זו.
- (ז) ומ"ב שכ"ב שם מביא בשם הרמב"ם דיני מחתך, דבמקפיד על מידת ארכו ורחבו וחותר בכוונה, חייב, אבל דרך הפסד ושלא בכוונה למידתו, אלא כמתעסק ומשחק, פטור.
- (ח) וידעי', כל פטורים במלאכת שבת היינו פטור אבל אסור – וא"כ המב, והרמב"ם דכ' מחתך ואינו מקפיד פטור, לכאן' מבואר דלא כדברינו. היתכן.
- (ט) ואוח"ש^ב כ' דמצד מחתך מותר, אבל מצד קורע היה אסור מדרבנן. ואינו משמע כן, ואינו מסתבר לומר כן ברמב"ם שמסביר דיני מחתך. ועוד יישב שם, דהיכא שיש תועלת לאחרים, היינו אסור מדרבנן. וג"ז אינו, דכל מחתך שאינו מקפיד על המידה, דלפי דברינו הוא מותר, יש תועלת למי שרוצה מידה זו, ואעפ"כ מותר.
- (י) ובס' קיצור הלכות שבת להר' פוזן חידש, דהרמב"ם איירי בדבר דדרכו של בנ"א להקפיד על המידה, והוא אינו מקפיד, בזה כ' הרמב"ם דאסור מדרבנן. וג"ז סתם, והיה לו למ"ב לפרט דין כזו.
- (יא) ולכאן' יש לבאר כוונת הרמב"ם, אבל קודם כל נקדים יסודו של רש"ז.

^א י"ד ל"ט הע' ק"ו.
^ב י"א.

מלאכת מחתך

יג) בשש"כ בשם רש"ז¹, לענין קו עם נקבים, Perforated, חידש, דלקורע על קו זו אינו עובר במחתך, דמחתך הוא שמקפיד על המידה כיון שרוצה מידה זו, אבל כאן אינו חותך כאן שרוצה מידה זו, רק משום דכאן הוא יותר קל עוברו, וא"כ אינו מקפיד על המדה אלא מקפיד על עצמו לחסוך זמן וכוחות, וא"כ אינו בכלל מחתך.

יג) כגון בנייר טיולט, הקורע בקו המיועד אינו משון דהיחליט שזהו הכמות המרוצה לו, הא ראייה בכל חברה הקו הוא במקום אחרת, אלא קורע כאן משום שהוא יותר קל ויותר יפה, וא"כ אינו מקפיד על המדה. ולכן, טוען רש"ז אינו מחתך [ועדיין יש קורע תיקון מנא ועוד].

יד) וכן לעשות הפתח בקופסת טישו, אינו פותח כיון שרוצה פתח במדה מוסיימת, אלא עושה כאן כיון שהוא ההכי קל. וכן לכנין פקקי בקבוקים, דיתבאר שיש שאסרו מחמת מחתך הפקק – ובזה רש"ז טוען דלא איכפת ליה מידת הפקק, ורק קורע בקו זו כיון שהוא ההכי קל ונוח.

טו) מאידך, דן בזה החו"ש, ומצדד, דאח"כ אינו רוצה דווקא כמות זו ואח"כ היחליט איפוא לקרוע, מ"מ עכשיו שיש קו מוכן כאן, הוא רוצה לקרוע דווקא כאן, כי כאן יותר נוח, וא"כ רוצה כמות זו של פקק/נייר טיולט לסיבה צדדי, להיות יותר נקי מסודר וקל.

טז) ובאמת, כך הורה ר' אלישיב, דפקקי בקבוקים אסורים מה"ת משום מחתך [יתבאר בהמשך היתר בזה, בשמו].

יז) וממשיך ר' ניסים וטוען, דיש רמב"ם כדבריו, הלא הוא הרמב"ם שלנו, החותך בלא כוונה למדתו וכו' – היינו שמקפיד על המדה לא משום המדה אלא מחמת סיבה צדדי, זהו לכה"פ מחתך מדרבנן.

יח) בזה נתיישב היטב דברי הרמב"ם, ולכאן הוא טענה על רש"ז, לכה"פ לאסור כל הני מדרבנן, מצד מחתך.

יט) שאלה יסודי בענין מחתך. ביארנו דמלאכת מחתך הוא הקפדה על המידה, ובלי זה אין איסור. ויל"ע, מה נקרא הקפדה על המידה – הרי החותך כדור הוא הרבה יותר מקפיד במדה ממי שמקפיד כשחותך עצים או מתכת. דהיינו, מי שאינו מקפיד אם יהיה Mm יותר או פחות, אבל מקפיד אם יהיה Cm יותר או פחות, האם זה מחתך? ומסתברא, דכל דבר דנין כפי שהוא.

כ) יל"ע, כל גוזז, למה אינו אסורה משום מחתך.

כא) רש"ז בשו"ש, מחתך היינו מקפיד על המדה, היינו במקפיד על מה שנשאר, כגון, כשיש חוט הבולט מבגדו, וחותכו – הגם דלא איכפת ליה כמה חוט הוא מחתך, מ"מ מקפיד שבגדו יהיה חלק, וא"כ מקפיד על מידה זו של חוט יסיר. משא"כ, החותך אותיות מסגרייה [ביו"ט, משום מוחק] הרי מחתך להסיר, ומקפיד שיסיר כל האותיות, ויזרקם לפח, אבל הסגריה שנשאר בידו, בזו אין הקפדה על המדה, אדרבה, הלואי שישאר יותר, וא"כ אינו מחתך.

כב) Sharpen A Pencil, אין הקפדה במה שהסיר אלא במה שנשאר, ולכן הוא מחתך.

כג) בהקדמה זו, החותך שערו, ציפרניו [לכאן כו"ע, וכ"ש מוהל], ברית מילה, הרי מקפיד כמה ישאר, וא"כ מדוע אין זו מחתך, ולא מצינו מי שיאסור משום זו.

כד) וחו"ש² העיר כזו, ומפני כן חידש דאין מחתך באדם.

¹ כ"ז ס"ב.

² לדוגמא, מי שרוצה לשתות משקה שלו עם קש לבנו הקטן, והוא ארוך מדי, לחתוך אותו בערך באמצע כדי שיהיה יותר קצר, האם זה נקרא מקפיד על המידה.

³ עמ' קכ"ח.

מלאכת מחתך

כה) וע"פ הנ"ל מסתבר יסוד כזו, אבל יל"ע מה המקור לזה. ואין כ"כ נפק"מ למעשה, הואיל וכל הנ"ל מטעמים אחרים.

כו) מ"ב שם כ' יסוד, דאין מחתך באוכלין. ויל"ע, האם זה כולל כדורים, כגון מי שצריך לקחת חצי מנה, האם יכול לחתוך כדור בדיוק באמצע.

כז) ויש כמה סברות לומר שהוא באוכלין, כגון דטעמא דאוכלין קיל טמי היינו משום דליכא חשיבות, דהיינו שיכלה מהעולם מהר, ואינו דבר שמקיימים אח"כ. וה"ה כדורים, הרי בולעם כמו אוכל, וא"כ מסתבר דדדינם שוה.

כח) ועוד, הרי ביארנו כבר דמחתך הוא מקפיד על המדה, ונוסח מ"ב הוא מידת ארכו ורחבו – וכאן לא איכפת ליה המדה, העיקר הוא הכמות, ולא משנה לו הצורה, וא"כ אינו בכלל המלאכה. ואם יש קו באמצע, הוא מחתך ומקפיד על המדה מטעמא אחרינא, שביארנו למעלה דלכא' נכלל בהרמב"ם, ואסור מדרבנן. אך במקום חולי זה יהיה מותר, אך ישתדל לעשותו לפני שבת.

כט) למעשה, יש להקל דאולי הוא כאוכל ועוד דאינו מקפיד על המידה. ויל"ע אם יש לאסור כח"ש ורמב"ם, ולכן ישתדל לעשות כן לפני שבת.

ל) הא דאין מחתך באוכלין, פשוט שהיינו רק כשמשתמש בו בתורת אוכל, כמו שמצינו במלאכות אחרות, אבל אם הוא אוכל שאינו משמש כאוכל עכשיו, יש לו כל דיני מחתך.

לא) יל"ע, קורע בית הצוואר, דנו בו משום תיקון מנא ומשום קורע. מדוע לא דנו ביה משום מחתך.

לב) ורש"ז כ', שמחתך הוא לקחת דבר מה, ולקטנו כפי רוצונו, אבל לעשות חיתוך על כלי שאינו מקטנו אלא שיפור אחרת, הגם זה מחתך בהקפדה, מ"מ אינו משנה גודל הכלי, אלא שיפור אחרת, ואי"ז מחתך. [מחתך הוא לשנות ארכו ורחבו, אבל לא שאר שיפוצים].

לג) ועפ"ז, לפתוח הפתח של קופסת טישו, הרי אינו מקטין ומשנה מידת אורך ורוחב הקופסא, אלא נותן פתח, ויש לדון ביה מצד קורע' ותיקון מנא, אבל לא משום מחתך. [מלבד טעמא דחותלות].

לד) וכן פחיות, וכן שימורים כגון של טונה, זה אינו למדה אלא לפתח, וא"כ אינו סוגיין.

לה) מאידך, חלק עליו מחותנו הג"ר אלישיב, וס"ל דמחתך אינו דווקא במידת אורך ורחב הכלי אלא כל חיתוך בקפידה על הכלי הוא מחתך. וטעמא דקרי לקורע בית הצוואר תיקון מנא וקורע ולא מחתך, היינו מכלל הידוע, דהיכא שיש ברירא, בוררים תיקון מנא ולא שם אחרת של מלאכה.

לו) וגם ר' לאישיב מסכים, שהיכא שמחתך לאיבוד, כגון אם עשה נקב בפקק בקבוקים, ואח"כ פתחו, אין בו משום מחתך, הואיל והוא לפח. דהיינו, היכא שאינו לקיימא, בזה כו"ע מודי לסברת 'יותר נח' – דאינו רוצה כמות זו דווקא, אלא עושה מחמת נוח יותר, והואיל והוא לאיבוד ואינו לקיימא, כו"ע מודיע להתיר.

לז) ולכן, הפותח עטיפה שיש בו סרט לפתחו, היכא שאין קורע ותיקון מנא וכו' וכו', אינו מחתך להשתמש בו. כגון הפלסטיק שע"ג השעם של בקבוקי יין.

לח) וכן Sugar Sachets או של קטשופ וכו', שיש קו להראות איפוא לקרוע, וכן אם יש התחלת הקריעה כבר, כגון על Oodles, לכא' בזה יסכים ר' אלישיב להתיר, שהוא מחתך משום דנוח יותר, וגם הוא לאיבוד, ולכן מותר מדינא שמחתך.

לט) מי שיש לו שעם, ואינו מצליח להכניסו לבקבוק יין, להקטינו הוא מחתך מה"ת.

¹ וכן באמת אסר, ע' שש"כ ט' ל"ג.

מלאכת מחתך

(מ) ע' גר"ז שי"ב ט"ז, אין מחתך במחובר. וזה חידוש, אבל אין נפק"מ למעשה.

(מא) ע' קצוהש"ח שמתיר מחתך היכא שהוא רק לחלקו בינו ובין חבירו. וצ"ע, ויש מ"ב דלא כזה.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

דיני רחיצה בשבת

- (א) חז"ל גזרו ואסרו רחיצה בחמין בשבת, מפני שהבלנים בימיהם היו מחממים מים בשבת באיסור, ועברו על בישול והבערה, ולכן אסרו אפ' במים שהוחמו מבעו"י, כי הבלנים טענו שהוחמו מבעו"י.
- (ב) ולא אסרו רק במרחץ, אלא גם בביתו אסרו. כשהמים הוחם באיסור, נראה שהאיסור עוד יותר חמור.
- (ג) כי כשהוחמו מבעו"י, אה"נ אסור לרחוץ כל גופו אבר אבר, מ"מ פניו ידיו ורגליו מותר, וה"ה שאר מיעוט הגוף. ואילו כשהוחמו בשבת, אף זה אסורה.
- (ד) כגון, אשה לרחוץ עצמה בכדי לעשות הפסק טהרה בשבת, מותר לרחוץ מקצת גופה, רק תיזהר משום סחיטה. מ"ב סק"ו.
- (ה) אצלנו, אין איסור רחיצה נוגע כ"כ בבתינו, כי הפעלת המים חמים בלא"ה כרוך בהבערה, בישול, חשמל. ושייך רק ע"י גוי [כי אז הוא פס"ר ע"י גוי], או שהתקין איזה עצה במערכת שלו, או ביו"ט [שמקצת השאלות פותרו], או במקווה.
- (ו) ומקווה חמה בשבת, ע' חכם צבי^א שאסר לאשה ליכנס לתוכה, אפ' טבילת מצוה במקום פרו ורבו. וכעין זה כ' חת"ס^ב לענין יו"ט, וכ' דגם ביו"כ טבילה במקווה הוא רחיצה.
- (ז) חזינן, דמקווה בעצם שייך לגזירה הזו, ולא אמרי' שאין עלה שם רחיצה.
- (ח) ולכן, מ"ב סק"ז כ' דמקווה בשבת יזהר שיהיה פושרים^ג, דאל"ה אסור לטבול בו. וכ"כ ערוה"ש ג' [ביו"ד קצ"ז י"ז כ' מנהג להקל עבור נשים, ואין מוחה בידם. לאנשים לא היקל]. וכ"ה חיי"א^ד וחכמ"א^ה, גליון מהרש"א, קיצשו"ע^ו.
- (ט) מקוואות דידן יש שהם מגיעים על 41 מעלות.
- (י) ור' משה^ז נשאל לגבי אשה שטובלת, וחוששת שהמים הם חמין, ומיקל ר' משה כשיש ספק אולי פושרין הם, במקום פרו ורבו או שעבוד לבעלה, אבל בלא"ה לא. מבואר, שאם ודאי היה חם, ר' משה היה מורה שתחזור ותלך הביתה!
- (יא) וע"כ עלינו לבאר, מהי גדר חם. ר' משה שם כ' דחמימות שבו רגילין בנ"א לרחוץ בו כשרוחצים בחמין, היא האסורה, פחות מזה הוא פושרים. גדר זו מובן מאוד, אם הגזירה היה שלא ירחץ כהרגל שמא יבא להחם. שיעור זו למעשה, עד כ39 מעלות יהיה פושרים, מכ40 יהיה חמין. וא"כ מקוואות דידן בעיה.

^א י"א.

^ב י"ז.

^ג ע' בית מאיר שאסר לאשה לטבול גם בפושרים. ואיני יודע נימוקו.

^ד ע' א'.

^ה קכ"ב כ'.

^ו קס"ב י"א.

^ז ד' ע"ד רחיצה א'.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(יב) הערוה"ש שם רחיצה הנאסרה היינו רק כשהמים קרוב ליס"ב, ואי הוי פחות מזה, אינו אלא פושרין. ומסיים דאין הגדר מבורר אצלנו, ונלענ"ד דתלוי מה נקרא חם בפי העולם. משמע דס"ל כעין ר' משה.

(יג) האורל"צ מביא ש"ך ביו"ד קפ"ח י"ד בשם ריטב"א, כל מקום שנזכר פושרין, היינו חמימות הרוק, ויותר מזה היא חם. לפי"ז, כל שהוא מ38 מעלות ומעלה, אסור לרחוץ בו. חומרא גדולה.

(יד) אמנם, דעת מ"ב בזה, בשעה"צ סק"ח, מבואר שחם אצלנו הוא יס"ב! והיא בין כ40 מעלות לכ80 מעלות. נמצא, זה חומרא מהי יס"ב, וקולא לענין רחיצה בשבת. – כי לעולם לא רחצו במים של חמישים מעלות, ואעפ"כ רחיצה בחמין אסור. אלמא חמין הוא פחות מחמישים. ואי"ז ראייה כ"כ, כי היו מזיעין הרבה, ומתעלפין שם, כידוע. מקוואות דידן, יתכן שיהיו בסדר לדעת המ"ב, כי אינם ודאי יס"ב.

(טו) והנה, למרות שרבו העומדים בדעת הערוה"ש ור' משה, לכאן מורנו המ"ב הוא מרא דשמעתא, ויש לסמוך עליו. ועוד, הערוה"ש החמיר כי כ' דהשיעור אינו ידוע לנו – והמ"ב כן ידע. ר' משה אינו תשובה, אלא בד' ע"ד, שהוא מפי השמועה. וע' בספרי מראה מקומות, דהרבה החמירו, היינו משום דלא ברירא להו. נמצא, מורנו פוסק אחרון, מ"ב, כן ידע, והיקל לנו, ובפרט בגזירה דרבנן, לכאן יש להקל לכתחילה כדבריו. ואעפ"כ, לכאן ראוי להחמיר כשאין המצב דחוק לחשוש לשאר הפוסקים. כנ"ל.

(טז) [הבהרה: אם דעת המ"ב, דחמין לעניננו הוא יס"ב, קשה, איך בסי' של"א סעי' ט' היו רוחצין התינוק כל גופו בחמין אחרי המילה, הא יס"ב הוא כרסו של תינוק נכוות בו. ועוד, איך היו רוחצין ביס"ב, בלי לסלוד, ואה"נ במרחצאות שלהם היה הרבה הבל, זה 'אדים', אבל מין רותחין מי היה. ועוד, היה למ"ב לומר כן בפירוש, ולא לרמוז, בהשלילי. ועוד, מדוע הסתפקו ערוה"ש, ור' משה מהו דרגת חם, ולמ"ב היה פשוט מאוד. ועוד, מדוע טרחו כ"כ להתיר מקווה חם לאיש ולאשה, הלא אינו יס"ב לכו"ע, ואפ' לרוב דעות. ולא מצינו שצירפו את זה כצירוף בכלל.

(יז) וכ"ת, הרבה טענות, אבל סוף סוף המ"ב ג"פ פעמים מזכיר יס"ב: בסקי"ז, ובשעה"צ ח' וט'. י"ל, המעיין שם יראה דלא זהו כוונתו. כי יש מח' רא"ש רמב"ם, ויש ב' תירוצים בהרא"ש, וכו', מים שהוחמו בשבת, האם זה משום שהוחמו באיסור, או משום גזירת רחיצה בעלמא, גם בלי בישול. ומ"ב בא לאפוקי דעת הרמב"ם שאסר רק בהוחם באיסור, ולומר דאפ' אינו יס"ב – דהיינו שלא עבר על איסור בישול – אעפ"כ אסור לרחוץ בו כדין מים שהוחמו בשבת. כנ"ל בס"ד, פשוט וברור. וא"כ, כל היכא שנזכר כאן צירוף דעת מ"ב, ויס"ב, טעות היא.]

(יח) אחר שהמ"ב אסר לטבול בחמין, ציין לנו"ד ב' תניינא כ"ד. ושם, הנוד"ב מלמד זכות על נשים הטובלות בחמין, וטען שגזירת הבלנים היה רק בשבתות בבוקר, כי אילו בליל שבת הלא חיממו המים מבעו"י, א"כ אולי רחיצה בלילה, וכ"ש טבילת מצוה דנשים בלילה, לא היה בכלל הגזירה [ק', א"כ נאסור טבילה במוצ"ש]. וממשיך ללמד זכות מטעם דמקוה לא שייך גזירה זו שהרי אסור בשאובים.

(יט) מסיים הנוד"ב, דמעלים עין מנשים הטובלות בחמין, דמוטב שיהיו שוגגין וכו'.

(כ) עוד לימוד זכות נמצא בסדרי טהרה בסי' קצ"ו. ומביא שו"ע ש"ז סעי' ה', דעוסק לגבי היתר שבות דשבות במקום מקצת חולי, כגון להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער. הרי, מקצת חולי יש בו היתר של רחיצה, וחז"ל לא גזרו לגביה.

(כא) והיתר זו אינו מוזכר להדיא בשו"ע, רק מרומז דרך אגב בשו"ע. ורעק"א מביא היתר זו כאן, ומובא בביה"ל. ומוכח, דאי"ז חולה גמור, כי אז אי"צ עכו"ם לעשות שבות, אלא ע"כ גם מי שאינו

^ח אולי חמימות הרוק היא פשוטין, אבל אי"ז הכרח לגבי מעלה אחת מעל חמימות הרוק, דאולי עד כמה מעלות מעל ג"כ בכלל פושרים.

^ט זכיתי לבאר ענין זה בארוכה בסעודת ברית מילה של בני יוסף נ"י, י"ג אדר א' תשפ"ב.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

בדרגא חולה גמור, אבל הוא יותר ממיחוש, והיא הגדר של מקצת חולי – אצלו יש היתר רחיצה בחמין בשבת.

(כב) והק' סדרי טהרה, מהכ"ת, כי לא מצינו שום שבות אחר מותר ע"י ישראל במקום מקצת חולי, א"כ מ"ש שבות זו. וביאר, גזירת בלנים הוא גזירה רחוקה, לגזור היכא שאין אפ' בלנים, ואפ' היכא שיש בלנים, מי יימר שיחללו; ולכן כ' סדרי טהרה שאיסור זו יש לו החומר של שבות דשבות, ולא כשבות בעלמא, ומותר במקום מקצת חולי. ולא רק מקצת חולי, אלא ה"ה במקום צער, צורך הרבה, או מצוה. וטבילה בזמנו מצוה היא, ומותר בחמין [דהיינו, נקל בחמין כדי לקיים טבילת מצוה, דאל"ה יש לחשוש שמא לא תתקיים מצוה זו]. כך היא לימוד זכות של הס"ט.

(כג) רעק"א שם בש"ז מציין לספר דברי יוסף, ושם מבואר לימוד זכות דומה, בשנוי נוסח ושנוי לומדות. מבואר שם, דכשתלך לטבול בפושרין, היא תהיה מצטער, ומצטער מותר בחמין, ולכן מותר בחמין כדי שלא תהיה מצטער. [דהיינו, אה"נ תלך בלא"ה, אך תהיה בצער, ולכן שרי מתחילה לטבול בחמין].

(כד) וכמובן, סברת רעק"א אינו אמור בכל מקום שרוצה לרחוץ, שיאמר אני הולך לרחוץ, א"כ תתיר לי בחמין דאל"ה אהיה בצער – ודאי לא אמרינן כן, דרק היכא שאנו רוצים שהיא תרחוץ, דאל"ה אומרי' אל תרחוץ ואל תתיר, משא"כ אשה זו אנו רוצים שתלך.

(כה) יל"ע, מדוע האחרונים טרחו למצוא עצה לאשה לטבול בשבת בחמין, תטבול בפושרין [ודאי לדעת המ"ב], ושלוש על ישראל. י"ל, דהיה קשה להם לצמצם חום המים, לוודא שלא יהיה חמין, ולא היה שייך לשפוך לתוכו מים קרים, כי יש איסור בישול מצד אמבטי.

(כו) ע"כ הבאנו כמה לימודי זכות לאשה לטבול בחמין. ויל"ע, איזה מהם שייך לטבילת אנשים בחמין.

(כז) סברת הנוד"ב של לילה, לא שייך כאן בשבת בבוקר. טענתו לגבי שאובים, ג"כ לא שייך בגברים. סברת הסדרי טהרה, לכאו' אין טבילת עזרא – שחשוב מאוד – נחשב כמצוה לענין שבות דשבות, וא"כ ה"ה אינו מצוה לענין להתיר חמין. לדברי רעק"א, לכאו' יש כאן לימוד זכות, כי אין לטעון שלא תרחץ, כי יש ענין גדול לעשות כן.

(כח) אמנם, כשיש לפניו ג' בורות מים, באמצעי אינו מצטער, אך אינו נהנה, א"כ אין לו היתר לטבול בהם [אם הוא יס"ב, להמ"ב].

(כט) מהרש"ם בדע"ת סי' תקי"א מתיר לטבול בחמין כדי שלא יבא לידי סכנה כשטובל בהצוננים!

(ל) יש שטענו, ובראשם הבית יהודה¹, רחיצה, פירוש שרוחץ בחמין עבור נקיון ותענוג, אבל כניסה לתוך מים עבור טהרה וקדושה ומצוה, אי"ז נכלל ברחיצה. ולכן, כל היכא שנכנס למים עבור מטרת אלו בשבת, מותר אף בחמין, דרק לתענוג אסור.

(לא) כדברים אלו משמע גם במהרש"ג², וכן מדויק בקרבן נתנאל שהביא המ"ב בסק"ז. וכן מבואר באבנ"ז³, ומזהיר דאסור לשהות שם כי זה תענוג ולא מצוה, אלא ימהר לצאת, וכ' דימחה ביד השוהים שם.

¹ ב' ל"ב.
² ב' קכ"ג.
³ י"ב תקכ"ו י"ב.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(לב) והנה, טענה זו להתיר כל טבילה בשבת, מבוסס על ההנחה שפירוש 'רחיצה' היא לתענוג, ואילו מצוה אינו בכלל רחיצה, וכשחז"ל אסרו רחיצה, לא דברו בכלל על מצוה.

(לג) ולכן, אם נוכל להוכיח מא' מראשונים שנקט בפשיטות שגזירת רחיצה בחמין כלל גם טבילה במקווה, נוכיח שבית יהודה וחבריו אינו נכון לדינא. והנה, בעל האשכול, שהיה חתן הראב"ד, בהל' טבילת בעל קרי, עוסק לגבי דינא דגמ' דטבילת עזרא חובה היא, ולמ"ד שמותר ללמוד אך אסור להתפלל עד שיטבול. ומביא שרב האי גאון אחז בדעה זו, ונשאל לו לגבי מי שראה קרי בליל שבת, ורוצה לדעת מה יעשה כדי שיתפלל, האם יטבול בצונן ויסתכן, או שישפוך ט' קבין מים שהוחמו מבעו"י, או שלא יתפלל.

(לד) והשיב רב האי גאון שלא יסתכן עצמו להיות חולה. וחמין שהוחמו בע"ש פשיטא לן דאסור לרחוץ כל גופו. ולכן לא יתפלל. וכ' שזוכר כמה שבתות שגאון א' הגיע לבית המדרש ולא התפלל, מחמת הנ"ל.

(לה) הרי לפניך, שפשיטת בעל האשכול בשם רב האי גאון, שרחיצה למצוה ולטהרה נחשב ונכלל באיסור רחיצה דידן.

(לו) ואין זה דעה בראשונים נגד דעות באחרונים, אלא זה גלוי מראשונים איך למדו הגזירה, בפשיטות, ואין ביד אחרונים לעמוד נגד זו, ואילו היו רואים דבריו בודאי לא היו אומרים מה שאמרו.

(לז) עכ"פ, לאור הנ"ל, אין סברא זו צד קולא בכלל, ובפרט שאינו דבר מוסכם באחרונים.

(לח) ועוד, לכאן' סברת הסדרי טהרה ג"כ מופרך מאשכול הזו, שמדוע לא מיקל משום שהוא מצוה, כמו שמקילין בשבות דשבות. אמנם, קושיא זו יש ליישב. כי, התהל"ד כ' דהא דרחיצה קיל יותר משאר שבות, מקור השו"ע הוא מרמב"ם דלמד גמ' לגבי רחיצת תינוק דאיירי לאחר המילה, וטעם ההיתר הוא משום צער. ולמד מזה השו"ע דע"כ רחיצה מותר במקום צער, וההסבר הוא ע"פ סדרי טהרה שהבאנו.

(לט) משא"כ האשכול ורב האי גאון, מאוד יתכן שלמדו גמ' הנ"ל לגבי תינוק כשאר ראשונים, דקאי לפני המילה, ואין ההיתר משום צער אלא משום סכנה, וא"כ לדידהו אין היתר רחיצה במקום צער. ולכן אין לפרוץ הסדרי טהרה, דקאי לדעת השו"ע, מאשכול דקאי לפי שאר אחרונים.

(מ) נמצא, גדולי הפוסקים – מ"ב, ערוה"ש, ר' משה, חיי"א, וכו', כולם אסרו אנשים במקווה חם, ומצינו רק לימוד זכות אחת של רעק"א, אבל בלא"ה אין שום קולא. וכ' בית יצחק דרע עלי המעשה שאנשים טובלים במקווה חם.

(מא) יש חידוש גדול להקל מאת הבנין ציון דהוכיח דמקווה תמיד שם מים צוננים עליה. וסברא שלו שייך בין לאנשים בין לנשים. אמנם זה חידוש גדול, ולא היו סומכים ע"ז לחוד.

(מב) שבה"ל³ מעלה צד דאולי מקווה שהוא מקום מיועד לטבילה, לא היה בכלל גזירת רחיצה ומרחץ של חז"ל [ואי"ז נגד האשכול שדיבר על ט' קבין], וכאן לא חששו לבלונים. ומסיק שבה"ל, בקיץ לא יטבול בחמין רק בפורשים. ובחורף כשאינו יכול, ואי לא נתיר החמין לא ילכו, אין בידנו להעמיד הדת על תילה.

³ ה' מ"ד.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(מג) והדברי חיים^{יז} מצאנו כ' דאין למחות ביד הנשים הטובלות בליל שבת בחמין.

(מד) דברי יציב בלית ברירא מתיר לנשים, והואיל ואישתרי, אישתרי.

(מה) נמצא, כל בעל נפש לא יטבול בחמין, ובפרט כשיש גם פושרין, והלוואי שירוויח גם דרגת חום של ר' משה וערוה"ש, ולא רק יס"ב של מ"ב.

(מו) לטבול בפושרים עבור תוספת קדושה, אינו ענין של גזירת חז"ל של רחיצה, אלא הוא ענין של המנהג מובא במ"ב לא לרחוץ כל גופו אף בצונן בשבת. ומיקל עבור טבילת קרי או עזרא^{טו}, אבל עבור תוספת קדושה אינו ברור לו. במ"ב סקכ"ד כ' אין למחות בהמיקל. בביה"ל כ' דיש למנוע. ערוה"ש סק"י מיקל עבור תוספת קדושה. וכן ר' משה. [דעת הדברי יואל שאין שאובין מועילין לתוספת קדושה].

(מז) יש סיפורים אודות הנהגת ח"ח, אבל כל הגירסאות סותרים אהרדי, ואין להם תוקף או נאמנות כלל וכלל.

(מח) נתבאר למעלה, דיש היתר רחיצה בחמין שהוחמו מבעו"י עבור מקצת חולי, ומצטער. ואמרנו דמקור לדין זה הוא כפי הבנת הרמב"ם בהגמ' לגבי רחיצת התינוק. חזינן, דסתם תינוק אינו נקרא צער, רק תינוק אחר הברית.

(מט) ואפ' תינוק אחר המילה, בזמננו כבר כ' שו"ע בסי' של"א סעי' ט', שלא נהגו האידנא, ודינו של רחיצת תינוק כדין רחיצת שאר בני אדם.

(נ) והוכחנו, דמיחוש בעלמא, כגון יום חם או יום קר, אינו בכלל מצטער כזו, רק הגדר הוא מקצת חולי, שנתיר עבורו שבות דשבות, נקל גם בזה.

(נא) מקצת גופו שרי. ולהושיב תינוק באמבטיה, עד הטבור, לכאו' אינו אלא מקצת גופו. ולעשות אח"כ חצי גוף השני, אסר ר' פאלק, וחצי השני אינו מותר אלא כשלא היה חצי הראשון על דעת כן, ושני מעשה רחיצות שונות [דהיינו לא סמוכין אהרדי].

(נב) ויל"ע מהו להשאיר התינוק לרחוץ שאר גופו מעצמו, כגון לבן שנתיים, האם זה ספינן, וכו'.

(נג) תינוק שיש Nappy Rash, או מלוכלך טובא^{טז}, או שיש הוראת רופא, מותר לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מבעו"י. ושבה"ל מצדד גם לתינוק שהיינו רביתיה, לרחוץ כל יום.

(נד) והנה, מהשו"ע שיש איסור רחיצת תינוק בחמין, קשה על דעת המ"ב, וכי היו רוחצין התינוק במים יס"ב? האם זה גלוי מה היה יס"ב.

(נה) דלקת מפרקים, יולדת, חולה גמור ומותר ברחיצה.

(נו) מים שהוחמו בשבת, דינו חמור ממים שהוחמו בע"ש. ואיירי שהוחם בהיתר, דאי הוחם באיסור בלא"ה אסור. וע' ר' משה שמחדש דגוי שהוחם בשבת לעצמו דינו כהוחם בע"ש, כי לגוי אין מושג של שבת. ערוה"ש דלא כזה.

(נז) ומבואר, דהוחמו בשבת אינו אותו דרגת חום של הוחמו בע"ש, אלא אפ' פושרין אסור, אפ' הוחמו בהיתר.

^{יז} ב' כ"ו.

^{טו} ע' אורחות יושר דחשש לדעת הגר"א להחמיר אף בזה. אך ביה"ל סעי' ח', גר"ז, חיי"א, ועוד, הקילו בזה.

^{טז} בשלמא בצואה, אבל בשאר דברים שהתינוק שמח מאוד, ואמו מצטער, ולא יזיק לו להמתין, מה דינו?

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(נח) וכ' מ"ב סק"ה, דאפ' ידיו לחוד אסור לרחוץ בו, כי אסרי' גם מקצת גופו. ומבואר מסעי' ד' וה', דאפ' שלא בכוונת רחיצה, כגון שמחמם עצמו, ג"כ בכלל איסור זו.

(נט) כגון, הנכנס מהגשם ושלג לבית חם, והלך אל החימום לחמם ידיו הרטובות, אסור לפי סעי' ה'. ליכנס אל הבית עצמו שרי, כי לכאו' המים לא יגיעו אף לדרגת פושרים, ועוד דאין כאן 'יחס'.

(ס) לפי המתבאר, דמים שהוחמו בשבת, אפ' בהיתר, אסור לרחוץ אף מקצת גופו, קשה", איך מערב מים חמים וקרים ורוחץ בה ידיו, ומבואר ממג"א סק"ו דרשאי, וכן מבואר מגמ' שונות, חמין לתוך צונן, צונן תוך חמין, ורוחץ בו, הא מים קרים הללו הוחמו והופשרו בשבת.

(סא) תהל"ד תי' דלא נחתממו הקרים, אלא נתערבו יחד, ומביא רשב"א כזה לענין כלי שני. וקשה הדמיון, כי הרשב"א איירי לגבי כח הבישול, ואי"ז ראייה לענין אם הם פושרין או לא. ועוד, במציאות, המניח מים קרים על רדיאטור, נתחממו, ואין כאן 'עירוב' כלל.

(סב) וצ"ל, דעל כל פעולה של עירוב מים חמים וקרים, אין אנו ראויים כאן חימום של מים קרים, כאילו היה מחממם בפנ"ע, אלא רואים כאן פעולה של הפשרת החמים, ולא חימום הקרים. כלומר [ע' אמרי בינה כ"ד, ומחזה אברהם], אי"ז גזירת חז"ל שמא יבא לחמן מים, אלא זה היפוך הגזירה, ומעשה של הצננת המים.

(סג) ויל"ע בזה, האם ישנה הסדר מה שם תחילה, החמים או הקרים. ועוד, האם משנה כמות החמים וכמות הקרים. ועוד, הרוצה לרחוץ תינוק, ולקח מים חמים ומוסיף מעט צוננים להפשירן, אם אינו חם כגדר ערוה"ש ור' משה, מותר לרחוץ בו תינוק?!

(סד) למעשה, מו"ר בשם שש"כ נטה להקל בכל זה.

(סה) הק' רעק"א, הא דסילון תוך המים הוא שאלה של הטמנה. ומבואר דאלולי הטמנה, היה שרי לרחוץ בהם מקצת גופו, ואינו נחשב מים שהוחמו בשבת. וק', מדוע לא, הא התחממו בשבת אסור אף אם היה בהיתר, וא"כ ונחמיר.

(סו) ותי' רעק"א, כשנתחמם מאליו עדיפי מהיכא שנתחמם בהיתר.

(סז) וא"כ, מי שהיה לו בביתו ברז מים חמים, שקבוע קרוב מאוד לברז וצינור של המים הקרים, מים קרים הללו שנתחממו בשבת אסורים כדין נתחממו בשבת, כי לא באו מאליהם, אלא ע"י שהוא פתח הברז מקודם.

(סח) ויל"ע, מקוואות דידן שיש להם תרמוסטט, האם זה דומה לרעק"א, ודינו כנתחממו מבעו"י, או דרעק"א היקל כשלא היה שום פעולה במים בכלל, משא"כ בזה יש הדלקה מעת לעת, ערוך אוטומטי. ע"ע שבה"ל ד' ל"א, אג"מ ב' ע"ה. ומנהג העולם להקל בזה.

מנהג לא לרחוץ אפ' בצונן

(סט) עד לכאן נתבאר איסור חז"ל של רחיצה בשבת, הוחמו בשבת, בע"ש, מקצת גופו, כל גופו, חמין, פושרין, וכו'. וכאן יתבאר שיש מנהג אשכנזים לאסור רחיצת כל גופו, אפ' בצונן.

(ע) מהרי"ל בשם תרוה"ד, מביא מנהג זו. אז נדברו א' ס"א כ' אפ' אבר אבר בכלל מנהג זו.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(עא) מהרי"ל מביא ג' טעמים להמנהג. א', אטו נהר שיש בו שאלות של הוצאה, ב', גזירה משום איסור לשוט איזה דבר על המים של סי' של"ט, ג', גזירה משום סחיטה.

(עב) ערוה"ש ט' כ' נהג קדום היא, והפורצו, ינשכנו נחש. מנהג זו גם בבריכה, וגם באמבטיה, למרות שאין כאן ב' מהג' חששות [ממ"ב, לגבי טבילה במקווה]. ואפ' מי שאין לו שער, מסתברא דהמנהג עדיין עליו.

(עג) אבר אחת, מקצת גופו, אינו בכלל מנהג זו.

(עד) ע' ר' משה"ח וקצהוש"ח"ט שאוסרים בריכה.

(עה) באר משה ג' נ"ו מוסיף דיש עובדין דחול וזלזול שבת.

(עו) מנהג זו, כמובן, לא היתה על טבילת מצוה. וע' מ"ב לגבי טבילת קרי ועזרא, ותוספת קדושה.

(עז) בספר נשמת שבת^י דן היכא שהוא יום חם, ורוצה לרחוץ בבריכה, האם יכול יכנס בטענה שהוא תוספת קדושה. והנה, מלבד המח' אם שאובים מהני לתוספת קדושה, מביא דיון שם האם מהני כשאינו מכוון לכך, או היכא שאינו מכוון רק לכך, והאם יש תוספת כשטבל בבוקר. נפק"מ, מי שלא טבל בבוקר.

(עח) שאלה הנ"ל, אם מיקל, האם יכול ללכת עם בגדי ים, או שיש לחוש לליבון. מצד הסוגיא היה נראה להקל, כי א"א שריותו זהו כיבוסו על זה, ואינו חושש על מימיו. למעשה ר' משה החמיר.

(עט) מ"ב סקכ"ד, מנהג נשים שלא לטבול בשבת אלא טבילה בזמנה, אבל שלא בזמנה, אפ' בפורשים, לא. שהרי, בעצם יש שאלה משום מחזי כמתקן, אך 'מחזי' זו יש להתיר כשיש נראה כמיקר, והשתא דיש מנהג זו, אינו נראה כמיקר, א"כ יש מחזי כמתקן. למעשה, יש מנהגים שונים בהנהגה זו.

(פ) קצהוש"ח^{כא}, מנהג זה לא היה במקום צער. והנה, בחמין אמרנו גם מקצת חולי מותר, א"כ ע"כ זה פחות מזה, וה"ה מיחוש.

(פא) יל"ע, מנהג זו, האם הוא כולל מקלחת, או"ד רק אמבטיה. שונה הלכות בשם חזו"א, הוא אותו גזירה ומנהג.

(פב) מאידך, ר' משה^{כב} נקט שודאי אינו האי מנהג קדומה. אלא מסתפק, האם הוא מנהג חדש שנהגו על עצמם, או שהוא מנהג טעות, נפק"מ, האם היא מחייבת. [אני הייתי אומר דפשוט היה מנהג טעות, אך ר' משה חושש שהיה מנהג חדש, ושיש לנהוג כן, אך בגלל שאינו פשוט, מיקל במקום צער.

(פג) והנה, באמבטיה הקלנו במיחוש, א"כ כאן ודאי צער הוא אפ' פחותה מזה, עכ"פ לר' משה.

(פד) כגון, מי שהלך הליכה רחוקה בשבת, וחם מאוד, ורוצה מקלחת מים קרים, מותר.

(פה) מי שרגיל ט' קבין עבור טבילת עזרא, מותר לעשות כן גם בשבת, במקלחת קר.

^{י"ח} אה"ע ב' י"ג

^{י"ט} קמ"ו.

^כ רפ"ט.

^{כא} קמ"ו ח'.

^{כב} ד' ע"ה.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

(פו) טבילת עזרא בבריקה, יש מקום להקל, אך ר' משה שטרנבוך אוסר להשהות שם.
(פז) שאלה: מי שיש לו זיעה על גבו, ורוצה להרחוץ רק חלק זו שבגופו בצונן, אך יודע שרוב גופו ירטב, מה דינו.

(פח) תשובה: לכא' יש להוכיח מסעי' ד' וה' דרחיצה שאינו מתכוון שמיה רחיצה. והנ"מ ברחיצה בחמין, אבל בצונן, שהוא מנהגא, אולי לא נהגו באינו מתכוון. ולכא' יש להוכיח להתיר, מהא דעובר בנהר בשבת, ריש סי' ש"א, ולא הזכירו מנהג זו. אלמא, מנהג לא היה על אינו מתכוון.

מדיני רחיצה בשבת

(פט) הלכות אלו, לא שנא שבת לא שנא יו"ט.

(צ) חמין, היינו ע"י האור, אבל חמי טבריה מותר, בקרקע, ולא בכלי.

(צא) מותר לרחוץ פניו בשבת, אף אם יש לו זקן, ורק יזהר מסחיטה. אג"מ קל"ג.

(צב) סחיטה בשער, כשהוא עדיין תוך המים, אין איסור סחיטה. שש"כ י"ד ט'. ומתנה שם דירפה ידיו לבסוף. דהיינו, אשה אינה יכולה לקשור שיערה בעודה תחת המים.

(צג) סבון נוזלי אין בו משום ממרח כלל.

(צד) ע' ביה"ל סעי' י' לגבי סיכה כשתייה. בסבון שלנו לית לן בה.

(צה) בסעי' ב' אם יש היתר זיעה בחמי טבריה. מ"ב מסיק להקל.

(צו) בסעי' ג', סילון, סוגיא של הטמנה, בדבר המוסיף הבל. וע' ביה"ל שהיה מקור להתיר הטמנה שטמן מעצמו. וכאן היה המקור לרעק"א לגבי הוחמו מאליהם.

(צז) סעי' ד' וה', כבר נתבאר לגבי מים שהוחמו בשבת, ומח' רמב"ם ויש אומרים.

(צח) בסעי' ו', חמים על בטנו, ע' ביה"ל לגבי יס"ב, ופושרים.

(צט) בסעי' ז' יש אזהרה לרוחץ בנהר שיזהר מהוצאה. מ"ב מביא מנהג לא לרחוץ אפ' בצונן, מטעם זה, ומטעם סחיטה, ועוד טעמים. גר"ז כ' מפני שאין העם יודעים ליזהר בזה. מקצת גופו שרי, אך יזהר.

(ק) פמ"ג מובא במ"ב ה"ה המים שעל גופו מחוץ למים, בעודו תוך הנהר, יש איסור.

(קא) בגשם, מותר לילך, כי לא גזרו. וע"ע זכור ושמור, ור' פאלק בע"פ התיר לי ללכת בגשם בלי מעיל, אף שלא במקום מצוה, 'דלא כמו שכתוב בזכור ושמור'.

(קב) בסעי' ח', לטבול בשבת, מלבד חמין, נראה כמתקן, מחזי כמיקר, וקרי ועזרא אינו נראה כמתקן, הואיל ומדינא מותר בתורה ובתפילה. משא"כ אשה נדה שלא בזמנה, שפיר יש מחזי כמתקן, ואינו מחזי כמיקר, מחמת המנהג, א"כ שפיר נהגו לא לטבול שלא בזמנה.

(קג) מסק' ביה"ל הארוך הוא להקל לאיש לטבול לטומאתו, אבל תוספת קדושה יש למנוע.

(קד) בסעי' ט' וי', מדיני גיבול, נולד, גוזז, פס"ר ודבר שאינו מתכוון, גיבול כלאחר יד, ממרח, ממחק.

חימום מים לרחיצה ביו"ט [אינו סוגיין]

(קה) בגמ', מותר לחמם מים ביו"ט לשתייה, ולא לרחיצה.

סימן שכ"ו – דיני רחיצה בשבת

- קו) והק' תוס', מאי שנא, ותי', רחיצה אינו שוה לכל נפש.
- קז) רמב"ם ס"ל דכן הוא שוה לכל נפש, אלא שיש גזירה חדשה. ע"ע סי' תקי"א ששו"ע מביא רמב"ם, ורמ"א מביא תוס'.
- קח) והיה מקום לומר דרמ"א שהביא תוס', אולי בזמננו כן הוא שוה לכל נפש. אך אינו פשוט כ"כ.
- קט) כי יש גמ' התירו רחיצה בחמי טבריה, כי העולם לא עמדו בגזירה, כי היו אודקים טפי. והק' פנ"י ובית מאיר א"כ שפיר היה שוה לכל נפש. ותירצו, שוה לכל נפש אינו דבר שעושה פעם ביום, אלא דבר שתמיד האדם עושה, או שתמיד 'מוכן', ו'עומד' לזה, כגון אוכל ומשקה, אבל רחיצה לא.
- קי) עכ"פ, אפ' תמצי לומר שזה כן אוכל נפש ושוה לכל נפש, מ"מ כשמשמש במים חמים, הוא מכניס מים קרים אל הבוילר שנתבשלים, לצורך מחר, וזה אינו אוכל נפש. [יש שאמרו, האי מים, אני צריך לחממו כדי שאוכל לרחוץ במים אלו].
- קיא) ועוד, יש דעת הרמב"ם.
- קיב) אם יש הבערה, אסור בכל ענין.
- קיג) רחיצה שאינו שוה לכל נפש, ביה"ל מסתפק, אולי היינו כל גופו, אבל מקצת גופו כן. כגון הפסק טהרה.
- קיד) עוד ספק, רש"ז בשש"כ הסתפק מי שנפל בטיט, האם אצלו יש היתר של שוה לכל נפש, כי כולי עלמא בהאי מצב היו רוחצין, או שבעינן כולי עלמא כמות שהם.
- קטו) למעשה, בצירוף הני ב' ספיקות, מותר לחמם מים ביו"ט עבור הפסק טהרה.
- קטז) במקלחת ביו"ט, בפס"ר של גוי, לא נורא.